

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor

fondat în 1881

Contemporanul

ideea europeană

Director NICOLAE BREBAN

REVISTĂ NAȚIONALĂ de cultură, politică și știință ANUL XX · NR. 11 (692) · NOIEMBRIE 2009

**Th. Paleologu – ministru al culturii care a tăiat la sânge
fondurile pentru cultura română vie – pag. 39**

Eveniment • Festivalul Carte și Arte, ediția a VII-a

Trădarea criticii de Nicolae Breban

Clubul Ideea Europeană

Conte la 20 de ani • Conte la 20 de ani

RODICA GRIGORE ■ DESPRE CRIZĂ ȘI (MULȚI) ALȚI DEMONI

MARA MAGDA MAFTEI ■ CULTURA ROMÂNĂ ÎN DERIVĂ

NORMAN MANEA ■ REÎNFIINȚAREA REVISTEI *CONTEMPORANUL* – O BUNA VESTIRE

ANGELA MARTIN ■ „BINELE O DUCE RĂU ÎN ROMÂNIA”

MARIN RADU MOCANU ■ FAȚA LUMINOASĂ

GHEORGHE MOCUȚA ■ CONTE

JEANA MORĂRESCU ■ A TRECE PESTE MODE ȘI TIMP

GHEORGHE NEAGU ■ PRESTIGIU PLUS ENERGIE

BASARAB NICOLESCU ■ CRIZA TRECE, CULTURA RĂMÂNE...

FLORIN OPRESCU ■ ÎNTOARCEREA LA VALOARE

OVIDIU PECICAN ■ REVISTELE CULTURALE SUNT NIȘTE INSTITUȚII

LIVIU PENDEFUNDA ■ *CONTEMPORANUL* APROPIAT INIMII MELE

IRINA PETRAȘ ■ AȘA CUM EȘTI AȘTEPTAT ACASĂ

CONSTANTIN M. POPA ■ DOUĂ RĂSPUNSURI INDIRECTE

MONICA SĂVULESCU-VOUDOURI ■ DACĂ NU VENEA CRIZA, TREBUIA INVENTATĂ

GHEORGHE SCHWARTZ ■ INDIFERENȚI LA SPOROVĂIALA DIN JUR

MICHAEL SHAFIR ■ LA POPOTA SĂRACILOR

LIVIU IOAN STOICIU ■ CULTURĂ SCRISĂ CU ȚÂRĂITA

VALENTIN TALPALARU ■ O FORMĂ DE REZISTENȚĂ UNICĂ

ADRIANA TEODORESCU ■ O REVISTĂ DE MARE ȚINUTĂ

MARIA-ANA TUPAN ■ LOCUL SPERANȚEI

CORNEL UNGUREANU ■ ENERGIA LIDERILOR

LUCIAN VASILIU ■ REVISTA ALINTATĂ... CONTE

RADU VOINESCU ■ REVISTELE – SÂNGELE UNEI CULTURI

RĂZVAN VONCU ■ SEMNUL DE SĂNĂTATE AL UNEI LITERATURI

MARINA VRACIU ■ REZISTENȚĂ ȘI TENACITATE

ANDREI ZANCA ■ ORICE CRIZA ESTE O BOALĂ

AURA CHRISTI • DICTATURA VALORII (II)

Corin Braga

Andrei Fischof

Iolanda Malamen

Modele

NICOLAE BREBAN • DESPRE GRUPURILE LITERARE/ 3

Cartea viselor (2) de IRINA PETRAȘ/ 4

Eseu

NICOLAE BALOTĂ • UN ROMANTIC MODERN: JOHN KEATS/ 5

Bref

POEZII ÎN PARLAMENTUL ROMÂNIEI/ 5

Modele

ION IANOȘI • TOLSTOI/ 6

Cronica literară

ȘTEFAN BORBÉLY • „ROMÂNIA E FRUCTUL UNEI PASIUNI MODERNISTE”/ 7

Cronica literară

RĂZVAN VONCU • „JURNALUL” PARIZIAN AL LUI MIHAIL GĂLĂȚANU/ 8

Foamea de a fi

AURA CHRISTI • PROUST ȘI O TORNADĂ DE REALITĂȚI.../ 9

Lecturi

IRINA CIOBOTARU • ÎN ANTICAMERA LUMINOASĂ A CENUȘII/ 10

Lecturi

DOINA BOGDAN-DASCĂLU • PLĂCEREA CA ȘANȘĂ A TEXTULUI/ 11

Con(texte)

MARIA-ANA TUPAN • UMANISM VERSUS POSTUMANISM?/ 12

Lecturi

ADRIAN JICU • UN PROZATOR IMPORTANT/ 13

Modele

BASARAB NICOLESCU • UN CAVALER AL CUNOAȘTERII CE VA VENI: VINTILĂ HORIA (1915-1992)/ 14

Polemice

MARIN RADU MOCANU • INTELECTUALII ÎN PRIM-PLAN/ 16

Clubul Ideea Europeană

Conte la 20 de ani • Conte la 20 de ani

AURA CHRISTI • DICTATURA VALORII (II)/ 17

Ancheta Conte

CONTEMPORANUL. IDEEA EUROPEANĂ LA 20 DE ANI/ 20

RODICA GRIGORE • DESPRE CRIZĂ ȘI (MULTI) ALȚI DEMONI/ 20

MARA MAGDA MAFTEI • CULTURA ROMÂNĂ ÎN DERIVĂ/ 21

NORMAN MANEA • REÎNFIINȚAREA REVISTEI CONTEMPORANUL – O BUNA

VESTIRE/ 21

ANGELA MARTIN • „BINELE O DUCE RĂU ÎN ROMÂNIA”/ 22

MARIN RADU MOCANU • FAȚA LUMINOASĂ/ 22

GHEORGHE MOCUȚA • CONTE/ 22

JEANA MORĂRESCU • A TRECE PESTE MODE ȘI TIMP/ 23

GHEORGHE NEAGU • PRESTIGIU PLUS ENERGIE/ 24

BASARAB NICOLESCU • CRIZA TRECE, CULTURA RĂMÂNE.../ 24

FLORIN OPRESCU • ÎNTOARCEREA LA VALOARE/ 24

OVIDIU PECICAN • REVISTELE CULTURALE SUNT NIȘTE INSTITUȚII/ 24

LIVIU PENDEFUNDA • CONTEMPORANUL APROPIAT INIMII MELE/ 25

IRINA PETRAȘ • AȘA CUM EȘTI AȘTEPTAT ACASĂ/ 25

CONSTANTIN M. POPA • DOUĂ RĂSPUNSURI INDIRECTE/ 25

MONICA SĂVULESCU-VOUDOURI • DACĂ NU VENEA CRIZA, TREBUIA INVENTATĂ/ 26

GHEORGHE SCHWARTZ • INDIFERENȚI LA SPOROVĂIALA DIN JUR/ 26

MICHAEL SHAFIR • LA POPOTA SĂRACILOR/ 26

LIVIU IOAN STOICIU • CULTURĂ SCRISĂ CU TĂRĂITA/ 26

VALENTIN TALPALARU • O FORMĂ DE REZISTENȚĂ UNICĂ/ 27

ADRIANA TEODORESCU • O REVISTĂ DE MARE ȚINUTĂ/ 27

MARIA-ANA TUPAN • LOCUL SPERANȚEI/ 27

CORNEL UNGUREANU • ENERGIA LIDERILOR/ 28

LUCIAN VASILIU • REVISTA ALINTATĂ... CONTE/ 28

RADU VOINESCU • REVISTELE – SÂNGELE UNEI CULTURI/ 28

RĂZVAN VONCU • SEMNUL DE SĂNĂTATE AL UNEI LITERATURII/ 29

MARINA VRACIU • REZISTENȚĂ ȘI TENACITATE/ 30

ANDREI ZANCA • ORICE CRIZA ESTE O BOALĂ/ 30

Eveniment

FESTIVALUL CARTE ȘI ARTE/ 31

Film

CĂLIN CĂLIMAN • AMINTIRI DIN EPOCA DE AUR • TOVARĂȘI, VIAȚA E FRUMOASĂ/ 33

DANA DUMA • FRANCESCA: DESPRE DISCIPOL ȘI MAESTRU/ 34

Polemice

ILIE RAD • SCRISORILE DIN EXIL ALE LUI LUCIAN BOZI/ 34

Correspondență din Anglia

LUCIA DĂRĂMUȘ • INCURSIUNI ENGLEZE/ 36

Correspondență din Italia

EMIL RAȚIU • BOURUL MOLDOVENESC LA BOLZANO.../ 37

Correspondență din Sankt-Petersburg

MARINA VRACIU • TRASEE PETERSBURGHEZE. PE INSULA VASILIEVSKI/ 38

Revista revistelor/ 39

AURA CHRISTI
(redactor-șef)

ANDREI POTLOG
CARMEN DUMITRESCU
MIHAELA DAVID
CRISTIAN NEGOI

Rubrici:

ȘTEFAN BORBÉLY, IRINA PETRAȘ,
NICOLAE BALOTĂ, FLORIN OPRESCU,
IULIAN BOLDEA, RĂZVAN VONCU,
DOINA RUȘTI, MARIAN VICTOR BUCIU,
PAUL ARETZU, MICHAEL SHAFIR,
MIHAI RĂDULESCU,
CĂLIN CĂLIMAN,
DANA DUMA, IONEL NECULA

Vignetele rubricilor – LAURA POANTĂ
Viziune grafică – MIRCIA DUMITRESCU

Apare sub egida UNIUNII SCRITORILOR

Editor: Fundația Culturală
IDEEA EUROPEANĂ

ISSN 1220-9864
Revista este înregistrată la OSIM
Nr. de înregistrare: 60012 din 03.03.2004
Fundația Culturală IDEEA EUROPEANĂ
este înregistrată la OSIM
Nr. de înregistrare: 60010 din 03.03.2004

Adresa:
Fundația Culturală IDEEA EUROPEANĂ
O. P. 22, C. P. 113
Sector 1, București
Cod 014780
Tel./Fax: 021. 212 56 92
Tel.: 021. 310 66 18

Revista este membră a Asociației
Publicațiilor Literare
și Editorilor din România (APLER)
www.apler.ro
Revista este membră a
Asociației Revistelor
și Publicațiilor din Europa
(ARPE)
E-mail:
contemporanul@yahoo.com
www.ideeaeuropeana.ro

Număr apărut cu sprijinul
Administrației Fondului
Cultural Național

CONTEMPORANUL. IDEEA EUROPEANĂ
are 40 de pagini
APARE JOI

Partener: SC ERC PRESS SRL
Tipar: SC Es Print s.r.l. &
Asociația EUROBUSINESS

Unica responsabilitate a revistei
CONTEMPORANUL. IDEEA EUROPEANĂ
este de a publica opiniile,
fie acestea cât de diverse, ale colaboratorilor ei. Responsabilitatea pentru conținutul fiecărui text, conform Art. 205-206 Cod Penal, revine exclusiv autorilor

Ilustrăm acest număr cu portrete
realizate de Aura CHRISTI,
incluse în albumul *Istoria literaturii
române în 100 de imagini*, în lucru la
Editura Ideea Europeană

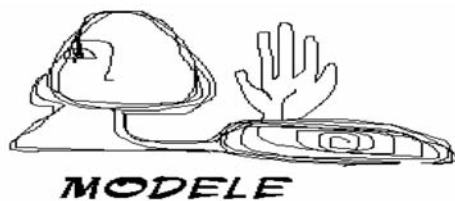
CONTE la 20 de ani

Citiți în pag. 17-30
urmăre din numărul trecut

APEL
PENTRU SALVAREA CULTURII
ROMÂNE VII
semnat de 900 de
personalități din România, Israel,
SUA, Franța, Germania, Irlanda,
Republica Moldova etc.
Pentru informații la zi –
accesați
www.ideeaeuropeana.ro
(click revista contemporanul)

MODELE

NICOLAE BREBAN

Despre grupurile literare

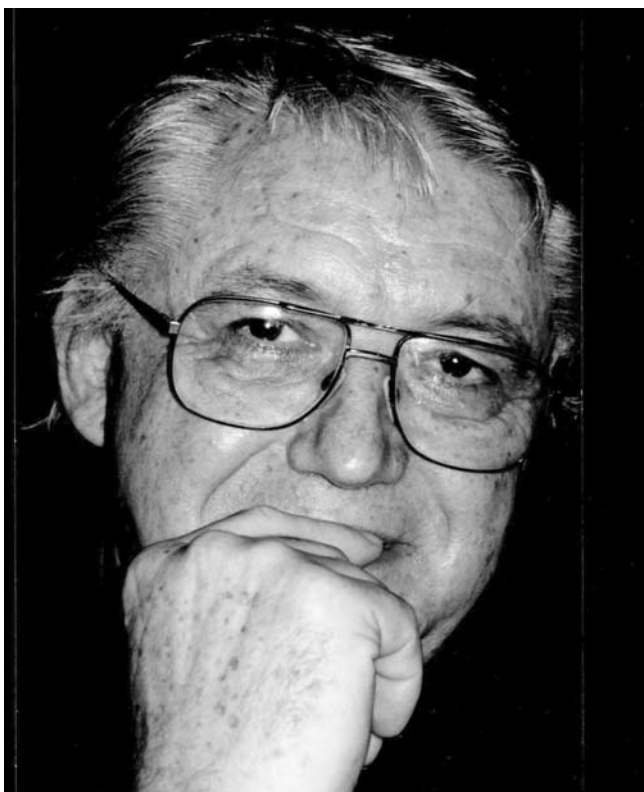
Mircea Eliade, eminent istoric al religiilor și prozator de prima mână, excelând mai ales în proza fantastică, alegorică sau parabolică, nu a făcut nimic pentru a-l convinge pe un editor sau altul – din Franța sau din America, unde profesa, la Chicago – de existența unui scriitor român, cu adevărat, dacă nu genial, oricum cu o clasă comparabilă cu foarte cunoscuții și extrem de mediatizații autori de proză fantastică ai Americii latine; l-am citat pe Ștefan Bănulescu. Anonim, „acolo”, Șt. Bănulescu, aproape anonim și în țara sa, cazul său, apropo de cariera de prozator în Europa a lui M. Eliade, seamănă cu ce i s-a întâmplat unui alt mare creator, genialoid în fibra sa, contemporan cu Brâncuși – sculptorul Paciurea cel necunoscut la Paris, aproape anonim în țara sa, deși posedă forme de artă modernă de o unică expresivitate! Astfel de „perechi” de mari talente care se deosebesc numai prin carieră și biografie, dar se apropie prin înzestrare și aportul nemaipomenit al artei lor, pot fi bineînțeles înmulțite. Aducând, încă o dată, un adaus la acel reziduu de amărăciune pe care îl exprimă nu puțini autori și creatori români în legătură cu lipsa noastră de noroc. De incapacitatea noastră de a ne afirma sau de penibila solidaritate a personalităților noastre, e vorba, bineînțeles, de cei ce-și fac un nume „dincolo”. „Acolo” unde o istorie, dar și o puternică superstiție culturală ne face să credem că o reală valorizare a talentelor se poate face și realiza numai pe solul lor, oricum un sol istoric, august al marilor noastre modele în cultură, sediul marilor imperii culturale și ideologice.

Evident, contraargumentul e la îndemâna oricui: cum, or să spună cei ce-și fac greu de imaginat cu ce eforturi și sacrificii un nume acolo, în Occidentul plin de miraje pentru cei rămași acasă, cum să le vorbești străinilor, plini, oricum, de propria lor importanță și ocupați de propriile lor valori, de... nume care nu au apărut în limba lor? În editurile lor, despre care nu există dezbateri în presa literară, care nu se mișcă, fizic, în mediile specifice etc. etc. Deoarece, e adevărat, un Llosa, un Marquez, azi, dar și un Joyce sau un D.H. Lawrence înainte sau un Ionescu și Cioran după război, au trăit, au răbdut, s-au mișcat, au făcut relații, au perseverat, acolo, uneori decenii – cazul lui Cioran! – ca să învingă! La Paris, în speță, probabil singura capitală după al doilea război – și înainte! – o capitală primitoare, deschisă unor nume necunoscute, venite din zone culturale fără un prea mare prestigiu, care era dispusă nu numai să-i publice, ci și să-i lanseze, să-i afirme realmente în conștiința publicului. Cum s-a întâmplat și în ultimele decenii, tot la Paris, cu un Kadare sau Kundera. Ultimii beneficiind după părerea mea și de reflexul umanist și internaționalist ce vine din Revoluția Franceză, reflexul spiriterlor de pe malul Senei de a susține o artă – albaneză și cehă, în cazul dat! – vitregită brutal la ea acasă. Acum, după căderea imperiului comunist, sunt curios dacă mesagerii unor literaturi „minore” din Estul Europei vor fi la fel de susținuți!

Se știe, sub comunism nu se putea vorbi de grupuri literare. Ceea ce nu înseamnă – cum am atâtat adineauri – că ele, aceste grupuri nu existau. (Interesant e însă faptul că nici azi, la două decenii de la revoluția română, nu se vorbește de existența acestora. Înseamnă, cu adevărat, că ele... nu există?... Vom vedea!...) După strivitoarea „modă” și *ucaz sovietic*, nu se dădea dreptul la existență decât sacrosanctei Uniunii a Scriitorilor, cu subînțelesul subliniat „comunistă”. Iar când, pe la sfârșitul deceniului șase, D. Țepeneag aflat în vizită la Paris a avut nemaipomenita îndrăzneală: *unu*, de a vorbi la postul de radio Europa Liberă și *doi*, împreună cu un grup de amici, de a constitui grupul oniric și apoi, ca un vârf peste toate, de a se și întoarce în „gura lupului” – scandalul a fost asigurat. Fapt interesant (și care a și fost amplu comentat de Țepeneag însuși) este că toți membrii grupului se „mărgineau” să-și afirme dezacordul sau protestul politic, doar prin viu grai, în discuții libere sau în consfătuiri la Uniunea Scriitorilor, oniricii, prin cărțile lor, profesând o artă despre care azi s-ar zice că a fost evazionistă; da, mă refer la cunoscuta artă onirică care renunța la criteriile clasice, realiste, la cele ale *mimesis*-ului. Acceptabilă din punctul de vedere ale politrucilor partidului, dacă corifeii ei n-ar fi fost uneori clar ironici, ba chiar și potrivnici artei de influență naturalist sovietică, servind comandamentele de partid, atacată fiind prin aceste comandamente, care se schimbau, oarecum, de la perioadă la perioadă, dar erau ușor recognoscibile de critică și de public. Membrii acestui grup au fost: întemeietorii, Leonid Dimov și D. Țepeneag; apoi – Sorin Titel, o perioadă, Daniel Turcea, tânărul încă necunoscut în țară, Virgil Tănase, Iulian Neacșu, Vintilă Ivăncescu și, mai târziu, Paul Goma. Acest grup a dat mult de furcă nu numai celor „de la partid”, „de la minister” sau „de la municipiu”, ci și unor colegi ai noștri, autori nu de mare substanță sau originalitate literară, care s-au pus din primii ani în slujba comandamentelor oficiale și ocupau posturi de vază în instituții, edituri, la Academie, răspândiți *in extenso* în manuale școlare etc. Acest grup, numit oniric, a fost, de fapt, timp de vreo două decenii, singura opoziție

cât de cât organizată la cunoscuta Uniunea a Scriitorilor, rămasă ca un stâlp anacronic, ca un recip spălat de apele nu știu câtor contestații și ironii și, în cele din urmă, spuneam, în ultimii patru ani ai dictaturii, complet ne-statutară. Abilitatea unui Stancu a fost, la sfârșitul deceniului, de a-i da o amprentă tot mai sindicalistă, dacă folosim acest cuvânt într-un sens minimalist, cel spus cu o jumătate de gură, fără a îndrăzni să facem vreo aluzie la sindicatul/sindicalismul de tip polonez, cu adevărat curajos și învingător, în cele din urmă, în Polonia deceniului opt.

Dovada *nec plus ultra* a fiorilor și enervărilor pe care le dădea acest grup celor de la partid ca și celor pe care aceștia îi susțineau în câmpul artei și

Nicolae Breban. Foto: Aura Christi

literaturii a fost faptul că nu lui Paul Goma, disidentul cel mai pe față, cel mai ofensiv în raport cu oamenii și tacticile partidului comunist i s-a ridicat calitatea de cetățean al României, ci lui D. Țepeneag. Tot curios, ca să zicem așa, e faptul că, în timp ce Goma, alegând exilul parizian la sfârșitul anului '77, e primit cu brațele deschise de vechea emigrație, în frunte cu familia Ionescu și cu perechea M. Lovinescu – Virgil Ierunca, D. Țepeneag este cumva ostracizat, marginalizat față de extrem de activele organizații ale scriitorilor din Est (și nu numai) aflați în exil; mai bine de un deceniu, Țepeneag va trebui să se retragă în viața de familie și să-și câștige existența jucând șah profesionist.

Sigur, cei câțiva scriitori mari, în vogă în deceniile șapte sau opt își aveau cercul lor: Marin Preda, prieten apropiat de Paul Georgescu, la începuturile carierei, apoi de Crohmălniceanu, M. Gafița și Eugen Simion. Eugen Barbu, apropiat de doi tineri: Beldeanu și Vadim Tudor. Fănuș Neagu, prieten cu Dan Deșliu, la începuturi, când acesta, înaintea lui E. Barbu, conducea revista *Luceafărul*; apoi, cu Gh. Tomozei și C. Țoiu. Profesorul și jurnalistul G. Ivașcu, redactorul-șef al *Contemporanului* și apoi al *României literare*, nu se cunoștea că ar fi avut un grup – doar un discipol de mare talent, N. Manolescu, pe care l-a susținut timp de decenii.

Mai existau, apoi, în anii șazeci și șaptezeci, grupuri literare în provincie, în jurul unor reviste,

mai rar în jurul unor personalități. Astfel, în deceniul șapte mult răsunet în spațiul de catifea al literaturii a făcut grupul lui A.E. Baconski, care după părerea mea a fost și primul remarcabil disident al literaturii de după război. Astfel, dintr-un învățat cântăret al „vremurilor noi”, cu versuri adesea rizibile ce treceau din gură în gură („A trecut o toamnă și mai trece-un an/se ascute lupta dintre clase/iar chia-

burii se-arată a fi/elemente tot mai dușmănoase!”), la sfârșitul deceniului șase, la conferința scriitorilor, se dezice de „arta” sa și promite una mai sinceră și mai apropiată de realitățile oamenilor. Urgent este scos din scaunul său de redactor-șef al revistei clujene *Steaua*, adus la București de Miron Constantinescu, Beniuc etc., cu promisiuni mincinoase și uitat în absoluta marginalitate literară. Vreo două decenii. E drept că, în timp ce publica catrene semănând cu cele de mai sus, Baconski, fiu al unui preot basarabean, a făcut din revista *Steaua* cea mai puțin conformistă *foaie* a literelor române, cu recenzii pozitive la titluri și nume din Occident care, de obicei, erau țintele de atac ale oportuniștilor de pe toate scările ierarhiei. Cu discutarea la obiect a unor curente moderne europene și cu publicarea unor condeie tinere, de o tot mai clară tentă occidentalistă și „reacționară”. La București i-au mai rămas credincioși câțiva din foștii colaboratori tineri: Petre Stoica, Modest Morariu, dar, cum se întâmplă, faptul că Baconski nu mai avea putere sau revistă, fiind și o fire oarecum închisă, orgolioasă, a reușit să-l izoleze aproape definitiv. Până în momentul când a început să trimită spre „exterior” manuscrise ne-publicabile în țară, cum era romanul *Biserica neagră*. Apoi a murit dramatic la cutremurul din 4 Martie '77, în casa lui M. Petroveanu și Veronica Porumbacu, împreună cu Mihai Gafița și soția sa.

În ultimul deceniu al dictaturii, când eu nu mai eram în țară și nu mai eram ales în Consiliul Uniunii, a existat un fel de grup, constituit mai puțin pe afinități ideatice, literare, cât, mai ales, pe considerente de minimă solidarizare față de abuzurile puterii și a servitorilor ei, grup din care făceau parte N. Manolescu, G. Dimisianu, Geo Dumitrescu, Octavian Paler, Marin Sorescu, care au încercat, în câteva rânduri, fără succes, să convoace „de jos” o întrunire a Consiliului, fiind iute chemați la ordine și convocați, pe rând, la partid, municipiu, c.c. Etc. Au reușit totuși să declare public plagiatul lui Eugen Barbu, susținut de camarila dictatorului. Tot lor le datorez premiera romanului meu *Bunavestire*¹, violent atacat în plenara c.c., în presa de partid și în cea literară din toată țara, ca și susținerea acestui premiu, căruia i s-au opus imediat factorii de „decizie politică”. Cu atât mai mult cu cât eu mă aflam la Paris; or, se știa, sub comunism, unui scriitor care nu se afla în țară nu i se publica nici o carte și nu obținea distincții.

Evident, în acei ani, optzeci, cei mai duri ai dictaturii, când tinerii debutau cu mare greutate, adesea în plachete colective, când întrunirile scriitorilor la Onești, Iași, Timișoara erau aspru controlate de securitate, direct, au existat nenumărate grupuri și grupulețe literare în toată țara, era o formă esențială de a respira. De a fi, de a lupta, de a-și legitima talentul, de a se cunoaște, o epocă absolut dramatică, care, totuși, pălește mult în restricții față de deceniul stalinist pe care l-am trăit noi, mai vârstnicii, când ne era amenințată nu numai cariera literară sau vocația, ci chiar persoana, persoana fizică. □

Fragment din vol. *Trădarea criticii*

¹ „După amânări și tracasări prelungite datorate cenzurii comuniste, la Editura Junimea din Iași apare *Bunavestire* [în anul 1977 – n. ed.], roman scris între anii 1972-1974. Cartea fusese refuzată, pe rând, de Editurile Cartea Românească și Eminescu. Acest «roman exceptional», cum fusese caracterizat cu promptitudine de către Nicolae Manolescu, «scris cu vervă, sarcastic, grotesc, stilistic ineputabil și original», este încununat cu Premiul Uniunii Scriitorilor. După apariție, romanul este incriminat cu vehemență în plenara CC al PCR din 28-29 iunie.”; în această ordine de idei, vezi: *Nicolae Breban • 70*, Ediție alcătuită și îngrijită de Aura Christi, Editura Ideea Europeană, 2004. Un dosar – conținând un fragment din atacul brutal la adresa romanului și a autorului, proferat în Plenara CC al PCR de către Titus Popovici, după care de îndată au urmat atacuri în cele mai importante foi culturale – al aceleiași capodopere brebaniene, *Bunavestire*, este inserat în Ediția a IV-a a romanului, cu un argument al autorului, prefață, tabel cronologic și note de Laura Pavel, Editura Paralela 45, 2002. Același roman figurează printre primele zece romane ale secolului al XX-lea într-o anchetă inițiată de revista *Observatorul cultural* (nr. 45-46, 3-15 ianuarie, 2001).

Plănuită de mult, ca o urgență introdu-
să în ritmurile scrisului meu de amă-
nuntul că visez enorm, *Cartea viselor*
pornește de la două, pentru mine,
adevăruri. Mai întâi, ceea ce vezi, simți, înțelegi, pe
scurt, *trăiești în vis/prin intermediul viselor* este o
experiență de consistență și însemnătate egale cu
ale experienței diurne, în stare de veghe. Și visele
intră în definirea de sine, și ele lasă urme, și ele te
construiesc. Pe de altă parte, povestea-vieții-în-
stare-de-veghe și povestea-viselor-noptii (voi face
această distincție între *zi și noapte* fiindcă nu dorm
niciodată în timpul zilei, iar *Cartea e a viselor mele*) sunt
ambele *interpretări* subiective și
larg condiționate de contexte,
sunt *ficțiuni* la distanță egală de
Adevărul absolut, niciodată nouă
la îndemână. Le desparte, poate, o
singură diferență: faptele și ficțiu-
nea vieții tale diurne au sau pot
avea martori, cele ale viselor tale,
nu. De aici și circumspecția –
firească, de altfel – cu care sunt
priviți povestitorii de vise. Nimeni
nu poate proba „adevărul” și acu-
ratețea relatărilor tale de *dincolo*.
Nici măcar aparatura sofisticată a
psihiatrilor și neurologilor de azi
care măsoară, orbește, pe dibuite,
impulsuri și crispări ale trupu-
lui/creierului care visează. Dar e
de precizat imediat că nici lectura
vieții diurne, nici a celei nocturne nu sunt ultime și
definitive, în cazul amândurora încap oricând
remanieri, re-lecturi, funcție de date noi, de o știin-
ță/ințelegere mai adâncă a detaliilor. Și amândouă
sunt *acte* ale creierului tău. Cel puțin deocamdată,
însă, visul e o experiență strict individuală, o aven-
tură singuratecă – nu te poate *însoți* nimeni, nici un
om în carne, oase și gând! – și, de cele mai multe
ori, neclară și stranie chiar și pentru visătorul
însuși. Dar asta nu înseamnă nicidecum că visul nu
e parte din tine, din enciclopedia ta personală, cu
voia ori fără voia ta. Nu știu cum apar visele, spu-
nea Jung, dar, „dacă meditezi destul asupra lor, tot-
deauna iese *ceva* din ele...”

Cel mai adesea adorm ușor, după ce îmi reca-
pitulez cele făcute/gândite și nefăcutele pentru a
doua zi. Nu am insomnii, căci mă duc la culcare ca
în slujbă onirică. Vreau să spun că știu că mă
îndrept spre tura/truda de noapte a existenței mele.
Visul e, pentru mine, un spațiu/timp de o stranie
bogăție. Cred în visele retrospective, nu prospecti-
ve. Iar retrospectivitatea o împing mult înapoi, poate
până în trecutul generațiilor succesive care m-au
precedat. Nu-mi pot explica altfel complexitatea lor
ficcională. Visez de când mă știu numai și numai
colorat, cu nenumărate nuanțe – știu că multă lume
visează alb-negru și pot înțelege cum e gândin-
du-mă la filmele alb-negru; cu puțină imaginație, le
uși lipsa de culoare. Și visez mult. Nu cred că am
petrecut vreo noapte neînsoțită de vise. Sunt atât
de dense și uneori mergând până în pragul coșma-
rului, încât nu arareori mă duc seara *spre* ele ca la
o întâlnire, ca la o petrecere, ca la un film.

Firește, multe dintre vise îmi sunt legate de
vechea îndeletnicire de cititoare. Sunt un fel de
metafore ale lecturii, contaminări ale gesturilor
nesupuse cititului. De pildă, visul mic și ascuțit –
care mă trezește cu un fior – despre plapuma pe
care n-o pot strânge prea tare în jurul meu fiindcă
n-aș mai putea întoarce pagina; cel cu pelerina cea
frumoasă, moale, unduitoare, admirată de ceilalți –
eu zic: stați că încă n-ați citit-o și mă trezesc cu sen-
timentul că am descoperit un mare adevăr – toate
lucrurile sunt *mai frumoase* dacă sunt citite. Apoi
visul cu raftul de cărți: se întâmplă *ceva* în vis și
constat că etajera nu mai e pe hol, unde tocmai am
meșterit-o din scânduri mirosind puternic a lemn;
Laura îmi spune, în vis, că mă aflu într-o poveste
dinainte de existența etajerei. Mă întorc în prezent
(tot în vis), ea tot nu e, dar se re-întrupează treptat,
întorcerea/revenirea mea spre prezent nu e brus-
că, are nevoie de timp – un timp al amintirii?
Lucrurile există câtă vreme le *ții minte*, și le amin-
tești, altminteri *se pierd*. În uitare.

Apoi nenumăratele reveniri ale visului în care
îmi ridic ușor genunchii la piept și încep să plutesc
razant cu pământul – zborul se petrece totdeauna
în locuri cu iarbă și flori, cu fântâni și tufe înflorite
și nu e niciodată *înalt*, departe de pământ. Îmi zic,
fericită, uite că zbor și nu e în vis, ce încântare, eu
care crezusem că numai în vis poți zbura! Sunt atât
de convinsă că e aievea, încât mă trezesc cu ochii
plini de lacrimi. Lacrimile dezamăgirii – vreau să
revin în starea de veghe pentru a verifica iute rea-
litatea zborului, deși cu inima strânsă, căci țin
minte „deja” că nu-i adevărat, de unde și lacrimile.

O memorie vizuală bine mobilată, o capacita-

Restanțele citirii

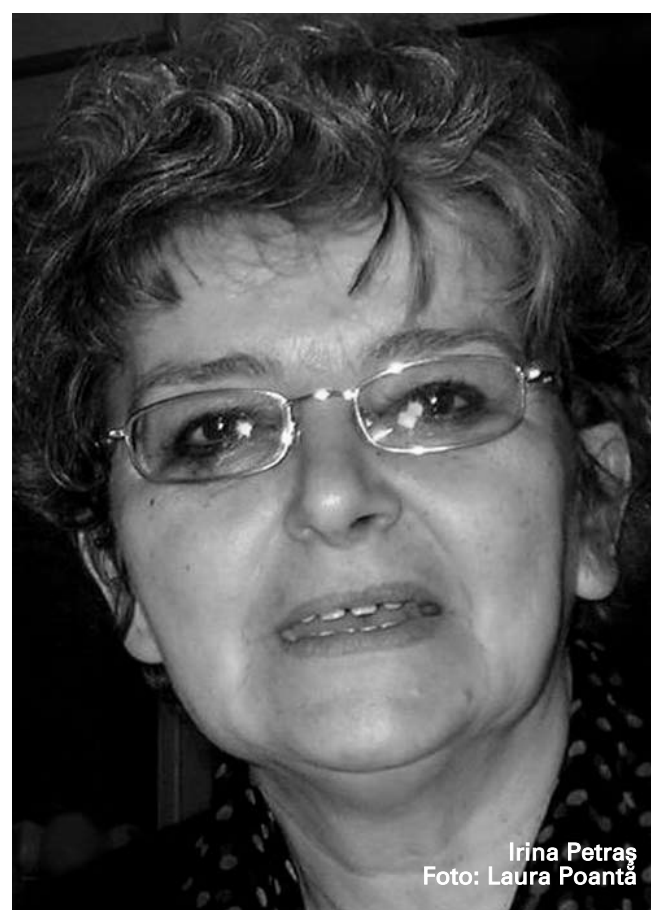
IRINA PETRAȘ

Cartea viselor (2)

te câteodată obositoare de a conecta imagini între
ele, de a vedea desenul din covor și acolo unde nu
este, cum ar spune Mircea Eliade, îmi încarcă nop-
țile cu lanțuri de caleidoscoape. Visul e un *loc*, un
ținut, un *tărâm*, în care *timpul* lucrează cu alte uni-
tăți de măsură. Dacă peisajul este spațiu/timp, căci
timpul nu are chip fără *locurile* amintirii, și se rețin
din jur locurile, ungherele care trimit în vreun fel la
culcuș, în amintirea celui dintâi, a pântecelui, cald,
umed, ocrotitor – toate *casele* adevărate sunt calde,
ocrotitoare, umezite de arome. Ei bine, visul e casa
noastră secretă.

Cele mai multe dintre vise îmi sunt despre
case, *locuri*, *așezări*. Trecând în revistă istoria
„secretă” a locului, Edward S. Casey (*Smooth spa-
ces and rough-edged places: the hidden history of
place*, 1996) reține câteva repere importante și, mai
ales, durabile. Situată e condiția *sine qua non* a
cugetării umane. Dacă timpul e unul, mereu unifi-
cat, un timp, spațiul pare să fie cel puțin două.
Astfel, întrebăm *Ce timp/oră e acum*, nu *Care timp*
e. Nu întrebăm *ce spațiu/loc e*, ci *în ce spațiu/loc* ne
aflăm. Și, cu siguranță, întreb în *ce loc/unde* mă
aflu. Te poți lua cu treburile tale și să nu mai con-
teze prea mult ora, ziua, luna ori chiar anotimpul
(nici nu mi-am dat seama cum a trecut timpul,
exclami), dar, în general, vrei să știi pe-ce-lume-te-
află, fie că e vorba de locul geografic ori de cel social
– treburile tale împlinite au și rostul de a-ți clarifi-
ca și consolida *situarea*. Ele umplu spațiul cu (încă)
un loc. Deși Timpul e (poate) unul și încăpem cu
toții simultan în el fără nici o problemă – doar locul
poate fi „ocupat” de un altul, nu și timpul –, nenu-
mărate expresii dau de gol dorința secretă de a ni-l
apropria, de a-l lua în stăpânire personalizat.
Spunem că „n-avem timp” să facem cutare sau cuta-
re lucru, să-l facă ceilalți, cei care „au timp”.
Pretindem să ni se acorde o bucătică din timpul
altuia, vorbim de „ziua” mea, de ziua nașterii.
Ironia Timpului nu întârzie să se arate: trecem an
de an prin ziua morții noastre fără a ști că e „a
noastră”, tocmai fiindcă, iată, nici nu e! Unuia „i
s-au terminat zilele”, altul „a murit cu zile”, nu și-a
consumat porția hărăzită – dar știm că stăpânirea
noastră asupra zilelor e extrem de fragilă, iar ele
curg nepăsător pe deasupra noastră, lăsând, de-a
valma, urme ale trecerii.

Dacă timpul se auto-unifică, adunându-se în
minute, ore, zile, ani –, așa încât îl poți numi ori-
când cu majusculă, Timpul, și accepți că „pasă”,
vorba lui Heliade Rădulescu, fără să-i pese –, spa-
țiul auto-proliferează. Punctul, dreapta, planul nu
sunt decât abstract concepute. Are un sens pentru
noi abia spațiul cu trei dimensiuni, care e suficient
de „încăpător” (de la *încăpere*, *roomy*) ca să trăim și
să ne mișcăm în el – *room*, engl., și *raum*, germ.,
spun ceva despre acest spațiu apropiat, prietenos,
în care ne mișcăm ca într-o *încăpere*, cu toate ale
noastre, căci ne încape, ne cuprinde și ne alege.
Verbul românesc *a încăpea* vine din latinescul
(*in*)*capeo*, (*in*)*capere*, și păstrează sensurile multi-
ple de *a cuceri*, *a lua*, *a cuprinde*, *a conține*, *a alege*,
a simți etc. Diversele expresii fac verbul și mai
legat de trup și de locul său anume în spațiul lumii:
nu-și încapă în piele, *nu încapă vorbă ori îndoială*,
nu-și află locul, *nu încapă nicăieri*. Încăperea e mai
mult decât camera și odaia, ea are o parte abstrac-
tă și vagă, de *loc* hărăzit, dar și una concretă, de
viziună marcată cu însemne personale. Tri-dimen-
sionalitatea (*lungul*, *latul*, *înnaltul*) reflectă trupul

Irina Petraș
Foto: Laura Poantă

nostru de ființe aflate la întretăierea a trei perpen-
diculare, pe care bisimetria le dublează, fiecare
având sus/jos, stânga/dreapta, în spate/în față.
Așadar, centrarea în funcție de subiect a spațiului e
triplă și duplicată. *Spațiul* e încă și mai diversificat
prin polivocitatea direcțiilor, dar și prin existența
de fundal a locului (*place*). În *spațiu*, omul își creează
locuri de viețuit și con-viețuit, în dublete infini-
te, cu nuanțări uneori greu de definit: spațiu/loc,
space/place, *locus /spatium*; *lieu/endroit*, *lieu/espace*;
luogo/spazio; *Platz* sau *Ort* vs. *Raum*. Dacă trăiești
și privești dinspre o lume în două dimensiuni, sfe-
rele din lumea cu trei dimensiuni îți vor părea, in-
evitabil, cercuri ori puncte. Tot așa, altfel s-ar vedea
totul într-o lume cu patru ori mai multe dimen-
siuni. Exercițiul eminescian nu era dintre cele
proaste: „Tot astfel, dacă închid un ochi...”

Visele vorbesc într-un limbaj multi-dimensio-
nal alcătuit din sentimente, imagini și conexiuni,
ignorând linearitatea cuvintelor și conceptelor din
starea de veghe. Bernie Siegel crede că interpreta-
rea viselor nu e altceva decât încercarea de a tradu-
ce simbolurile prin care trupul nostru „ne vorbește”
în somn. Adică ne spune nouă despre noi lucruri
rămase în afund.

Ei bine, încerc să-mi explic de unde frecvența
caselor din vis. Mai multe case ale copilăriei mele
dintâi, din Chirpăr, Marpod, Nocrich, Cincu, înain-
te de a ajunge în Agnita, la nici 4 ani, m-au obligat
la o periodică reconsiderare a situații mele față în
față cu lumea. Nici la Agnita lucrurile n-au fost mai
așezate. Mutându-ne la intervale scurte mereu în
alte case/camere, în vreo 5 locuințe provizorii în nici
3 ani, firea mea statornică de ardeleană a deprins
temporare abilități de nomad: o acomodare rapidă,
o luare în posesiune a unor spații străine, încropi-
rea unor unghere „marcate”, ale mele, cu ascunzi-
șuri, povești, taine. Până astăzi, oriunde m-ar purta
slujba ori călătoriile, mișc mobile, împodobesc ori-
cât de sumar, impun o rânduială a mea, în care să
mă pot simți acasă.

Mereu prea strâmte și nu „ale noastre”, mul-
tele locuințe m-au încercat cu o nostalgie abstractă,
cu un dor de *ceva* ce încă nu se ivise: *casa noastră*.
În fine, casa construită cu trudă de ai mei pe Aleea
Teilor avea să fie adevărata casă a copilăriei.
Aveam, în sfârșit, un loc legitim, deși eticheta de
venetic, chiar rostită cu simpatie și respect, nu avea
să dispară niciodată cu totul, tatăl meu, maramure-
șeanul, rămânea un străin, doar casa de el meșteri-
tă îi putea asigura ocrotire. Și pentru mama, Agnita
era un loc de adopțiune, a cărui recunoaștere trebu-
ia câștigată și apărută.

Visuri care revin periodic, în variante ușor
modificate, sunt, mai întâi unele ale rătăcirii: visul
cu pivnița/beciul în care cobori adânc, adânc, iar jos
sunt făpturi tăcute, fără ochi, amenințătoare.
Mereu aceleași detalii – lumânări, umbre transpa-
rente, așteptări fără nume. Apoi căderile de pe
verande înalte, secunde nefârșite ale căderii, cu
inima cât un purice, gătuată, sufocată, înnebunită
de groaza atingerii pământului și dorind să se
întâmpile odată. Să ies din lumea care cade. Visul cu
noaptea pustie, eu în mijlocul orașului, singură,
încercările repetate și repetat eşuate de a ajunge
acasă – totul are *ceva* cald/amenințător, un miros
de animal hăituit, de lucruri bine știute, dar de
neștiut. Știu, net, că am mai văzut toate astea, că

Continuare în pagina 11

NICOLAE BALOTĂ

Un romantic modern: John Keats

Cât de falsă e acea legendă a lui Keats, pentru uzul inimilor sensibile, care – asemenea unor cromolitografii naive – a fost multă vreme pe gustul unui public foarte larg, amator de poze romantice. Un Keats mereu beat de senzații tari, senzații provocate, însă, de făpturi gracile – o privighetoare, o fată – plutind în empireul unor vise diafane, cultivând deopotrivă Somnul și Poezia. Poetul, el însuși, a fost cel dintâi care fără să-și dea seama – a sugerat asemenea interpretări ale scurtei și patetice sale existențe. N-a spus el: „Un lucru îmbăiat în frumusețe este o bucurie veșnică?” Aceste cuvinte ale lui Keats sunt atât de bine cunoscute, încât le găsești plutind până și în penumbra unei conștiințe toropite, în monologul interior al doamnei Molly Bloom din *Ulysse*-le lui Joyce. Dar, nimeni nu știa mai bine decât Keats (doar el însuși ne-a spus-o) că sunt două specii ale frumosului: o frumusețe care se ivește ușor, e numai dulcегărie și voluptate, pentru receptarea căreia nu trebuie să suprimăm nimic din natura noastră. Dincolo de această frumusețe care „vorbește” simțurilor și le încântă, este alta, mult mai puțin luxuriosă, care se lasă cucerită prin gândire, prin efort. Mai înaltă, mai dificilă decât cea dintâi, ea este mai aproape de *Principiul Frumosului* (*Principle of Beauty*) despre care îi plăcea lui Keats să vorbească. Într-una din scrisorile sale poetul mărturisea: „Am iubit în toate lucrurile Principiul Frumosului...” și, întrucât nu avem nici un motiv să ne îndoim de adevărul spuselor sale, nu ne rămâne decât să ne închinăm în fața unei fervori care a dat sevă și sens unei vieți.

„Cântarea este existență” ne spune Rilke într-unul din *Sonetele către Orfeu*. Rareori o existență a constituit întruparea unei vocații lirice ca aceea a lui John Keats. Chemarea poeziei a însemnat, pentru el, a fi destinat unui straniu patos. Căci acea frumusețe mai înaltă la care râvnea poetul nu poate fi atinsă – de acest lucru el era pe deplin conștient – decât prin renunțare, asceză sau suferință. Endymion, în poemul său, nu poate să ajungă la uniune cu zeita lui, decât părăsind colinele verzi unde a întâlnit-o pentru întâia oară, și rătăcind nefericit pe tărâmurile neluminate de blânda lună, din miezul pământului și de sub mări... Ce-a însemnat cariera poetică a lui Keats dacă nu educarea unei sensibilități, itinerariul unui spirit care disprețuia soluțiile facile, și pantele de minoră rezistență ale propriei sale firi.

Sensibilitatea însăși, celebra sensibilitate a lui Keats, era o asemenea pantă prea-lesnicioasă. Cât de repede a ajuns tânărul poet (avea 21 de ani când s-a decis să-și închine viața poeziei) la convingerea că „pasivitatea” sa senzorială, indolența sa în receptarea impresiilor venind din afară constituie, pentru el, o primăjdie. Dacă ar fi cedat în fața ispitei ar fi devenit un simplu jouisseur. Atât de acută era sensibilitatea sa, într-atât de mare apetitul *trăirii*, încât rezistența la propria sa „căutare a intensității” trebuie să fi fost cel puțin egală cu căutarea însăși. Anumite experiențe – descoperirea mării, la Margate, în iulie 1816, un clar de lună, cântecul privighetorii, ascultat la Hampstead – îl exaltă. Bizară *ek-stazie*, adevărată ieșire din sine, o cvasi-transcendere mistică! Cu atât mai mult iubirea – atunci când o întâlnește pe Fanny Brawne îl face să se piardă pe sine. Dar totul îl solicită, îl cheamă undeva dincolo de el însuși: „Dacă o vrabie se pune pe fereastra mea – notează el într-o scrisoare către Benjamin Bailey –, iau parte la viața ei până într-atât încât mă pun să ciugulesc pietricele.” Keats a trăit o gravă criză a conștiinței de sine, „oscilând între substituirea aproape completă a propriei identități și trudnica ei regăsire”. Într-adevăr, ca în dubla apetență baudelairiană, el a tins, neîncetat, totodată spre „evaporarea” sinelui său (aceasta e expresia pe care o folosește) și spre adunarea într-un *self* – un sine apărut cu gelozie. Identitate cu sine însuși, precară, neconținut amenințată, dar cât de multă râvnită! Am putea spune că acel „nobil țel”, la care Keats face aluzie în poemul său *Somn și Poezie*, este un principiu superior de unitate, de unire a contrariilor: unire a imaginarului cu realul, a cunoașterii cu

simțirea, a frumosului cu adevărul, unire cu sine însuși a celui sfărțecat de ambivalențe. Mai presus de orice, poetul are pasiunea vieții totale. Și totuși, nu romanticele exaltări, nici înverșunările celui literalmente *consumat* de interioare febre îl fac pe John Keats să devină cel care este. Numai un suflet turmentat poate râvni, ca el, la marele echilibru al pasiunii și indiferenței. Poetul nu năzuiește la o imposibilă ataraxie, dar tocmai pasiunea *vieții totale* îl determină să încerce spargerea tuturor limitelor pasiunii și ieșirea într-un spațiu calm al ordinii. Înțelegem de ce Keats a fost atras de plenitudinea elizabetană, de omul universal al Renașterii, de Shakespeare, acest mit al totalității. Nevoia de oameni, de *alții*, de un *home* (pe care-l descoperă în casa Brown), promptitudinea identificării cu alții (cu fratele său Tom, pe moarte), însăși lăcomia senzorială, obsesia erotică sunt, toate simptome ale unei teribile voințe de unitate.

Voință activă. Biografiile lui Keats vorbesc despre vitalitatea sa sălbatică, în pofida răului care-l măcina. Nu, nu era o natură pasivă. Receptivitatea sa era atât de imperioasă, încât ea l-ar fi putut împiedica să facă ceva, robindu-l simțurilor neconținut în alarmă. Dar nimic nu refuză poetul cu mai multă înverșunare, decât hipnoza, paradisurile artificiale (cât de departe e de De Quincey ca și de Baudelaire, în această privință!). Comentându-l, Hopkins insistă neconținut asupra voinței și lucidității sale. A unei lucidități care-l face, mai mult decât alte virtuți ale sale, modern.

Mari conștiințe lirice ale secolului al XIX-lea, acele conștiințe care au marcat prin experiența lor destinele poeziei moderne – Hölderlin, Novalis, Poe și Baudelaire – au săvârșit cu toții, în diverse feluri, o *străpungere* a Poeticului sub specia sa romantică. Cu toții – și printre ei trebuie să-l așezăm și pe Keats – au trăit în romantism pentru ca fiecare să încerce pe cont propriu, asumându-și riscurile luptei cu sine însuși, cu imaginea consacrată în timpul lor a Poetului, și cu Poezia însăși, să treacă *dincolo*. Grave experiențe totale în care acești poeți și-au angajat viața. Keats nu mai puțin decât Poe ori Baudelaire a aderat – într-o vreme în care Byron umplea cu clamoarea sa Europa, în care Shelley se tânguia cu toată sinceritatea – la o poezie mai lucidă, a *cunoașterii*. Nimic mai semnificativ decât opoziția, asupra căreia insistă de atâtea ori poetul nostru, între *fancy* (fantezie) și *imagination* (înaltă fantazie creatoare). Fantezia, visul pot să ofere nețărnutate posibilități de vagabondare spiritului. Imaginația e mai avară. Ea este dirijată de cunoaștere. Doar Poe va insista mai târziu, asemenea lui Keats, asupra controlului necesar al viziunii poetice prin inteligență. Într-o scrisoare (din 22 noiembrie 1817) trimisă lui Benjamin Bailey, Keats declară: „Nu sunt sigur de nimic, decât de sfînțenia emoțiilor inimii și de adevărul imaginației”. Declarație aparent romantică, întărită printr-o frază ce urmează în aceeași scrisoare: „Orice ar fi, dați-mi o viață a percepțiilor sensibile, mai curând decât una a cugetării!” Dar întreg efortul liric al lui Keats va fi, în cei trei ani de creație pleneră ce i s-au dat, de a întări controlul inteligenței asupra fanteziei, de a împiedica divorțul dintre sensibilitate și rațiune. Desigur, va pendula adeseori între emoții inexprimabile. În lupta sa antiromantică, în fuga sa după disponibilitate permanentă, nu va înceta să caute principii al ordinii în Renaștere (Spencer, poeții elizabetani) și în elenism. Shakespeare este, pentru el, marele model al „înfățișării imaginare a vieții”. Elada o cunoaște prin Chapman și prin *The Anatomy of Melancholy* a lui Burton. Dar Elada și Shakespeare n-au avut pentru el doar semnificația unor surse a nobililor ficțiuni, ci i-au oferit calea pentru descoperirea realului. Keats nu voia să trăiască în „incertitudini, mistere, îndoieli”. El năzuia spre posedarea, în deplină conștiință, a realului. Chiar și *senzațiile* la care râvnea, tărât de simțurile sale nesățioase, însemnau, pentru el, concretul lumii care este. Idealismul său platonice e, de fapt, un realism. Acest poet care avea diploma de medic, acest britanic care moștenise empirismul tradițional al poporului său („Axiomele filosofiei nu sunt axiome până când n-au

Nicolae Balotă
Foto: Aura Christu

fost încercate pe puls” – spunea el) a avut o adevărată vocație a realului. Să citim poezia *Toamna, Sonetul* „Tu ce-ai simțit în ochi al iernii vifor./ Văzând prin ceturi norii de omături” – amintind horatiană „*Vides ut alta stet nive candidum*”, versurile închinare *Lui Burns* și atâtea altele în care poetul revelează o sensibilitate modernă placentară la realitate și bine temperată prin cugetare.

Sunt versuri luminoase pe care numai un suflet purificat, ajuns la clasică seninătate a unor ultime certitudini, le poate izvedi: „Chiar și dacă din taina-ntunecată/ A sufletului nu ni se arată/ Mari cugetări în limpede cuvânt,/ Idee necuprinsă nici de gând/ Se desfășoară-n fața mea, mereu.../ Din ea îmi spicui libertatea eu,/ Precum străvād prin dânsa, tot la fel,/ Al Poeziei mare rost și țel.” Dar lumea clasice mitologii mediteraniene a apus, Keats o știe prea bine. Numai Hölderlin și Nietzsche au mai avut, poate, ca el, conștiința unui *amurg al zeilor*. Aș dori să citez mai multe versuri din *Hyperion*, dar trebuie să mă mulțumesc cu aceste câteva cuvinte finale ale tânguirii lui Apollo înainte de moarte: „Zeită bună! Iscă tu un lucru/ Necunoscut! Tărâmurii nu mai sunt/ Afară de acest ostrov? Ce-i steaua?” Moartea lui Apollo era moartea Poetului!

Cât de pline de un patos esențial – atât de modern –, deloc sentimental, sunt cuvintele prin care poetul – în *Somn și Poezie* – își exprimă jindul cel mai adânc al unei vieți în poezie! „Să mă topesc pe mine-n poezie/ Doar zece ani!” Dar existența e atât de precară! Poetul se simte amenințat nu numai în mădularele, în vinele sale, ci în însăși Poezia infuzată din geniul său. Nu i se vor da cei zece ani pentru care se roagă. Știindu-se condamnat, printr-o ciudată proiecție ar vrea să preschimbe condamnarea într-o supremă șansă. Nu se va închide, oare, într-un templu etern al Poeziei murind? Gândul acesta, cețos, al unei retrageri postume într-o Insulă a Preafericților purtători de liră, pare să-l fi sedus. „În luminosul Poeziei templu;/ Căzut, eu cel puțin o să mă-ngrop/ Sub liniștea unui umbrar de plop...” Dar nu imaginea unui templu funerar al Poeziei – romantică priveliște umbră de plopi și chiparoși, ci ideea unei penitențe a *vocii* poetice, a sonurilor lirice putea să-i fie, bietului poet condamnat, consolatoare.

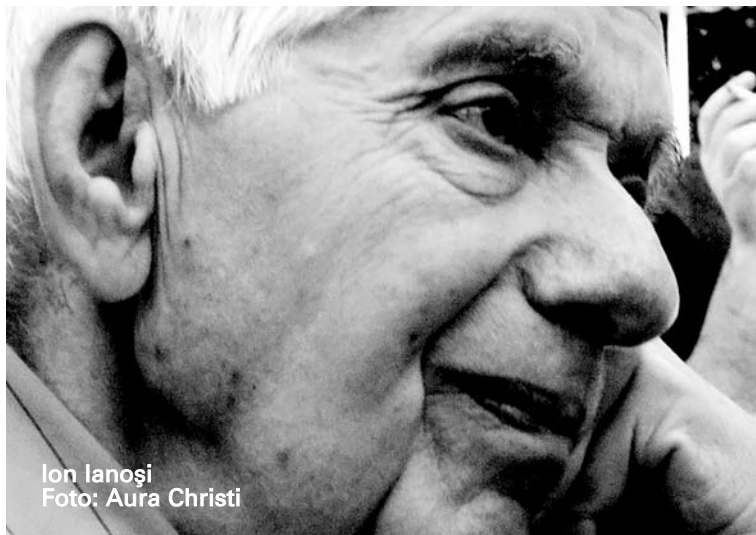
„Aici zace un om al cărui nume a fost scris pe apă.” Acesta e epitaful – dorit de poet – care e gravat în lespede de pe mormântul său. Autoironică recunoaștere a nimicniciei din partea unui spirit dezabuzat? Sau, identificare a *sfârșitului* cu o curgere perenă. Ne satisface mai mult această interpretare, și o socotim mai apropiată de voința ultimă a poetului. El n-a *terminat* căci nu se poate termina. Numele său – și toate numele cu care poetul botează lucrurile, vietuitoarele și faptele – sunt înscrise pe o apă care curge veșnic. Scurgerea nu e deci desfacere, descompunere, ci garanție de viață. Devenirea introduce, așadar, în eternitate. Cu o deosebită finețe, Edgar Papu observă că ideea platonice la Keats înseamnă o filiație în eterna prosepțime a *mișcării*. Gestul neîmplinit, mișcarea în curs, nu forma statică, duce la desăvârșirea în artă. Numele poetului înscris în unda mișcătoare nu este, așadar, destinat pieirii, după cum cântecul privighetorii, în *Oda* ce i-o închină John Keats, este nemuritor. „Eternă Pasăre! Ești fără moarte!” □

BREF

Poeții în Parlamentul României

Luni, 5 octombrie a.c., în Sala cu Oglinzi a Uniunii Scriitorilor din România a avut loc prima întâlnire de lucru a noului Comitet Director al Secției Poezie a Asociației Scriitorilor București (A.S.B.). Au fost prezenți Dan Mircea Cipariu și Bogdan O. Popescu, președintele și vicepreședintele secției, Denisa Comănescu, Mariana Filimon, Cornelia Maria Savu, Nicolae Prelipceanu, Grigore Șoitu și Gelu Vlașin. Au fost propuse mai multe proiecte literare care să contribuie la o mai bună imagine a poeziei bucureșteni în spațiul public:

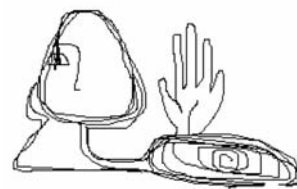
„Literpedia”, o enciclopedie bio-bibliografică a membrilor secției, „Poezie la prima vedere”, prezentarea, în „avanpremieră”, a noilor cărți de poezie semnate de poeții A.S.B., lansarea „Bursei de proiecte” pentru membrii secției. Va fi concepută, de asemenea, și o strategie de atragere a tinerilor poeți în programele literare ale A.S.B., precum și actualizarea bazei de date a secției, de care se va ocupa Mariana Filimon. Comitetul va adresa Parlamentului României, la propunerea scriitoarei Denisa Comănescu, invitația ca fiecare ședință a Senatului și a Camerei Deputaților să fie deschisă prin lectura unui poem având ca autor un poet român contemporan, fapt care ar asigura membrilor Parlamentului bunăstare sufletească și confort intelectual.

Ion Ianoși
Foto: Aura Christi

ION IANOȘI

Tolstoi

MODELE

Mersul istoriei și soarta individului sunt totuși altfel îmbinate decât altundeva. De unde istoria slujea deseori numai ca decor pentru reliefarea câtorva destine sau a unei personalități excepționale, acum interesul de căpetenie îl acaparează tocmai mișcările tectonice ale istoriei. Pe Tolstoi îl preocupă cu deosebire epoca recreată, iar individul – ca „erou al timpului său”. În procesul elaborării cărții, el a deplasat centrul de greutate către ansambluri. Cu cât a vizat însă mai intens macrocosmosul, cu atât mai pregnant i-a implicat acestuia câte un microcosmos. Oricum, în părți și în întreg, a făcut să iasă în câștig – *cosmicitatea*.

Istoria definește tematica, subiectul, desfășurările. Vieți și morți, conflicte în care sunt angrenate personajele, năzuințele pe care acestea le împărtășesc, toate sunt condiționate istoric. Insul nici nu e mereu urmărit, în toate acțiunile lui; el apare și dispăre. Istoria este, în schimb, prezentă de la început până la sfârșit. „Romanele” particulare sunt întrerupte, unele subiecte cedează locul altora. Dar în această diversitate a componentelor există un fir conducător, un subiect fundamental. Din unghiuri limitate de vedere, trecerile de la un plan la altul pot să pară aleatorii. Întâmplătorul din soarta cuiva, încadrat în ansamblu, ni se impune însă ca inexorabil.

Război și pace urmărește istoria rusă vreme de cincisprezece ani, din 1805 până în 1820. În acest răstimp nu totul este considerat la fel de important. Ritmul înaintării îl condiționează însemnătatea pentru națiune a unuia ori altuia dintre momentele parcurse. Pe de o parte, povestirea are continuitate, urmează șuvoiul istoric, pe de altă parte își asumă o discontinuitate, încetinește ori accelerează înaintarea în timp, reliefează sau acoperă varii momente.

Scriitorul focalizează două momente de la începutul secolului al XIX-lea: 1805 și 1812. Pe măsura „concentrării” lor efective își condensează el tablourile artistice. Volumul I surprinde o jumătate din anul 1805, în special lunile octombrie și noiembrie; volumele III și IV înfățișează o jumătate din anul 1812, în special din august până în noiembrie; în timp ce volumul II relatează evenimente intermediare de-a lungul a șase ani. Din bătălia de la Austerlitz aflăm în detalii cele întâmplate la orele 5, 8, 9 ș.a., raportate la Andrei Bolkonski și la alți mulți participanți. Mai târziu, prințul Andrei pleacă de la Lisie Gorî și Bogucearovo la moșiile din Riazan, la Petersburg, în străinătate; și, deși între timp trec câțiva ani, povestitorul nu are nevoie de prea mult spațiu. Timpul artistic e lărgit ori scurtat față de timpul real, dar nu fără legătură cu însemnătatea acestuia.

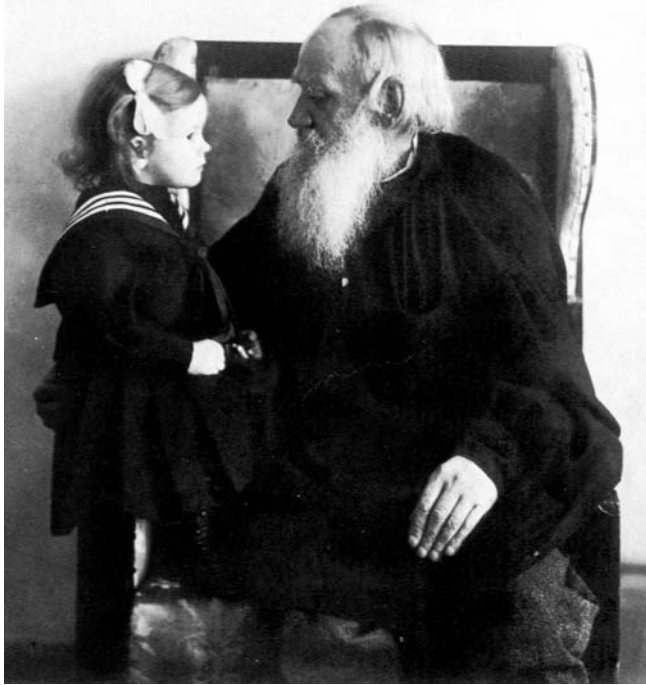
Timpul i-a obsadat pe mulți scriitori din secolul al XX-lea. Printre ei, Marcel Proust, James Joyce, Virginia Woolf își axează operele principale pe factorul timp. Thomas Mann introduce în *Muntele vrăjtit* un paragraf intitulat *Digresiune asupra ideii de timp*, în care, prin intermediul lui Hans Castorp, ne face părtașul reflecțiilor sale despre natura reprezentărilor temporale. Potrivit lui Castorp, nu e corectă părerea după care un conținut nou și interesant scurtează timpul, câtă vreme monotonia, din lipsă de conținut, îi îngreunează mersul. Lipsa întâmplărilor lungesc acum clipele plictisitoare, dar în secțiuni ample ajung să le scurteze și chiar să le ștergă. Invers, un conținut bogat și interesant scurtează ceasul sau ziua, în perspectivă însă le va împurmuta ampolare, greutate, consistență, astfel încât un an plin de evenimente va părea că a trecut mult mai încet decât cel sărac, ușor, golit.

Tolstoi conferă unor asemenea aparențe o valoare obiectivă. El zăbovește asupra unor momente istorice bogate în substanță, iar în cadrul lor reține în special clipele esențiale. Prin voința lui, zilele dense ni se par mai lungi decât lunile goale, lunile concentrate – mai profunde decât anii obișnuiți. Singurătatea de câteva clipe pe dealul Pratenului, când Andrei descoperă înălțul cerului, pe care nu l-a știut până atunci (I, 3, XIX), a fost mai lungă și mai consistentă decât luni întregi de reclusiune la Lisie Gorî, când credea că în viața lui totul s-a sfârșit. În adâncul sufletului, chiar și în aceste situații au, desi-

gur, loc procese importante; totuși, contează cu precădere răstimpurile de vârf din viața personajelor.

Tolstoi se vrea un scriitor „obiectiv”, aflat pe urmele istoriei așa cum s-a desfășurat ea în realitate. De aceea și ține să specifice cât mai des anul, luna, ziua, în care cutare sau cutare eveniment a avut loc. El scrie și o *cronică istorică*, trecând în revistă principalele evenimente de la începutul secolului; o cronică a războiului și a păcii, alternând în viața Rusiei de atunci și împletindu-se în structura cărții.

Alternanța celor două teme marchează și succesiunea volumelor: volumul I – războiul, volumul II – pacea, volumele III și IV – războiul. De asemenea, ea e prezentă și în cadrul fiecărui volum în parte: de pildă, în volumul întâi, prima parte – pacea, partea a doua – războiul, partea a treia – războiul și pacea. În fine, ea poate fi identificată în interiorul fiecărei părți. Astfel, prima parte din volumul I se desfășoară sub semnul „păcii”. Asistăm la serata Annei Pavlovna Scherer, unde facem cunoștință cu Pierre și Andrei, pătrundem în mediul familiilor Rostov și Bolkonski ș.a.m.d. Partea întâi este expoziția întregii scrieri, un fel de inserție în diferite medii și personaje – relativ statice pe timp de pace –, a căror dinamică crește o dată cu începutul campaniilor

militare. Atmosfera e pașnică și, totuși, îmbibată de presimțirea beligeranțelor. Chiar frazele de început, rostite de doamna de onoare și confidenta împărăteșei, sunt edificatoare: „Ei bine, prințe, Genova și Lucca nu mai sunt decât niște simple moșii ale familiei Buonaparte. Te previn că dacă nici de data aceasta n-ai să-mi spui că avem război [...]” etc. În continuare, numele lui Napoleon și tema războiului sunt fără încetare pe buzele vorbitorilor – în salonul Scherer, în discuția dintre Pierre și Andrei, dintre tânărul și bătrânul Bolkonski. „Toată Moscova nu vorbește decât de război”, îi scrie Julie Mariei Bolkonski (I, 1, XXII).

Pot invoca și situații inverse, când tema păcii e implicată în descrierea războiului. Un exemplu semnificativ este bătălia de la Borodino, moment de vârf în campania din 1812 (III, 2). Tolstoi redă înfruntarea prin trăirile lui Pierre, un tipic reprezentant al „păcii” pe câmpul de luptă, o figură puternic contrastantă cu modul de a se comporta al militarilor...

Dacă *ideea* diriguitoare privilegiază pacea chiar și în descrierea operațiunilor militare, războiul acaparează planul *tematic*. Cantitativ și calitativ, războiul ocupă locul principal în structura cărții. El anume oferă scriitorului materialul epic prin excelență. Războiul, ca formă concentrată a politicii, scoate în vileag interesele și le evidențiază antagonismul.

În 1812, Rusia a purtat un război de apărare. Aprofundându-i cauzele și desfășurarea, romancierul

i-a reliefat totodată componentele sociale. Caractere și trăsături, care în timp de pace erau acoperite de obișnuință și aparentă mediocritate, au avut parte, în timpul încercărilor zguduitoare, de o potențare. Spre a ne convinge că Timohin sau Tușin sunt cu adevărat eroi, ei trebuiau puși în situații care necesitau din partea lor eroism. Pentru ca în Natașa să recunoaștem nu numai o fetișcană simpatică și răsfățată, dar și femeia matură capabilă de jertfe și demnă de logodnicul ei (regăsit în pragul morții), trebuiau condiții care să-i accelereze călirea de caracter. Războiul a constituit marea încercare pentru toți și fiecare. El a evidențiat carențele cercurilor înaltei nobilimi din preajma Curții imperiale; el a valorificat calitățile, până atunci latente, ale celor atașați cauzei națiunii. Războiul a accentuat ritmul și intensitatea dinamicilor sufletești, a impus evoluții spectaculoase într-un timp relativ scurt.

Război și pace evocă numeroase evenimente din acea vreme: inspectarea trupelor rusești de către Kutuzov la Braunau, retragerea către Viena și trecerea râului Enns, bătălia de la Schöngraben, parada trupelor rusești și austriece de lângă Olmütz, consiliul de război la cartierul general al lui Kutuzov, bătălia de la Austerlitz (volumul I); întâlnirea împăraților de la Tilsit și Erfurt (volumul II); pătrunderea trupelor lui Napoleon în Rusia, prezența împăratului Alexandru la Vilna, cartierul general al armatei ruse și intrigile generalilor, incendierea orașului Smolensk, lupta de la Borodino, consiliul militar de la Fili, părăsirea Moscovei (volumul III); bătălia de la Tarutino, Napoleon la Moscova, războiul de partizani, retragerea trupelor franceze, bătălia de la Krasnoie, trecerea Berezinei, Kutuzov la Vilna (volumul IV). Cu rare excepții, părțile volumelor I, III și IV sunt centrate pe evenimente militare fundamentale. Asemenea puncte nodale pot fi considerate bătălia de la Schöngraben (I, 2, XIV–XXI) și Austerlitz (I, 3, X–XIX); lupta de la Borodino (III, 2, XIX–XXXIX), părăsirea Moscovei (III, 3); războiul de partizani (IV, 3). Vedem din enumerare cum prima parte a volumelor și chiar a părților respective este de regulă introductivă, iar tensiunea dramatică crește din ce în ce în următoarele părți și în cadrul lor. Sunt alternate înfrângeri și victorii, și unele, și celelalte formează personajele, întărește spiritul lor de abnegație. În volumul I, victoria (Schöngraben) cedează înfrângerii (Austerlitz); în volumele III și IV, dimpotrivă, retragerea (III) e urmată de înaintare (IV).

În relația dintre armată și combatanți, inițial e accentuat întregul (1805), apoi laturile sunt aduse în echilibru (Borodino), pentru ca, în cele din urmă, în avanscenă să treacă figurile războiului de partizani. Lupta din afara granițelor țării nu mai reprezintă însă – pentru autor – o cauză națională. De aceea se și împotrivesc Kutuzov, la sfârșitul campaniei din 1812, deciziei împăratului de a continua războiul în străinătate. „Reprezentantul poporului rus, omul rus în calitate de rus nu mai avea – după ce dușmanul fusese nimicit, Rusia eliberată și ridicată pe culmile gloriei – nimic altceva de făcut” (IV, 4, XI). În 1805, Tolstoi îl admiră pe *soldatul*-țaran, în 1812, pe *țaranul*-soldat. În ochii lui, cauza mujicului este numai apărarea patriei. Pe această bază fuzionează valorile naționale cu cele populare.

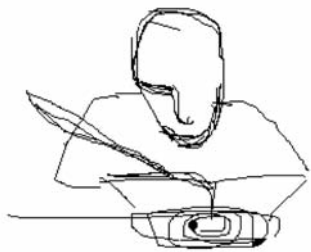
Romanul crește în intensitate și lărgime de la volum la volum. Volumele III și IV desăvârșesc viziunea istorică împărtășită de autor. Dacă în volumele anterioare, aspectele „publice” și „particulare” îl preocupau adesea în aproximativ egală măsură, acum istoria reprezintă pentru el esențialul. De aici și nevoia unor generalizări de filosofie a istoriei, tocmai pe parcursul anului 1812. Acum și aici ține scriitorul să explicitizeze legitățile evenimentelor, prin propria sa concepție istorică. □

Din vol. *Autori și opere*, vol. II
În curs de apariție la
Editura EuroPress group

Ion Ianoși

Modestia de bun-simț își pune amprenta pe motivația multor eseuri politice publicate în ultimii ani de către orădeanul Traian Ștef, care găsește de cuviință să le grupeze acum într-un volum apărut la Editura Paralela 45. *Deficitul de prezent* (2009) „...adună – precizează autorul în prefață – *texte scrise în ultimii zece ani și publicate mai ales în revista Familia, dar și în alte părți. Ea îi urmează celei despre mistificare și nu doresc să fie altceva decât mărturia unui intelectual din provincie despre lumea pe care a perceput-o astfel, de dincolo.*” Mi-a fost dat să cunosc puțini oameni de o înțelepciune atât de liniștită ca aceea a lui Traian Ștef. În conversații colective în care l-am regăsit, mulți au spus păreri radicale, rostite pătimaș sau vehement, dar al lui a fost dintotdeauna cuvântul ultim, de așezare în făgașuri firești și de liniștire. Participativ și marcat angoasant de politică în perioada de după Revoluție, ultima nedreptate care i s-a făcut fiind aceea de a fi lustrat abuziv din funcția de șef al culturii bihorene, campania națională de semnături în favoarea sa neavând darul de a schimba decizia. Ștef a rămas calm și detașat, cu o purtare seniorală pe care numai omul de cultură rasat care este o poate explica. De-a lungul carierei sale de până acum, el n-a mișcat munții din loc, dar a așezat, cu multă pricepere, temeiuri. *Deficitul de prezent* aparține unui moralist de bună factură, obligat să viețuiască într-o proximitate umană și politică dezonorantă. Fatalitatea unui om – demonstrează textele – poate începe cu neșansa de a se fi născut într-o țară prost rânduită. Când acesteia i se adaugă și nenorocul de a viețui ca om de cultură român într-o regiune (Ardealul) bântuită de incertitudinile și de fantomele trecutului, destinul poate transla în psihoză. Adăugați acestor determinisme „militantismul” implicit al trăitorului la 10 km de graniță, dincolo de *no man's land* fiind dușmanul istoric, Ungaria, și aveți tabloul complet al unui creuzet identitar schizoid, care îndeamnă mai degrabă înspre dezechilibru decât înspre o bună cumpănire a valorilor. Pe Ștef, dintr-o asemenea capcană l-a salvat moralismul și vocația de a vedea în actul de cultură un fenomen de exorcizare. Nimic pasional nu tulbură paginile pe care le scrie, totul e cumpătare, bun-simț de foarte bună factură, obiectivitate analitică și competență.

Să adăugăm imediat eleganța, noblețea neostentativă a ideilor, aristocratismul: *Despre comoditate, Despre certitudine sau Redundanța și duplicatul* sunt eseuri de sorginte britanică, superioare și bine construite, deschise în final spre o realitate – România de azi – care le este înfinit inferioară. În mod programatic, *Deficitul de prezent* are – ca și cartea despre mistificare din 1997 – un liant subteran, coagulat în dorința de a înțelege de ce nu reușesc românii să-și administreze mai bine prezentul. Răspunsul cel mai frecvent din volum, de factură cioraniană (*Schimbarea la față a României* e citată în mai multe rânduri, ca și paginile corespondente ale lui Mircea Eliade)

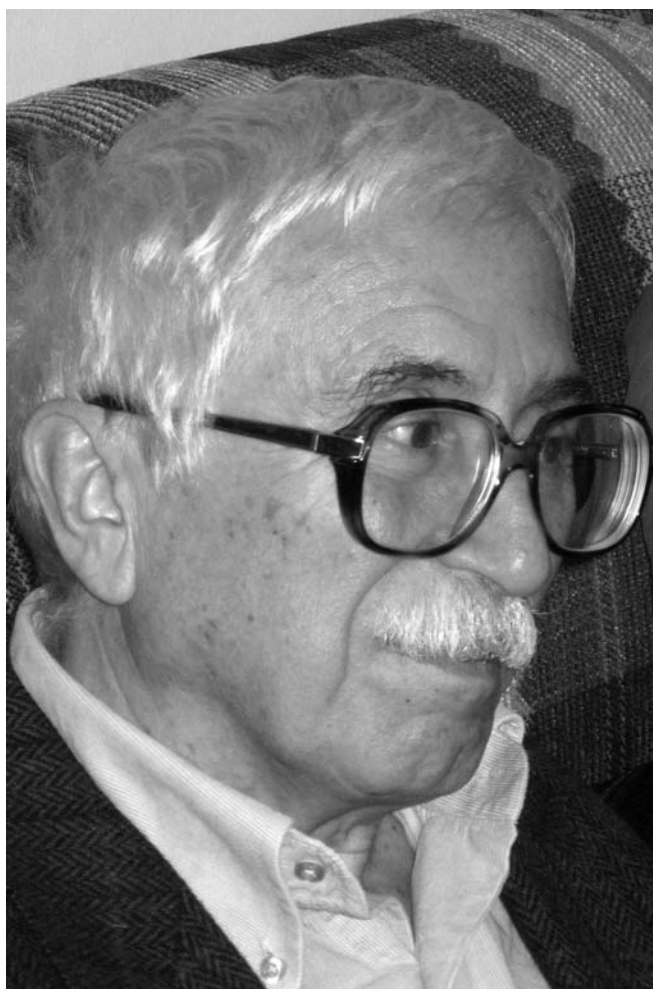

CRONICA LITERARĂ

ȘTEFAN BORBÉLY

„România e fructul unei pasiuni moderniste”

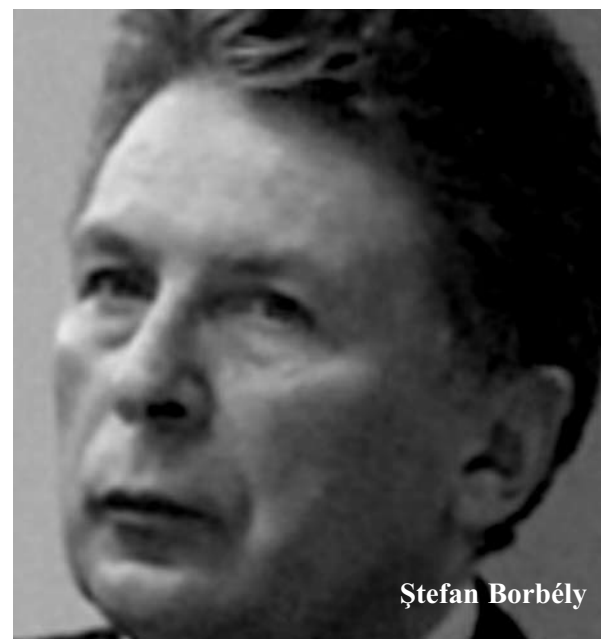
este că le lipsește ritmul, emulația, dintr-o prea excesivă preocupare pentru trecut. Să nu uităm că Ștef scrie în faza preaderării – și, ulterior, în cea a

Gabriel Dimisianu

aderării – la Uniunea Europeană (1 ianuarie 2007), în care se constată că inertiile sunt mai puternice decât voința de înnoire, mai ales dacă ele vin încărcate cu fantasme (cum sunt multiculturalismul sau regionalismul) pe care ideologia colectivă le diabolizează prompt, conferindu-le o extensie populistă, ontologizantă. „*Scopul culturii, pentru noi, românii – scrie Ștef – este unul esențial, identitatea*”, chiar și într-o perioadă când lexicul cultural occidental e suprasaturat de cuvinte ca *diversitate, identități alternative sau multiple* etc. „*Trebuie spus direct* – conchide el, citind un grupaj tematic din *Altera – că multiculturalismul este o formă care participă la deconstruirea statului național.*” Mai e nevoie și de un alt argument pentru a înțelege de ce a fost Ștef un pai în ochii șefilor politici din Bihor, puși acolo pentru a-i apăra pe români de ofensiva Europei de peste graniță?

Există un termen firesc, care apare de mai multe ori în eseurile lui Traian Ștef: elitele, conotate preponderent cultural. Nu e nimic rușinos în asta, partizanatul elitist fiind un sentiment pe care și eu îl împărtășesc fără rezerve, din convingerea că nu „boborul” este cel care ne va duce înainte (dacă ne vom duce...), ci elitele, în momentul în care se vor separa de naclăiala în care îi ține politica de azi și își vor asuma o implicare directă, responsabilă și critică, pe care dorința de a le fi pe plac lui Băsescu sau lui Crin Antonescu a multor intelectuali de frunte nu face decât să o discrediteze. Platforma de analiză a cărții lui Ștef o reprezintă complementaritatea clasică, relativ antagonică, dintre fond și formă, în care primul poate fi asimilat autohtonismului inertial, de tip ontologi-

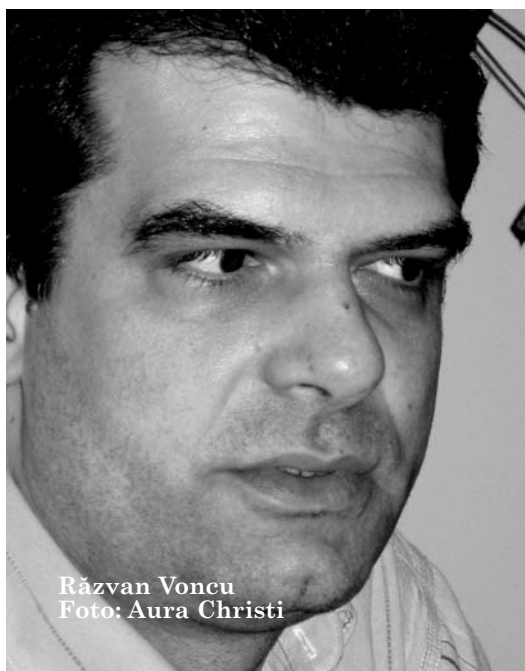
Ștefan Borbély

zant, colectivist, pe când forma e apanajul elitelor. „*România e fructul unei pasiuni moderniste*” – scrie el, sugerând, în subsidiar, că modernismul înseamnă, în principal, neliniștea importului de forme, nevroza înnoirii pe care o presupune sincronismul. „*Noi aparținem* – scrie Ștef – *unei culturi tinere, cu reacții întârziate, cu o defazare de aproximativ 50 de ani față de cultura occidentală. Defazare a elitelor, nu a fostului membru CAP, care nu-și pune probleme.*”

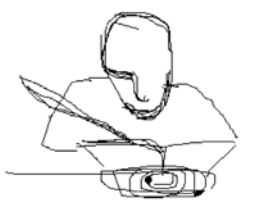
Cea mai tulburătoare consecință din carte vizează, în acest sens, analiza comportamentului cultural de după Revoluția din decembrie 1989, în care putem găsi și un paradox, dacă adevărul nu i-ar da dreptate lui Ștef și nu ne-ar obliga să ne sancționăm orgoliul de castă. Până spre sfârșitul dictaturii – demonstrează el –, elitele culturale au fost responsabile, diacronic, atât pentru modernizarea României, cât și pentru rezistența – atât cât a fost ea – față de abuzurile grotești ale ceaușismului. Schimbarea de regim din decembrie 1989 le-a prins însă într-un deficit de imaginație practică, de „program”, energia, ritmul și emulația venind din altă parte: din protestul – uneori subcultural – al tinerilor, din noua cultură a marginalității revoltate, la a cărei emergență asistăm uneori oripilați, sancționând-o adesea chiar și fără a o cunoaște.

Nu-mi place ideea, dar recunosc că merită să meditam asupra ei, cu atât mai mult cu cât ea are și girul – mărturisit în carte – al unei autorități incontestabile, Sorin Antohi. Putem să îi dăm dreptate lui Ștef: s-a sărit peste cal și aici, ca de atâtea ori în istoria României, punând imitația înaintea procesului firesc de sincronizare, multe ipostaze ale culturii juvenile sunt mimetice, irelevante și lipsite de suport public, însă nu trebuie să uităm nici faptul că etatismul este patronajul pe care intelectualul român matur îl dorește cel mai viguros, el vrea subvenții, cadouri de la stat, bani nerambursabili pentru cărți și burse, instituții care să aibă grijă de el și siguranță de pensionar în viața activă, cedând, în schimb, dreptul de a decide și angajarea activă în slujba binelui public. Sau dreptul de a provoca înnoirea lumii în care trăiește (ceea ce e cam totuna).

A existat, la noi, și un subprodus al acestei psihoze, pe care de asemenea Traian Ștef îl discută, într-o manieră mai puțin radicală decât aș face-o eu: e vorba de „elegia pentru estetic” din cadrul comotei naționale despre canon, prilejuită de apariția cărții lui Harold Bloom (*Canonul occidental*), conservatoare și redundantă până în vârful unghiilor. Firește, în subsidiar exista și o victimă, sau o țintă în care s-a tras cu nesaț: ofensiva „periculoasă” a studiilor culturale, cu relativizarea esteticului pe care aceasta o presupune. Nimeni nu susține aruncarea peste bord a criteriului estetic în valorizarea operei literare – ar fi o aberație... –, însă e ciudat să constatăm că, discutând fenomenul, unii radicali de dinainte de 1989 au devenit subit conservatori redutabili, opunându-se acum unui proces firesc de înnoire și de diversificare metodologică pe care odinioară îl revendicau cu vehemență. Motivul e simplu: majoritatea dintre ei reprezentau un *sistem* – cel centralizat, al vieții noastre literare –, pe care o eventuală abordare analitică retroactivantă l-ar fi putut devaloriza. Nu întâmplător, Uniunea Scriitorilor de azi funcționează cam în aceleași categorii în care a funcționat și cea veche, numai că s-au schimbat actanții. De aici ajungem la PAC, la ratarea ca om politic – și, ulterior, ca autor de tratat... – a lui Nicolae Manolescu, dar să nu deschidem cutia Pandorei, că vigilenții citesc, se mobilizează și dau cu parul... □

Răzvan Voncu
Foto: Aura Christi

CRONICA LITERARĂ

RĂZVAN VONCU

„Jurnalul” parizian al lui Mihail Gălățanu

Parisul i-a fascinat dintotdeauna pe scriitorii români. Eugen Simion, Nicolae Balotă, Mircea Angheliescu – ca să nu-i enumer decât pe contemporani – i-au dedicat cărți, iar aceste cărți au devenit best-seller-uri, semn că publicul cititor continuă să fie interesat de metropola franceză și de experiențele culturale pe care aceasta le prilejuieste. Viața literară și universitară, bulevardele și muzeele, teatrele și cafenelele Orașului-Lumină sunt repere în istoria noastră literară și în biografiile unor scriitori importanți, de la pașoptiști la simbolști și de la critica interbelică la „marii exilați” (Eliade, Ionescu, Cioran) din perioada comunistă. Mitul Parisului farmecă și, în același timp, formează din punct de vedere spiritual, constituind deopotrivă o ispită și o provocare.

Am fost însă surprins să constat că Parisul a exercitat aceeași fascinație și asupra unui scriitor dintr-o generație mai tânără, având, cu alte cuvinte, repere culturale diferite de cele ale scriitorilor educați în cultul valorilor clasice, a căror expresie eminentă a fost cultura franceză. Noul volum al lui Mihail Gălățanu, intitulat *French cancan**, este o neașteptată cronică subiectivă a unei iubiri spirituale și a unei călătorii care, în biografia scriitorului nouăzecist, a jucat rolul unei profane inițieri.

Numai că relația scriitorului cu Parisul nu seamănă cu nici una dintre experiențele narative invocate mai sus. Parisul lui Mihail Gălățanu nu este, înaintea de toate, unul livresc, cu toate că scriitorul se duce în capitala Franței ca să se specializeze în Relații Internaționale și, în consecință, petrece mult timp în bibliotecă. Din acest punct de vedere, textul său – voi explica mai târziu de ce evit să folosesc termenul de *jurnal* – se plasează la antipodul volumului lui Nicolae Balotă, *Parisul e o carte* și nu seamănă prea mult nici cu *Timpul trăirii, timpul mărturisirii*, cunoscutul jurnal al lui Eugen Simion.

Diferă, de la bun început, împrejurările istorice în care scriitorul ia contact cu Franța, cu spiritul occidental și cu Orașul-Lumină. Dacă facem puțin neoistorism, trebuie să observăm, mai întâi, că Mihail Gălățanu ajunge la Paris într-un context istoric destul de puțin favorabil, față de cel în care ajungeau „marii exilați” sau primii emigranți de după evenimentele din '89. Scriitorul obține o bursă de studii în Relații Internaționale de-abia în 1994, an în care situația economică și socială din România se deteriorase considerabil, iar atitudinea Franței, a țărilor occidentale, față de noi se schimbaseră, de la entuziasmul post-revoluționar, la scepticism și chiar respingere. Un prim semn al acestei schimbări îl înregistrează scriitorul chiar de la București, atunci când trebuie să treacă prin calvarul obținerii vizei. *O faună consulară* se numește fragmentul care narează această experiență și el anticipează reacțiile de ostilitate și respingere, pe care tânărul bursier le va constata odată ajuns în Occident. Rândurile sale nu sunt deloc clemente cu personalul diplomatic francez, în al cărui comportament descoperă rapid semnele ipocriziei și ale duplicității: „Aceiași funcționari ai ambasadei, care se plâng sistematic presei, opiniei publice și oricui vrea să-i asculte, că țiganii invadează țara lor și se dedau la jafuri sistematice, își umplu buzunarele cu mireasma obolurilor și plocoanelor luate de la circiții.” (pp.35-36). Rezultatul acestui tip de comportament față de cetățenii români, unii chiar bursieri ai statului francez, este consemnat de scriitor puțin mai încolo: „Viza franceză, cerută încă de pe 9 septembrie, a reușit să-mi parvină abia pe 28, vineri. Am răsuflat ușurat, deși biletele erau pentru 30 dimineața și timpul care îmi mai rămăsese era destul de redus, câteva ore doar, să-mi fac bagajele, să strâng tot, să telefonez părinților și să-mi îmbrățișez prietenii.” (p. 37).

Drumul până în capitala Franței, Mihail Gălățanu îl parcurge cu autobuzul, avionul fiind un lux pe care, atunci, în 1994, și-l permiteau puțin români. Călătoria trece prin Ungaria, Slovacia, Cehia și Germania, iar textul scriitorului (care este și un experimentat gazetar) împrumută tehnicile relațiilor de călătorie de odinioară. Interesant este că, fără să

fie un patriotard, călătorul nu este deloc extaziat de experiența străinătății. Ungaria, care pentru mulți a reprezentat, în anii '90, un reper „occidental”, lui Mihail Gălățanu îi apare altfel: „O țară simplă, doar ceva mai curată. O țară, și ea, de provincie. Orașe mici, chioșcuri vechi, drumuri prăfuite, același aer un pic trist, de țară ex-comunistă, cum îl găsești și la noi. Restul e orgoliu” (p. 48). Slovacia îi lasă amintirea unor grăniceri lacomi și a unei imagini prăfuite, învechite: „Statul arată ca un stat comunist de-a dreptul, steaua binecunoscută nouă, est-europenilor, tronează pe clădiri și în depoul care se întrezărește în apropiere. Grănicerii au și ei stele pe caschetă, ca nu cumva să-i confundăm...” (p. 49). Cehia, în fine, îi apare invadată de marca germană și de produsele nemțești: „Sufală un vânt nemțesc, de cum intrăm în Cehia: bananere cu reclamă abundentă la produse germane, mai multă ordine și curățenie, aer de land german, corcicit cu o oarecare ușoară delăsare slavă sau est-europeană [...] moneda cu adevărat oficială aici nu e coroana, e marca germană” (p. 50).

Occidentul și diferența față de „acasă” îi apar cu adevărat în fața ochilor de-abia în Germania. Scriitorului îi place Nürnberg („Zidurile vechi, medievale, mă fac să respir în alt secol.”, p. 52), dar nu este prea încântat de Frankfurt, deși recunoaște obiectiv că e un oraș reușit („Mă plimb pe malul Mainului și, trebuie să recunosc, Frankfurtul e un oraș frumos, deși un lucru e sigur din ce-am văzut: n-am să mă înnebunesc niciodată după orașele germane”, p. 56). Experiența germană este contrapunctată de relatarea poveștii unui alt călător din autocar, Marian Zamfira, fost intelectual în România – din care pleacă după mineriadă –, acum pietrar de drumuri în Germania: „Germanilor, spune el (și aici nu am cum să știu dacă are sau nu dreptate) le pasă mai mult de câinele lor decât de mine” (p. 45).

Călătoria cu autocarul, de-a lungul Europei, prefătează cumva experiența pariziană. Căci și aceasta din urmă, deși va dura aproape un an, va fi derulată tot sub semnul *grabei*, al consumării în fugă a unor momente care s-ar putea să nu se mai întoarcă niciodată. Să nu uităm de „rama” istorică: ne aflăm în 1994, când nici unuia dintre noi nu îi era clar ce avea să urmeze la noi în țară. Fiecare călătorie de acest fel se desfășura, mai ales pentru intelectuali, ca și cum

ar fi fost ultima. Din punct de vedere psihologic, deci, încă nu ieșisem din comunism...

Urmează, însă, fabulos, Parisul.

Cum spuneam, Parisul lui Mihail Gălățanu nu seamănă cu nici una dintre descrierile celorlalți scriitori români care, înainte sau după el, s-au lăsat vrăjiți de acest mare oraș. Parisul scriitorului nouăzecist este unul al voluptății, al fervorii, al singurătății. O răspântie a culturilor și civilizațiilor, în care tânărul român, la începutul anilor '90, se simte parașutat într-o altă lume. Dar în care se adaptează și, adaptându-se, începe să o observe cu un ochi lucid (de)și îndrăgostit, parcurgând treptele acestei „inițieri” cu sentimentul că nu trebuie să piardă nimic, căci s-ar putea să fie pentru ultima oară.

French cancan, trebuie spus, este o carte specială în cadrul creației lui Mihail Gălățanu. Aparent, avem de-a face cu un text care pare un (fel de) jurnal intim, conținând experiențe private, petrecute de-a lungul unui an, pe drumul către și în Paris. Dar Mihail Gălățanu nu scrie niciodată numai poezie sau roman. Așa cum poezia sa, de pildă, depășește barierele genului, fiind și dramă sau rugăciune, și jurnalul acesta intim tinde către roman, trecând printr-o multitudine de alte genuri. Există în permanență un clișaj care nu ne permite să atribuim proza din *French cancan* unui gen sau altuia, scriitorul exploatând cu măiestrie această indeterminare. *Regula calendarității*, pe care Thibaudet o consideră esențială pentru textul diaristic, este sistematic încălcată. Compozițional, textul trece printr-o gamă variată de registre narative, de la ficțiune la non-ficțiune, de la jurnal la memorii sau însemnări de călătorii, și de la literatură la gazetărie.

De aceea, cartea se poate citi în două feluri. Pe palierul referențialității, ea este un jurnal al unei experiențe de viață determinante pentru destinul celui care scrie: un an de studiu la Paris, la cel mai înalt nivel și cu cei mai renumiți specialiști, pentru un tânăr român, de-abia venit din haosul și disperarea care guvernau lumea românească la începutul anilor '90. Din acest punct de vedere, textul lui Mihail Gălățanu este un document remarcabil, prozatorul având privirea ascuțită și știința de a distinge ceea ce este esențial, în spatele detaliilor. Lumea în care trăiește aproape un an este o lume multicoloră, multiculturală, o răspântie a continentului și a lumii întregi. Un spațiu al luxului, al vinului și bucătăriei rafinate, al confortului. Dar și un spațiu al singurătății. Un oraș al femeilor, cu care Mihail Gălățanu se întâlnește și la școală: poloneza Yvonne, brazilianca Isaura. Un oraș al cunoașterii, dar și al prejudecăților culturale: nici la Paris, de pildă, noi, românii, nu scăpăm de fantoma defunctei Duple Monarhii, materializată în personalitatea respingătoare a lui Thomas Schreiber, profesor pe care scriitorul îl va evita pe toată durata studiilor, cu un sentiment de lehamite intelectuală. Ceilalți profesori, oricât de remarcabili, vor stimula însă tot solitudinea studiului individual, complet diferit de învățământul colectiv din care venea studentul român, la ora aceea.

Dar mai există o modalitate de lectură, pe care scriitorul a vizat-o de la bun început: lectura acestor pagini ca un roman. Contribuie la aceasta nu numai epicul spumos și savuros al întâmplărilor, ci și lejerul amestec de autentic și ficțiune, aura de fabulos pe care scriitorul o infuzează unor relații, poezia și rugăciunea care, alternativ, punctează jurnalul și îl trimit către o altă dimensiune spirituală. Fantasma sexualității, ce străbate întreaga literatură a lui Mihail Gălățanu și în care scriitorul vede un simbol al vieții și al sacralității originare a existenței, animă narațiunea și o proiectează din memorialistică în ficțiune și înapoi. Rememorarea iubirii adolescente pentru Gina, derulată în fragmentele intitulate *Peștișorul Ginette* (pp. 147-149) și, respectiv, *Căutând Dumnezeirea, cu Meister Eckhart, într-un veceu transcendent de tren accelerat* (pp. 150-155), este un asemenea exemplu de scriitură trans-genică, în care autorul, de altfel, excelează.

Cartea se încheie neașteptat, sub semnul sacralității. Parisului îi este alăturată, paratactice și fără gături prealabile, o altă experiență, petrecută în urma unei călătorii la Mănăstirea Neamț, niște ani după aceea. Ea este sintetizată printr-o parabolă creștină despre smerenie, despre farisei și cărturari și, mai ales, despre sfințenie și rugăciune. Semn că orice experiență lumească, până și cele întemeietoare (cum a fost pentru autor Parisul), trebuie valorificată în spirit.

Ne aflăm în prezența unei cărți savuroase, care se citește cu încântare. Totodată, un text care, ca toate cele semnate de Mihail Gălățanu, îndeamnă la meditație. □

* Mihail Gălățanu, *French cancan*, Editura EuroPress, București, 2009

Plecarea la Balbec¹, pe malul fascinant, însingurat al mării, are inițial semnificația unei evadări, conturându-se încetul cu încetul ca o aventură superioară – o odisee ontică, o incursiune inclusiv erotică, mai exact de un erotism superior, pe alocuri rilkean! – pe insula imaginară, fascinantă a unei alte iubiri. Dedându-se solitudinii răsfățate, căutate și detestate în egală măsură, estetizând-o și utilizând-o ca o măsură profilactică, Marcel urmărește, ori de câte ori face incursiuni în realitățile fabuloase ale peisajelor marine, „banda” pitorească alcătuită de un grup de fete, pândite, descrise, pe marginea aventurilor acestor zâne junele estet imaginând o seamă de *povești*, legende, istorii, aproximări, date foarte curând peste cap și, cu toate acestea, păstrându-și parfumul, dramul de inedit, de poezie: „Când le văzusem în acuarelele lui Elstir, căutam să le regălesc în realitate, îmi plăceau așa cum îți place un lucru poetic, gestul întreprins al cuțitelor ce stau încă strâmb pe masă, rotunjimea bombată a unui șervet desfăcut în care soarele intercalează o bucată de catifea galbenă, paharul pe jumătate golit care vădește astfel mai din plin nobila evazare a formelor sale și în fundul sticlei translucide”, după această metaforă sugestivă, de sorginte abstractă, urmând discret-nuanțat-tumultuos o cascadă de elemente, detalii, chițibușuri de o strictă concretețe, menite să dea, să imprime un grad sporit de „carnalitate” peisajului romanesc: „ca o condensare a zilei, un rest de vin întunecat dar sclipind de lumini, deplăsarea volumelor, transmutarea lichidelor prin luminat, alterare a prunelor care trec de la verde la albastru și din albastru în galben, în compotiera pe jumătate golită, mișcarea scaunelor demodate care de două

Marcel descrie, regizează, fantasmează, oferindu-ne o tornadă de realități, o tornadă de euri, bulversante prin bogăția și finețea lor, prin capacitatea de a impune o suprarrealitate rarefiată, deasupra căreia stă un zeu posesiv, lacom de genialitate, un zeu care simte, vede, descrie, visează, forează, strunjește în catacombele ființei și în consecință nu lasă nimic neatins de ochiul rapace visător. Încetul cu încetul, dincolo de Albertine cea mediocră, „bacanta cu bicicleta, muza orgiacă a golfului”, Marcel, cu pasiunea cu care ar fi descoperit, îngrijit, studiat, cultivat noi soiuri de flori de o raritate agreabilă, descoperă o cu totul altă domnișoară Albertine de Simonet, una misterioasă, imprevizibilă, de o inteligență care dă uneori-adesori cu barda în lună, pentru ca în clipa imediat următoare să-l impresioneze prin superioritatea nescontată, de un rafinament și finețe specifice rozelor.

ori pe zi se instalează în jurul feței de masă întinsă ca pe un altar pe care sunt celebrate sărbătorile lăcomiei și pe care, în fundul stridiilor, câteva picături de apă purificate stăruiesc ca în niște mici cristelnițe de piatră, încercam să găsesc frumusețea acolo unde nu-mi închipuisem că ar putea fi, în lucrurile cele mai uzuale, în viața greu de pătruns a «naturilor moarte». A căuta cu tot dinadinsul frumusețea, găsind-o și acolo sau mai ales acolo unde nimic nu dă vreun semn că aceasta ar fi existat, a inventa frumusețea în locurile unde ea nu are cum să existe, din scop, devine reflex, necesitate, nevoie circulând prin – cu vorbele iubitelor Rilke – „sfânta șiroire a sângelui”. Impresionabil, inventiv, văzând, percepând ceea ce numim convențional „realitate”, Marcel se lasă modelat, pe de o parte, de setea de a iubi – punând accentul pe *forța de a iubi* și nu pe *cea de a se lăsa iubit* – de nevoia de singurătate, de dorința de a se apropia, de a cunoaște, după ce se apropie de frumoasa principesă de Luxemburg, de finul, rafinatul, subtilul, bine crescutul Saint-Loup, de generosul Elstir, imprevizibilul, întortocheatul și ultraviul baron de Charlus – prin care Proust face o răsturnare tipologică de o rafinată spectaculozitate convingătoare – cel care își păstrează numele dintr-un oftat ambiguu al încăpățănării, da, Marcel se automodelează și din nestinsa, crescândă în intensitate sete de a cunoaște fetele, divinele, tentantele fete din „mica bandă” zgomotoasă, alcătuită din câteva tinere cultivate de pictorul Elstir, în atelierul cărui junele estet poposește, de la un punct al acțiunii, nu o dată. Ce să fie la mijloc? În chip evident, mai mult decât curiozitatea, mai mult decât frumusețea acestor nimfe descinse din fantasmelor adâncurilor marine, mai mult decât viața pestriță a acestor fete în floare, din stolul zgomotos al cărora se desprinde în mod limpede acea Nausicaa modernă, plină de contradicții, Albertine Simonet, iscată – în apele învolburate, dense, mișcându-se în straturi complicate, șuvoaie de imagini, metafore, labirinturi de sentimente și senzații, ale curgerii romanești – cu sfială, ca o apariție sporadică inițial, ca un ecou al unei aducerii-aminte, ca o proiecție a unui vis văzut câteodată cu ochii deschiși. Boala rarefiază aerul existenței lui Marcel; îl face să fie altfel, decupându-l din contextul social, cultural, din magma realității pururi așezate sub semnul îdoiului.

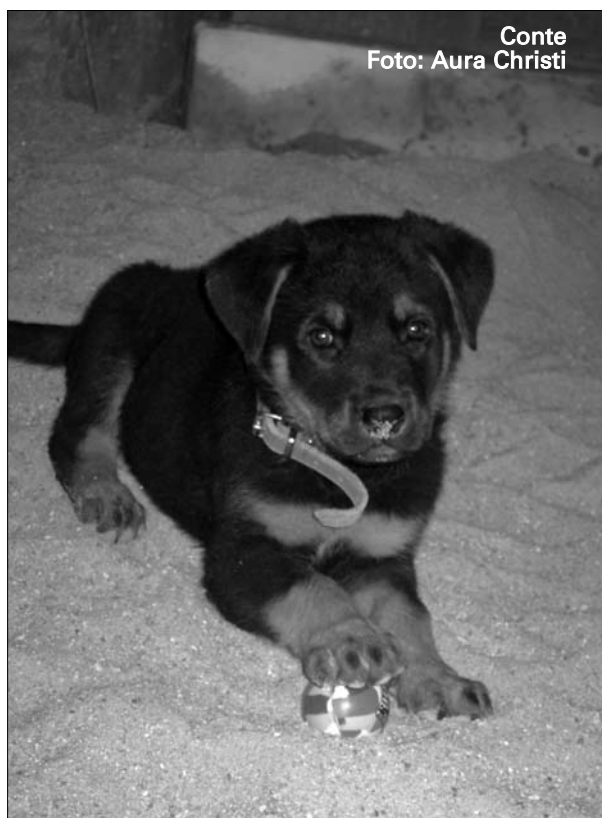
Foamea de a fi

AURA CHRISTI

Proust și o tornadă de realități, o tornadă de euri

Narațiunea curge, se derulează fascinant sub ochii noștri mereu în câteva niveluri, conținând mai multe straturi semantice. Astfel, descrierile realității propriu-zise – să acceptăm acest termen, în pofida unor posibile amendamente care ne-ar fi fost aplicate de C.G. Jung, invocat nu o dată în semn de omagiu – descrieri făcute cu o foame de amănunt pantagruelică, cu un formidabil instinct al detaliului epic, ce dă viață, „carnalitate” pură textului (în literatura română singurul romancier care dă tornade de asemenea detalii este, cred eu, autorul *Bunevestiri* și al *Drumului la zid*), pendulându-se mereu între abstracțiune și metafora cea mai exactă, concretă, „palpabilă” aproape, evenimentele, întâmplările existenței marceliene sunt urmate pagină de pagină aproape de reverii, de proiecții imaginare, de o mistificare surprinzătoare, de tentația neobosită de a construi pururi o suprarrealitate sau o realitate nouă, prin care ceea ce numeam realitatea propriu-zisă este literalmente invadată, minată, recreată în esențe. Stimulii externi sunt astfel revăzuți, recreați, asupra celorlalte personaje fiind proiectată o suită de calități inventate de protagonistul nostru bolnăvicios, marcat de o stângăcie înduioșătoare, de o sensibilitate frisonantă, eroul care posedă arta de a multiplica nu numai eul, suita de euri descoperite și descrise cu acribie genială, ci și realitatea transformată într-o ficțiune mai reală decât ceea ce curge în fața noastră. Asupra a tot ce se întâmplă împrejur este proiectată, astfel, o stare sufletească după alta, fiecare dintre acestea fiind stigmatizate

de o bogăție sufletească și spirituală frizând dezmățul estetic, dezmățul ontic. Se întâmplă intrucâtva exact ca în amor: „Presimțeam altădată ca la Champs Elysées și de atunci îmi dădusem mai bine seama că, fiind îndrăgostiți de o femeie, proiectăm pur și simplu în ea o stare a sufletului nostru; că, prin urmare, locul de căpetenie nu e valoarea femeii [cum în cazul realității, firește, nu ar fi valoarea realității care de fapt nu are decât valoarea conferită, dată de noi înșine – n.n.], ci adâncimea acestei stări; că emoțiile pe care o tânără față mediocră ni le prilejuiește ne pot îngădui să înălțăm până la conștiința noastră părți mai intime din noi înșine, mai personale, mai îndepărtate, mai esențiale, decât ne-ar prilejui plăcerea pe care ne-o oferă conversația unui om superior sau chiar con-

Conte
Foto: Aura Christi

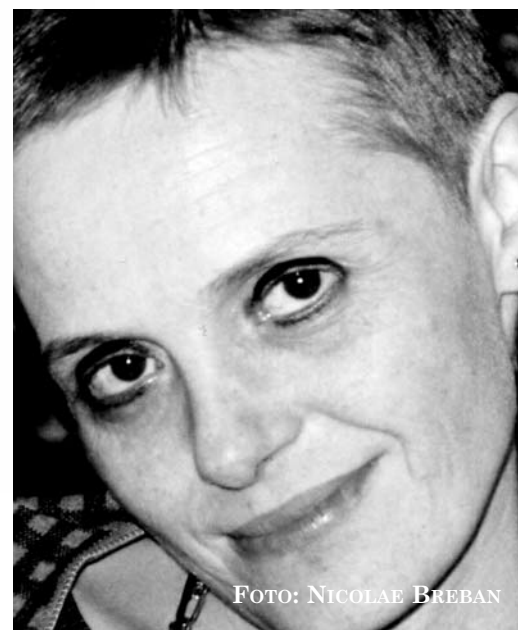

FOTO: NICOLAE BREBAN

templarea admirativă a operelor sale”. În chip straniu, Marcel recunoaște că de fapt nu ținea, nu iubea nici una dintre acele fete, iubindu-le în același timp și confundându-le laolaltă cu „ondulațiile muntoase și albastre ale mării, profilul unui defileu în fața mării”, cu prospețimea și regalitatea rozelor sau cu pasiunea cu care s-ar fi ocupat, de pildă, de creșterea albinelor. Cum ar fi putut, în acest context, să asculte sfaturile date de un Legrandin la Combray și anume să nu viziteze Bretagne, „pentru că nu e sănătos pentru o minte și așa înclinată spre visare”, în defavoarea îndemnului categoric al pictorului Elstir cel comparat de Marcel cu Dumnezeu, îndemn situat la polul opus: „Dacă oricât de puțină reverie e primejdioasă, ceea ce te vindecă de ea nu e o doză mai mică de vis, ci *visul, cât mai mult vis, tot visul!*” Cum să n-o invocăm aici pe Marina Țvetaieva, poeta marilor friguri, cu acel îndemn copilăros-poruncitor: „Lăsați-mă, lăsați-mă să visez”? Sau pe iubitul de noi Rainer care, ancorat în adâncurile intime ale ființei prea pline de ea însăși, se iscodește asupra imposibilității de a-și aduce iubita în camera plină de eul său, multiplicat, din prea îndelungata conviețuire în perimetrul ființei cu esențele, sub semnul invidiei laborioase față de cei părașiți?

„Toate acestea au fost o misiune. Dar o vei îndeplini?! N-ai fost tu mereu de așteptare încă risipit, când ți se anunța o iubită? (Și unde vrei tu s-o adăpostești când și-așa marile gânduri streine intră și ies și adesea rămân peste noapte.) Dacă ți-este dor totuși, cântă-i pe îndrăgostiți; și sentimentul lor faimos, încă multă vreme nemuritor. Pe aceia tu îi invidiai aproape, părăsiții, pe care îi simțeau mai demni de iubire decât cei îndestulați. Incepe mereu de la început acea încoronare de neatins; gândește: rezistă însă eroul, chiar și decăderea sa i-a fost doar un pretext de a fi: ultima sa naștere.”²

Marcel descrie, regizează, fantasmează, oferindu-ne o tornadă de realități, o tornadă de euri, bulversante prin bogăția și finețea lor, prin capacitatea de a impune o suprarrealitate rarefiată, deasupra căreia stă un zeu posesiv, lacom de genialitate, un zeu care simte, vede, descrie, visează, forează, strunjește în catacombele ființei și în consecință nu lasă nimic neatins de ochiul rapace visător. Încetul cu încetul, dincolo de Albertine cea mediocră, „bacanta cu bicicleta, muza orgiacă a golfului”, Marcel, cu pasiunea cu care ar fi descoperit, îngrijit, studiat, cultivat noi soiuri de flori de o raritate agreabilă, descoperă o cu totul altă domnișoară Albertine de Simonet, una misterioasă, imprevizibilă, de o inteligență care dă uneori-adesori cu barda în lună, pentru ca în clipa imediat următoare să-l impresioneze prin superioritatea nescontată, de un rafinament și finețe specifice rozelor. Ceea ce îi menține treaz, în alertă interesul lui Marcel este tocmai rapiditatea cu care se schimbă această jună sprintară și deșteaptă, inegală, geloasă, fină, săracă, orfană, nedreptățită, generoasă, contradictorie, Marcel înregistrând metamorfozele în „camera obscură” a duhului după ce se retrage în singurătatea încurajantă a camerei lui de la hotel, pentru ca a doua zi, de cum o vede pe Nausicaa asta pornită, orfană și săracă, aiurită, zvăpăiată, cu prea multe păsărele în cap, să înțeleagă că această fată rătăcindă are din nou ceva în esență deviat... □

¹ Marcel Proust, *La umbra fetelor în floare*, traducere de Radu Cioculescu, Editura Leda/Corint, 2008

² Rainer Maria Rilke, *Elegii duineze*, traducere de Nicolae Breban, Ed. a II-a, Editura Ideea Europeană, 2008

Aura Christi

Irina Ciobotaru

În anticamera luminoasă a cenușii

*E Duminică-n lume,
Lumina e joasă,
E demult,
E departe și vechi.*

Ștefan Radof vede în poezi „slujitori ai speranței”. El însuși hrănește firava „amăgire” din ulciorului Pandorei căci este la al șaselea volum de poezii, după *Casca de foc* (1972), *Iris* (1976), *Statui în iarbă* (1983), *Șoimul de iarnă* (1994) și *Efectul de seră* (2002). Pentru a sluji speranța, însă, și-a făcut „uce-nica în deșert”, a privit și trăit relele lumii și ale istoriei mușcându-i din carne și duh. Impresia pe care o lasă volumul *Balade, Doamnelor, balade* este că poetul a intrat, cu toate cicatricele și poverile sale, cu iubirea dătătoare de sens și portretele dintr-o veche galerie familială, în anticamera cenușii, între cei patru pereți ai propriei ființe. De aici, din împăcarea încărcată a singurătății, Ștefan Radof închină balade fără eroi Doamnelor vieții sale, încântă și descântă rădăcinile propriului suflet, luminându-le fulgurant tainele, exorcizează urâtul și răul istoriei sub care i-a fost datul, se închină icoanelor Bizanțului și lasă finalului de volum, cu puternic parfum de viață, de lacrimi și zâmbet, privilegiul măștilor. Căci cine este Ștefan Radof, dacă nu bogatul purtător al vieților-măști, al măștilor-vieți...

„Baladele” care deschid volumul sunt încărcate cu parfumul „de modă veche”, elegant, al unui Domn-poet. Făptura femeii îi revelează acestuia trecerea și îi aduce, în același oftat, viața și moartea, laolaltă, cu tot plinul și golul, cu tot rostul și ne-rostul: *Într-o noapte, naltă-noapte, / La o apă de fântână / Cum veneai albă de lună, / Cum treceai îngândurată, / Numai-n dragoste-mbrăcată, / Ți-ai lovit gura de pruni, / Umerii de-un măr domnesc, / Mijlocul ca de nuia / Ți s-a frânt de mâna mea.* Doamna iubirii lui Ștefan Radof își poartă în ființa-i încărcată de viață, dătătoare de viață, moartea și oftatul. Ea este Rai și durere, uitată într-un ungher al memoriei de bărbatul *găsit de un dor de ducă*, tentat să măsoare *pământu' cu stânjenu' și ceru' cu sufletu'* și silit să recunoască, asemenea romanticilor apolinici, că *de cer n-a terminat, / Că n-are nici lung nici lat...*

Poezia de dragoste a lui Ștefan Radof se află sub clopotul de liniști al vârstei trecerii. Se întrevide, în tainicul echilibru al versurilor, imaginea celui care păstrează în preajmă ființa-pereche, incredințat fiind de sensul revelat prin iubire. În anticamera cenușii, poetul își cheamă Doamna să asculte împreună viața prefăcându-se și torcându-se în moarte, căpătând sensul ultim, din afara conștiinței „de aici”: *Acum e timpul să tăcem / Cum n-am tăcut o viață-ntreagă, / Să ascultăm cum se preface / Statuia cărnii noastre-n iarbă // ...Hai, vino și dă-mi mâna, / N-aș vrea să fim absenți / Când vom fi Una...* Mai mult, Ștefan Radof știe că sfârșitul vieții înseamnă trecerea universului întreg în cenușă. Conștiința nutrită de iubire este cea care generează formă și rost lumii, iar trecerea în moarte face ca lumea întreagă să-și pulverizeze ordinea în *crematoriul Astral*.

A doua parte a volumului invită la zăbavă în alte unghere din anticamera sfârșitului. Cu *somnu' innodat*, poetul *bântuie năuc / Prin saloanele goale* ale propriei istorii. Iubirea lasă loc unei ample galerii de portrete, vârste și închipuiri care aduc aminte de capacitatea copilului de a genera sensuri fabuloase pentru fenomenele în repetiție ale lumii. Seta de frumos, revelată în adolescență, vitalitatea, pasiunea, înfrigurarea trăirii cu rost și în virtutea rostului conduc la înțelegerea propriei ființe ca simbioză rilkeană de viață și moarte. Omul viu câștigă viață conștient până la durere de moartea pe care o poartă în miezul vieții sale. Moartea-iarbă și credințele-telele, suprapuse, oglindite în aceeași ființă, sunt supuse de Ștefan Radof, paradoxal, unei alchimii senine, generatoare de sens. Ramificațiile acestui procedeu sunt valorificate în poezie, în inefabilul imaginii metaforice: *Trupu-nalt dar flori s-agață, / Mă cuprind și mă fac pom. / Părul mi-e aprins de ierburi, / Ochii agățați de stele...*

Timpul evocărilor lirice rămâne același imperfect al nefinirii. *Lumea n-avea câmpii, / Nici margini în mine*, spune Ștefan Radof. *Foamea n-avea / Chipul pâinii în mine* și, prins iremediabil în roata mersului lumii, *La moara roșie, măcinam: / Cu pământul în cer, / Cu Stelele-n cer, / Și soarele veșnic în cer...* / Pentru cine? Dimensiunea proiectivă a

rostului deplin al vieții, promisiunea nescrisă a sensului revelat pe pragul dintre viață și moarte – iată ce vede, la bilanț, poetul. Ceea ce nu îl face să se grăbească în moarte, ceea ce nu îl împinge la acrobația renunțării la viață, căci sensul fragmentar revelat prin trăire este suficient ca să ferească. Într-un capăt de *Descântec*, Ștefan Radof cere tocmai astfel de sensuri, luxuriante în fragmentaritatea lor: *Răstoarnă-se cerul / De Păuni pe pământ, / Împodobescă-ne casa / Rotundă de lut...* Frumusețea salvează lumea. Dumnezeu își răstoarnă peste pământ podoaba rostului și dă rotund-efemerei case de lut a trupului revelația sensului în moarte.

Nimic din prezența morții nu provoacă poetului spaime tenebroase. Lumina pe care acesta o întrevide în moarte amintește de Lucian Blaga, de credința că sufletul, neconstrâns de ulucile trupului, ar putea locui în nesfârșitul de piatră al munților. Același motiv al oglinzirii (care nu este aceeași cu privitul în oglindă!) apare într-o poezie simplă și dureros numită *Blesteme: M-arată fântâna, / M-arată, / Cu ceru-n spinare... / O, cum mă mai doare / Cămașa de carne / Numărată de zile, / De nopți numărată. // O, cum aș vrea să fug, / Ca broasca festoasă, / De sub tipsia / Care m-apasă, / Blestemul să-ntorc; / Da-mi leagă pământul / Ulucii la loc. / Cornul de umbră / Mă trage la somn: / Să satur vecia / Cu mine, s-adorm.* Fântâna și cerul, în oglindirea lor, surprind, la mijloc, chipul poetului. Acesta nu privește cerul, nu emite pretenția comunicării neintermediate cu sensurile ultime. Smerit în durerea efemerității sale trupesti, el privește în moarte (fântână) pentru a *întrevădea* nuanțele grele ale vieții (cerul). De aceea ajunge să exclame, ca într-un psalm, *Mai iartă-mă-n lumină, / Dacă se poate, Doamne, încă o viață.* Atât de puțin e timpul lăsat bucuriilor, spaimelor, revelațiilor și căutărilor! E atât de lung drumul lumii! Într-o altă poezie despre lumină și lume, din aceeași postură împăcat-smerită a celui aflat în anticamera cenușii, spune Ștefan Radof vieții: *Lume lampă, petrecum: / Eu doar trecere. / Tu, drum și vreme de cremene. // Arde-mi lampă urmele, / Mersul și picioarele. / Călător fără cărare / Să-mi trec cerul prin spinare / Către valea-ndelungată, / Neumblată, / Necălcată / Și de nimeni săturată.* Simplitatea versurilor cu rimă și măsură de baladă populară se privereste unei înțelepciuni senine și ascunde metafora grea de înțelesuri a vieții-călătorie și a morții-vale. Sufletul este chemat, în singurătatea simplă asumată a ființei, să *apicure* lumină și sens: *Înfășoară-te-n mine / Suflet trecător și duios. // Înfășoară-te bine, până la os. / Apicură-mi lumina, / Strop cu strop... / Și-ți voi săpa mormânt adânc, / În mine să te ngrop.* Impresia trecerii calme a vieții în moarte e la fel de limpede și în iubire: *Tăcere, iubito, / Tăcere și lene... // (...) Ascultă nisipul / Cum își sapă / Din tine clepsidra.*

În incursiunea prin galeriile memoriei, Ștefan Radof dedică un loc aparte sfinților și frescelor. El simte drama unei vârste a umanității care a turnat *beton și plumb încins / Peste vechea firidă / Unde zugrăviții, ca-ntr-un vis, / Se mai luptau / Cu-acei verde balaur / Din pierduta grădină.* Sub privirile sfinților cărora *le căzuse de pe mantii varul și din aure aurul*, lumea pare în derivă. *Halalul sfinților s-a dus / Înălțat de omilii...* De fapt, sfinții sunt întrezăriți în dubla lor ipostază. Ei sunt, pe de o parte, ființe care au trăit cu patima credința în Adevăr, Cale și Viață și, pe de altă parte, imagini-icoane transmise celorlalți, zugrăveli *înveșmântate de ceară*, protectori și călăuze într-o lume a luptei dintre bine și rău, dintre frumos și urât, dintre eșec și mântuire. Frescele lui Ștefan Radof îmbracă, pe alocuri, veșmintele colindului. În fața lui Ioan Botezătorul, el reconstituie truda pictorului și repetarea ritualică a sacrificiului, până la secarea

LECTURI

sevelor sfințeniei între oameni. *Sângeră, mai sângeră / Capul tău pe-o talgere. // Zvârcolind s-a prelins trupul / Până-n margine de strană. // Varuri, / Numai varuri, / Ai rămas, / Ioane.* Poetul pare a fi conservat un har al copilăriei, al unui anume fel de copilărie. El pare a fi în stare să observe dinamica ascunsă a imaginilor statice, pare prins în taina vieții din spatele veacurilor zugrăvite în fresce. Durerea și sângele sunt re-trăite, re-auzite, re-văzute. Din această abilitate se naște și putința de a vedea în *Tată un Risipitor* care își așteaptă Fiul, petrecând cu pâinea și vinul Acestuia. *La ceasul firesc... / Înbrăcat ca un nor, călcând ca pe săbii, sfios, // Cerșetor și flământ, / Sângerându-ne pragul Hristos se arată în ceruri. De-atâta liniște, în gol, undeva / Corbi mercenari împuşcau soarele-n ceafă. // Amiaza luneca pe geam / Și sângele-n cafe.* Nimic din gloria presupusă a tăriilor, nimic din gloria bănuită a slavei. Ștefan Radof curăță sfinții și cerurile de vanitățile omenești și le redă umilința, smerenia, curăția și taina. El este un *eretic* ce îi jură Domnului – nu din vanitate, departe de tentația sfidării – că, de-i va fi iertată în lumină o a doua viață, va merge *pe pământ / Cum ar merge pe ape și va repeta păcatul să muște din fructul Evei.* Se simte, din întregul volum, împăcarea nelăudăroasă cu viața și frumusețea, cu rățacirile-căutări ale sufletului și cu durerea de moarte a trupului. Îi spune poetul lui Dumnezeu: *Îți mai jur să nu tresar când, / Apăsându-mă pe pleoape, / Veți cere să dispar / În propriul Tău fărădecontur.*

Închei lectura poeziilor lui Ștefan Radof (și audiția vocii cu timbru de parfum elegant) cu o imagină mărturisire a mâinii către poet: *Mâna zicând, mai mult scriindu-mi: Ce-ar mai fi de spus despre tine?! Ești din ce în ce mai tăcut, / Cuvintele-n vorbe și cuvintele-n cuvinte / Migrând, rugî-nindu-ți glasul, / Sapă din ce în ce mai adânc / În propria-ți eternitate... / Ce-ar mai fi de spus despre tine?! – este, din nou, întrebare poetul – Decât să-mi tai venele / Și să-ți bei cuvintele-napoi.* Întrebări retorice, hamletiene. Căci craniul și mâna vorbesc prin conștiința celor care află în ei puterea și harul de a vedea în ființă și ne-ființă spectacolul frumuseții. Poezia și cuvântul sunt trudă a căutării sensului. Atât de mult se adâncește poetul în sine și lume, încât se varsă definitiv în cuvânt. Aici își află rostul.

*În rest, toți și toate la locul lor,
Aștept să trec la Tine și mi-e dor. □*

Ștefan Radof, *Balade, Doamnelor, balade*, Editura Cartea Românească, București, 2008 (ediție însoțită de CD)

Ioana Crăciunescu și Gellu Dorian

Doina Bogdan-Dascălu

Plăcerea ca șansă a textului

Plăcerea este un concept pe care diverse doctrine, filosofice ori morale, nu l-au ignorat, în măsura în care asupra și în jurul lui se poate glosa, când cu pasiune, când cu cinism, tot astfel cum diverși poeticieni din ultimele decenii s-au arătat dispuși să-l conecteze la actul lecturii și, implicit, la text. De interes pentru cele ce urmează este a vedea modul în care plăcerea relevă vocația de a fi o sursă a literarității. Și mai tentantă este situația în care autorul însuși „divulgă” această relație, prin diseminarea vocabulei respective în text, începând chiar cu titlul acestuia, așa cum se întâmplă în schița *Tren de plăcere*.

Sintagma *tren de plăcere* apare de mai multe ori în schițele lui I. L. Caragiale, de fiecare dată, însă, cu referire explicită la mijlocul de locomotie care făcea, săptămânal, legătura între Capitală și Sinaia. De exemplu, în finalul schiței *Amicul X...*, naratorul se suie „într-un vagon de clasa a treia, în trenul de plăcere pentru Sinaia”. În textul care face obiectul acestor rânduri, sintagma respectivă poate fi reperată în două rânduri chiar la început, unde aflăm că familia Georgescu „pleacă la Sinaia cu trenul de plăcere” și, ceva mai jos: „trenul de plăcere pleacă din Gara de Nord sâmbătă după-amiază, la orele trei fără cinci”.

Această insistență nu este fără de rost, căci ea vine să sugereze faptul că plăcerea de a vizita stațiunea de pe Valea Prahovei la fiecare sfârșit de săptămână este o *datorie* a fiecărui bucureștean. Plăcerea este o stare de neocolit, un produs al unei *fatalități* omniprezente, de altfel, la autorul nostru, la fel cum chiriașii din dâmbovițeană urbe nu se pot sustrage migrației bianuale, de Sf. Gheorghe și de Sf. Dumitru. Așadar, se sugerează că textul, subsumat unui titlu lipsit de echivoc, urmează să illustreze principiul *plăcerii ca obligație*. Principiu pe care, din *nefericire* pentru ele, o parte dintre personaje, sunt constrânse, de aceeași *fatalitate*, să-l contrazică. Și aceasta, pentru că membrii maturi ai familiei se raportează diferit la el.

Soțul, numit, aproape oficial, de narator *d. Georgescu*, dar simplu *Mihalache* de către intimi și amici, trăiește mica dramă a despărțirii brutale de cei dragi, în vreme ce soția, adică *madam Georgescu* pentru cel dintâi și *Mița* pentru ceilalți, se dovedește a fi beneficiara voiajului.

Lucrurile încep cum nu se poate mai bine pentru toată lumea, căci expediția este efectul unei decizii ferme: „S-a hotărât, care va să zică...” și al unui proiect ce nu poate da greș: „Dar cu toată-mbulzeala, cine știe să facă un plan bine hotărât nu se rătăcește niciodată. Familia Georgescu știe perfect ce are să facă pas cu pas și minută cu minută”. Numai că excelenta planificare inițială este subminată, sistematic, de o forță careia nimeni nu i se poate sustrage (cel

puțin în scrisul lui Caragiale Tatăl): *fatalitatea*. Textul schiței contrazice „pas cu pas și minută cu minută” propria-i introducere, căci, pentru *d. Georgescu*, cel care a organizat expediția și care a prevăzut totul în cele mai mici detalii, solul stațiunii se dovedește a fi cât se poate de inospitalier.

Mai exact, el devine victima unui șir întreg de despărțiri: de *gramamă* mai întâi, de *puiul* (adică de „mititelul Ionel Georgescu, în etate de cinci anișori, unicul fruct până astăzi al amorului părinților lui”) mai apoi și, în fine, de *consoartă*. De unde o istovitoare goană pe urmele lor, din parc la Mazăre, de aici la Manolescu, pe urmă la Voinea și din nou în parc. În ciuda extenuării, *d. Georgescu* rămâne o ființă rațională: „Trebuie să fie în Sinaia, că n-au avut pe unde zbura”, certitudine pe care se vede nevoit să o abandoneze odată cu lăsarea nopții: „A! e grozav să ai ființe iubite, rătăcite departe de tine, și să nu știi la un moment în ce loc se află, ce li se-ntâmplă, ce vorbesc, ce simt, ce gândesc despre tine... le e dor de tine, cum ți-este ție de ele? etc. etc.”, pentru ca aceste lirice trăiri să fie curmate brusc de nefirescul sentiment al abandonului: „Unde dracul s-a băgat-ră?... Și iar o înjurătură – de astă dată la adresa tuturor celor trei ființe iubite pe cari le caută fără să le găsească.”

Când, în sfârșit, lucrurile par să intre în normalitate și drumeții ajung, în puterea nopții, la Vila Mândica, *d. Georgescu* află că întreaga societate, în care a fost cooptată și *Mița*, a plecat la Sfânta Ana. Coana Anica își asumă acum rolul de mediator, cu intenția vădită de a anula distanța (geografic vorbind) ce s-a creat între soți: „Du-te și dumneata repede, Mihalache!”, îndemn pe care acesta îl respinge cu indignare: „Ce? Cicoană! Ce? Sunt nebun? Dumneata mă socotești cal de poște?”. Refuzul atrage noi insistențe: „Du-te, Mihalache mamă!... o să-i faci mare plăcere *Miții* și la *toți*”, insistențe de care *d. Georgescu* se dezice, sfârșit: „Nu mai poci...” Dar refuzul de a-și urma consoarta nu este doar rodul unei crâncene oboseli, ci și al unei încheieri la care experiența l-a adus: „Nu mă duc! n-o găsesc nici acolo...”.

Așa cum anticipă titlul schiței, a te găsi la Sinaia înseamnă a-ți asuma obligația plăcerii. La Sinaia sau în împrejurimi. Și *Mița* nu înțelege să se dezică de această obligație. Numai că, în contradicție fiind cu neplăcerile soțului, ea se retrage discret din textul în care acesta suferă, rezervându-și dreptul la plăcere în altă companie, pentru a redeveni o prezență efectivă abia în final, când „se-ntorcea compania de la Urlătoare, cu lăutari: *madam Vasilescu*, *madam Constandinescu*, nepoțica ei, domnișoara *Popescu* și *d. Vasilescu* și *madam Georgescu* și locotenent *Mișu*... Fusesse o partidă de plăcere improvizată, o fantezie a locotenentului”.

țișarea într-un joc misterios – rîd de fiecare dată, ușurată, da, știu, e același vis. Îmi place aroganța lor, tot așa cum îmi plac palatele, castelele, neapărat cu ziduri vechi pătate ici colo de verdele vreunei iedere. Îmi par munți trucați, încropiți de mâna omului. Le simt viața secretă, le știu foarte apropiate și străine în același timp. Călătoriile sunt atât de labirintice, cu atât de aglomerate detalii arhitectonice, cu istorii complicate ale locurilor pe care le văd, încât mă întorc istovită, epuizată ca după o călătorie adevărată. Și la fel de plină de zvonuri despre alte lumi. Între „țările” visate și cele văzute aievea nu fac nici o diferență. Mă atrag ca alterități misterioase ale locurilor mele, *alteri* pe care eul meu integrat îi ține la respectuoasă și prevenitoare distanță.

Revin, din astfel de vise, la cel cu casa-cu multe-încăperi, pe care o am, e a mea, dar am uitat-o. Mereu aceeași uimire – cum am putut uita de toate aceste încăperi, de terasele deschise spre mare, de pădurile la doi pași, toate ale mele? Atunci ajung, în fine, în ultima încăpere, cea oprită, ca în povești. Acolo e mereu ușa care nu poate fi încuiată, care deschide amenințător și nu poate fi închisă, aruncând în aer rostul de adăpost al celorlalte încăperi. Mă zbat s-o prind în țâțâni, s-o fac să stea în canat, să închidă, să apere. În van. Cade, e îngustă, elastică, alunecoasă, mă lasă în voia unui *afară* străin și rău. Adesea, deschide spre o scară suspendată, frântă înainte de a ajunge jos, lăsându-mă între etaje, cu golul dedesubt. Sunt toate vise pe care le leg și de vechea/violenta/inexplicabila (nu știu ce anume a născut-o, ce întâmplare a dezlăn-

LECTURI

Însă, cum imperativul plăcerii este de neocolit, nici *d. Georgescu* nu i se poate sustrage, numai că, spre deosebire de suava consoartă, aplecată spre *ars amandi*, eroul, ajuns în sfârșit la limanul peregrinărilor, se abandonează lui *ars vivendi*. Înfrânt în raționalitate de o soartă care i-a dat peste cap frumoasa planificare inițială, el triumfă, compensatoriu, în voluptate epicureică: „Mai bine, adu coșul”. Cel cu merindele aduse, prevăzător, de acasă, se-nțelege: „salam, opt ouă răscoapte, un pui fript, două jimble, sare, piper, în sfârșit tot ce trebuiește”. Zis și făcut: „cocoana scoate coșul de sub canapea, slujnica aduce o sticlă cu vin, și *d. Mihalache* se pune să suzeze...”. Plăcere prozaică, dar tot plăcere.

Astfel, în finalul schiței, soții se întâlnesc nu numai topografic, ci și printr-o adeziune comună la plăcere, ceea ce vine să confirme titlul textului, după ce, de-a lungul lui, promisiunea inițială pâruse a fi încălcată.

Se poate spune că plăcerea lecturii provine din instaurarea unor tensiuni (între buna planificare inițială și haosul ce-i urmează, între plăcerile, bănuite o vreme și apoi confirmate, ale *Miții* și lanțul de neplăceri care se abat peste ghinionistul *d. Georgescu*), tensiuni care sunt, de fiecare dată, anulate. Nu numai în schiță se desfășoară un insolit joc de-a v-ați ascunselea; el se joacă și între text și interpretul lui.

Mai mult, se constată o evidentă concomitență între normalitate, ca sursă a plăcerii, și călătoria cu trenul, căci aceasta este lineară și previzibilă în toate punctele ei, capabilă (până la proba contrarie!) să confirme un proiect minuțios elaborat, și o la fel de vizibilă suprapunere între neplăcere și rătăcirea printr-o localitate asimilabilă unui labirint: „Pentru cine nu e deprins să se cațere pe munți [...], Sinaia nu se poate compara mai nemerit decât cu un stomac: o încăpere mai mult sau mai puțin largă, având două deschizături destul de strâmte. Te-a înghițit odată Sinaia, nu mai poți ieși [...]”. Dar totul se echilibrează până la urmă, căci *d. Georgescu* are vocația de a contracara neplăcutul sentiment că este înghițit de un spațiu fără ieșire prin înghițirea plăcută a bucatelor, spre final.

Trecerea de la tren la mers, de la certitudine la incertitudine, este (în fond) totuna cu abandonarea univocității în favoarea plurivocității (inclusiv scindarea, fie și temporară, a unității familiale: voiajul cu trenul include promisiunea unei plăceri colective, dar unice, contrazisă curând de instaurarea unor plăceri individuale, adică multiple) ca sursă a plăcerii cititorului. Altfel spus, plăcerea acestuia este consecința neplăcerii eroului, în măsura în care lectorul se află în situația de a sesiza conflictul dintre titlu și text. □

țuit-o) mea claustrofobie – nu-mi plac lifturile, încăperile foarte joase, locurile din spate ale unei mașini cu uși doar în față, culoarele înguste, peșterile, hainele strâmte etc. În mod straniu, tot claustrofobie aș numi și spaima de spații deschise, de câmpuri ca o tîpsie, fără dealuri în jur. Mă sufocă și unele, și altele. Casa „mititică”, visată de Eminescu, îmi e pe măsură, dacă are ferestre mari și uși de deschis/inchis locul după plac. Cred că îmi convine o apărare/ocrotire necopleșitoare, care să nu-mi incomodeze gesturile diurne ori nocturne, o libertate sub control, aș zice. Pe care privirea roată s-o poată cuprinde și care să lase întregă taina/amenințarea de dincolo de ea.

„Conștiința de ființă adăpostită” funcționează doar în casa ta, în locul tău. Casele din amurg, cele văzute pe *hotarul* dintre așezări, în goana trenului care mă duce spre casă, așadar, case în care *eu nu locuiesc*, mi s-au părut întotdeauna de o tristețe sfâșietoare – le presupun goale fiindcă nu le umple amintirea mea. Orice efort, mereu repetat în împrejurări asemănătoare, de a închipui o viață obișnuită, deci caldă, adăpostită în interiorul lor, e sortit eșecului. Mă cuprinde, fără să vreau, o milă nesfârșită, îmi dau lacrimile la gândul celor *uitați* acolo. Uitați de propria mea casă... Îmi vine în minte Rilke și casa luminată departe în noapte – hipnotizat de singurătate, de privirea casei singuratice. □

IRINA PETRAȘ Cartea viselor (2)

Urmare din pagina 4

nu-s adevărate, dar *realitatea* lor e, cumva, pipăibilă. Toate miresmele îmi sunt familiare până la greață Pașii îmi răsună pe caldarâm, îi aud, îi simt cu un fior, mă știu urmărită, încolțită, întorc brusc capul și atunci o văd – cupola înaltă, grea, jumătată de sferă a catedralei, luminată de jos, cu o lumină verzuie, de mlaștină rece, se înalță la un singur pas lângă mine, tăcută, insinuantă, strivitoare. Turnul bisericii săsești (de la Chirpăr, de la Agnita) îmi apare în vis mereu vătuit, ocrotitor, cu umbre sepie și cu o duioșie/înduioșare de ceva pentru totdeauna pierdut. Imaginea lui se leagă de copilărie, de părinți, de locul *meu*. Clopotele de turlă săsească sunt ale mele, cântă pe limba mea. Ele au ritmul sferturilor de oră, intră în componența orelor *mele*. Nu au nimic de sărbătoare ori de alarmă a tuturor, nu sunt comunitare decât în subsidiar... Alteori, mă aflu într-un loc străin, pe o stradă în pantă suitoare în fața mea. Pășesc grăbită să văd ce e dincolo de culme, trec printre copaci, mă împiedic, ajung în fine, deja cu răsuflarea tăiată, gata să primesc imaginea. Sunt sus, e o prăpastie dreaptă în fața mea, iar jos, masivă, sumbră, teroare mută, cu un zâmbet ironic în colțul cupolei, o catedrală care amestecă toate catedralele pe care le-am văzut aievea ori în filme și albume. Uneori își schimbă înfă-

Irina Petras

MARIA-ANA TUPAN

Umanism versus postumanism?

Cui îi este teamă de terorismul ideologic ce lansează periodic, la marea publicitate a discursului public, anunțuri de genul „moartea lui Dumnezeu”, „sfârșitul istoriei”, „sfârșitul artei”, „postumanism”... În climatul de recrudescență a religiozității, în forme dintre cele mai diverse, la începutul celui de al treilea mileniu, Nietzsche se dovedește a fi fost un fals profet. Postumanismul, însă, beneficiază de zelatori care se succed în valuri. Ceea ce deosebește actualul val care defilează sub umbrela „noii teorii culturale” de postumanismul anilor șaizeci și șaptezeci, afirmă Ștefan Herbrechter în *Introducere* la o colecție de eseuri pe marginea trilogiei cinematografice *Matricea*, a fraților Wachowski*, este radicalizarea discursului în condițiile evoluției tehnologice exponențiale, ale înmulțirii tehnicilor de simulare, ale accelerării „ciborgizării” și ale accesului global la cultura digitală și electronică.

Dintr-o simplă lectură a sumarului, însă, constatăm că „noua” teorie culturală este chiar mai veche decât studiile culturale cărora pretinde să le ia locul, efectuând un fel de aplicații pe un poligon conceptual furnizat de Baudrillard, Deleuze și „subteoria” sau „post-teoria” culturii virtuale. Materialul folosit nu mai este tradiționala reprezentare, ci simulacrul, o copie a unei copii în absența oricărui original. Sven Lutzka își recunoaște, încă din titlul articolului său, ca sursă, speculația lui Baudrillard asupra clasificării și istoriei derealizării imaginilor culturale (*L'Echange symbolique et la mort*, 1976): „Simulacre, simulare și *Matricea*.” La fel de explicită este terminologia, împrumutată din Deleuze și Guattari („topoi teritorializați” și „linii nomade”), din analiza spațiului rhizomatic proiectat de peliculă întreprinsă de Salah el Moncef bin Khalifa. Prudent, unul din autorii antologiei anticipază o obiecție ce ține de bunul simț: urmează, oare, să-l înlocuim pe Shakespeare din programele de învățământ cu *Neuromancer* al lui William Gibson și alte produse ale cyber-punk-ului sau cyber-goticului? Se lasă să se înțeleagă că nu avem de ales...

Spre deosebire de obsesia noutății de care pare să sufere fausticul spirit occidental, definit și de Blaga drept un veșnic și neliniștit experimentator, Mircea Martin crede că există doar „o singură critică”, aceea care înțelege și interpretează adecvat opera literară individuală, cartea astfel intitulată și reeditată recent de Editura Românească incluzând, în stil anglo-american, exemple de lectură menite să testeze validitatea teoriei.

Ce înseamnă, așadar, a interpreta corect? Credința în forța intelectului propriu care refuză orice autoritate străină propriului exercițiu critic era, după Immanuel Kant, chiar esența iluminismului. Postmodernitatea a însemnat însă îndepărtarea progresivă de credința, recuperată prin arheologia învățaților Renașterii, că „minuni mai mari ca omul nu-s”. În romanul *The Plato Papers* (Documentele lui Platon), scris de un virtuoz al filosofiei simulacrelor, Peter Ackroyd, un Platon înzestrat cu o kantiană voință de putere a intelectului, răstăcut într-o Londră a viitorului, o părăsește dezabuzat apărându-și suveranitatea eului: „Prefer să disprețuiesc toată lumea decât să fiu în dezacord cu propriul meu eu. Dacă alții mă condamnă, atunci voi rămâne singur.” Încercând însă să alcătuiască un „glosar” de arhaisme, adică al englezei din vremea noastră, oferă definiții care pot avea doar valoarea unor ironii involuntare. „Brainstorm”, de exemplu, o expresie populară pentru tulburare psihică trecătoare, este „tradus” literal ca „mânie sau anxietate în creierul cuiva despre care se credea că poate provoca o schimbare de vreme”...

Teroarea teoretică a prezentului, care obligă comunitatea mediului academic să-și însușească limbaje și protocoale disciplinare ce se bucură de un soi de statut „canonic” și care provoacă gesturi de răzmeriță contra culturii oficiale cum se pot observa la colaboratorii lui Myriam Diocaretz și Ștefan Herbrechter este, desigur, neavenită, efectul ei fiind o sclavie intelectuală ce-ți dă sentimentul, cum spune Platon încercând să definească „bunul simț”, că „pe întreg pământul, nu există decât o singură persoană”. Problema pare să fie aflarea acelei ideale căi de mijloc prin care trestia

umană gânditoare să nu se înstrăineze de propria-i esență, dar să o poată comunica semenilor, ceea ce va implica întotdeauna apelul la „intersubiectivitate”, adică la elemente codificate.

Sigur că nu poate fi vorba de reorientarea mediului academic, și nici măcar a acelor cititori care contează ai fiecărui timp istoric, către literatura științifico-fantastică și alte genuri gustate de publicul de masă. Dar nu se poate ignora faptul că există o omogenitate a principiilor poetice, a tipurilor de intrigă, a construcției personajelor etc. în operele scriitorilor de primă mărime ai unei epoci, care provoacă teoreticianul literar să caute explicații. La ce nivel este însă izomorfismul relevant? De fapt, omogenitatea vizează întregul context cultural, diversele discipline ale spiritului gravitând parcă în jurul unui nucleu, deopotrivă ideatic și formal, așa cum se întâmplă în bazinul unui atractor, al cărui centru rămâne un mister.

Numele de „quark” a fost dat particulelor elementare din interiorul nucleului de Murray Gell-Mann, care l-a descoperit într-un pasaj din *Veghea lui Finnegan*, de James Joyce, explicându-și alegerea prin existența, la autorul irlandez, a cuvintelor gen „portmantou”, a căror hibridizare adaugă sensului propriu o cantitate semantică provenind de la cuvântul sau cuvintele cu care s-a combinat. Cum aceste particule au fost puse în evidență prin forțele de schimb dintre neutroni și protoni, adoptarea acestui cuvânt era întrutotul justificată.

Jorge Luis Borges, considerat în cercuri tot mai largi părintele fondator al poeziei prozei postmoderne, este și el invocat în cazul teoriilor complementarității, bifurcării și multiversului din anumite interpretări ale fizicii cuantice, dezvoltate ulterior. Este oare întâmplător faptul că, exact în perioada în care Heisenberg absolutiza rolul observatorului și al interpretării dată de acesta în cazul experimentelor cuantice, apărea o nouă disciplină, analiza discursului, cu accent pe interpretarea enunțurilor de către un vorbitor într-o situație de comunicare tipică și în funcție de context, sau că structuralismul făcea loc studiului semantic al comunităților interpretative (Roland Barthes, *Mitologii*). Nu după mult timp, în teoria literară, acesta avea să anunțe moartea Autorului cu statut cvasidivin al modernismului și nașterea cititorului, adică deplasa accentul de pe creația operei literare pe receptare și interpretare. De ce sunt contemporane intrigile paralele din romane postmoderne, cu personaje sau copii ale lor care traversează granițe spațio-temporale, și matricile generative ale lumilor paralele? De ce s-a multiplicat spațiul-timpul cvadridimensional al contemporanilor teoriei relativității în numeroase spații-timp ce pot fi străbătute în ambele sensuri?

În modelul ontic stratificat al *Veghei lui Finnegan* – anticipând modelul ierarhic al ordinilor din univers la Philip la Anderson, un alt laureat Nobel –, personajele aparțin, pe rând, unei realități istorice, fizice, unei lumi imaginate sau împrumutate din artefacte, naratorul utilizând un fel de operatori care mediază între nivele ontice asemeni ecuațiilor sau transformărilor din matematică. În romanele lui Jeanette Winterson, Martin Amis, Kurt Vonnegut, Ian McEwan, Juan Goytisolo, ca și în *Revoluțiile* lui J. M. G. Le Clézio, personajele călătoresc în timp schimbându-și uneori sexul, identitatea. Ca în *Alep*, de Borges, lumea și cartea se succed în amănunțite, infinite puneri în abis, în care nu poți să nu intuiești principiul autosimilarității din geometria fractalului.

Când însuși omul de știință a abandonat rigoarea teoriei, demonstrației și experimentului – calea regală a cunoașterii conform tradiției – adoptând practica modelării și simulării, de ce ne-ar mira apelul Ministerului american al Apărării adresat studiourilor de la Hollywood, imediat după război, de a produce filme în care să fie simulate misterioasele dispariții din triunghiul Bermudelor sau tot atât de misterioasele apariții ale „farfuriilor zburătoare” pe care o omenire panicată de recentul cataclism credea că le observă pe cer? Lumea veche fusese parcă înghițită, cea nouă era nefamiliară, iar geneza ei stârnea prozatorului Thomas Pynchon, ca și cercurilor militare, întrebarea inspirată lui Fitz-James O'Brien de bulversanta experiență a frontierei Vestului sălbatic: „Ce-a fost asta?” Acelorași studiouri li se va

cere mai târziu să simuleze episodul tragic al prăbușirii turnurilor gemene ca o inedită strategie euristica...

Poate astfel se explică și avalanșa de intrigi transitorice sau de opere metafictionale din ultima jumătate de veac. Orice nouă scriere nu poate apărea decât prin evacuarea alteia precedente, prin inserția într-un model de simulare anterior, ca o copie a unei copii, obținută printr-o mișcare autogenerativă sau de autoreplicare din care realul a fost exclus... Nu doar în trilogia *Matricea* vedem un personaj inițiat prin informație inserată între copertile cărții lui Baudrillard despre simulare; romanul lui Eco, *Numele trandafirului*, se insinuează în spațiul simbolic al Bibliotecii lui Borges; *Căutătorul de aur* al lui Le Clézio, o aventură despre căutarea unei comori, recunoaște dreptul de... pre-empțiune al *Comorii din insulă* de R.L. Stevenson; protagonistul din *Pacientul englez*, de M. Ondaatje, participant la un război, își face însemnările autobiografice pe paginile *Istoriei* lui Herodot... Criticul cultural nu face altceva decât să încerce să descopere matricea generativă a contextului cultural, deoarece numai prin înțelegerea ei se poate defini funcția retorică și semnificația, în context schimbat, a ceea ce Dryden numea „materie poetică”, susținând că este mereu aceeași. Ce deosebește, așadar, personajele mitice ale cărților despre migrația sufletelor de intertextele postmodernității și de implicatul act de meditație asupra istoriei pe care o presupune suprapunerea și dialogul dintre texte aparținând unor culturi din epoci sau locuri diferite?

În *Căutătorul de aur*, tradusă pentru Editura Univers de Șerban Velescu (2009), aurul care, în venerabila tradiție alchimică, simbolizează spiritul, nu are o origine precisă; este aurul piratilor, răpit unui posesor mereu absent, niciodată identificat. Cavitațiile ce-l adăposteau sunt golite, rămân doar tiparul, semnul, a cărui semnificație ține de energia unei particule invizibile. Voiajul prezent se mulează în tiparul anterior imaginat de Stevenson, dar și al lui Robinson, scris de Defoe, sau al miticei Argos. O repetată punere în abis a unei textualități cu configurație de fractal. Nu sufletele ci textele călătoresc în timp, printr-un vector dublu, orientat deopotrivă către viitor, prin crearea de noi texte, și către trecut, prin reluarea unui model de simulare pe care-l conservă în aceeași măsură în care-l transformă.

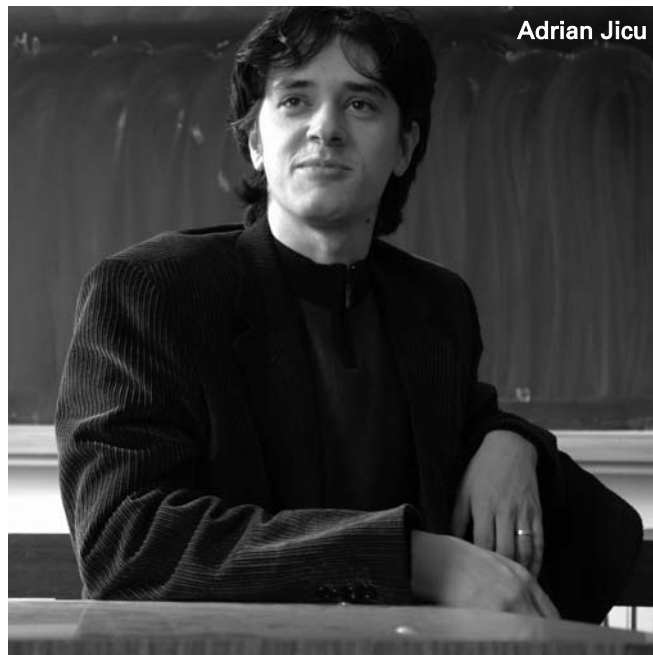
Intr-un interviu luat de Gallimard la apariția romanului *Revoluții*, Le Clézio își mărturisea predilecția pentru eroul adolescentin, al cărui timp nu este măsurat de ceasornic, ci este fluid, îngăduindu-i autorului să-l proiecteze în bucle ale unui univers cu multiple și reversibile intrări și ieșiri: *Pour Jean Marro, tout est possible, il peut tout perdre à chaque instant. Il tient la mort à sa portée. Il est lui-même, il est Santos mort en Algérie, il est Jean Eudes fuyant l'Europe au temps de la Terreur, il est la jeune Balkis vendue à Kilwa, la capitale du marché des esclaves. Il est Catherine enfermée dans sa mémoire de son île, comme dans un autre monde.*

În *Căutătorul de aur*, locul comorii poartă la cele două intrări în grotă, în care piratul, alias autorul, a ascuns aurul, însemnele a două triumphiuri înscrise într-un inel. Pentagrama în cerc sau secțiunea de aur simbolizează deopotrivă elementele – aer, apă, foc, aer, reunite în veșnica unitate și ciclitate a naturii – și spiritul care poate transcende granițele materiei pieritoare. Este o figură ce ne poartă înapoi în timp până la cultura babiloniană, suemerială, mesopotamiană... La vremea de început a reprezentării simbolice. Figura tipic postmodernă a punerii în abis, a rescrierii unui text anterior, ne apare, așadar, ca o variantă contemporană a unei embleme... medievale: unicornul oglindindu-se în oglinda pe care i-o întinde o femeie, sau alegoria spiritului văzându-se doar pe sine atunci când privește lumea. Atât doar că se vede mereu altfel. Lipsiți de narcisismul modernist, de exemplu, care determina artistul să ignore natura și istoria în vreme ce se consacra autocontemplării propriei minți – altminteri un cod de reprezentare comun tuturor romanelor așa-numitului „flux al conștiinței”... – autorii postmoderni, de genul lui Le Clézio, gândesc condiția umană la confluența a trei vectori temporali: timpul cosmic, aproape uniform la nivelul percepției omului, timpul colectivităților umane caracterizat prin istoricitate și timpul memoriei individuale. Eco-critica, etica și studiile identitare care le conjugă sunt forțele de opoziție ale unui nou umanism emergent. □

* *The Matrix in Theory* (Critical Studies 29). Editat de Myriam Diocaretz și Ștefan Herbrechter. Editions Rodopi B.V., 2006.

Un prozator important

Dintre prozatorii contemporani, Dan Perșa este, fără îndoială, unul dintre cei mai buni. Fără a avea șansa unei vizibilități bucureștene, el este un marginal, un (auto)exilat în provincie. Cel de-al cincilea său roman, *Cărțile vieții* (București, Editura Cartea Românească, 2009) nu constituie însă o surpriză decât pentru cine nu le-a citit pe cele anterioare (*Vestitorul*, *Șah orb...*, *Război ascuns*, *Cu ou și cu oțet*), care anunțau un scriitor viguros, de real talent. Diferite ca factură și problematică, ele sunt totuși înrudite prin forța epică și printr-o matrice stilistică inconfundabilă, care îl face recognoscibil cu ușurință.

Adrian Jicu

Trecute vieți de domni și de boieri, de slugi și de oșteni

S-ar putea crede, la o primă lectură, că ne aflăm în fața unui roman istoric, plasat în perioada domniei lui Constantin Brâncoveanu. Pe scheletul istoric, inspirat din cronicile muntene și din surse mai puțin frecventate, scriitorul grefează întâmplări cărora le conferă o aură simbolică. Dincolo de eveniment, se ascund sensurile unei lumi care adesea scapă istoricilor. Dan Perșa scrie, de fapt, un soi de istorie apocrifă a Țării Românești. Titlul volumului, cu evidentă rezonanță religioasă, sugerează și el intenția de a surprinde esențialul, de a trece dincolo de aparență: „Însă din viață, aidoma fluviului fiind, oamenii nu păstrau decât evenimentele, ca piatra aruncată în undă și refuzau să vadă curgerea lentă și netulburată a fluviului ce sorbea în adâncimea lui orice întâmplare și orice faptă.” (p. 18) Nu întâmplător imaginea curgerii lente a fluviului revine periodic, devenind simbolul central în jurul căruia gravitează miza cărții. Fiindcă Dan Perșa tocmai asta și-a propus: să rețină din veacurile trecute partea aceea neștiută, pe care istoria o neglijează de obicei, dar care e mai vie și mai interesantă. Despre scurta domnie a lui Ștefan, spre exemplu, ni se spune doar că a durat doi ani, autorul concentrându-se asupra tinereții acestuia, prezentându-ne aventurile flăcăului, care pune la pământ mai toate slujnicele de pe moșia tatălui, fuge de carte și trăiește prin simțuri. Carevasăzică, miza nu mai este reconstituirea fidelă a întâmplărilor istorice, ci, dimpotrivă, eludarea lor în detrimentul vieții adevărate. Și tocmai acesta este meritul de căpătâi al *Cărților vieții*, acela de a da senzația vieții trăite.

Spectacolul scriiturii sau stilul e omul

Fascinat de limbaj, așa cum mărturisea într-un interviu publicat în România literară, Dan Perșa posedă acea știință inefabilă a descriției, însușire a prozatorilor cu adevărat înzestrați. Când dă drumul la scris, el reușește un spectacol lexical fascinant, folosindu-se de expresivitatea limbajului cu o naturalețe remarcabilă. Pregătirile de drum ale lui Constantin Brâncoveanu, trimis de Șerban-Vodă cu solie la împăratul Leopold, permit autorului să etaleze cunoștințe gastronomice nebănuite. Înșuruirea bunătăților cu care își încarcă boierul trăsura e o pagină rară, rabelaisiană. Felurile mâncăruri și băuturi, enumerate cu aer savant de către narator, prilejuiesc efecte comice savuroase, împingând istoria sobră spre bufonerie: „La lumina lumânărilor și felinarelor ținute de femei și copii, boierul cercetă bihunca, dar nu pe dinăuntru, ci pe-afară. Poruncise ca în spatele ei drept ca o ladă, să fie legate două butii cu vin, una cu alb, alta cu negru. Sunt. O stivă de jambone, șunci și bujenită. Este. Câțiva claponi fripti și-o oaie păstrămită. Sunt. O pulpă de bou macerată în vin cu mirodenii și friptă pe jar. Este. Un kilometru de cârnați

cu usturoi, cabanos, caltaboș, mortadelă, salam, crenvuști, debrețin, ghiuden și lebărvușt. Este. Nu era boierul om de legumeală. Proviantul era bine ancorat de bihuncă, legat cu sfori de rafie și butoaiele fuseseră înțepenite cu sfori de rafie și butoaiele fuseseră înțepenite cu șuruburi de lemn și came, servii având grijă să lase la vedere cepurile, în care au montat robinete iute curgătoare. Mai puseseră o ladă cu babic, trufandale, paprică, lobodă, lăptuci, măcriș, ceapă, funii de usturoi, broajbe, pătlăgele, țelină, gogoșari, legături de ridichi – să răgaie bine boierul, sfeclă, varză, și salată verde. Un pic de verdeață pentru buna digestie. Căci altfel boierul se lăuda numai cu: răgai-răgai a fripturi și băuturi. Cercetând acestea, inima boierului se ușură și chipul i se luminează.” (p. 85) Pasajul trădează un prozator stăpân pe mijloacele sale, care știe cum să scoată maximum de expresivitate printr-o simplă enumerare. O demonstrează și alte pasaje cum ar fi descrierea fantastă a locomotivei inventate de Ștefan, a vasului și a portului pe care acesta le construiește pe Dâmbovița din dorința de a naviga la marea cea mare, prezentarea călătoriei oștilor germane prin munți etc. Dan Perșa jonglează cu sprinteneală prin registrele limbii române, alături cu nonșalanță arhaismul și neologismul, trecând de la registrul istoric-obiectiv la cel ficțional-ludic cu o ușurință rară. Din loc în loc, el strecoară, câte un cuvânt sau sintagmă în stare să răstoarne tot eșafodajul și să-l îndrepte către o altă pistă. Un „vidul de putere”, „sex”, „atenuă impactul” par stridente alături de exprimarea arhaizată, însă tocmai unda de șoc pe care o provoacă face narațiunea mai antrenantă.

Un arhitect al romanului

Volumul este, de fapt, o sumă a mai multor istorii personale (tinerețea sturlubatică a viitorului domn muntean Ștefan, samavolnicile lui Lenăchiță în dorința de a pune mâna pe tron, povestea mării lui Costandin Brâncoveanu, aventurile lui Matei, un băietan de pripas care ajunge omul de încredere al lui Constandin Bălăceanu, isprăvile bandei de lotri conduși de Suflet Hudici etc.) care se intersectează abil, pentru ca în final destinele acestor personaje să se întâlnească într-un „Epilog” care închide cercul narativ. Reunirea unor secvențe și destine aparent dispartate într-un final care aduce laolaltă naratorii este o mișcare atent pregătită, prin care tot ceea ce până atunci păruse eterogen sau necredibil să dobândească coerență, prin cotitura către basm și simbolică.

Altfel spus, ne aflăm în fața unei History care, pentru Dan Perșa, înseamnă reunirea mai multor stories, adică a mai multor povești care, puse cap la cap, dau imaginea complexă a unei lumi. Or, tocmai asta visează încă de la început Ștefan și, implicit, vizează Dan Perșa: „Știa că ar fi putut naște povești și cântece noi, luate din existența oamenilor din jurul său și știa că ar fi putut da alt ritm cuvintelor și alt înțeles vorbelor și ar fi vrut ca în curgerea frazelor sale să fie curgerea vieții, curgerea fazelor să fie curgerea vieții. Căci, privind în jur, vedea ce e lumea: o curgere a vieții, numai că povestarii luau din viață doar faptele mărețe pentru a le povesti și întâmplările scoase din fire, dar viața, văzută de aproape, era cu totul altceva, aidoma unui lin fluviu și mălos.” (p. 17) Ei bine, aceasta este și miza autorului care își propune să treacă dincolo de senzational, de ceea ce a reținut istoria, și să arate cum vor fi trăit oamenii acelor vremi.

Dan Perșa construiește cu mână sigură un roman antrenant, în care frecvențele schimbări de narator și alternanța planurilor incită. Când la persoana a treia, când la persoana întâi, narațiunea nu e niciodată monotona. O strategie narativă cu rol persuasiv o reprezintă puseurile autoironice, în care putem intui hătrogenia scriitorului, care se ia în râs fără ezitare, caracterizându-se astfel: „Pare-se că, dincolo de aparențele ce mă fac să par celorlalți într-un fel, nu sunt nici hrăpăreț, deși îmi plac pfundacii, nici cronicar, deși îmi place vorba înflorită, nici parodist, deși mă bucur să iau peste picior orice-mi iese în cale, ci sunt doar un amărât (la fel de sărac în pieptu-mi cum e la pungă povestarii) de sentimental.” (p.189)

Realia și Utopia

Scriind despre personaje istorice atestate sau inventate, pe care le plasează în Muntenia secolului al XVIII-lea, Dan Perșa este în permanență preocupat de

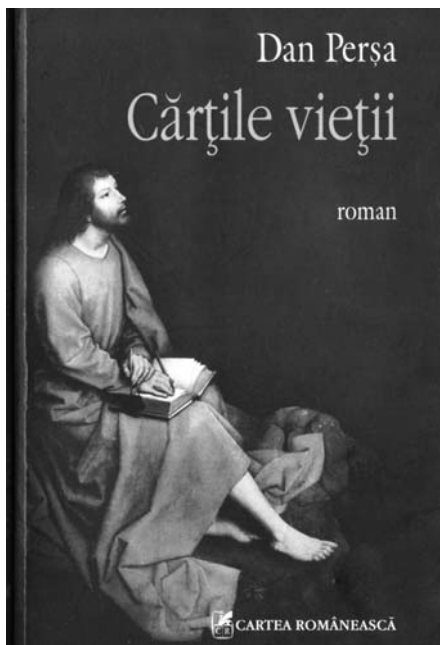

LECTURI

ceea ce se află dincolo de aparență. Episoadele narrative sunt înșesate de o simbolică mustindă, care dă o altă dimensiune cărții. Se poate vorbi chiar de un caracter ezoteric al cărții, mărturie stând vizionarismul și puterea imaginativă a unora dintre paginile romanului. Imaginea turnului din visul lui Ștefan, precum și viziunile lui Brâncoveanu și a vizitiului său, Gheorghie, dezvăluie existența a două universuri paralele: Realia, care păstrează aparența istoricității, și Utopia, către care aspiră unele dintre personaje. Nu întâmplător, în capitolul final, *Ștefan, Matei și Scribul*, cele trei personaje, care fuseseră vremelnice și naratori, se întâlnesc și pured în căutarea „veșniciei tinereții și a vieții fără sfârșit”. Aventura lor mixează în manieră postmodernistă elemente din structura basmului cu elemente religioase și fantastice. Primul Cer la care ajung cei trei poate trimite în egală măsură la *Divina Comedie*, la *Tinerețe fără de bătrânețe...* sau la *Asfințitul Crailor*. Dan Perșa realizează astfel saltul de la întâmplare la sensul ei, mutând accentul pe valoarea simbolică a vieții. O face însă cu sprinteneală, într-un ritm viu, căruia limbajul hătru și joaca narativă îi asigură verosimilitate și consistență.

Umor cu premeditare

Preocupat de intuirea sensurilor de adâncime ale vieții, Dan Perșa rămâne un umorist veritabil. De altfel, îmbinarea gravității cu râsul buf și comentariul hătru constituie una dintre dominantele scriurii sale. El practică un umor cu premeditare, prin care își subminează propria scriitură, pentru a o face mai atractivă: „Dar acolo dormea dus încă, pesemne după o beție, Vasile porcarul, vestit în șapte sate de bășinos fără pereche. Ștefan ieși iute și totuși ameit de duhoare. Cu porcarul nu te puteai înțelege, ba și porci mai sensibili muriseră din pricina lui. Să te afli cu el în odaie, ea o crâncenie, fiindcă nu se putea abține, nici în fața stolnicului chiar. Își dădea drumul fără perdea și avea o vorbă a lui, ca să închidă gurile pizmașe: unde bese, pute...” (pp.59-60). Maniera aceasta de a scrie la două capete, contrapunând obiectivității reci a istoriei căldura umorului seduce, exercitând o fascinație imperceptibilă asupra cititorului. Așteptările acestuia sunt sistematic înșelate tocmai din dorința de a da sentimentul actualității și mai ales al verosimilului. Un personaj grav precum Brâncoveanu, sanctificat și intrat în mentalul colectiv drept un martir pentru cauza ortodoxismului și a neamului, apare aici în ipostaza unui boier hulpav, intrigant, cartofor, strașnic băutor, insinuant, gata să facă orice pentru a pune mâna pe putere. O asemenea imagine, aproape iconoclastă, câștigă credibilitate prin ironia din comentariile naratorului: „Cum noaptea e un bun sfătuitor, Brâncoveanu se trezi cam pe la prânz mai înțelept decât la culcare, se întinse de-i trosniră oasele, fiind peste poate de înțepenit și cu burta plină de bună-tăți nedigerate (imaginea cadanelor mai ales), își scărpină prin barbă maxilarul, unde simțea mâncărimi și având un gust acrișor-amăru în gură și coclit, se întoarse în cortul unde ospătase noaptea, luă în nări mirosul de cenușă al lulelei și al narghilelelor și își unse o felie de pâine cu icre verzi și mănca pe îndelele. (...) Simți și o strângere de inimă, de rușine că, zgârcit peste poate, nu se încumetase să scoată bujenită și lăptuci și se înfruptase doar din fisticul pașei, din care mai dihai era căslăcul – mielul fript pe jar. Doar când se îmbătase, cam pe la miezul nopții, îi ceruse lui Gheorghie, punând spahii să-l trezească, să aducă o pulpă de porc, dar pașa se strămbase din nas, că, musulman, nu-și spurgea gura cu porc, dar nu e porc spuse atunci Brâncoveanu, e pui de porc și atunci pașa a pus botul, – Pașa mănâncă pui spunea el și râdea, că bun e

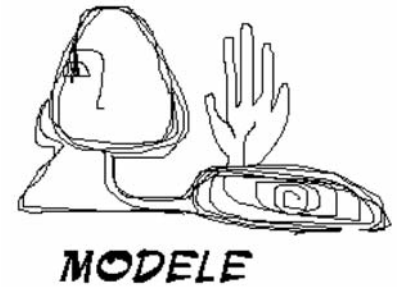

puiul! (De aici, pasămite, vorba: cea mai bună pasăre e porcul).” (pp.124-125)

Dan Perșa e din familia prozatorilor adânci, de substanță, care se impun tot mai convingător în ultimii ani, putând sta cu ușurință alături de Petru Cimpoeșu, Horia Ursu, Radu Aldulescu, Mircea Daneliuc sau Eugen Iricaru. Valoarea romanelor sale vine din știința de a stăpâni materia epică, de a construi un discurs romanesc care ascunde înțelesuri de profunzime. Totul într-un stil de o naturalețe și oralitate uimitoare, în care umorul, ironia, caracterul parodic și limbajul în răspăr sunt dominante. *Cărțile vieții* confirmă un scriitor valoros, de care va trebui să se țină seama într-o viitoare istorie a romanului românesc. □

Basarab Nicolescu

Un cavalier al Cunoașterii Ce Va Veni: Vintilă Horia (1915-1992)*

L-am cunoscut pe Vintilă Horia la o manifestare culturală a exilului, în 1977. Ne-am simpatizat imediat. Prima impresie de care îmi amintesc este cea a unui om de o extremă eleganță aristocratică în comportament, neobișnuită în zilele noastre. Extrema lui erudiție era evidentă dar ea apărea ca o stare naturală a ființei sale, fără nici o emfază. Mi-a făcut, desigur, plăcere să primesc, puțină vreme după aceea, cartea sa *La septième lettre* (Plon, Paris, 1964) cu dedicația: „Domnului Basarab Nicolescu, această veche și nouă întâlnire cu adâncul, în semn de prietenie, Vintilă Horia, 20 ianuarie 1978”.

Ne întâlnim apoi des, la cina de la Neuilly, la cercul de gândire tradițională organizat de Paul Barbăneagră și la alte manifestări ale exilului, contactul nostru devenind din ce în ce mai profund.

În scrisoarea sa din 1 ianuarie 1980 îmi multu-meste pentru cartea mea despre Ion Barbu: „Cred că e singurul fel valabil de a scrie despre un mare poet. Relația pe care o stabilești între matematică și poezie – relație platonice – eu o stabilesc, în linie generală, între literatură și fizică, tinzând să realizez o epistemologie literară, al cărui prim volum a apărut în 1976 (în spaniolă). Cred că am avea multe să ne spunem dacă ne-am revedea. În orice caz, am rămas cu impresia, după scurtele noastre întâlniri de la Paris, că urmărim același vânat, fiecare cu armele lui”.

În aceeași scrisoare mă invită să colaborez la Institutul pentru Cultura Occidentală: „În Roma a luat ființă, în Decembrie trecut, un Institut pentru Cultura Occidentală, vag ca titlu, însă montat pe o veche idee a mea, de care parcă am vorbit anul trecut: aceea a traducerii în concepte și norme politice știința secolului nostru. Din fizică, biologie, psihologie, etc., am putea extrage o ideologie anti-deterministă și structura cu timpul un corp de doctrină pe care un om sau un grup le-ar putea pune în practică, spargând astfel lada utopică în care am fost închiși de la era revoluțiilor încoace, de fapt încă de la începuturile umanismului. Mi-ar plăcea să colaborezi cu noi în cadrul acestui Institut [...]”

Alergic la ideologii și doctrine, nu dau curs acestei invitații. Dar ideile erau interesante. Păstrez în arhivele mele un apel al Institutului, trimis de Vintilă Horia în iulie 1980, semnat de el, în care menționează numele vicepreședintei, Prințesa Pallavicini, pe care am avut ocazia să o cunosc mai târziu.

Pe 1 iunie 1982, îmi scrie: „Mi-a făcut mare plăcere să te revăd, după atâta timp, la Paris, și să stăm, într-un fel, de vorbă, în multilogosul de la Barbăneagră. Sper să am odată plăcerea de a vorbi numai cu dumneata despre atâtea lucruri care mă pasionează și despre care discut uneori, prea arare, cu Lupașcu. Sunt sigur că din aceste întâlniri pariziene, la care aș vrea să iau parte cât mai des, să iasă lucruri interesante pentru viitorul României. Dumneata ai multe de spus pe această latitudine.”

În această, scrisoare, „multilogosul” în chestiune este reuniunea din 9 aprilie 1982 în somptuosul apartament parizian al lui Rosy și Paul Barbăneagră. Reuniunile erau interesante și frecventate de oameni remarcabili ca marele pictor portughez Lima de Freitas (care avea să devină unul dintre cei mai apropiați prieteni ai mei) și Antoine Faivre, specialist recunoscut al gândirii ezoterice tradiționale.

În aceeași scrisoare, Vintilă Horia menționează un articol pe care l-a scris despre revista 3e Millénaire în revista madrilenă El Alcazar, unde el

avea o rubrică permanentă „Notas críticas para un fin de siglo”¹: „Numărul 2 l-am citit cu pasiune în avion. Eseul dumitale este extrem de interesant și de bine venit într-un moment ca acesta în care, de altfel, multe sunt posibile, ca de pildă apariția însăși a revistei.”

Revista 3e Millénaire a fost o mare aventură editorială la care am participat ca membru al Consiliului de Redacție, din care făceau parte și Stéphane Lupasco și Michel Random. Primul număr a apărut în mai 1982, salutat și el într-un elogios articol al lui Vintilă Horia². Revista, fondată de cunoscutul jurnalist francez Bruno Totvanian, a avut un succes neașteptat, ajungând în scurt timp, la 15000 de exemplare vândute prin abonament sau în chioșcuri. Revista sosea la momentul potrivit, direcția sa principală fiind dialogul între știință și spiritualitate. M-am bucurat că un om de exigența lui Vintilă Horia o aprecia și, bineînțeles, i-am solicitat colaborarea (așa cum i-am cerut-o și lui Ioan Petru Culianu), la Paris și apoi în cursul unei întrevederi avute la Madrid pe 4 septembrie 1982, după congresul de fizică la care participasem la Santiago de Compostela.

Am bucuria să primesc un text al său Madrid într-o scrisoare expediată pe 10 octombrie 1982: „Îți trimit alăturat un articol pentru «3e Millénaire», făcând parte din colaborarea pe care mi-ai cerut-o la Paris. Aș avea multe de spus pe tărâmul literar, atât de învecinat celorlalte, pe linia unei cercetări pe care am întreprins-o de mai bine de zece ani. Literatura e o tehnică a cunoașterii, ca și celelalte, inclusiv fizica.”

Textul apare în numărul 6 din 3e Millénaire³ și este acompaniat de o călduroasă prezentare semnată de Bruno Totvanian: „Român prin naștere, francez prin cultură (el a obținut Premiul Goncourt în 1962 pentru cartea sa *Dumnezeu s-a născut în exil*), madrilen prin inima sa și italian prin spiritul său, Vintilă Horia, om universal, este aici binevenit.”

De fapt, articolul lui Vintilă Horia era o intrare în dialog cu două texte publicate de mine („Langage et réalité”) și de Jacques Oudot („Le concept de pluridisciplinarité”) în numărul 4 din 3e Millénaire (Septembrie-Octombrie 1982), asupra cărora el se exprimase deja în El Alcazar⁴. Tot în El Alcazar, Vintilă Horia, comentează un articol de Kenneth White, „Tradition, modernité et au-delà...”, publicat în numărul 5 din 3e Millénaire (Noiembrie-December 1982)⁵.

Am plăcută surpriză să primesc o scrisoare de la el (22 noiembrie 1982), în care Vintilă vorbește de Gerolamo Cardano, menționat în articolul meu „Vision de la réalité et réalité de la vision” publicat în același număr din 3e Millénaire: „Acum câteva minute am terminat de citit articolul dumitale din 3e Millénaire și aluzia la Cardano, personaj fascinant, despre care s-a scris prea puțin până acum. Eu am dat de urma lui întâmplător, în vara lui 1962, când am stat câteva zile într-un loc din Italia (veneam spre Paris, din vacanță) situat nu departe de lacul Como, loc încântător, de unde se vedeau cele două lacuri, cel italian și cel elvețian. Rătăcind într-o zi prin împrejurimi am ajuns într-un sat foarte ciudat, dominat de o biserică construită în mod evident de *maestri comaschi*, cu case păzite de stranii statui, cu un mic palat părăsit a cărei grădină era invadată de pomi și buruieni sălbătice, și cu următoarea inscripție pe o placă de marmură:

O passegger che viene da lontano
Riposati un momento al bell Cardano.

Era ceva în aer și mult timp n-am știut să-i scriu un nume deasupra. Abia mai târziu am aflat de matematician, care se trăgea din acel loc, sau cineva din strămoșii lui.”

O colaborare constantă a lui Vintilă Horia cu 3e Millénaire se desemna astfel, dar prostia ome-nească cea eternă veghea. Un abonant trimite lui Totvanian o scrisoare de o extremă violență în care acuză revista de faptul că oferă paginile ei unui antisemit și nazist, cu referire la celebrul scandal al Premiului Goncourt. Totvanian se sperie și, în ciuda explicațiilor mele, decide să oprească orice colaborare cu Vintilă Horia. Numele său dispăre din pancartele publicitare.

Bineînțeles, îl anunț imediat pe Vintilă, care îmi răspunde cu demnitate și forță: „Nu m-au surprins rândurile dumitale. Occidentul e cum e pentru că e populat de oameni ca Bruno Totvanian, lipsiți de curaj și, în fond, de o perspectivă salvatoare a lucrurilor. Trebuia să întorcă imediat abonamentul aceluia imbecil indignat și să-mi ceară imediat o nouă colaborare. A făcut ce-a făcut pentru că este cine este. Cred că treaba nu mai are salvare și că, fără să știu, trăim în plin Apocalips, de la 1939 încoace (sau de la Yalta). Nu am de gând să-i mai scriu. El nici nu s-a scuzat, nici nu s-a justificat. Lucrul cel mai trist, dând socoteală de până unde merge lașitatea colectivă în care s-a înfășurat Occidentul ca într-un giulgiu ultim, este faptul de a fi suprimat numele meu de pe lista de colaboratori. E un semn, între altele. Această persecuție bazată pe lașitate, sau pe orbire fanatică, nu e prima care se manifestă. Și nici ultima, sper. În contra ei lupt cum pot, de la scandalul cu Premiul Goncourt, încoace. Cred că mi-a prins bine, din multe puncte de vedere. M-a trezit, printre altele, la realitate.” (Madrid, 1 octombrie 1983).

Cu eleganța lui extraordinară, Vintilă revine asupra acestei sinistre afaceri cu un ton mai conciliant față de comportarea lui Bruno Totvanian: „[...] Totvanian nu mi-a mai răspuns, deși în ultima scrisoare îl rugam să mă aboneze la revistă. [...] Există poate o diferență foarte subtilă între el și mine. Vom discuta cândva despre ea. Poate că e cauza acestei tăceri și acestei omisiuni.” (Los Molinos, 4 august 1984).

Nici o umbră nu se insinuează între noi, în ciuda acestei tenebroase situații. Dimpotrivă.

În 31 mai 1985, după primirea cărții mele *Noi, particula și lumea*, Vintilă îmi scrie: „Iată alăturat, cronică mea⁶ despre splendida dumitale carte. Sper că ai primit-o între timp pe cealaltă⁷. Am vorbit de amândouă la Roma săptămâna trecută. Sper să le dedic mai mult spațiu într-un eseu despre homo religiosus pe care am de gând să-l scriu în iunie.”

Cronica sa din el Alcazar se încheie cu cuvintele: „În prezența a tot ceea ce ne strivește și ne alie-nează, o asemenea carte ne ajută să continuăm să trăim.”

Scrie și o cronică în românește⁸, în care conlu-de: „E posibil ca tezele lui Basarab Nicolescu să creeze o nouă mentalitate în lumea occidentală, preparată pentru această schimbare încă de pe vremea când marii fizicieni germani de la începutul secolului deschideau, prin descoperirea atomului, o poartă neprețuită către adevărata știință și către o cuprindere a omului în limitele lui autentice.”

Neobosit și generos, scrie și despre cartea lui Solange de Mailly-Nesle, *L'Etre cosmique*⁹, unde Lupașcu și cu mine suntem prezenți prin interviuri¹⁰. Iar în 1986, Vintilă consacră două cronici¹¹ cărții lui Lupașcu *L'homme et ses trois éthiques*, scri-

* Din cartea în pregătire *În oglinda destinului – Eseuri autobiografice*, Ideea Europeana, București, 2009.

¹ *Electronica y religión cristiana*, El Alcazar, Madrid, 9 iunie 1982. Eseul meu poartă titlul *Physique contemporaine et Tradition occidentale*. În același număr erau prezenți Stéphane Lupasco, cu textul „Une nouvelle logique de l'entendement” și Michel Random cu un interviu luat Premiului Nobel de fizică Abdus Salam.

² *Sobre la muerte de tantas cosas*, El Alcazar, Madrid, 28 aprilie 1982. Vintilă Horia este entuziasmat să descopere teoria bootstrapului în articolul meu *Sociologie et mécanique quantique*.

³ Vintilă Horia, *Sur la découverte d'un langage anagogique*, 3e Millénaire, Paris, n° 6, ianuarie-februarie 1983, p. 37-41. În același număr sunt publicați Stéphane Lupasco, *Mon cerveau comme laboratoire* și Michel Random, *L'imagine et l'homme de lumière*.

⁴ Vintilă Horia, *Hacia un lenguaje universal?*, El Alcazar, Madrid, 14 octombrie 1982.

⁵ Vintilă Horia, *Mutación y síntesis*, El Alcazar, Madrid, 1 decembrie 1982.
⁶ Vintilă Horia, *Nosotros, las partículas y el mundo*, El Alcazar, Madrid, 30 mai 1985.

⁷ Se referea aici la cartea Michel Random, *La tradition et le vivant*, Félin, Colectia Science et Connaissance, Paris, 1985, prefața de Basarab Nicolescu.

⁸ Vintilă Horia, *O carte surprinzătoare*, Cuvântul Românesc, Canada, octombrie 1985.

⁹ Solange de Mailly-Nesle, *L'Etre cosmique*, Flammarion, Colectia «Știința și Tradiție, Paris, 1985.

¹⁰ Vintilă Horia, *Secreto y sentido de la astrología*, El Alcazar, Madrid, 19 decembrie 1985.

¹¹ Vintilă Horia, *Justificaciones para un crepúsculo (I)*, El Alcazar, Madrid, 20 noiembrie 1986; *Justificaciones para un crepúsculo (II)*, El Alcazar, Madrid, 27 noiembrie 1986.

să în colaborare cu mine și cu Solange de Mailly-Nesle¹².

Grație cărții mele *Noi, particula și lumea*, am fost invitat la Veneția de UNESCO și Fundația Cini ca animator al congresului *Știința în confruntare cu frontierele cunoașterii: Prolog al trecutului nostru cultural* (3-7 martie 1986) și, în această calitate, redactez o primă formă ale acum celebrei *Declarații de la Veneția*¹³, adoptată aproape fără schimbări și pe care i-o trimit imediat după întoarcerea la Paris lui Vintilă.

Reacția sa este promptă: „Îți trimit alăturat un articol¹⁴ în care vorbesc de textul, foarte important, pe care mi l-ai trimis și care mă întristează profund: îmi pare rău că Fundația Cini și UNESCO n-au descoperit înaintea mea necesitatea în care se află omnirea de a pune de acord politica și știința. Eu am descoperit acest lucru de prin 1969, când realizam *Voiajul la Centre* [...] Cum de abia acum două instituții atât de serioase îmi descoperă America e lucru mai mult decât ciudat; trebuie să recunoști.” (Collado, 6 iunie 1986) Amărăciunea, dar și umorul său sunt evidente în aceste rânduri, dar, din nou, nici o umbră nu se strecoară între noi. Dimpotrivă.

În articolul său, după ce spune tot ceea ce a făcut el însuși în domeniul dialogului între știință și spiritualitate, face o analiză pertinentă a câtorva aspecte ale *Declarației de la Veneția*. De exemplu, el se exprimă asupra transdisciplinarității: „Punctul 3 pune în relief necesitatea unei cercetări realmente «transdisciplinare», care nu poate fi decât respinsă de materialismul marxist și de susținătorii societății de consum. În politică, transdisciplinaritatea ne poate conduce la metapolitică, un alt concept care are o relație intimă cu tehnica mea a cunoașterii, așa cum am dezvoltat-o după apariția cărții mele *Voiaj la centre...*”

Câteva săptămâni după aceea revine asupra Colocviului de la Veneția: „Rezistența la noua viziune a lumii, așa cum bine spui, e universală și constituie o adevărată familie nefastă și, uneori, demoniacă.” (Villalba, 19 august 1986) Cuvinte premonitoare!

La 22 aprilie 1986, Mircea Eliade părea să se uite la această lume. Iar în 1987 m-am aflat, ca președinte al asociației Hyperion, printre organizatorii congresului internațional *Hommage à Mircea Eliade* (Sorbona, 24-27 iunie 1987). Cu această ocazie îl revăd pe Vintilă. Ne refugiem într-o cafea pentru a scăpa de mulțimea congresistilor. Printr-o ciudată alchimie, l-am simțit mai aproape ca niciodată. Să fi contribuit oare maxima mea deschidere afectivă datorită unor mari suferințe pe plan personal prin care treceam în acea perioadă? Să fi fost oare umbra marelui Eliade care plana protectoare deasupra noastră? În orice caz, în acea zi am decis să ne tutuim.

Pe 27 octombrie 1987 îmi scrie foarte interesante lucruri despre Lucian Blaga: „Dragă Basarab, îmi pare nespuse de rău că nu ne-am putut vedea în Septembrie [...] Eram tare curios să știu ce s-a întâmplat în Iunie la Geneva¹⁵; și să te rog, în același timp, să colaborezi la *Philosophia Perennis* cu o rubrică permanentă, care nu știu cum se va numi, însă la care voi colabora și eu [...] Putem face din Blaga, prin gândirea noastră, vreau să spun prin forța noastră de a-i scoate în relief actualitatea, un motor pentru înnoirea de mâine [...] Aș fi vrut să vorbesc cu tine despre sensul anti-entropic al poeziei lui Blaga, despre care am să scriu într-un număr viitor al revistei. Cred că în volumele lui fundamentale ca *Lauda somnului* și *La cumpăna apelor*, această posibilitate de anti-entropie, care are în fond un substrat ezoteric profund, apare în toată măreția ei unică. Nici un alt poet român sau european nu a fost atât de aproape de adevăr ca Blaga datorită vastei lui posibilități de a sta pluridisciplinar în fața lucrurilor. De la el la mistică saltul ar fi fost ușor de realizat, însă poate că nu asta îi era misiunea.” Îi împărtășesc cu totul, și acum, punctul său de vedere.

Refuz cu politețe propunerea sa de colaborare la *Philosophia Perennis* și prefer să-i evoc întâlnirea

noastră de la congresul Eliade: „Dragă Vintilă, [...] Ultima noastră întâlnire la Paris mi-a rămas încrustată în sufletul meu. Nu aș putea explica de ce, dar a fost un moment privilegiat, care mă urmărește și acum. Un «gust» deosebit al impresiilor, dincolo de ceea ce pot transmite cuvintele. În același timp, un moment înscris pentru totdeauna în istoria mea personală, printr-o clarificare neașteptată a unor întrebări asupra destinului ce mă obsedau de multă vreme.” (Paris, 15 noiembrie 1987)

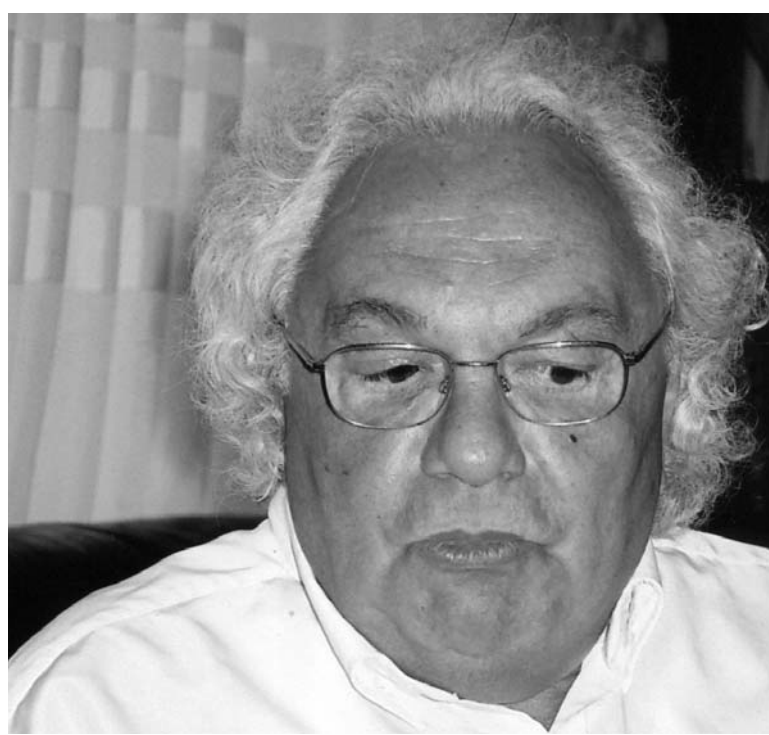
Prietenia noastră începe să se înscrie în alte dimensiuni decât cele lumești. Pe 15 ianuarie 1988 îmi scrie: „Prima dată când ne-am cunoscut și am stat de vorbă, la o cafea pe La Tour Maubourg, am avut siguranța că vom fi prieteni într-o zi [...] Cărțile și articolele tale m-au ajutat și ele, ca și cele ale lui Lupașcu, să mă regăsesc.”

Marele nostru prieten Lupașcu părăsește această lume pe 7 octombrie 1988 și îl anunț imediat pe Vintilă, care îmi scrie: „Draga Basarab, Vestea pe care mi-o dai mă umple de tristețe. Nu știam că Lupașcu e internat. [...] A fost una din persoanele care au influențat mai mult asupra schimbării produse în mine acum aproape douăzeci de ani. După aceea, contactul prelungit în timp, atât cu cărțile cât și cu persoana lui, atât de autentice și de fermecătoare, au completat procesul acelei schimbări.” (Villalba, 21 octombrie 1988) Publică un admirabil articol despre Lupașcu în *Cuvântul Românesc*¹⁶ și revine, într-o scrisoare, asupra morții lui Lupașcu: „Moartea lui Lupașcu m-a cutremurat. [...] O bucată din bunătatea lumii a murit cu el.” (Villalba, 12 decembrie 1988)

Portretul care se conturează din aceste fragmente ale corespondenței între noi este net diferit de cel prezent în paginile doamnei Monica Lovinescu. Într-o notă datată Vineri 24 septembrie 1982, ea scrie: „Masă rotundă cu Vuia, V. Horia, Poghiric, Cazaban, V.¹⁷ pentru redeschiderea Centrului român de cercetări. Vintilă reîncepe cu *Gândirea*, opusă triumfător *Vieții Românești* și mai plasează și un Burebista unde nu trebuie. De data asta fiind masă rotundă, i se poate răspunde, și o face – foarte bine – V. După aceea la Sorbona (Amfiteatrul Richelieu) pentru ședința inaugurală. Eliade – care promisese – nu vine. Vuia lung și neinteresant, dar nu bombastic. Vintilă Horia cu aparențe de idei. Poghiric la obiect. Sper să mă înșel: totul are un aer provincial.”¹⁸ „Vintilă Horia cu aparențe de idei”? Mi se pare că Monica Lovinescu vorbește de o altă persoană decât cea pe care am cunoscut-o eu. De altfel, am fost prezent la acea ședință inaugurală și ideile lui Vintilă mi s-au părut foarte pertinente.

Într-o altă notă din Luni 16 mai 1988, Monica Lovinescu consemnează: „La Radio, Vintilă Horia pentru un interviu despre cărțile lui (i-a mai apărut un roman), dar mai ales despre *Eonul Dogmatic* în traducerea lui... Pișcoci, cu o prefață de Vintilă, la l'Age d'Homme [...] Vintilă Horia repetă ce a spus și în prefață: că Blaga e mai actual acum, în contemporaneitate, cu fizica cuantică (!) decât în vremea lui. Are un fel de a fi categoric, de-a jongla cu atomii, filosofia și literele, care m-a împiedicat întotdeauna să-l iau în serios.”¹⁹

Semnul de exclamare care însoțește cuvintele „fizica cuantică” are semnificația lui. Am cunoscut-o bine pe Monica Lovinescu la diversele manifestări ale exilului, în particular la Cenaclul de la Neuilly, am fost în casa ei de mai multe ori și am participat de mai multe ori la celebra sa emisiune de la „Europa liberă”. Deci mă pronunț în cunoștință de cauză. Adevărul este că, pentru ea, cultura se reduce la literatură și deci știința nu are nici o importanță pe plan cultural. De asemenea, Monica Lovinescu era alergică la tot ceea ce privea transcendența, religia sau gândirea tradițională. Nu este deci de mira-

Basarab Nicolescu

re că Vintilă Horia îi apărea ca fiind un lunatic, simpatic pe plan personal dar neinteresant ca operă.

La moartea lui Vintilă, Monica Lovinescu notează: „A murit Vintilă Horia. Aflasem prin Goma (via Răuță) că e în comă [...] Sunt evident tristă, chiar dacă aproape de el nu ne-am simțit cu adevărat decât o dată: când cu scandalul Premiului Goncourt, când ne-am pierdut zilele și nopțile încercând să dejucăm manevrele Bucureștilui [...] Cred că mi-a fost mereu cam străin, mai puțin din pricină că era de dreapta (o dreaptă foarte elementară, susținând dictatura din Argentina și negând torturile de acolo), cât pentru că certitudinile lui pătrate și imperturbabile mă iritau.” (Miercuri 8 aprilie 1992)²⁰ Certitudinile lui pătrate și imperturbabile? Acest portret este la ani-lumină de adevăratul Vintilă Horia.²¹

Cel care l-a înțeles într-adevăr pe Vintilă Horia este Pompiliu Crăciunescu, în stimulanta sa carte *Vintilă Horia – Translittérature et Réalité*²²: „[...] Vintilă Horia pune în evidență o veritabilă *viziune transgresivă a lumii*; o viziune în care literatura, știința, filosofia, teologia, etc. converg spre una și aceeași finalitate: *înțelegerea lumii noastre*. [...] *Prigoniți-l pe Boetiu!*, roman care revelează o ireductibilă dimensiune *transliterară*, depune mărturie că, în timpul prezent, cunoașterea și completitudinea deschisă fac un singur corp. Este dimensiunea cea mai pregnantă a capodoperei lui Vintilă Horia *Prigoniți-l pe Boetiu!*”²³ Pompiliu Crăciunescu folosește expresia „cosmos transliterar” pentru a caracteriza lumea lui Vintilă Horia²⁴.

Vintilă Horia el însuși spunea: „Întâlnirea cu Heisenberg mi-a deschis o nouă perspectivă asupra lumii. Mi-a modificat profund concepția despre viață și despre literatură [...] Mi-am dat seama că literatura este o tehnică a cunoașterii, contemporană cu atâtea alte tehnici ale cunoașterii, care, utilizând limbaje diferite, spuneau aceleași lucruri [...] Am descoperit cât de asemănători sunt poezii cu fizicienii.”²⁵

Heisenberg a marcat propria mea viață, nu numi pe plan filosofic dar, de asemenea, pe plan științific, anumite cercetări ale mele din fizica particulelor elementare, întâlnindu-se în mod providențial cu rezultate ale lui Heisenberg din anii '50²⁶.

Cine era oare Toma Singuran, personajul principal din *Prigoniți-l pe Boetiu!*²⁷? Heisenberg? Lupașcu? Eu însumi? Sau poate un personaj care ne reunește cu Vintilă Horia?

Cum pot concluderă acest „exercițiu de admirație”? Vintilă Horia rămâne înscris pentru totdeauna în mine ca un Cavaler al Cunoașterii Ce Va Veni. □

¹² Stéphane Lupasco, *L'homme et ses trois éthique*, Rocher, Colecția «Spiritul și materia», Monaco, 1986, în colaborare cu Solange de Mailly-Nesle și Basarab Nicolescu.

¹³ http://basarab.nicolescu.perso.sfr.fr/ciret/GALERIE/Galerie_Venise.html

¹⁴ Vintilă Horia, *Comentario muy personal a la „Declaración de Venecia”*, El Alcazar, Madrid, 5 iunie 1986.

¹⁵ Îi vorbisem de o experiență de fizică la CERN care tenta să confirme conceptul de *Odderon*, introdus de mine în domeniul fizicii particulelor elementare (în colaborare cu fizicianul polonez Leszek Lukaszuk) în 1973.

¹⁶ Vintilă Horia, *Ștefan Lupașcu*, *Cuvântul Românesc*, nr. 152, Decembrie 1988, p. 12.

¹⁷ Virgil Ierunca.

¹⁸ Monica Lovinescu, *Jurnal (1981-1984)*, Humanitas, București, 2003, p. 134.

¹⁹ Monica Lovinescu, *Jurnal (1985-1988)*, Humanitas, București, 2002, p. 293-294.

²⁰ Monica Lovinescu, *Jurnal (1990-1993)*, Humanitas, București, 2003, p. 233-234.

²¹ Rândurile precedente pun cu acuitate problema unei veritabile istorii a exilului între 1945 și 1989. Mărturiile sunt inevitabil parțiale ori de altfel, marilor dispar unul după altul. Arhive importante așteaptă să fie explorate de un cercetător competent. Un bun pas în această direcție a fost făcut prin admirabila carte a lui Florin Manolescu *Enciclopedia exilului literar românesc (1945-1989) – Scriitori, reviste, instituții, organizații*, Compania, București, 2003.

²² Pompiliu Crăciunescu, *Vintilă Horia - Translittérature et Réalité*, Editura L'Homme Indivis, Veauche, Franța, 2008.

²³ *Ibid.*, p. 104-105.

²⁴ *Ibid.*, p. 214.

²⁵ Marilena Rotaru, *Întoarcerea lui Vintilă Horia*, Ideea, București, 2002, p. 79-80. Vezi și capitolul „Autobiografie spirituală”, p. 337-352.

²⁶ Conceptul de *Odderon* este strâns corelat de limita celebră obținută de Heisenberg în 1952 asupra comportamentului secțiunilor eficace totale hadronice la energii înalte.

²⁷ Vintilă Horia, *Persécutez Boèce*, L'Age d'Homme, Lausanne, 1987. Traducere în românește: *Prigoniți-l pe Boetiu!*, Europa, Craiova, 1998, traducere de Ileana Cantunari.

MARIN RADU MOCANU

Intelectualii în prim-plan

polemice

Categoria socială postdecembristă cea mai divizată, capricioasă și inconsistență în raportul cu socialul și politicul a fost intelectualitatea, adică tocmai cea de la care se aștepta – pentru binele public – cel mai mult atașament, și pe care presa scrisă și audio-vizuală a sancționat-o de la un capăt la celălalt. De la o vreme încoace, însă, intelectualii, treziți parcă de un cutremur normal, de un zbucium de conștiință personal-colectivă, au început să-și reformeze, modeleze și acționeze gândirea și atitudinea civică în raport cu cele ale politicului, realizând că se află în dezacord cu demersul intelectualității noastre clasice și al imperativului civilizator al prezentului și viitorului cetățenesc, național, european și universal până la urmă – participarea „Forței civice” (chiar cu scorul de 0,6%) la ultimele alegeri europarlamentare este o audiență, pentru început, de luat în seamă.

Intelectualitatea din educație, mai adunată parcă și mai trezită la realitate, aspiră la o strategie mai apropiată de fenomen, sperând ca proiectele legislative din sistem „... să aibă șanse dacă politicienii vor continua să stea cu fața la sistem, nu la partid”, recunoscându-se, în sfârșit! că „avem clanuri universitare care domină universități întregi, catedre întregi, facultăți întregi”, anunțându-se măsuri drastice „prin care să se estompeze nepotismul și plagiatul”, ca și unele restricții precum cea prin care „directorii (din școli – n.n.) nu pot fi membri de partid” („Revista 22”, 19 – 25 mai 2009), consilierul prezidențial Mircea Micăle alungând temerea ca proiectele de lege elaborate la ministerul d-nei Ecaterina Andronescu și la unele O.N.G.-uri să nu fie cumva „o diversiune să îngroape Reforma”. (Ibidem), mai ales că rezultatele acestea „se vor putea vedea peste 3 – 5 ani”.

Intelectualii din domeniul juridic sunt, s-ar putea spune, cei mai „oprimați” prin efectul raportului infracționalitate – sentință, ce nu și-au găsit încă supapele de a respira corespunzător și a surâde sănătos în public, subiectivismul legislativ din domeniu fiind perceput la tot pasul de către societate. Debaterile din primele luni ale lui 2009 asupra codurilor civil și penal (aproape că) am prins pe picior greșit clasa politică prin graba cu care se cerea grăbirea definitivării și aprobării acestora. „Răutatea” lor decurgea, în principal, din faptul că acestea – fiind „organisme străine corpului social”, Ministerul Justiției „a pus în malaxorul din bucătărie ingredientele necunoscute poporului român. Vrea să facă o pâine originală dar nu-i iese nimic. E un bucatar neîndemânatic”, spunea metaforic Victor Alistar, dir. executiv al Transparency Internațional România, într-un dialog (*Observatorul cultural*, nr. 215/ 7 – 13 mai 2009). Observațiile sale, nu puține, continuau cu faptul că autorii nu s-au consultat cu societatea, ieșind până la urmă, „niște norme străine spiritului românesc, nepuse de acord cu nevoile societății românești” – interlocutorul nostru aproape că nu mai ieșea din șirul observațiilor la obiect: s-a compilat din legislația străină, nepotrivită nevoilor românești, că s-a plecat de la o formulare ireală a infracțiunii, micșorând durata pedepselor, România ajungând, astfel, un paradis al infracționalității ș.a. – prevederi și proceduri vicioase „care în loc să ajute magistrații, mai rău îi dezorientează”.

În fine, concluzia finală era că nu se ținuse seama de importanța acestor „coduri”, „ce sunt reguli fundamentale ce organizează relațiile sociale ale unei comunități”, cerând: „Nu-ți bate joc de nimeni în numele unei iluzii și suspecte grabe, impuse de interese politicienesti”.

De asemenea, reprezentantul A.M.P. – Active Watch, Mircea Toma, în urma nefinalizării consultării de la Cotroceni (în dialogul cu un alt redactor al *Observatorului cultural*) a ținut să precizeze, neștiind de la-nceput că aceste „Coduri” însumează peste 2000 de articole, că s-a creat „Agitație mare și la Media Sud și la Centrul pentru Jurnalism (...) Ne-am dat seama că alunecările din „Coduri” sunt mult prea periculoase și mai mult decât atât, ele au fost construite ilegal. Și-atunci am format Coaliția „Opriți Codurile! (...) Ar fi fost imoral să facem un târg de tejghea, abandonând misiunea civică”. Cu alte cuvinte, un semnal ultim dat politicienilor care, de data asta, nu vor putea cumpăra cu sforăituri profesionele de jurnalist: „Insistența cu care președintele cerea amendamentele pe un suport scris nu a fost domolită de tentativele noastre de a-i explica ilegalitatea promovării Codurilor (...), Traian Băsescu se

purta cu noi la fel ca și cu adversarii politici” (Ibidem).

În acest context, cele peste 20 de organizații neguvernamentale (Agenția de Monitorizare a Presei, Centrul pentru Jurnalism Independent, Clubul Român de presă, Centrul de Resurse Juridice ș.a. au rostit la unison: „Codurile sunt proaste! Aceste norme juridice, care reprezintă fundamentele unei democrații, de multe ori mai importante decât Constituția, fiind reguli care organizează relațiile sociale pentru multe generații, nu pot fi trecute fără o largă consultare a opiniei publice” – și-a încheiat dialogul cu presa Mircea Toma.

Componentă consistentă a Societății civile, scriitorimea, despre a cărei atmosferă interioară am mai scris, este și ea dispusă să-și limpezească relația cu politicul, în care scop a și dezbătut (în iunie) problema: „Literatura și politicul – cât respectăm, cât criticăm”, specificându-se că „Opinia cea mai răspândită este că scriitorul (se prezintă ca – n.n.) un opozant prin însăși natura artei sale, altfel spus, un censor moral al societății. Acest rol este cu atât mai evident în cadrul literaturii politice sau care comportă o temă politică. O întrebare este dacă scriitorul este un opozant cu orice preț, dacă atitudinea lui constă inevitabil într-un refuz al ordinii consacrate sau al puterii. Întrebarea revine la a ști dacă scriitorul nu trebuie cumva să fie neutru, să acorde respect în măsura în care critică” (*Ramuri*, iunie – iulie 2009).

În altă zonă a civicului, respectiv în cadrul G.D.S. (Grupul de Dialog Social) se dezbătea tema: „Societatea civilă și politică. Când, cum și în folosul cui se intersectează” – precizare deloc neavenită în situația în care trei personalități (intelectuale): Cristian Preda, Monica Macovei și Traian Ungureanu, apropiați funcțional ai Președenției urmau să facă pasul hotărâtor în politică (P.D.-L), pe considerentul că „Neîncrederea în clasa politică (sic!) este esența absenteismului la vot: promisiunile vehiculate în campaniile electorale, urmate de nerespectarea lor, i-au făcut pe oameni să stea departe de unde”. („22 plus”, nr. 273/19 mai 2009). Chiar dacă justificarea respectivă este real-obiectivă, în plan general, aderența politică personalizată a celor trei, tot prin justificare, ni se pare comedilogică; Traian Ungureanu: „Eu cred că o legătură există între societatea civilă și politică (...) Cred că problema României e asta: interesul comun al românilor nu este slujit de nimeni. Cu câteva excepții. Pentru mine, aceste excepții sunt P.D.-L. și Traian Băsescu”;

Monica Macovei: „M-am format în societatea civilă. În acest cadru mi s-au dezvoltat tenacitatea, puterea, încăpățănarea, capacitatea de a nu renunța la principii (...) Independența (sic!) înseamnă cum te raportezi tu însuși la cei din jur, la persoane, situații, atitudinea critică pe care o ai, minciuna sau adevărul pe care le spui”; Cristian Preda: „... sunt încântat că am intrat alături de Monica și Traian în același moment în P.D.-L. și în jocul politic (sic!), tocmai pentru că, dacă suntem trei («Doamne și toți trei!»), putem fi convingători...”

După lectura acestor „grozăvii” mi s-a proiectat pe retină imaginea nedumeririi d-lui Andrei Pleșu ascultând respectivele mărturisiri, și mi-am amintit apoi că am citit (în *Cultura*, nr. 19/14 mai 2009) un articol „de gardă” al criticului C. Stănescu despre superlativul lui Mircea Mihăieș adresate marelui nostru eseist, în *România literară*, cu prilejul împlinirii a 60 de ani de viață, care i-a răspuns indirect, în felul următor: „Nu pricep nici astăzi ce a găsit la mine Constantin Noica de vreme ce m-a asumat, când eram foarte tânăr, ca pe un interlocutor plauzibil. Vă asigur că n-o meritam: eram pompos, veleitar, insuficient școlit (...) În ultimii ani, generațiile mai tinere par ușor excedate de longevitatea bătrânilor. Ele ne sugerează sau ne spun pe șleau să facem loc, să lăsăm scena liberă, să încetăm presiunile noastre „elitiste”, cu monopolul prestigiului nostru găunos”. Iar ca să fiu și mai înțeles pe aria pesimistă a unor intelectuali, moralistul nostru continuă: „În România ceea ce lipsește, în chip cronic, e tocmai continuitatea dintre generații, cumulum treptat, laborios și stabilizator al unor valori care nu se obțin dintr-o dată, prin uzurpări succesive, prin revolta ultimilor veniți împotriva antecesorilor, ci prin creșterea organică și construcție solidară”. Mesajul lui Andrei Pleșu, ne spune el, „nu este altceva decât manifestul unui intelectual care, iubind confruntarea dintre generații, conflictele de idei și dezbaterile necompletente, nutrește speranța că sunetul fundamental al „noii muzici, al reconcilierii și complemeta-

nității generațiilor e singurul adevăr definitiv, conservat în istoria culturii și literaturii române”, mesaj pe care M.M.-ul de la *România literară* se pare că nu l-a-nțeles...”

Mai lărgind puțin cadrul referențial „despre soarta valorilor”, să ascultăm și relatarea criticului literar C. Coroiu (*Cultura* nr.19/14 mai 2009): „Sunt cunoscute opiniile lui Gorki despre critică, al cărei rol nu-l nega, dar în ceea ce-l privea mai degrabă îl ignora, iar Cehov, când a fost acuzat că e lipsit de principii, a reacționat vehement, fiindcă era lezată grav ființa sa morală (...) Statutul de detractor autentic (...) presupune să-l împroști cu noroi pe Eminescu, pe Sadoveanu, pe Arghezi, pe Călinescu, adică pe cei intrați (fără voia lor – n.n.) în conștiința colectivă...”

La rândul lui, Mircea Iorgulescu scrie despre „stereotipurile răsuflăte” din presa culturală postdecembristă privind esopismul literaturii române sub comunism, reamintindu-ne: „Esopismul, scrisul pe dedesubt, învăluit, nu au fost străine în toți acei ani nici criticii și esteticii literari, ar fi însă o mare naivitate să se creadă că n-ar fi reprezentat decât penibile formule de supraviețuire (...) Fiindcă nu există literatură unde să nu existe penumbră, fabulă și subînțeles. Alungarea lui Esop de către locuitorii din Delfi și uciderea lui echivalează, voit sau nu, cu alungarea literaturii” (Ibidem).

Scriind și ea despre moralitatea din lumea literară de ieri și de azi, Ioana Pârvolescu adresează colegilor ei critici (*România literară*, nr. 20/22 mai 2009), sub titlul interogativ „Mai avem azi un Maioreșcu?”, crezământul ei extras din istoria și viața literară, fiind formulat astfel: „Eu cred că dacă am avea azi asemenea tip de om, el n-ar putea să facă mare lucru, pentru că proporția dintre respect și defăimare din preajma tuturor personalităților s-a schimbat în rău. La sfârșitul secolului 19 și începutul secolului 20 mulți erau cei care admirau sincer, cei care ajutau, acum e invers. Ba, mai grav, chiar dacă oamenii dispuși să susțină ar fi mai mulți, defăimarea s-a instituționalizat și până la urmă învinge”.

Cel care a fost destul timp învăluit într-un veșmânt „esopic” și care de tot atâta timp încearcă să convingă cetatea (în general și pe cea) scriitoricească de fețele răului ce ni se arată de nici nu te-aștepti, Nicolae Breban descoperă lună de lună câte „un factor esențial”, precum acesta: „Soarta unui scriitor este de a «reflecta», cum se spune, nu de a «judeca». E drept, însă, așa cum o face un bun doctor într-o anamneză, noi, scriitorul, romancierul, teoreticianul, noi putem urmări faptele și reflexele psihologice, individuale și de grup, cu o asemenea acuratețe și finețe a detaliului și cu o anume perspicacitate încât să putem străpunge coaja aparențelor și a clișeelelor de gândire, încât, înainte de a da soluții sau verdict, adevărul – chiar și adevărul unui ceas, al unui deceniu, al unui mod propriu și obiectiv de a gândi – să poată fi ușor întrezărit, «aproximat». Spun «aproximat» deoarece noi, în secolele zis moderne, nu mai avem curajul sau puterea unor adevăruri absolute (...), în urma unui identic mod de a gândi: în procente, cu prevalențe, cu marje de eroare” (*Contemporanul*, mai 2009).

Intelectualului creator, aricare ar fi și de pe unde s-ar afla, i se poate trece cu vederea emfaza, orgoliul, chiar și îngâmfarea (afișată), dar nu și caracterul lovit de imoralitate – care îl poate descalifica ca om fără să-și dea seama.

În *Caietele* sale ultime (Ed. Fundației Academia Civică), Doina Cornea, cea care a înfruntat teroarea comunistă, la propriu și la figurat, notează: „Intelectualii, statutul și comportamentul lor mă preocupă și mă îngrijorează. Ce este un intelectual în viziunea mea? E omul, care printr-un efort spiritual și intelectual ajunge la o bună așezare în lume (...), devenind totodată o conștiință a lumii, ca mărturisitor (nicidecum ca tăinuitor) al adevărului (...) Intelectualul, prin atitudinile sale de viață, ar trebui să propună un model existențial ideal, în raport cu provocările, dar și cu existențele timpului. Astfel, el s-ar manifesta mereu ca un purtător al energiilor înnoitoare ale neamului, poate chiar ale omenirii”.

Păgânirea noastră în comunism și retortele capitalismului sălbatic s-ar putea să ne mai rețină, încă, de la a ne închina la icoanele înaintașilor, părinți, bunici, străbunici... □

Aura Christi *Dictatura valorii*

- II -

Vecinătatea unui spirit nordic

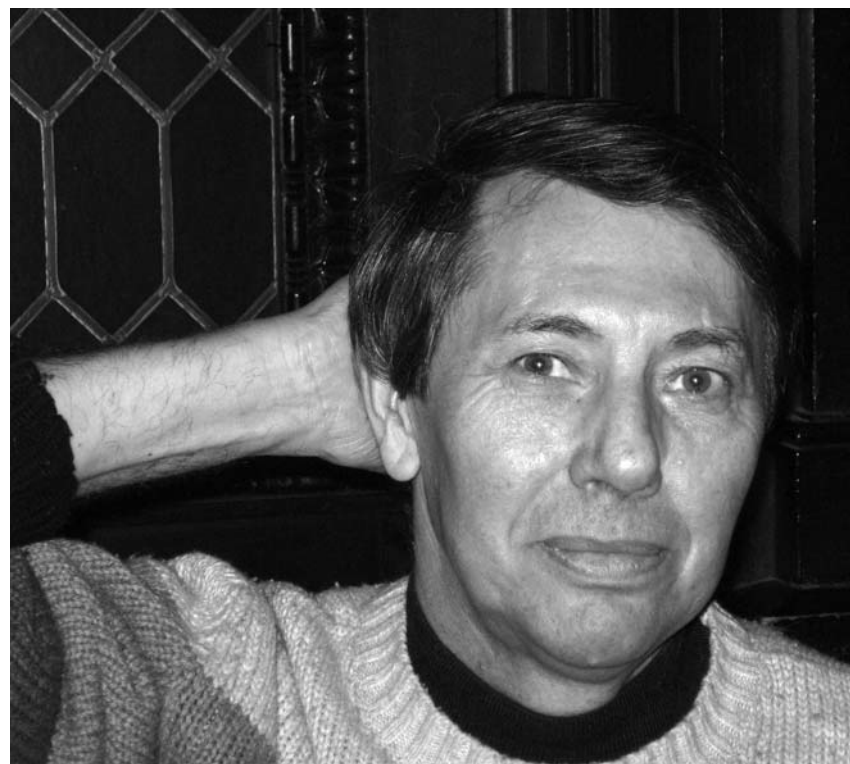
Apropo de libertate. La Conte am învățat, probabil, unul dintre cele mai dificile lucruri din lume: „libertatea este o formă goală”, și înseamnă, înainte de toate, servitute, obligația de a-ți urma Vocația (da, așa, cu majusculă). E știut că atât Fundația Culturală Ideea Europeană, cât și *Contemporanul*, Asociația EuroPress, Editurile Ideea Europeană și EuroPress group nu sunt... angajate. (Stâlpii acestor instituții nu fac parte din nici un partid politic, nu dețin funcții înalte în organismele statului, alegând, mai degrabă, un soi... interesant de marginalitate, fiind perfect conștienți de faptul că marginalitatea, uneori, înseamnă centru. Echivalat cu inevitabilul Turn de Fildes, da, cel împotriva căruia se vitupează într-un fel... aiuritor, ca și când marii scriitori ai lumii nu au ales singurătatea obligatorie pentru a-și construi Opera, ci și-au scris cărțile în piața publică a Cetății.) De aici sau și de aici – libertatea de a te exprima; și această libertate se simte, se vede în paginile Conte, de fapt în toate demersurile noastre nu rareori incommode, crispante. Libertatea, neangajarea, da, se plătesc. Astfel, poți foarte bine, răstimp de circa douăzeci de ani, să fii ras, șters – așa, barbar, ca pe malurile Dâmboviței – de pe mai toate listele, cu proiectele tale/ale noastre, cu cărțile tale/ale noastre și cu revista ta/a noastră cu tot... Pentru că faci parte din tribul Conte? Pentru că ești cine ești? Pentru că ești cum ești? Pentru că faci ceea ce faci și pentru că publici pe cine publici? Și pentru că... În definitiv, n-ai decât să asigți la lecțiile date de comentarii care dictează adeseori în cultura română de circa douăzeci de ani! Creatorii n-au ce căuta în literatură. Iar dacă aceștia – se întâmplă – să existe, e problema lor!

...E adevărat că nu am nici un motiv „să fiu iubită” de unii scriitori; scriu și public o carte după alta, da, scriu și public „prea mult”, țin în viață – împreună cu prietenii, colaboratorii și colegii noștri – câteva instituții de prim rang. Și, da, știu, sunt unul dintre cei mai incommozi scriitori români în viață. Nu sunt „o fată” cuminte a literaturii române. Ah, dacă aș fi publicat o singură carte, și mai bine: nici una, știu, aș fi fost... „cel mai iubit dintre pământeni”! Dacă aș fi fost... o fată cuminte, ștearsă, docilă, înjugată oportunităților mărunte ale zilei, dacă aș fi sărit dintr-un grup literar în altul, așa, peste noapte, în funcție de interese sociale, pecuniare etc. – „sport” practicat cu succes de nu puțini scriitori... Brrrrr. Penibil. Nu-mi stă în fire! Cum ai putea să mergi împotriva firii?

...Am învățat – da, tot la Conte – ce înseamnă spirit de echipă. Ce înseamnă să îngrijești și să publici editoriale, cărți purtând semnătura unui mare creator ca Nicolae Breban; ce semnificație are vecinătatea – mereu emoționantă, pururi incredibilă – unui spirit nordic, extrem de viu, contradictoriu, mereu surprinzător, contrariant, extrem de incomod, un spirit de o generozitate rară și de o răbdare vie, activă (nu încetez, apropo de răbdare, să-i mulțumesc: pentru faptul că mă suportă, cu toate ezitățile mele, cu toate demersurile mele – unele, ohoho, lipsite de măsură, de un donquijotism, da, tembel, deplasat – demersuri nebunești, dacă nu copilărești de-a dreptul; Nicolae mă suportă, cu toate limitele mele, cu patetismul meu nesuferit, stângaci, cu acest stil excesiv, ridicol, da, ridicol aici, pe malurile dâmbovițene, cu tabietul acesta – de neînțeles pentru mine însămi, în primul rând – de a da, uneori-adeșori, cu barda în lună, cu un alt tabiet, și anume: de a mă autodenigra, de a mă vedea – nu este acesta exclusiv un exercițiu de forță! – exact cum mă văd denigratorii mei – știu, da, știu: „depășită, inabilă, stângace, prea aspră, greoaie”, „atât de naivă încât crede în minuni” (la cei 43 de ani, vreau să cred, și din fericire resursele de candoare îmi creează condiții propice...) etc. etc. – denigratorii care sunt perfect conștienți de faptul că sunt... o pasăre rară, un scriitor cu o vocație puternică); un creator – la autorului *Drumului la zid* mă refer – denigrat cu asupra de măsură de unii colegi înămoliti într-o mediocritate agresivă, un Romancier, în care stă ascuns un zeu creator, de o fertilitate uimitoare, care se înzidește de circa cinci decenii – cu o inventivitate monotonă și genială – în templul Romanului, în templul Literaturii... Am învățat ce înseamnă să nu fii singur de tot în contextul în care faci eforturi, nu rareori, la limită, de a menține în viață o veche și prestigioasă revistă, înființând și alte două instituții – mă refer la Fundația Culturală Ideea Europeană/Editura Ideea Europeană și la Asociația EuroPress/Editura EuroPress group, edituri care au publicat circa 250 de cărți – instituții care o dată la doi ani, funcționând conform principiului Anterului lui Arvinte, ajung în pragul falimentului, existând la limită. Am învățat, uimitor – tot invocând cămila nietzscheană și urmărind felul în care se amână stadiul leului – să trăiesc, zi de zi aproape, într-o tensiune imposibilă – nu mă plâng; încerc să comunic, iar, scriind, încerc să înțeleg ce se întâmplă – am învățat să exist cu senzația că din clipă în clipă peste mine stă să se prăbușească o stâncă; tremur la propriu, câteodată, din cauza acestei tensiuni – : deci, exist, deci, sunt vie, sunt eu însămi. Am învățat să conviețuiesc cu vina de... a-i încurca pe membrii familiei mele, pe care i-am adus aici, simțindu-mă din ce în ce mai vinovată, fiindcă un zeu răutăcios, aspru cu asupra de măsură, nu mi-a dat, din nefericire, darul de a fi aptă pentru viața de familie; un monstru, un nebun care crede – la modul ridicol, stupid, stângaci, absurd – exclusiv în literatură și își construiește viața în funcție de cărțile sale, în funcție de pasiunile-i de litere și de sunete, trebuie izolat – reprezintă un pericol pentru cei dragi inimii.

clubul Ideea Europeană

Constantin Stan

Olga Esthera Constanța Böhmler Breban
alături de fiul ei neascultător și de Gabriel Dimisianu

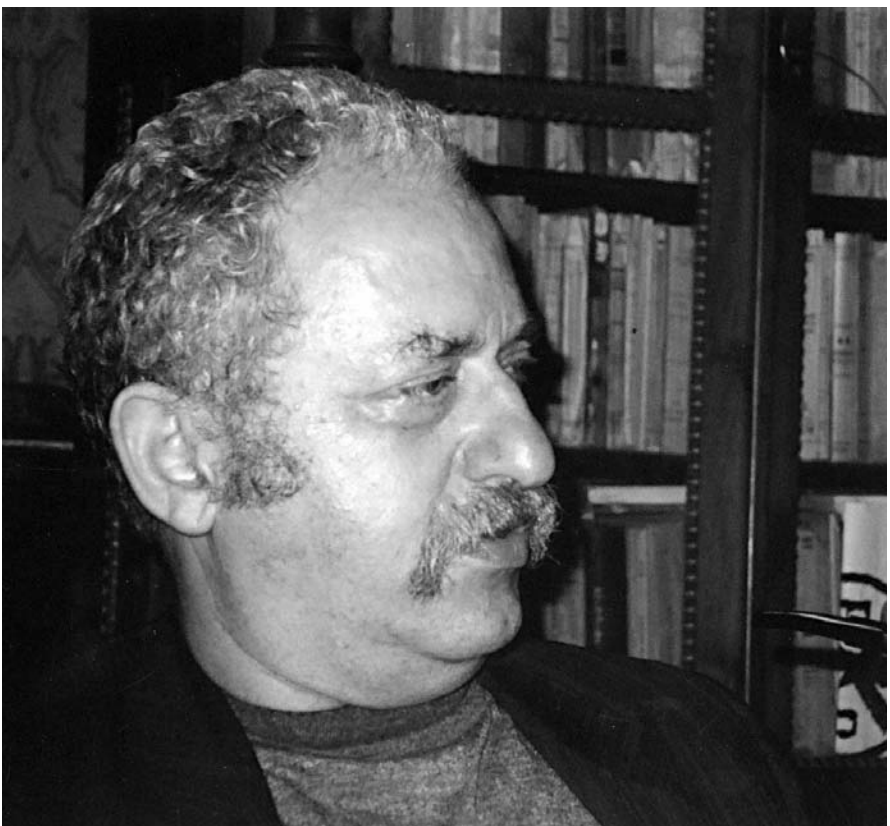
Cezar Ivănescu

Dumitru Radu Popa

Vladimir Epstein – părintele spiritual al celui mai longeviv Târg de Carte din România, Gaudeamus

Gheorghe Schwartz

Am învățat că, ținând în viață, cu încăpățănare, cele câteva instituții, făcându-ne, firească, datoria în fața literaturii române, poți fi pur și simplu... aruncat în stradă, pierzându-ți astfel sediul, întrucât clădirea din Piața Amzei nr. 13, unde ne-am desfășurat activitatea în ultimii ani intră în consolidare, iar la adresele, demersurile, memoriile noastre în care solicitam un spațiu în loc ni s-a răspuns casant și categoric: „ne pare rău, nu există spații disponibile, dar noi nu vă aruncăm nicidecum în stradă”. În două dintre cele trei camere unde întârziem fiindcă nu am găsit în jumătate de an, iată, unde să ne mutăm, plouă. În ultimele zile, ni s-a stins de câteva ori lumina. La întrebarea adresată telefonic unui funcționar: unde să ne mutăm?, răspunsul a venit cu o promptitudine dezarmantă: nu știm.

...Am învățat că tonele, megatonele de oboseală, lehamite, zădărnice dispar nu o dată ca prin minune, cât ai clipi aproape, când citesc eseurile, cronicile, comentariile, cărțile – și nu într-o măsură mai mică mesajele calde, încurajatoare, complice – semnate de Irina Petraș, Ștefan Borbély, Nicolae Balotă, Ion și Janina Ianoși, Răzvan Voncu, Bogdan Mihai Dascălu, Leon Volovici, Ana Maria Dascălu, Crișu Dascălu, Doina Dascălu, Dana Duma, Călin Căliman (Mister Contemporanul), Dumitru Balan, Marian Victor Buciu, Mihai Dascălu, Marina Vraciu, Irina Ciobotaru, Rodica Grigore și alți colegi nepomeniți aici.

...Am învățat ceea ce înseamnă în limbajul Marinei Țvetaieva „legea mâinii întinse și a spiritului deschis”. Am învățat ce înseamnă umărul unui prieten alături, când te pomenești, împotriva voinței tale, a firii tale – nu sunt decât un scriitor – în arenă, fiindcă ține de datoria ta de editor să aperi o carte batjocorită; la domnul avocat Ion Cojocaru, care ne susține și ne asistă în procesele cu S.C. Adevărul Holding S.A., intentate de Fundația Culturală Ideea Europeană pentru vandalizarea *Jurnalului* tolstoian tradus de Janina Ianoși. Da. Vorba Iolande Malamen – poeta și romanciera, căreia îi mulțumesc și cu acest prilej pentru curaj, pentru prietenie – m-am pominit într-un vârtej, împreună cu cei doi prieteni Janina și Ion Ianoși, împreună cu *celălalt* prieten, de hârtie, Lev Tolstoi, un vârtej cvasiimposibil. La un moment dat, aproape pierdută – nimeni dintre membrii tribului Conte nu și-a dorit procesele aflate pe rol – cu boccelele mirărilor subțiate, apoi refăcute ca prin miracol, am căscat larg ochii la auzul exclamației imperative a Danei Duma: „Aura, tu n-ai dreptul să obosești!” Nu sunt decât... un poet. Nu o dată, fără voia mea, îmi revine în minte acel vers blagian: „Saliva-n gură capătă un gust amar”... Ceea ce, da, nu mă împiedică – dimpotrivă – să mă ascund, să fug de realitate, de ceea ce numim stângaci „realitate”, în fața laptopului, cum am făcut și în iarna acestui an, scriind la romanul *Cercul sălbatic*, supratema căruia este Viul, Suferința, roman – de fapt, *poem epic* și acesta, ca și celelalte – terminat în Ziua Bunevestiri. În ultimele luni, fug, fug tot mai decis – cu o abilitate și un soi de autism care mă face nu rareori suspectă în propriii ochi, tăind cu dalta din timpul dedicat altor obligații, umflând astfel timpul meu, rarefiindu-l – fug, așadar, în lectura uriașei construcții proustiene, urmărind fascinantele răsturnări tipologice la care recurge doct-jucăuș-spectaculos Marcel Proust, un dostoievskian pur-sânge: o întâmplare fericită – trebuia să dau BT-ul (bunul de tipar) – m-a făcut să citesc aproape concomitent *Crimă și pedeapsă* (traducere de Adriana Liciu), în curs de apariție la Editura Ideea Europeană, și *La umbra fetelor în floare*, urmărind cu sufletul la gură cum se întâlnesc aceste vârfuluri incredibile ale romanului modern. „Rude de sânge spiritual” fiind, mă simt acasă, mă simt... în același trib cu cei doi monștri de neîntrecut, intangibili, Dostoievski și Proust. Așa cum mă redescopăr acasă pe lumea asta în preajma lui Nicolae Balotă, Ion Ianoși, Hermann Hesse, Breban, Ștefan Borbély, Nietzsche, Thomas Mann, Cornel Ungureanu, în vecinătatea Irinei Petraș, a Virginiei Woolf ori a doamnei Bengescu...

Tuturor colegilor și colaboratorilor – le mulțumim.

Oboseala, lehamitea, zădărnicia, trădarea, izolarea, singurătatea, guvernele, batjocura față de o cultură majoră cum e cea română... trec. Da. Vor trece. Rămân și vor rămâne, firește, cărțile. Revistele. Bruma de lumină – bubuitoare, violentă, copilăroasă – păstrată ca prin minune. Rămân cultul prieteniei, cultul valorii. Rămâne dictatura valorii, dacă vrei. Și o atroce dorință uimitoare, de neînțeles, de o încăpățănare crescând, straniu, în intensitate, de a-ți face datoria aici, la tribul Conte, împreună cu prietenii, împreună cu colegii. Împreună cu Tribul Conte: o Castalie, o mână de oameni superiori, pe care nu vreau să-i dezamăgesc. Nu vrem să-i dezamăgim. Nu numai fiindcă refuz să-i dau dreptate lui Razumihin, care susținea tembel-pornit că „noi în loc de sânge avem zer”.

* * *

Acest editorial a fost scris în luna iunie. Previzibil, n-am primit nici un răspuns din partea dlui Prim-Ministru E. Boc la Scrisoarea deschisă care i-a fost adresată public; ni se pare interesant că atunci când exercita funcția de primar al Clujului era ceva mai atent față de cultură. Să înțelegem că această atenție i s-a cam spulberat de cum d-sa a devenit șeful guvernului țării?

Între timp, s-au întrunit comisiile convocate de Administrația Fondului Cultural Național (componenta comisiilor a fost stabilită pe când acest for era condus de dna Andreea Greca, devenită celebră datorită Apelului nostru pentru salvarea culturii române vii), membrii cărora au ras la pingea, insist, au ras la sânge, depunctând – într-un an aniversar, nota bene; se repetă istoria din 2006, când *Contemporanul* împlinise 125 de ani de la înființare – atât revista *Contemporanul*, cât și, de astă dată, Editurile Ideea Europeană și EuroPress group, instituții care mențin în viață revista *Contemporanul*, asumându-și întârzierile cu care fac plățile, întârzieri inevitabile în condițiile în care majoritatea titlurilor apărute la noi nu au un caracter strict vandabil. Să mă refer la titlurile de carte respinse de membrii comisiei în anul 2009? F.M. Dostoievski, *Crimă și pedeapsă*, în traducerea Adrianei Liciu, Lev Tolstoi, *Învieerea*, în traducerea lui Vasile Levitchi, Nicolae Breban, *Drumul la zid*, J.W. Goethe, *Elegiile romane*, în traducerea lui N. Breban, Matheiu Potte-Bonneville, *Michael Foucault. Neliniștile istoriei*, Serge Moscovici, *Psihologie socială* și alte titluri de același nivel, prin care avem grijă să dăm o direcție cosmopolită instituțiilor noastre, accentul fiind pus distinct pe literatura națională. Membrii comisiei pentru repartizarea subvențiilor menite sprijinului editării de carte au fost: Liviu Antonesei (a lipsit din cauza unui deces în familie, cu toate acestea figurează pe lista afișată pe site), Ștefan Borbély (a lipsit, după știința noastră, fiind plecat cu o bursă în India, cu toate acestea figurează pe lista afișată pe site), Marius Chivu, Ovidiu Cristea, Horia

Gârbea, Andrei Oișteanu, Lucian Pricop, Szonda Szabolcs, Robert Șerban, Alex Ștefănescu, Cristian Teodorescu, Mircea Vasilescu, Daniel Vighi. Printre editurile care au beneficiat de subvenții câteodată consistente, meritate cu asupra de măsură – sprijină literatura română vie! – figurează instituții de un prestigiu recunoscut cum sunt, de pildă, Polirom, Editura Academiei, Art. Am găsit și nu puține case de edituri obscure, cu titluri de carte, să zicem, de un susținut interes „european”, care – nu văd de ce nu ne-am amuza!, făcând haz de necaz – au obținut sume greu de neglijat. De pildă, Editura Pallas Academia, titlu: *Când omul este în al șaptelea cer. Cultura și morală sexuală țărănească*, Balázs Lajos (19.500 lei); S.C. Koinonia CE Editura SRL, titlu: *A fost pe unde n-a fost, Vót, hol nem vót*, Salat-Zakarias Erzsebet (9863 lei), S.C. Editura Mentor SRL, titlu: *Urlete degeaba*, Jánosházy György (5249 lei) etc. E interesant și nelipsit de semnificație să urmărești și următorul detaliu: fiind vorba de o instituție – la Administrația Fondului Cultural Național mă refer – care își propune (se deduce implicit din titulatura ei, nu?) ca scop, în primul rând, sprijinirea literaturii naționale și a instituțiilor naționale care promovează traducerea din limbile europene, prin ce se explică faptul că titlurile minorităților dețin o proporție impresionantă, lucrurile derulându-se, în acest sens, exact ca anul trecut? Oare la această întrebare ne-ar putea răspunde dna A. Grecu, exdirectorul AFCN? Să deducem din politica AFCN-ului faptul că literatura română în România este o literatură minoritară? Dacă ar fi stat lucrurile așa, urmărind logica impusă de AFCN – cel puțin până acum două-trei luni – ar fi fost ireproșabil! Din păcate, revăzând listingul afișat pe site, e lesne de tras concluzia că printre prioritățile Fondului Cultural Național din România anului 2009 nu figurează literatura română. Și este de bună seamă inexplicabil aceasta. Ca să nu spunem incalificabil. Cu atât mai mult cu cât Ministerul Culturii din România a aruncat de mult cartea românească, scriitorul român, promovarea literaturii române – în stradă, da, promovând, pe întinderea ultimilor douăzeci de ani, un genocid cultural nemaiîntâlnit în istoria țării. Iar Administrația Fondului Cultural Național este una dintre puținele instituții care mai sprijină – așa cum o face: insuficient, cu întâzieri incalificabile! – literatura română. Poate ar fi cazul ca editorii români să se adrese... Consiliului Minorităților Naționale sau Departamentului pentru Relații Interetnice, unde se vor găsi fonduri pentru editarea de carte și revistă românească, pentru achiziții de carte românească pentru bibliotecile publice din țară?!

Nu am nimic, e limpede, împotriva literaturii minorităților. *Contemporanul* – se știe – a făcut acum câțiva ani o anchetă, *Problema evreiască*, demonstrându-și nu o dată, și cu alte prilejuri, deschiderea, spiritul profund european, spiritul cosmopolit. Nu pot însă – oricât de cosmopolită aș fi, și sunt; în curtea pruniei mele din centrul Chișinăului, se vorbea franceză, engleză, bulgară, ucraineană, rusă, mai puțin româna – nu pot, așadar, să-mi imaginez un Fond Cultural Național Francez care să dea prioritate literaturii ruse sau albaneze. Nu sunt în stare să-mi închipui – oricâte eforturi aș face – un Fond Cultural Național Spaniol, care să favorizeze literatura germană sau italiană. Și nici un Fond Cultural Național Polonez care să pună accentul pe literatura română sau maghiară. Nu este exclus că am o imaginație limitată.

Membrii comisiei care au repartizat subvențiile pentru reviste sunt următorii: Alexander Baumgarten, Alexandru Cistelean, Peter Demeny, Caius Dobrescu, Liviu Papadima, Ruxandra Demetrescu, Elena Vlădăreanu. Printre revistele de un real prestigiu care au beneficiat de sprijinul AFCN, în urma discuțiilor din comisii, figurează *România literară* (183420.80 lei), *Convorbiri literare* (16618.40 lei) și altele câteva. Dar și reviste obscure ca bunăoară *Ideea artă și societate* (27520 lei), *Omagiu Remix Culture Magazine* – Ediția A 14-A (41830.4 lei), *Transsylvania Nostra* (patrimoniu construit), numărul 4/2009 (13364.4 lei), *Arhitext* (64190.4 lei) și altele despre care eu cel puțin n-am auzit. Știu că acesta nu e un argument; și tocmai de aceea am luat legătura cu câțiva colegi cu o experiență de circa o jumătate de secol în literatura română; nu m-au luminat nici ei, căci nu știau nici domniile lor despre ce fel de reviste e vorba, câte sute de ani de existență strălucită au în spate, ce calitate au colaboratorii actuali etc. Cel mai greu, firește, e să te aperi pe tine și ceea ce faci; pe alții poți să-i aperi cu unghiile și cu dinții, pe tine – nu, de o mie de ori: nu. Și totuși...

Revăd lista membrilor comisiei; oricât de deschisă aș fi (și sunt sau cel puțin așa susțin prietenii apropiați), oricât de binevoitoare aș fi, și se întâmplă să fiu, oricât de strâns aș închide ochii la tot ce văd în jurul meu, nu pricep cum să accept eu, Aura Christi, să primesc note – la propriu; *Contemporanul* a obținut un punctaj de 79.67 (*România literară* – 92 de puncte, *Convorbiri literare* – 82, *Omagiu Remix Culture Magazine* – 88.33, *Ideea artă și societate* – 89.00) – împreună cu instituția pe care, cred eu, țin de datoria mea, a noastră, să o menținem în viață, de la porno-poeta Elena Vlădăreanu. Dar nu, nici acesta nu e un argument. Poate, într-adevăr, revista *Contemporanul* este un proiect depășit, îmi spun. Poate noi, cei care ne regăsim semnăturile în paginile acesteia nu mai scriem bine? Ne-am schimbat? Suntem depășiți? Brrrrr. E suficient să trec în revistă câteva nume de primă mărime care au semnat în Conte răstimp de douăzeci de ani..., pentru ca totul să capete nuanțe diferite, ca să mă exprim în litote. Nicolae Breban, Matei Călinescu, Gabriela Melinescu, Ștefan Borbély, Irina Petraș, Ana Blandiana, Alex Ștefănescu, Liviu Antonesei, Nicolae Balotă, Horia Gârbea, Janina Ianoși, Ion Ianoși, Gabriel Dimisianu, Nicolae Manolescu. Să continui?

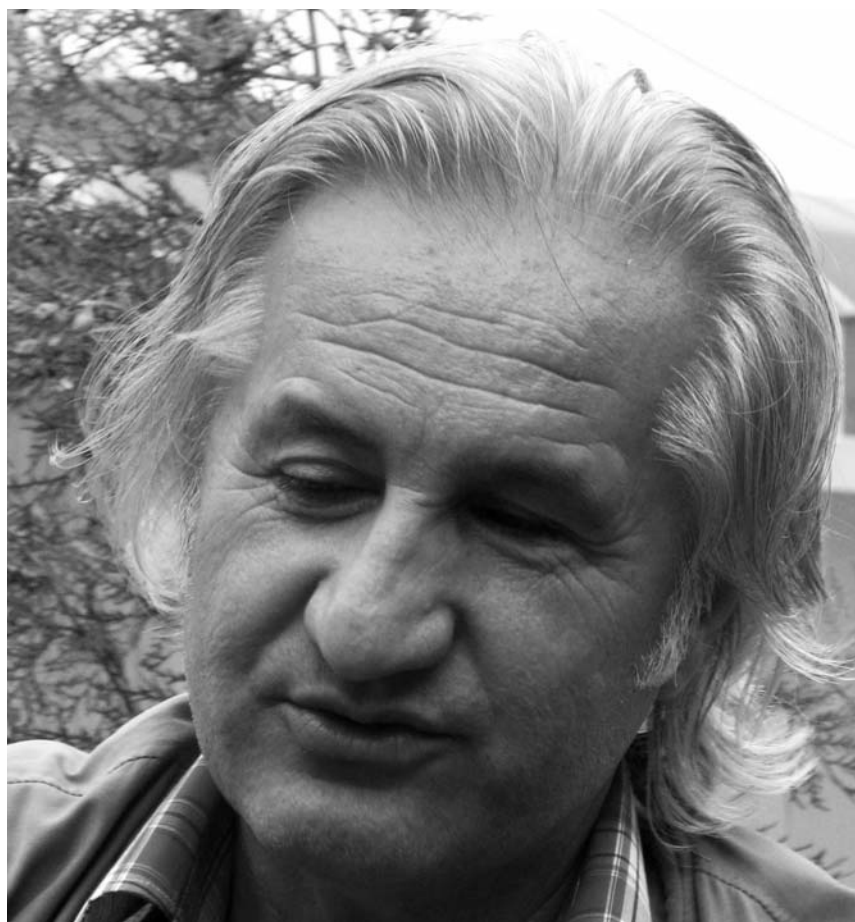
Recitesc ce am scris până aici. Revăd membrii comisiei. Parcă dorm și visez urât, zău! Mai exact, de circa zece ani, de când mă ocup de revistă, visez comisii membrii cărora – nu știu din ce motive; iar dacă încep să aflu, fac abstracție de știința mea, fiindcă mă încăpățânez să nu pricep în continuare – aruncă peste geam reviste de un prestigiu real, european, în care publică cu ritmicitate susținută nume de prim rang ale literaturii române. *Contemporanul. Ideea Europeană* – seria Nicolae Breban – va apărea în continuare, acumulând datorii; ține de datoria noastră să menținem această publicație europeană în viață.

Da.

În condiții ostile culturii de prim rang.

Folosesc acest prilej ca să anunț o licitație, având ca obiecte de vânzare două instituții de interes național: Fundația Culturală Ideea Europeană și Editura Ideea Europeană.

P.S. Când acest număr era în lucru, actualul director al Administrației Fondului Cultural Național, domnul Cristian Petcu – datorită căruia acest for sperăm să se transforme într-o instituție națională care să sprijine literatura română vie așa cum merită o literatură majoră – ne-a adus la cunoștință faptul că revistele *Contemporanul* și *Ramuri* vor beneficia de sub-

George Vulturescu

Dora Nichita Stănescu și Mircea Dumitrescu

Dumitru Țepeneag

Vasile Andru

ANCHETA CONTE

Contemporanul. Ideea Europeană la 20 de ani (II)

Acum câțiva ani, revista *Contemporanul. Ideea Europeană* a făcut o anchetă, *La ce bun reviste literare în vremuri de tranziție?* În 2009, iată – sărbătorind aniversarea a 20 de ani de la lansarea, în primăvara anului 1990, de către acad. Nicolae Breban a seriei noi a revistei *Contemporanul* (înființată în 1881), serie intitulată de autorul *Bunevestiri* – *Contemporanul. Ideea Europeană* – noi, membrii echipei, ai tribului *Ideea Europeană*, care facem lună de lună revista, noi, cei care am editat circa 250 de cărți sub siglele Editurilor *Ideea Europeană* și, respectiv, *EuroPress group*, ne punem aceeași întrebare, ușor reformulată: *La ce bun reviste literare în vremuri de criză?* Apoi, ne punem altă întrebare: *La ce bun edituri în vremuri de criză?*

De bună seamă, domeniul care suferă cel mai mult în aceste vremuri tulburi, de criză reală, despre care unii miliardari susțin că sunt pline de oportunități, este cultura, da, cultura română vie; e știut faptul că – și în aceste circumstanțe – o bună parte din penibilul, incalificabilul buget – atenție, de 0,19 % – alocat culturii române revine patrimoniului... Cultura română vie, literatura română, nefiind deloc – excepțiile, hélas, confirmă regula – protejate, sprijinite. Prin comparație, Franța, de pildă, și-a protejat cultura de taifunul crizei înainte ca acesta să ajungă pe malurile Senei... La fel au procedat și alte state civilizate, cu o cultură, spre deosebire de cea română, cunoscută în lume.

Cum credeți că își vor reveni revistele de cultură, editurile din șocul crizei? Ce reprezintă revistele, editurile în România europeană a anului 2009?

Ce loc îi revine în viața dvs. revistei *Contemporanul. Ideea Europeană*?

CONTE

RODICA GRIGORE

Despre criză și (mulți) alți demoni

Avorbi despre criză a devenit, în ultimele luni, un fel de obișnuință – asta după ce, nu cu multă vreme în urmă, voci importante clamau că ea, criza, nu există sau că, dacă există totuși, nu va ajunge niciodată în România. Iată că a ajuns, dacă nu cumva ajunsese încă înainte de a începe discuțiile mai mult sau mai puțin aprinse în legătură cu ceea ce înseamnă, când se va termina, cum se va termina și, vorba ceea, cine va scăpa... Și iată că a ajuns să afecteze multe reviste literare și edituri. Care își vor reveni, fără îndoială, din și după șocul crizei – fără să cred, însă, că există vreă rețetă sigură și cu atât mai puțin o rețetă unică pentru depășirea acestui moment. În principiu, sunt convinsă că își vor reveni aproximativ asemănător cu restul lumii și în momentul în care și restul lumii va reuși să-și revină din punct de vedere economic și nu numai – dar, desigur, în acest caz totul depinzând mult și de modul în care, până atunci, vor ști să-și gestioneze situația.

Nu de mult, am constatat că mai multe librării din oraș (Sibiu) s-au închis. Și am fost surprinsă, mai bine zis am fost foarte surprinsă în primul moment, amintindu-mi, brusc, de perioada de după '90, când, nu o dată și, practic, peste noapte, te trezeai cu cine știe ce „boutique” în locul cunoscutei librării de după colț, iar mai târziu, în loc de un „boutique” care să vândă pe dolari (într-o țară unde salariile erau, totuși, în lei!) au început să apară băncile sau benzinăriile. Acum, însă, pentru nu puține librării, e vremea vitrinelor acoperite cu hârtie, ca într-un soi de camuflaj care, iată, se prelungeste. Pentru că și librăriile au devenit (din păcate sau pur și simplu pentru că acestea au fost vremurile), în anii din urmă, niște magazine care încercau să fie, nu-i așa, cât mai profitabile, aceasta fiind coordonata care guverna și care guvernează aproape totul (dacă nu cumva chiar totul!) în lumea în care trăim, până și cultura. Desigur, în acest punct sunt de făcut câteva precizări: în primul rând că nu toate librăriile vând, în domeniul cărților, doar titluri care pot fi puse sub semnul culturii ci, din nou, foarte adesea din acelea care uneori reușesc să fie profitabile, chiar dacă, pentru a fi profitabile, e vorba doar de niște nume puse unor obiecte având forma unei cărți dar toate „calitățile” revistelor *glossy* unde se lăfăie, pe multe pagini cât mai colorate, vedetele de toate felurile din această țară (asta în cel mai bun caz) sau a maculaturii pornografice (în cel mai rău!). Și nu e vorba, aici, doar de edituri de mâna a cincia, ci, surprinzător, de unele dintre cele mai promovate în România, iar exemplele, fiind atât de cunoscute, devin, fără îndoială, inutile. Ca și situația în care au ales să se pună unele persoane cunoscute din domeniul culturii – a căror competență e greu să fie pusă sub semnul întrebării, dar care, totuși, au ales să gireze astfel de apariții editoriale prin prezentări, prefețe etc. etc. Zeul profitabilității e mare și puternic, fără îndoială... Ca să nu spunem nimic despre eterna obsesie a topurilor literare și a ierarhiilor promovate nu de puține reviste, menite a crește cota unei cărți, și doar rar, foarte rar, de a exprima reale judecăți de valoare cu privire la un titlu sau la un autor. Și cum ar putea să mai aibă o importanță asemenea judecăți de valoare?... Câtă vreme singurul clasament care pare să mai conteze e acela al vânzărilor – iar la vânzări, la noi, ca și în alte locuri, conduce câte un *Alchimist*, rezultat, firește, al unei complicate alchimii a marketingului și strategiilor de promovare. Și ca să nu mai vorbim nici de calitate – sau mai bine zis de lipsa de calitate a multora dintre traducerile aruncate, realmente, pe piață, ca într-o veritabilă și uriașă gaură neagră, și pentru a păstra tăcerea – pentru a nu deschide o adevărată cutie a Pandorei (căci multe pagini sunt transpuse în românește la nivelul celebrei replici dintr-o reclamă TV, nedepășind-o cu nimic și neridicându-se mai sus de inteligența marmotei care exclama, surescitată: „Eram precisă!”) – și în legătură cu modul în care anumite traduceri încearcă să treacă drept nou-nouțe, câtă vreme versiunile în limba română există de zeci de ani, dar ce importanță mai poate avea un asemenea amănunt într-o lume în care ceea ce contează e doar luciul așa-zisei noutăți ce mizează pe un soi de uitare absolută din partea cititorilor, dintre care, unii au, totuși, „state” ceva mai vechi în ale cititului și mai pot (încă!) să-și amintească ce se publica, în urmă cu ani de zile, în România. Pot, desigur. Dar ce folos?... Astfel încât actuala criză care a lovit din punct de vedere economic (și) lumea literară se suprapune, dar deloc surprinzător dacă stăm să ne gândim cu adevărat bine, peste o altă criză, ceva mai vechi, chiar dacă nu atât de evidentă, și anume o acută criză a valorilor, de suficientă vreme ierarhiile literare fiind stabilite doar după și în funcție de profit – iar ironia fiind că, acum, profitul a scăzut, adesea, dramatic.

Cum va fi depășit momentul acesta? Pare utopic și este, fără îndoială, măcar parțial astfel, dar îmi place să cred, reînviind, oarecum, credința în unele din calitățile utopiei, că el va lua sfârșit mai cu seamă după ce ceea ce este cu adevărat important și valoros va fi pus la locul unde merită, iar imensa cantitate de maculatură care circulă în prezent se va diminua. Sună, știu, deplasat în contextul actual. Dar îmi place să cred că poate fi, totuși, adevărat, la un moment dat – fără ca asta să însemne că aș îndrăzni să sper și cu atât mai puțin să pretind că aș fi descoperit soluția ieșirii din criză. La fel cum cred că cel puțin unul din rolurile revistelor de cultură din România este și acesta, anume de a mai renunța, măcar uneori – doar din când în când – la campaniile de promovare asiduă a cutărui sau cutărui titlu doar din motive de vasalitate mai mult decât evidentă în fața marelui zeu al profitabilității. Ca să se mai risipească – dacă nu chiar ca să poată dispărea cu desăvârșire – măcar o parte dintre demonii ce bântuie la vreme de criză...

Ce reprezintă revista *Contemporanul. Ideea Europeană* pentru mine și în viața mea? Ar trebui, fără îndoială, să încep să scriu textul acesta de la capăt și să renunț, practic, la tot ce-am spus până acum, pentru a avea spațiul necesar pentru a spune, dacă nu chiar totul, măcar o parte din ceea ce mi-aș dori să spun. Dar, ca să nu se creadă că aș încerca să preiau modelul campaniilor de promovare a cutărui titlu sau a cutărei edituri sau publicații literare, ajunge să spun că această revistă înseamnă mult pentru mine, cu adevărat mult, fiind nu doar locul unde, de câțiva ani, am avut ocazia să scriu despre cartea străină din România, ci și acela în care traduceri la care am ținut și țin mult și în care am crezut și cred la fel de mult au putut apărea – fără discuții și interminabile negocieri în ceea ce privește numărul de pagini sau de semne, numele autorilor, spațiul cultural ales și o mie de alte amănunte care, desigur, înșirate astfel par simple amănunte neim-

Ioan Groșan

Edgar Reichmann

portante, dar care, cel puțin pentru mine, contează cu adevărat. E o revistă unde m-am simțit și mă simt acasă, un loc unde demonii actualei crize (ai actualelor crize!) nu dau semne că ar băntui – și nu-i puțin lucru, mai ales în astfel de vremuri.

MARA MAGDA MAFTEI Cultura română în derivă

Cultura română rezistă de sute de ani; problema rezistenței culturii e veche și nicidecum adusă de către noua criză financiară. Românii s-au lăudat de-a lungul timpului cu un naționalism puternic, acesta nu a rămas decât... la suprafață; nu este nevoie de naționalism pentru a încerca să îți păstrezi matricea spirituală? Evident, inclinațiile noastre orientale, atât de mult cultivate de către Nae Ionescu și foarte ridiculizate în epocă, deși veridice, ar trebui să ne orienteze spre iubirea de literatură și cultură în general. Într-o vizită în Liban, eu cea care mă temeam de dezastrul economic și cultural pe care l-aș putea găsi acolo, am fost șocată să descopăr printre universitari o grijă și o atenție deosebită pentru trecutul și producția intelectuală libaneză. Românii au înțeles din capitalism, evident ajutați de guvernările superficiale, neglijente, că acesta nu înseamnă decât goana după lux, după valori materiale. Poate comunismul este cel mai mare vinovat, creând această plagă uriașă în istoria României. Comunismul ne-a privat de libertatea de a alege, de a dori altceva, de a gândi mai mult decât trebuie, căci la ce bun...? Am rămas azi cu aceleași întrebări: la ce bun reviste, la ce bun edituri pentru a publica cărți și articole pe care nu le citește nimeni, sau le citește scriitorii? În România la ora actuală nu interesează pe nimeni nimic în afară de propriul bine, îndemn smithian care poate servi la progresul economiei, cum scrie celebrul economist scoțian Adam Smith, dar care nu este utilizat, spre deosebire de ceea ce predica savantul, nici spre binele economiei, nici spre cel al comunității. Cred că problema românilor este că ei învață acum, la atâția ani de la căderea comunismului, să supraviețuiască, să se adapteze la un regim cu alte coduri, fără să priceapă esența acestor coduri, limbajul lor. Este crunt să descoperi că această tendință ieftină, această *mode de vie* superficială nu reprezintă o tendință globală. Am fi fost poate mai liniștiți dacă nu s-ar instala încet-încet o altă prostie românească, o altă incapacitate. Este dur, da, să vezi că poporul român – cu excepțiile, vârfulurile, modelele reale foarte puțin sau deloc mediatizate – îi lipsește mândria de a fi român. El se vrea, precum Cioran, orice în afară de român. Și este totodată ciudat să observi că în străinătate, când vorbești de România, oamenii, mulți, foarte mulți te întreabă imediat de Ceaușescu, de epoca și de... palatul lui. De fapt, ceea ce am putea aduce noi, ca români, nou peste granițele țării se referă... exclusiv la experiența comunistă? Am putea oare face o literatură „extrasă” din acest trecut, din acest unghi? S-ar comercializa foarte bine! Ne-am întoarce astfel întrucâtva la conservarea unui fel de tradiționalism în literatură pe care generațiile anterioare au mizat uneori foarte mult, conservatorism față de care generația din care făcea parte Cioran și Eliade bunăoară s-a revoltat puternic.

Nu abordăm teme universale, decât foarte rar, în literatură, reproșau vârfulurile generației 27. Occidentul nu este interesat de setea țărânului de pământ, de exemplu, de temele abordate de către Rebreanu etc., pentru că occidentalii nu cunosc contextul general în care acest tablou, această temă mai exact, se integrează; și cum limba română nu este una de circulație largă, nimeni dintre străini nu se va chinui să înțeleagă istoria poporului român pentru a-i gusta după aceea literatura. În același timp, cine citește un poem de Keats (îmi aduc aminte de un colocviu la Oxford și de pasiunea cu care un englez, în fața casei lui Keats, citea din acest poet), poate nu cunoaște cu prea mare exactitate nici viața, nici suferința sa ori a poporului său, și nici nu a văzut peisajele pe care le-a descris, deși adesea această mică integrare în viața și mediul său ne ajută să găsim nu puțin sensuri. Cu toate acestea, Keats e înțeles și apreciat de un mapapond întreg. Să fie oare pentru că a scris într-o limbă universală sau pentru că este cu adevărat subtil și genial? Sau pentru că a abordat teme majore? Răspunsul e greu și în acest caz ne putem întoarce la Eminescu al nostru. Oare nu e suficient de genial? Atunci de ce nu este cunoscut nici acasă, nici în lume? Intervine iar dificultatea de a traduce și lipsa de interes a lumii pentru dramele poporului român? În orice caz, în această fundatură nu am ajuns de unii singuri și nici de bună voie.

Cultura se face cu bani, ea costă; și revenim iar la „motorul” capitalist, și anume banii. Bani reprezintă rațiunea simplă pentru care învățământul se degradează, profesorii, nefiind plătiți decent, nu se mai interesează de calitate. Nu poți oferi și nu ți se poate pretinde, firesc, calitate atunci când nu ai bani să-ți cumperi o carte. Cultura la rândul ei în condițiile de azi devine, uneori, un fel de prostituție intelectuală, frizând marasmul, în care cădem cu toții încetul cu încetul; deschideți TV-ul pe orice canal, e nevoie să numărăm câte emisiuni TV, dedicate culturii, există? De nivelul celei făcute ani în șir de Iosif Sava? Nici una. Nici în Franța, reperul nostru cultural de secole, cărțile nu se publică în tiraje mari; mai puțin manualele. Regula „de aur” a capitalismului este, după cum se știe, rentabilitatea; evident, niciodată o carte de literatură de bună calitate nu se poate vinde în același număr de exemplare precum un manual. Literatura de calitate, prin urmare, nu are nimic comun cu criteriul vandabilității.

An de an se publică tot mai puțin, multe cărți rămân nevândute, librăriile sunt „blindate” de nume necunoscute. Cu toate acestea, se scrie, iar publicul cumpără pentru plăcerea lecturii, pentru relaxare, în funcție de gust. Citesc seara înainte de culcare, în tren, în avion. Câți dintre români mai intră într-o librărie și cumpără un roman pentru a-l citi în fiecare seară înainte de culcare? Majoritatea preferă televizorul, nu se mai satură, după douăzeci de ani, de atâtea imagini colorate! Neglijența e alimentată nu numai de motive financiare, dar ține și de un fel de cultură de consum pe care noi am înțeles-o chiar „mai bine” decât americanii, nu degeaba am importat atât de repede criza lor! Și tot ca și americanii noi cheltuim și banii pe care nu-i avem (conform datelor statistice, cinci milioane de români au credite la bănci, cinci sute de mii dintre aceștia, dată fiind criza economică, nefiind în stare să-și achite ratele), dar, din păcate, îndatorarea nu se face pentru motive nobile, ci mai ales practice, de pildă, cineva vrea să aibă cu tot dinadinsul trei, patru mașini de ultima modă! Sărăcia spirituală în care ne găsim azi, mai cruntă parcă, da, ca niciodată, nu este determinată exclusiv de o sărăcie materială sau de o gestiune a sărăciei prost făcută de către politicieni, ci și de ceea ce devine, din păcate, un stil, un mod de viață.

Ignoranța e cuvântul cheie. Dacă ar fi să caut un cuvânt care să definească poporul român la această dată, ignoranța este termenul cel mai potrivit, care se va întoarce în cele din urmă contra propriei demnități și a propriei existențe.

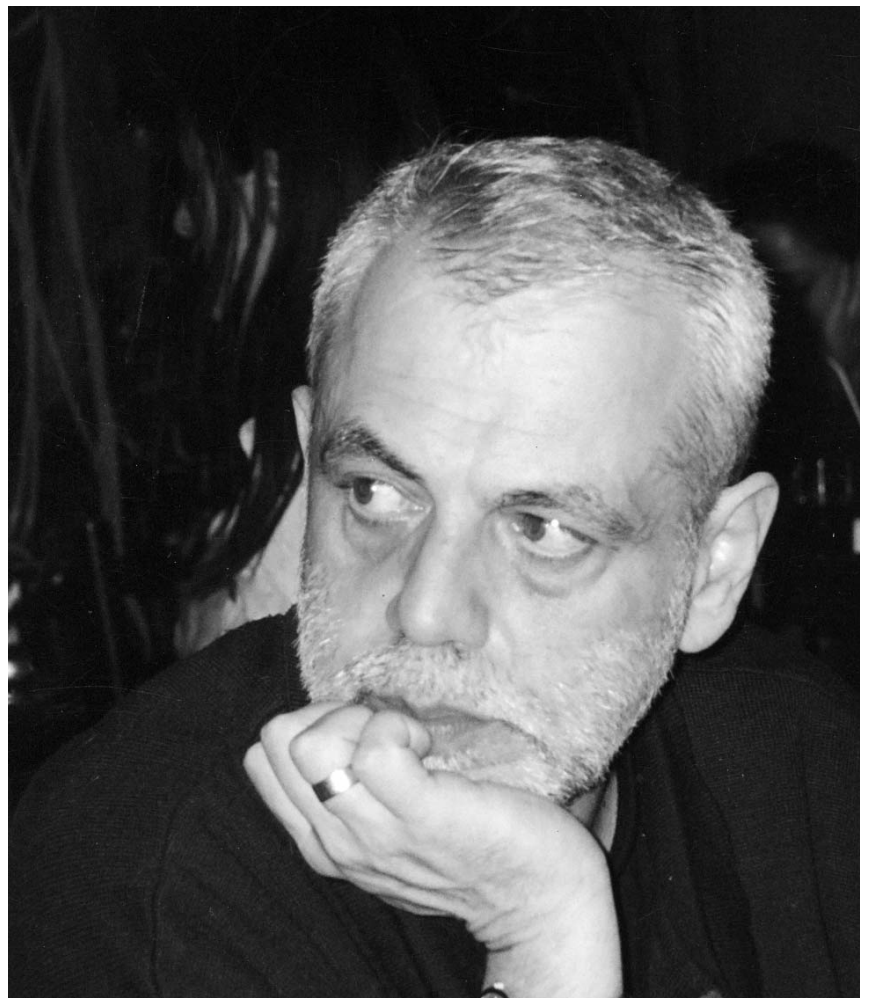
Dar până atunci *carpe diem!*

NORMAN MANEA Reînființarea revistei Contemporanul – o Buna Vestire

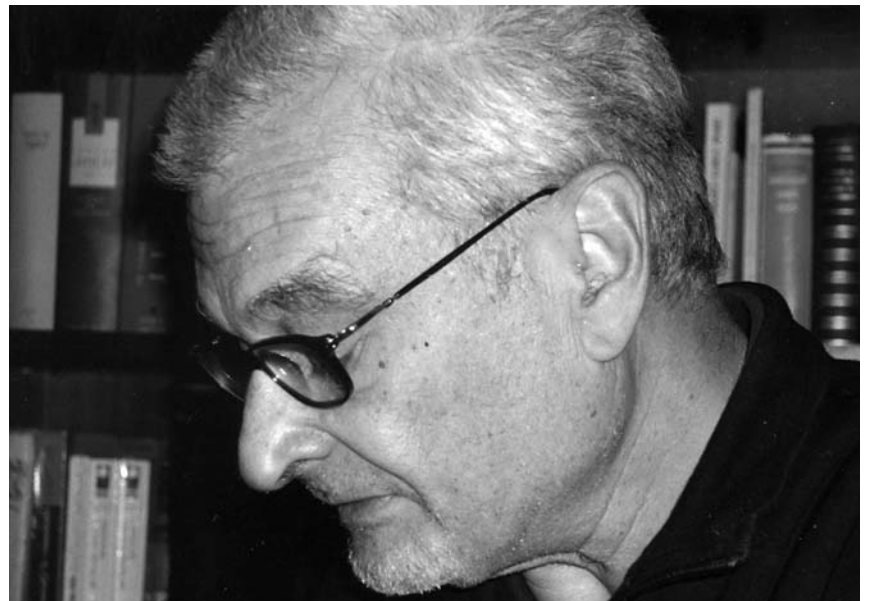
Dragă Conte, Acesta este răspunsul meu: Reînființarea revistei *Contemporanul* a fost, în 1990, în turmentata tranziție spre democrație a României, o BUNA VESTIRE... atât din punct de vedere cultural cât și politic, așa zice, pentru echilibrarea atmosferei de isterie resentimentară care băntuia scena publică. Însuși subtitlul IDEEA EUROPEANA semnaliza, cui vroia să înțeleagă, că privirea trebuie întoarsă de la etnografia anilor '30, care obseda o parte din public și chiar din elita culturală, spre viitorul european al țării, în noul mileniu care se apropia.

Revista și-a validat, în deceniile următoare, locul specific și valoarea în peisajul actual al culturii românești. Ea aduce o lărgire constantă a perspectivei interne și externe prin atenția pe care o acordă, persistent, mesajului intelectual și artistic venind dinspre toate generațiile și toate timpurile, prin regenerarea desinhibantă, în context contemporan, a unor dezbateri principiale majore, prin promovarea gândirii și creativității substanțiale, în respectul exigențelor intelectuale.

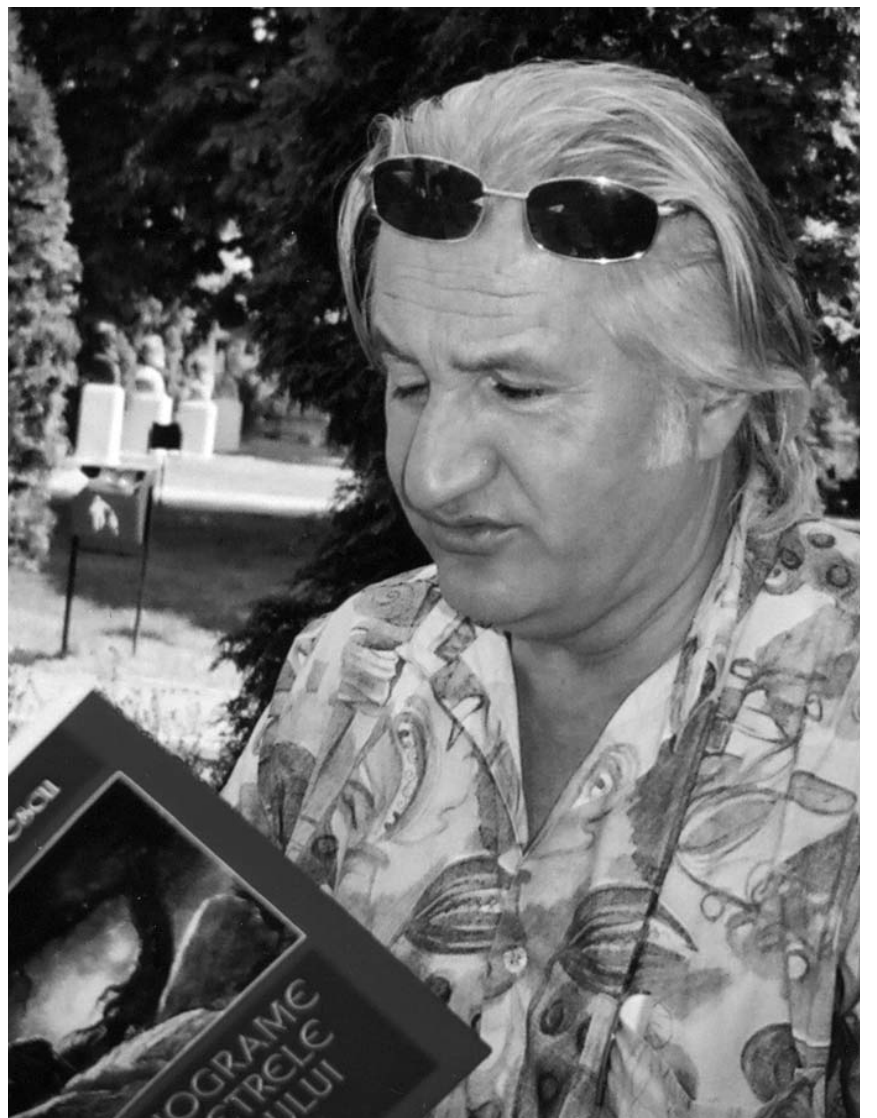
România nu duce lipsă, astăzi, de edituri și publicații. Se poate vorbi, cred, de o vizibilă și fastă efervescență culturală, chiar dacă inevitabil hibridă, chiar dacă amestecând, nu odată, noutatea facilă și vandabilă, ca tribut efemerității, cu izbânzi fundamentale și perene. Văzut de departe, cel puțin, dinamismul editorial și jurnalistic sunt de netăgăduit. Mi se pare extrem de importantă menținerea acestei presiuni culturale în vremea unui pragmatism venal și victorios, a vulgarizării rapide și a rapidei obscurizări a crite-

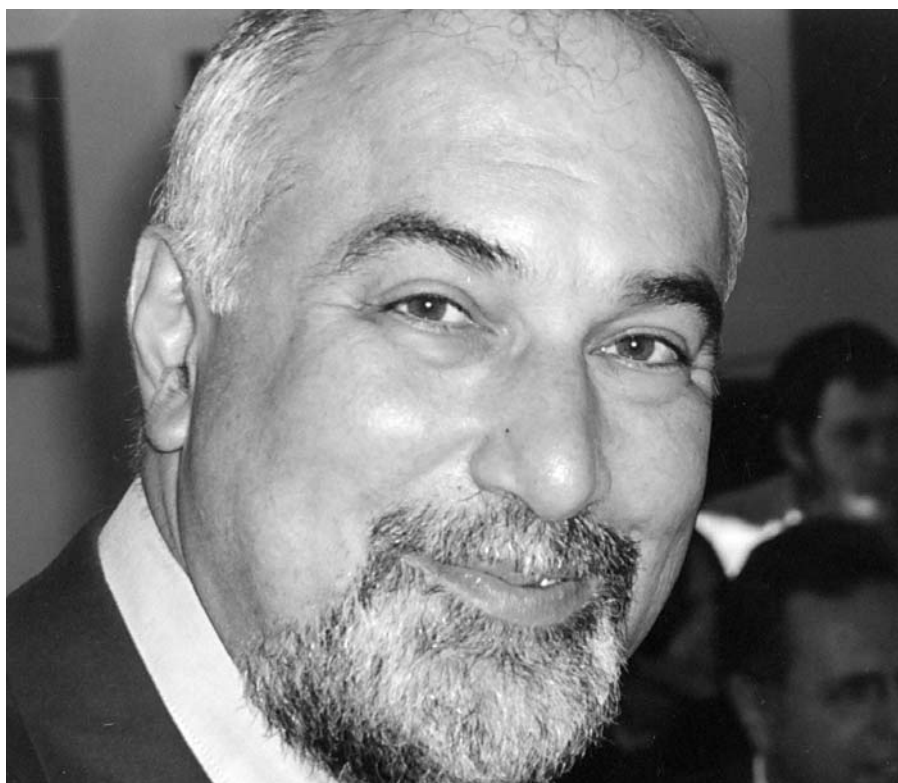
Bogdan Ghiu

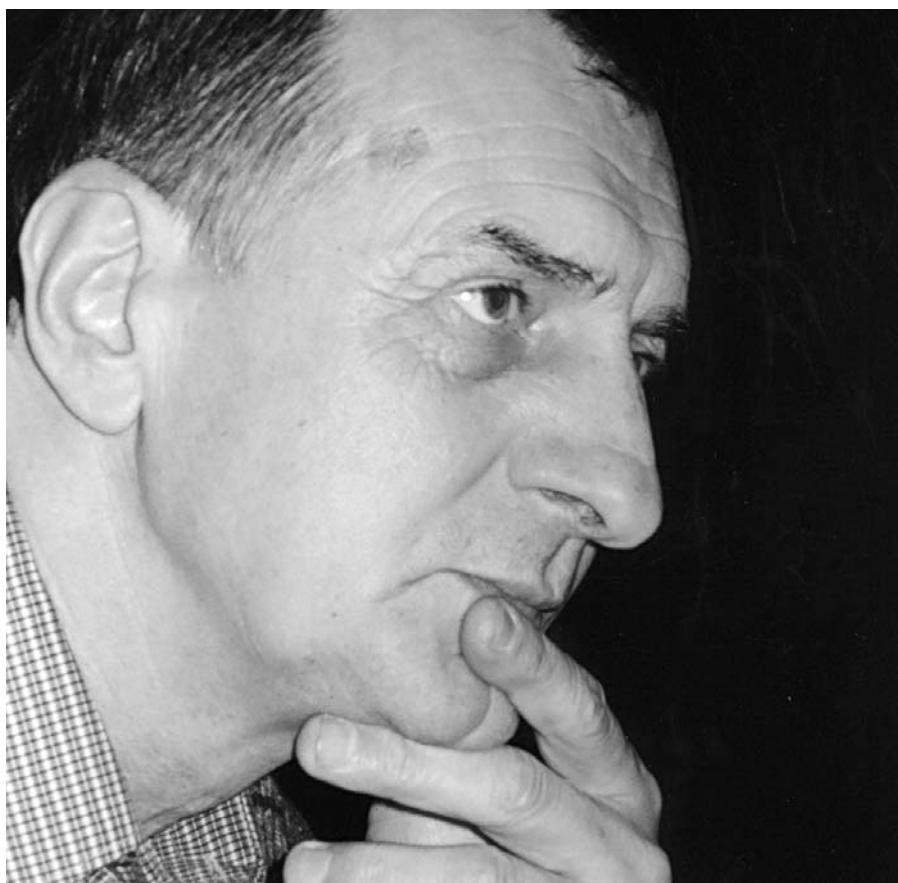
Ion Vianu

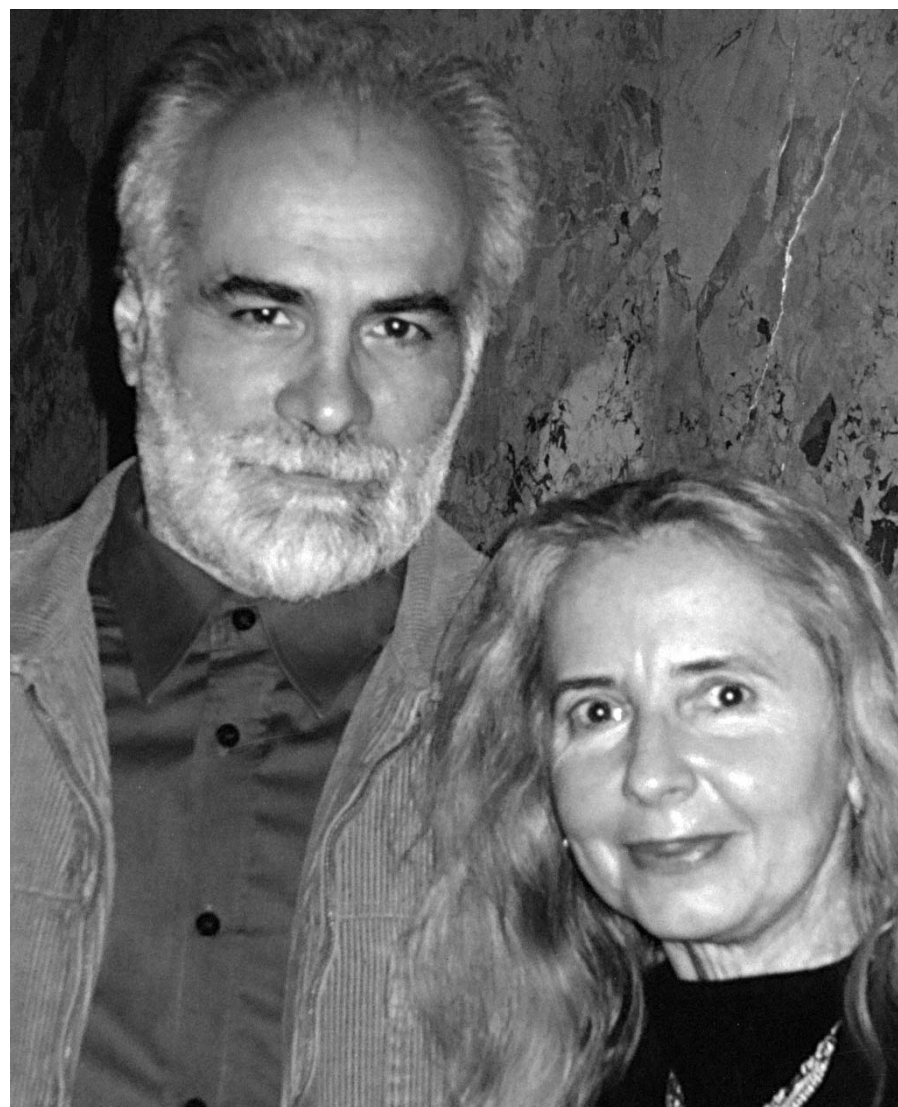
George Vulturescu

Varujan Vosganian

Nicolae Prelipceanu

Doina Uricaru și Marian Drăghici

riilor spirituale ale existenței umane. În acest context, revista *Contemporanul* și Editura Ideea Europeană are o contribuție particularizată în „supraviețuirea prin cultură”... În ciuda greutăților nu puține, trecute, prezente și viitoare, a crizelor de tot felul, aceasta rămâne, vrem – nu vrem, îndreptățirea noastră. La București, la New York și oriunde.

Bard College, 6 iunie 2009

ANGELA MARTIN „Binele o duce rău în România”

Decamdată, din fericire, la noi nu au sucombat reviste sau edituri sub șocul crizei. Nici nu s-au declarat atât de lovite încât să ne întrebăm dacă pot să-și revină. Să-și revină din criza globală, nu din cea locală care, din '90 încoace nu face, an de an, decât să se extindă, să se adâncească, în timp ce editurile și revistele de cultură se zbat să-i supraviețuiască.

Vă mărturisesc că zilele trecute nu mi-am putut reprimă admirația pentru autorul unui banner arborat în plin centrul capitalei, în fața Academiei de Științe Economice, al cărui mesaj sintetiza în doar câteva cuvinte un adevăr crud: „Binele o duce rău în România”. În sfârșit, mi-am zis în sinea mea, citindu-l, ne-a reușit un brand de țară! Păcat că n-avem nici un interes să-l promovăm! Cert este însă că adevărul acesta, axiomatic, acoperă și câmpul cultural, inclusiv parcela nefericită a editării de carte și publicații. Deși în anumite privințe pe toată această parcelă originea răului e comună – difuzare defectuoasă, publicitate slabă, public restrâns – lucrurile trebuie, cred, disociate. După știința mea, chiar și în condițiile unei finanțări generoase nu se pune problema ca o revistă de cultură să fie rentabilă, pe câtă vreme există măcar câteva edituri „mari”, mai precis, cunoscute, care se bucură de un profit semnificativ. Ceea ce pierd la vânzare pe titlu și pe tiraj, recuperează din diversitatea ofertei de carte școlară, utilitară sau de top. Cartea fiind un produs necesar, editurile se află (încă) într-un raport de interdependență cu cititorii. Revistele de cultură, în schimb, și cu precădere cele literare, sunt produse opționale, ocupă un loc tot mai periferic în spațiul public, prezența lor, continuitatea lor, deși meritorii, sunt cumva tradițional-inertiale. Cât despre raportul cu cititorii, el nu este nici dinamic, nici optimist: este unul de constantă și resemnată fidelitate reciprocă. Știm cu toții că în capitală revistele din provincie se procură la chioșcul de la Muzeul Literaturii, că în provincie revistele din capitală apar în anumite chioșcuri la modul fulgurant, aproape secret. Dacă te interesează în mod special un număr dintr-o revistă anume, te înțelegi cu chioșcarul să-ți pună deoparte un exemplar. E drept, toate aceste reviste circulă în felul lor, și-au dezvoltat în afara, sau mai bine în lipsa unei rețele fluente de difuzare, o mică rețea de capilare; astfel, fac turul redacțiilor – prietene și neprietene – simpla lectură, eventual reacția confrăților echivalând adesea, implicit, cu o colegială gratuită. În ciuda unor dificultăți comune, regretabilă, după părerea mea, și ireparabilă în anii de după Revoluție, a fost contribuția unor reviste la scindarea și în cele din urmă la pulverizarea societății culturale românești. Și nu atât pe criterii ideologice, cât datorită ralierei la lideri de opinie reprezentând puternice interese politice și de grup. Repolitizarea, ca să zic așa, postrevoluționară a presei, inclusiv a presei culturale, a fost unul din fenomenele cele mai nefaste care au viciat spațiul public românesc. Așa se face că denigrarea, inscenarea, demascarea, răstălmăcirea, atacul la persoană, minciuna, grosolănia și insulta s-au revărsat fără nici o stavilă din presa politică în cea culturală, de-a valma cu autori și „judecători”, cu impostori și traseiști spulberând orice pretenție de superioritate a prestației intelectuale comparativ cu cea politică.

Ce reprezintă revistele culturale în România europeană a anului 2009? Probabil niște mofturi costisitoare pe placul unui public restrâns, select, dar cu toate acestea neinteresant pentru un investitor, fiind destul de sărac și în egală măsură marginalizat, în provincie, ca și în capitală. Gândindu-mă acum la viitorul acestor reviste, nu numai aici, la noi, ci și în celelalte țări europene, nu pot să nu mă refer la un forum al Consiliului Europei intitulat „Democrația electronică: un pariu îndrăzneț”, organizat anul trecut, în octombrie, la Madrid. În concluziile lor, raportorii definesc conceptul de „democrație electronică”, drept „un mijloc complementar de practică și de participare”. Pe de altă parte, aflu din presă că Asociația Revistelor Culturale din Spania pregătește deja un chioșc electronic pentru revistele sale, în care acestea se vor vinde în format „eBook”. Cred că în curând, platformei democratice electronice anunțate cu entuziasm de raportorii Consiliului Europei îi va urma platforma culturală electronică: revistele vor fi pretutindeni și în mare parte „externalizate” în eter, acolo unde există loc pentru toți și o libertate de expresie nelimitată.

Cu siguranță pesimismul meu este expresia unei solidarități neputincioase inspirate de un atașament față de multe dintre revistele noastre culturale: reviste în care am debutat și am publicat rând pe rând, ca traducătoare. Reviste, astăzi, învrăjbite între ele la modul stupid. Căci nu pot să cred cu nici un chip că între colegii mei de la *Cultura* și colegii din alte redacții culturale nu există afinități. Ba încă multe, iar unele foarte puternice. Și tocmai ele fac cu totul inexplicabile serviciile slugarnice prestate de anumiți jurnaliști culturali unor personaje politice străine și de cultură și de democrație.

La cei 20 de ani în serie nouă, îi doresc revistei *Contemporanul*. Ideea europeană să reziste cel puțin încă pe atât tipărită pe hârtie. Să fie editată, citită și comentată cu interes și cu bună-credință.

MARIN RADU MOCANU Fața luminoasă

1. Întrucât șocul nu poate fi, cred, decât de ordin material, revistele și editurile de cultură trebuie să-și continue profilul tematico-ideatic stabilizat, iar în plus să se adreseze unui cerc cât mai larg de cititori, fie ei și necreatori de cultură, aceasta presupunând abordarea mai nuanțată a domeniilor social și politic – cele care, în ultimă instanță, le condiționează existența spirituală.

2. Cred că toate aceste producătoare de cultură reprezintă acea față luminoasă și grăitoare a spiritului creator în toate domeniile cultural-științifice, cu tot ce are mai valoros creația și moralitatea europene, benefice pentru cetățeanul european și de pretutindeni.

3. Locul și rolul revistei *Contemporanul*. Ideea europeană în viața noastră, a celor trăitori în spațiul spiritualității, colaboratori ori numai cititori sunt deja bine marcate, ca posibilitatea de a se extinde până într-acolo încât să îi simțim prezența în orice moment, regăsindu-ne în fiecare pagină a ei cu gândurile, aspirațiile și emoțiile binefăcătoare.

GHEORGHE MOCUȚA CONTE

Se prevede o perioadă neagră pentru cultură, pentru revistele de cultură și pentru edituri. O perioadă asemănătoare cu cea a decretării morții culturii, la câțiva ani după revoluție. O perioadă care îmi amintește de mineriade. Dar, totuși, ce se întâmplă acum când am devenit o țară europeană? Revista *Contemporanul*, reactivată de prestigiosul prozator Nicolae Breban, e printre revistele mele preferate și își așteaptă rândul lângă cărțile de pe noptieră. E adevărat că e o revistă făcută din mers, o tribună a libertății în cultură și a deschiderii europene unde Nicolae Breban este dirijorul și poeta Aura Christi este primul solist. Paginile lui Nicolae Breban continuă să fascineze prin spiritul său proteic și oracular, prin adâncimea și actualitatea ideilor pe care le combină prodigios. L-am revăzut nu de mult la Satu Mare, la colocviile *Poesis*, și era vizibil măhnit și marcat de întâlnirea cu niște politicieni de la centru. Asta mi-a adus aminte de Apelul pentru salvarea culturii române vii, semnat de peste 900 de personalități din întreaga lume, un avertisment adresat unei clase politice irresponsabile și irecuperabile, de către colectivul revistei. *Profețiile sale despre prezent* dau revistei un aer funest-eroic, pe care numai carisma unui mare creator, obsedat de conștiința tragică a omenirii le poate nuanța.

Revista e pentru mine o provocare continuă datorită personalităților care o animă, de la Ștefan Borbely la Irina Petraș, de la Nicolae Balotă la Iulian Boldea, de la Paul Aretzu la Răzvan Voncu. Amprenta *Contemporanului* e inconfundabilă: deschidere, sobrietate, interferența culturii cu politicul și știința, îngemănarea spiritului cu rațiunea.

Am avut ocazia să public o carte de critică la Editura Ideea Europeană și am găsit multă solitudine din partea Aurei Christi. Proiectul acestei edituri riscă să se năruie după cinci ani de activitate.

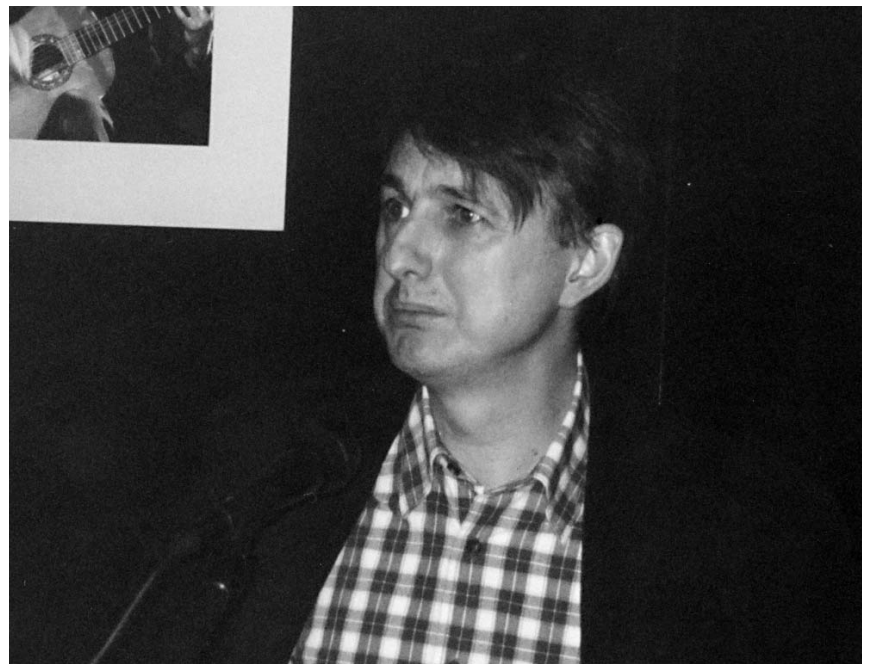
Sper că la 20 de ani de la apariție, revista, apărută sub egida Uniunii Scriitorilor, să reziste acestui tsunami economic.

De la *Arca*, un salut fratern.

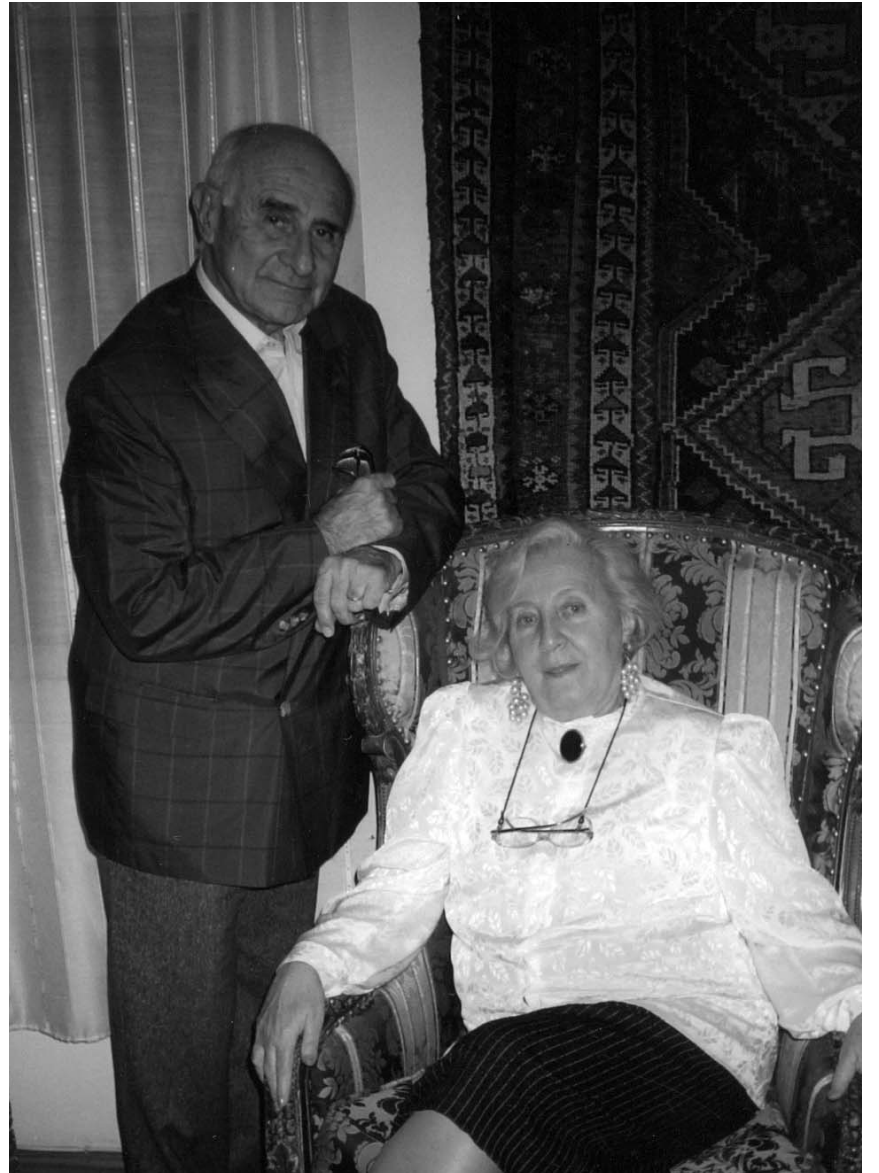
JEANA MORĂRESCU A trece peste mode și timp

Iată că două decenii de *cultură liberă* surprind cultura românească în cel mai paradoxal moment – care e departe de a fi acel al euforicului libertății ei. Este momentul unei probe suplimentare de... eroism al *supraviețuirii*! Așa că aniversarea aceasta ne va cere – nu evaluări encomiastice, ce însoțesc îndeobște bucuriile jubiliare – ci o severă, poate chiar ascetică luciditate. Vorbim dinlăuntru unei crize – care – înainte de a fi criza *economicului* ce grevează la ora actuală întreg mapamondul – este mai funciară și mai veche: aceea a *dependenței* de economic. Vorbim *dinlăuntru* culturii, deci, trebuie să vorbim *fierbinte*. Dar vorbim, *trebuie* să vorbim neapărat și cu asceza *lucidității*, deci, trebuie să ne asumăm și *detașarea* – obligatorie – a oricărei perspective de judecată reală, obiectivă, asupra contextelor.

Nu e adevărat ceea ce susține *Jean Baudrillard* (pe care într-o carte recentă a sa, *Apocaliptica textului*, criticul român O. Soviany îl ia într-un drept literar de evanghelie): că lumea *de azi* e lumea *de după dialectică* întrucât civilizația tehnocrată a condus la atenuarea până la dispariție a conținutului noțiunii de *clasă*. (Și, în consecință, nemaifiind posibile salturi calitative organice, toate domeniile civilizației vor cunoaște doar proliferări cantitative, asemănătoare metastazelor canceroase). Lumea nu poate ieși – susținem noi – din „mecanica” *dialecticului* – pentru că însuși „Logosul” ei ca principiu codificant de Univers, e fondat dihotomic și dialectic. „Logosul fecundator”, susținut, ca existență – *în spațiu* – pe dihotomia polarizantă „masculin-feminin” – iar ca existență rulată *în timp* – pe dihotomia alternanței „viață-moarte” (sau „*moarte-înviere*” precum o fundamentează și ne învață să o *citim*, mitologiile tuturor continentelor). Se prea poate, așadar, ca întreg conținutul ideii de *clasă socială*, să fie azi aproape expirat. „Dialectica” se continuă însă, *în istorie* (ceea ce nu reușește să învedereze *Baudrillard*) chiar și după instalarea istoriei în așa-zisul „trans-politic”. Deși a vorbi despre *politic* în termeni exclusivi ai marxismului, ca *dominație de clasă*, din nou nu e corect: în societatea „tehnocrată”, de exemplu, voit „democrată”, pierderea contururilor de „clasă” nu duce la abolirea *politicului*, ci la subordonarea și mai acută a acestuia intereselor economice, care, dacă acum nu mai sunt „de clasă”, devin de... *castă*. De *castă* economică. Mai comun zis azi, subordonat „*grupurilor de interes*” cu rețele cel mai ades internaționalizate. Aceste interese de „Grup” extrag tot mai mult *politicul* – ce avea până acum o dominantă *ideologică* reală și diferențială (și care acum se transformă în una de *acoperire*), din sfera *culturii*, în care penetra și de care se lega tocmai prin vectorul său *ideologic*, prin filosofia sa – și îl adâncesc în aspectologia materială din sfera particularizată a *civilizației*. Dialectica „marxistă” a claselor e adevărat, se *datează*. Nu însă și *Dialectica*, fundamentată ca principiu ontologic al Lumii „fecundatoare” (fecundatoare atât în planul *naturii* – cât și în cel pliat asupra-i – prin Om – al acesteia: cel al *culturii*). „Dialectica” își mută terenul de manifestare, își „revoluționează” vectorul, „salturilor calitative”, transferându-l de pe plaja *socială* a istoriei, pe plaja *supra-structurală* a acesteia. Ea traiește și adâncește azi, tot mai mult, contradicția dintre... *cultură și civilizație*: devine o dialectică a contradictoriului din *spiritul* uman, o dialectică a bipolarizării conștiinței cognitive, pendulate între vectorul *utilitar și liberalismul cognitiv*. Legile ei se vor repeta, însă, ca schemă generativă, pe noul nivel de manifestare. Căci în timp ce *civilizația* devine într-adevăr „de consum” la modul „obez” și „obscen” (în sensul, de data aceasta al lui *Baudrillard*, care nu implică în nici unul din cele două concepte pornografic, ci desemnează o creștere spre indistinct a „corporalității”, și respectiv, etalarea în toate detaliile, a oricărui *corporal*) – *cultura*, ca sens superior al „gratuității” cognitive, ca energie „conchistadorială” a „*spiritului*” în tainele de graniță ale materiei și „Logosului”, ca superbie a exersării și pentru sine a minții umane, pare să fie repudiată tot mai mult în acest sens *purificat* al ei, de ceea ce la începuturi constituise matricea sa *parentală*: „civilizația” ce tinde să se înglobeze în pozitivismul „obiectualului”. Un *Leo Frobenius*, care credea că tot cordonul ombilical al acestei relații filial-parentale e aproape invizibil și în vecie indestructibil, devine azi cu totul inactual. Falia e clară: *Civilizația* e orientată/mulată pe existența verbului „a avea”, în timp ce *cultura* are drept miez inductiv verbul „a ști”. Acesta e adevăratul context dialectic în care ne aflăm la ora de față și care ne poate servi o explicație pentru observația academicianului Nicolae Breban dintr-unul din articolele sale foarte recente din *Contemporanul* (*Trădarea criticilor* – fragment, de fapt, dintr-un eseu mai larg). Romancierul Nicolae Breban denunță, prin observația sa, faptul că *intellectualitatea*, ca masă reprezentativă a cititorilor, care în timpul perioadei comuniste s-a aflat alături de scriitori și i-a susținut continuu prin receptarea *operei* – arma autohtonă reală a acestora, nu doar de *supraviețuire* – ci și cea prin care obțineau *victoria* – prin strategia *metaforei* – în modificarea orizontului ideologic impus de „dictatura proletariatului” – aceeași intelectualitate, i-a părăsit după „Revoluție”. Fapt dureros și în aparență mai dificil de explicat. Explicația obiectivă există totuși: atracția, devenită liberă și „liberalizată”, a verbului *a avea*. Posibilitățile lui își deschideau terenurile de încercare ca pe niște orizonturi virgine pentru intelectualul român care – în situația în care nu își deturna chiar profesia spre „a se încerca” și el „ca om de afaceri” – în cele mai multe cazuri își construia un hobby în geana *bussines-ului*. Un apetit ingenuu descoperit, care în subsidiar și-a avut poate și partea lui bună: trezirea „spiritului de acțiune” al românului „contemplativ”. Trebuie să înțelegem această perioadă – mai mult ostracizantă, decât binevoitoare *culturii* – perioadă care poate se va mai prelungi ceva vreme – și ca pe un *experiment* existențial, pentru noi virgini. Deși există și reversul medaliei probat atât de Occidentul european, cât și de Statele Unite: acest *experiment* a devenit *rutină*. Eu nu cred că trebuie să privim totuși lucrurile numai sub semnul unui rău augur: despărțirea *Culturii* de matricea ei parentală, *Civilizația* – e un proces complex și inegal în contradicțiile pe care le generează – care-și reclamă *timpul lui*, „ciclul” lui, peste care nu se survolează prea ușor. Cea mai mare parte a sociologilor care analizează azi perspectivele „Societății informaționale” în care ne aflăm, se întâlnesc, totuși, în orizontul aceleiași unice idei: în pofida tuturor aparențelor contrare, societatea „informațională” va însemna trecerea de la societatea lui „a avea” la societatea lui „a ști”. Analizele sunt, bineînțeles dialectice, pentru că însuși terenul nostru existențial e unul mai acerb *dialectic* decât cel al „luptei de clasă”: ne aflăm pe terenul confruntării dialectice a mentalității umane „libere” puse în situația de a alege între mirajul „bunăstării” *obscene* și mirajul *iluminării cognitive* pentru care, cel puțin deocamdată, adepții sunt, statistic, mult mai puțini. Lecția dialecticii ne spune însă că noul, adică încă *nelegitimul* social, fatalmente învinge. Conceptul camilpetrescian al *Noocrației necesare*, atât de nelegitim prin părelnicia utopiei, la vremea lui, încă nelegitim azi, în vremurile vitrege care nu mai pun problema *identitară a speciei* – pare totuși să reîncolțească, să devină *actual* în perspectiva unui examen analitic care întrunește, în concluziile lui înviorătoare, opiniile unora din capetele cele mai deschise, în plan internațional, întru rezolvarea complicatelor probleme de *logică polivalentă* ale dialecticii „trans-politice” de azi. Ce ne rămâne nouă, adepților *culturii* și în speță, *literaturii*, de făcut? Să ne bătem, cu toată mândria înțelegerii spiritului *noocratic*, în disprețul nostru față de cei care ne disprețuiesc, dar, cu toate mijloacele pe care rațiunea practică aservită scopurilor cognitive și spirituale meta-practice, ale *culturii*, ni le poate descoperi. Trebuie să ne înverșunăm în această bătălie, spre a ne câștiga drepturile de existență. „Tactica” lui Julien Benda, invocată de N. Breban în articolul amintit – și care nouă, românilor, ne-a fost oportună în timpul dictaturii *ideologice* a comunismului – nu mai poate fi suficientă azi, pentru simplul motiv că dictatura *economică* sufocă însuși actul de *existență* al *culturii/literaturii* majore. Trebuie să folosim toate căile ce ar putea opera breșa în mentalitatea *primatului economic* ca scop și nu ca mijloc. Aniversarea celor două decenii de *cultură/literatură liberă* ne surprinde, ca susținere financiară, într-un moment al trecerii prin „infern”, iar *ieșirea din infern* – se știe – e proba capitală a celor „aleși”, adică puternici prin spirit și nu prin materie. Este un moment de „forjă”, care ne pune în față, ca program de rezistență, *proba ieșirii din infern*. Este proba tuturor revistelor noastre de cultură și e proba *Ideii europene* sub a cărei siglă a evoluat în ultimii douăzeci de ani, revista *Contemporanul*.

Horia Roman Patapievici

Bianca și Nicolae Balotă

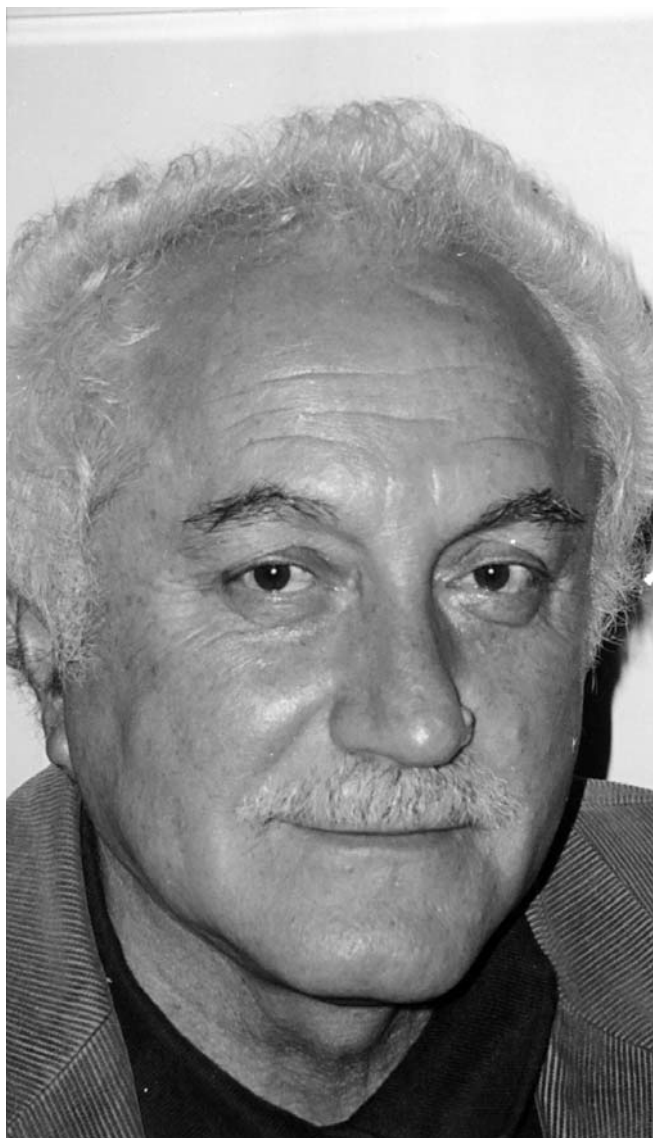
Daniela Zeca-Buzura

Neagu Djuvara

Antoaneta Ralian

Marin Mincu

Schimbarea bruscă, în 1990, a profilului vechii reviste *Contemporanul* – revistă la vremea ei citită și utilă, modelată inteligent de concepția lui G.Ivașcu pe o „pragmatică” săptămânală a culturii – schimbare operată de Nicolae Breban prin preluarea conducerii acestei reviste, la vremea respectivă a alarmat, iar multora le-a apărut ca un teribilism megaloman. Adăugând la titulatura *Contemporanul* titlul suplimentar de *Ideea europeană*, se pare că N.Breban știa bine ce vrea: să creeze o tribună *eseistică* într-o rețea direct sau indirect dialogală, de la egal la egal, cu mișcarea de idei de pe continent. Nu un *mimesis* al ideilor europene „în vogă”, nu un sincronism forțat, ci o tribună de revelare a propriei, autohtonei noastre inteligențe într-o desfășurare eflorescentă, spectaculoasă. Aderarea la *sincronizare* venea curând, după împărțirea criticilor noștri în discuțiile anilor 70-80 în două tabere opoziționale: a *sincroniștilor* și a *protocroniștilor*. Niciuna din ele nu propunea – teoretic – un principiu integrator al *identitarului* ca rezervor deschis, declinabil în universul sincronizărilor, așa precum văzuse C.Noica în *Modelul cultural european* a fi „cultura europeană” însăși: o cultură deschisă, modificabilă *maieutic* în *sintaxa spirituală* a propriei evoluții. Nici sincroniștii, nici protocroniștii nu asimilasera lecția lui G.Gadamer: a regăsirii/integrării/transfigurării, în fața cea mai *nouă* a unui „canon” cultural, a unei și mai adânc moșite trepte de *arhăitate*.

Contemporanul. Ideea europeană nu a propus dezabateri programatic-teoretice. A lansat, în schimb, ideea-program implicată, a glosării libere, *neinhibate* și ieșite din corsetul „prolegomenic” al ideilor de impact major. Iar în acest deziderat, profilul *tehnoredactării* nu a fost lipsit de experiența unor avataruri: a existat o primă fază a eseurilor foarte lungi, serioase, argumentate, dar și obositoare, mai ales pentru caracterul săptămânal al apariției, precum și-l menținuse atunci. S-a încercat o a doua fază (sub șefia redacțională a lui C. Țârlea), ce a căutat să îmbine eseurile gen „crochiu ușor lărgit”, de idei, cu vioiciunea jurnalieră – pentru ca abia în a treia fază – cea de azi – (când apariția a devenit lunară și datorită constrângerii financiare), pagina să se echilibreze cu acele articole de întindere medie (majoritatea ocupând o pagină) – care să cuprindă și armătura construcției de argumente puse în joc – dar să fie și mai lejer parcurse.

Cercetătorul istoric-literar de mâine, care va parcurge *Contemporanul* de sub sigla brebaniană a *Ideii europene* – va reține – nu poate să nu rețină! – *dezinhibarea* de anvergură cu care *echipa* de la Conte s-a lansat în performanța de a „gândi” *deschis*, semnatarii devenind *europeni* numai pentru că au fost în mod *dezinhibat ei înșiși*. Așa cum arată azi, la o vârstă/formulă maturizată a existenței sale, *Contemporanul* e un spațiu intelectual elasticizat și foarte incitant, un spațiu intelectual „treaz”, fără rabat valoric. Un spațiu *actual* al ideții în sens larg european, al vaselor comunicante ale *contemporaneității*. A te înșuruba profund în spiritul „Contemporan” înseamnă a trece „peste mode și timp”!

GHEORGHE NEAGU Prestigiu plus energie

Ce însemnă să fii tânăr. Așa gândeam și eu acum câțiva ani. Ce întrebări sunt astea? Sunt eu stupid uneori, dar cum să nu concep existența unei publicații, mai ales de cultură, ca fiind necesară precum aerul? În Zimbabwe este posibil să nu fie nevoie de un ziar de cultură sau de o editură... Dar nici acolo nu sunt prea sigur că ar exista minți atât de păcătoase încât să nu-și dorească o editură sau un ziar de cultură. Moșii spuneau că lumea se împarte în bătrâni și utilizatori de calculatoare. Eu sunt bătrân, deși utilizez calculatorul, dar nu prea bine. Așadar, mă limitez în răspuns și îți doresc succes. Chiar îl meriți, Aura Christi.

P.S. Ce s-ar fi făcut domnul academician Nicolae Breban fără tine? Fără energia ta... Prestigiu plus energie egal succes la Conte. Cu tot dragul.

BASARAB NICOLESCU (Franța) Criza trece, cultura rămâne...

Criza trece, cultura rămâne... Dar este necesară o luciditate a puterilor publice, care să realizeze că economia și cultura au o egală importanță. Homo economicus, fără cultură, este sortit dispariției. Ce reprezintă revistele, editurile în România europeană a anului 2009? Coloana vertebrală a României în Europa. Unitatea Europei este tot atât de importantă ca diversitatea culturilor din Europa. Cultura europeană nu se poate construi fără păstrarea identităților naționale. Ce loc îi revine în viața mea revistei *Contemporanul. Ideea Europeană*? Un rol important pentru ca să pot continua să cred în România, în destinul ei. *Contemporanul. Ideea Europeană* are clasă, distincție, eleganță, calitate din ce în ce mai rare în România intelectuală de astăzi. Iar alianța între un mare scriitor – Nicolae Breban – și o revistă importantă este o formulă ideală de eficacitate și persistență în timp.

FLORIN OPRESCU Întoarcerea la valoare

Criza sau, mai bine zis, *crizele* culturii române nu sunt un rezultat al degenerării capitalismului filoamerican ci, paradoxal, o marcă a nașterii și a asimilării sale necondiționate în spațiul românesc, epuizat de comunism. Astfel, bruijalele post-decembriste care au băntuit și bân-

tuie România ne probează o longevitate letală a *crizei românești*. În acest context, puzderia de nevoi *inoculate* de aproape douăzeci de ani, după ce unele nevoi fundamentale fuseseră *reprimate* aproape patruzeci de ani, ne-a transformat, ca urmare a eternei antinomii „rău”-„bine”, cu relativitatea absolută a termenilor, în cei mai înverșunați consumatori. Odată cu acest fenomen am asistat treptat și la unul al *aculturației agresive*, impactul universului media fiind sufocant în acești douăzeci de ani, alimentându-ne speculativ setea noastră de spectacular, de conflictual, de superficial, transformându-ne treptat în spectatori pasivi și flexibili ai unei lumi din ce în ce mai dezumanizate.

Cum a rezistat *crizelor* culturii române în acești ani revista *Contemporanul. Ideea Europeană*? Paradoxal, aproape utopic într-un univers distopic, operând contrar *Lumii*. Adică promovând fără rezerve întoarcerea la valoare, căutând sensul acestei lumi în derivă. În luptă de subzistență, de multe ori inechitabilă prin comparație cu alte reviste de profil, cu materialitatea lumii noastre, cei care animă spiritul viu al acestei reviste au găsit în întineric figurile luminoase, renaștiste, precum Nicolae Breban, Ion Ianoși, Nicolae Balotă, care să catalizeze ieșirea la liman, spiritualicește vorbind, a acestui proiect cultural important. Din acest motiv, al crezului în valoare și în valori, revista *Contemporanul. Ideea Europeană* mă face să mai sper, cel puțin o dată pe lună, atunci când îmi umple cutia poștală, și nu numai. Mulțumesc!

OVIDIU PECICAN Revistele culturale sunt niște instituții

La ce bun reviste literare în vremuri de criză? Pentru români întrebarea se dovedește superfluă, istoria noastră, de popor mic, plămădit în mai multe țări (subjugate diverselor imperii zonale) fiind o criză cvasicontinuuă. Vremea lui Vasile Lupu și, respectiv, Matei Basarab pare să fie o oază de viață calmă și relativ prosperă, pentru circa două decenii. Epoca lui Carol I, la fel. În rest, nu prea se întrezăresc epocile de prosperitate compactă, de liniște și statornicie netulburată, de dezvoltare liberă de presiuni, epidemii, amenințări politice și militare care să fi permis perceperea scurgerii istorice ca un interval prelung de acalmie întrerupt doar când și când de crize istorice.

Dacă avem astăzi o criză – personal mă îndoiesc din varii motive pe care nu le mai dezvolt aici, căci le-am argumentat în comentariile mele de actualitate, prin cotidiene – ea este una morală și axiologică. Cum noile modele (pragmatism vulgar, materialism achizitiv, șmecherism și înavuțire pe orice cale) nu sunt subintinse de o idee coerentă, cu componente care să privilegieze spiritualitatea, educația, cultura, de mirare nu este că revistele culturale se văd atinse de criză, ci că, pur și simplu, mai există.

S-a tot spus că motivele decăderii lor – socotită tot cu criterii cantitative și în cifre de vânzare – țin de slaba calitate a producției, lipsa de interes a populației pentru dezbaterile marginale pe care le produc etc. Fals, profund fals! Pe vremea când aceste reviste apăreau în peisajul românesc care era o lume de sate și de conace, în timpurile lui Caracalechi și Heliade-Rădulescu, exista o pătură de locuitori ai ținuturilor românești care puneau, din mult-puținul lor, deoparte, bani pentru a se înscrie pe așa-numitele liste de „prenumeranți” (abonați), cumpărând publicații despre conținutul cărora nu erau nici măcar siguri că îi interesează. Motivul era unul pe care generic îl putem desemna prin cuvântul „patriotism”. Dar ce se ascunde sub această etichetă? Fără îndoială, conștiința că o comunitate are nevoie de glasuri expresive și răsunătoare care să o reprezinte, care să pună în pagină frământările, întrebările și răspunsurile, impulsurile care o cutreieră, prioritățile pe care s-ar cuveni să le aibă în vedere, pericolele ce s-ar cere evitate... Astăzi, goana după o pleacăș, după „tunuri”, tembelismul noilor îmbogățiți (care cumpără imobile și mașini cu nemiluita și preferă să-și cheltuiască banii înafara țării, în loc să îi reinvestească în interior, din motivul fundamental că ei trăiesc aici și că aici s-au format, buni sau răi, cum vor fi fiind), politicianismul viclean și bornat al conducătorilor ce se tot schimbă între ei pe scaunele instituțiilor de vârf ale statului, lipsa de prestigiu a miniștrilor cocoțați în fruntea culturii și a educației (ca să nu mai vorbim de cel de la finanțe) explică de ce revistele sunt lăsate într-o stare de inaniție.

Pentru asemenea ipochimene, cultura e o inutilitate, un ornament, înșii aceștia nu știu nici cât știa dictatorul din Scornicești: că nu poți sta la mesele politicii cu marii Europei și ai lumii etalând doar cărți de joc recente; ai nevoie și de câteva secole de cultură îndărată, nu poți să nu etalezi și câteva opere admirabile atârinate de unul sau două nume de marcă. Și, mai ales, nu poți face parte dintr-o construcție politică de tipul Comunității Europene fără a adera la același set de valori dintr-o pornire profundă, dovedită în timp, nu din oportunism mimetic și lingual joasă.

Revistele culturale sunt niște instituții a căror siluetă plăpândă le face să pară fragile. Dar, până la urmă, atunci când își ating țelul, devenind nucleele unor grupări creatoare, reunite de coincidența biografico-bibliografică sau de un mănunchi de idei împărtășite de toți membrii, aceste instituții devin mai puternice și mai rezistente în timp decât bietele noastre partide politice, incapabile să reprezinte cu adevărat interesele cetățenilor României și lipsite de capacitatea de a se identifica cu ideile pe care pretind că le slujesc.

...Și să spun două vorbe și pentru tembelii bine dispuși care – dacă le-ar citi – ar pricepe la ce au ei nevoie de reviste de cultură: pentru a crea și a vesti un florilegiu de repere principale, comportamentale și chiar rituale – dacă putem numi obiceiul de a citi un ritual cotidian al unora, tot mai puțini, dintre noi – fără de care restul mediului uman în care se lăfăiesc va deveni din ce în ce mai rebarbativ, mai indisciplinat și lipsit de orizonturi, mai contraproductiv la locul de muncă și mai anarhic; ca să nu-și irosească averea, bunăstarea și bruma de autoritate pe care le-o dă actuala lor poziție.

La ce bun edituri în vremuri de criză? Din aceleași motive expuse mai sus. Dar și pentru ceva în plus. Cărțile

nu sunt simple însăși de texte mai scurte, puse unul în prelungirea celuilalt, ci construcții coerente, sustenabile prin ele înseși, arhitecturi ideatice și estetice, valorice și simbolice care alcătuiesc pilonii – unii dintre ei, alături de ilustrările genurilor muzicale, de pânzele pictorilor, de grupurile statuare și, în cazurile fericite (la noi nu prea mai e cazul, din nefericire), de clădirile inspirate ale arhitecților – existenței mai înalte a unei comunități reunite de ceva mai înalt decât simpla împrejurare a coincidenței spațio-temporale. Sufletul, inteligența, capacitatea de a propune un proiect și de a-l urmări cu stăruința omului lucid, nevoia de a construi în loc de a te complăce în nimicuri și în nimic, sunt, toate, magistral slujite de cărți, de publicații, de manifestările publice ale acestor impulsuri creatoare, individuale și de grup.

Cum cred că își vor reveni revistele de cultură, editurile din șocol crizei? Ce reprezintă revistele, editurile în România europeană a anului 2009? Prin stăruință, noroc și ingeniozitate managerială. Nimic de așteptat de la oamenii politici care, în marea lor majoritate, disprețuiesc cultura sau o folosesc manipulativ în discursurile lor. Dovada: recenta deplorare, într-un discurs prezidențial, a excesului de „filosofi” din România, în defavoarea muncitorilor. De parcă intelectualii ar fi de vină că muncitorii prost plătiți pleacă dintr-o țară unde nici industrie nu prea mai există. Ca și cum aspirația spre mai multă știință de carte ar fi rușinoasă. Ai zice că suntem în plin jdanovism, stalinism, populism jos, gretos...

Ce reprezintă publicistica și producția de carte în momentul precis al scrierii acestor rânduri? O povară pentru unii, o șansă pentru alții, un declin și o devitalizare treptată pentru cine urmărește dinamicile cantitative ale producției și vânzării de reviste și de carte. Dacă nu ar fi apărut câteva redacții care, în oferta lor săptămânală de pagini tipărite include și traduceri ori republicări ale unor pagini de literatură la prețuri de dumping – care pe concurenți îi pot deranja, dar pe mine, cititor cu resurse financiare limitate, mă regaleză, pentru că dau o șansă celor mult mai sărmani decât subsemnatul la mari texte literare – diagnosticul meu ar fi profund negativ. Așa însă, deși rămâne negativ, îl nuanțez.

Ce loc îi revine în viața mea revistei *Contemporanul*. *Ideea Europeană*? Prietenii buni ai mei întrețin revista, după puteri, în viață. Asta deja înseamnă ceva.

LIVIU PENDEFUNDA

Contemporanul apropiat inimii mele

Cât de greu e să vorbești despre destinul unei culturi într-o țară care nu se respectă din nici un punct de vedere, nici economic, nici educațional și cu atât mai puțin în ceea ce privește păstrarea tradițiilor spirituale. E o lume care se adâncește în propriul marasm. Rolul sponsorilor care să suplinească indiferența, neputința sau chiar reaua voință ar fi uriaș, dar rarii mecena ai zilelor noastre fac parte din clasa parveniților postdecembriști. Lor le-ar trebui mai întâi cultură pentru a înțelege direcțiile prioritare în care banii pot fi utili cu adevărat păstrării a ceea ce cărturarii ultimei jumătăți de mileniu s-au străduit să realizeze pentru limba română.

Fără reviste și fără editarea lucrărilor clasice și mai ales fără promovarea celor contemporane nu se poate pronostica un viitor. Că este greu într-o criză economică? Dar de ce să nu ne putem refugia în lumina spiritualității, așa cum se putea face în vremi de restriște, de ocupație militară și de credință? O soluție pentru clasici au găsit redacțiile unor jurnale și ziare de mare tiraj. Dublul avantaj, în asemenea cazuri, este acela de a menține interesul pentru lectură și vânzarea propriilor publicații; este un exemplu acesta, un semn de haiducie în adâncurile pădurilor defrișate (în nici un fel pentru hârtia necesară școlii și cărții). Și totuși aceasta ar fi o soluție ca și literatura scriitorilor români de azi să fie răspândită în contemporaneitate.

Contemporanul, câtă prezență a timpurilor noastre, un nume predestinat să revoluționeze timpul în care trăim, de fiecare dată și în fiecare deceniu, mereu contemporan. Și dacă intelectualii români, scriitorii de trei, două secole sau de un secol în urmă considerau răspândirea culturii ca o idee europeană ce trebuia împământenită și la noi, noi suntem cei care, scriind, citind, dialogând, comentând și zbatându-ne în nevoile clipei, conștientizăm câtă nevoie avem de tradiție. Iar tradiția, oricât de modernă și europeană ar fi, este parte din *Contemporanul* apropiat inimii mele.

IRINA PETRAȘ

Așa cum ești așteptat acasă

Am tot vorbit, de-o vreme încoace, despre lucrurile astea. Am răspuns mai an anchetei „contemporane” *La ce bun revistele literare în vremuri de tranziție*, iar de curând, reluând unele vechi propoziții, anchetei revistei *Apostrof* la împlinirea a 20 de ani de existență. Tot 20 împlinește și revista *Poesis*. Seria nouă a *Contemporanului* se alătură aniversărilor „bidecenale”.

S-ar putea deduce din ritmicitatea strânsă cu care revin în actualitate mereu și mereu aceleași întrebări-despre-rost că ne aflăm într-o inedită perioadă de pierdere a siguranței de sine – un soi de ceață stăruie deasupra lumii literare, o eclipsă, deocamdată parțială, nu mai lasă să se vadă locul și direcția, efectele trudei literare și valorizarea ei publică par tot mai firave, laudele întârzie, aplauzele se aud în alte zone și stadioane. Ei bine, cred că nevoia de... cercuri ale apartenenței și recunoașterii nu e deloc nouă, atâta doar că, în lumea de azi, mișcarea oarecum haotică a centrelor, a tangențelor și secanțelor tulbură spițele, iar rotirea e mai colțuroasă. Lamentările despre trădarea criticii, despre scăderea numărului de cititori, despre piața nesigură a cărții sunt, în cele din urmă, semne ale subțierii semnalelor receptării și acutizate tângiri după recunoaș-

tere și laude. Despre asta e, însă, de vorbit pe larg, cu alt prilej.

Pe scurt și reluând, voi spune încă o dată că revistele literare și editurile nu sunt bune la nimic în *vremuri de criză*. Adică, nu rezolvă nimic, nu vindecă nimic punctual în starea economico-socială a societății. În orice vremuri, revistele de cultură (ca și orice fel de alte reviste, ca și cărțile, teatrul, filmul, muzica etc., etc.) sunt bune la ce e bună oricând cultura. Ca vistică de semne ale înaintării prin lume și ca metodă de prospectat viitorul speciei, cultura își vede de ale ei, indiferentă într-o manieră intimă-dantă la *vremuri*. Nu moare, căci ar fi să moară toți oamenii Pământului, și nu *ajută*, anume și punctual, la nimic. E ca și cum ai întreba la ce bun viața. La nimic, firește, decât la împlinit un drum spre moarte. Dar acest nimic e Totul! Discuția ar putea continua prelung și pe această temă.

Condițiile financiare, mereu precare, sunt vindecabile prin auto-tratament. Comunitatea (nu neapărat „Statul”, nu o Putere anume) nu are datoria de a sprijini automat orice proiect revuistic ori editorial. Nu cred nicicum că sunt gospodăriți perfect banii publici. „Micul aranjament” funcționează adesea în disprețul valorii și al însemnătății pentru ceilalți al gestului cultural. Dar nu e deloc sigur că eu aș ști să-i gospodăresc impecabil, fără să provoc nemulțumiri sau cărtiri. Iar cântărirea unui produs cultural rareori se petrece fără rest.

De la un punct încolo, nici continuarea/păstrarea unei tradiții nu mi se pare obligatorie *cu orice preț*, adică făcând rabat la calitate. Revistele/editurile mai și mor, sunt și ele *oameni*... Dacă *nu* mor, e bine ca asta să se întâmple fiindcă prezența/viața lor e indispensabilă „apartenențelor”, cum spun medicii. Nu prin asistare artificială. Revista e și ea o marfă. Trebuie deprinse priceperi de negustor inteligent și rafinat dacă vrei să ai mușterii pe sprânceană: să răspunzi unei neliniști, să ameliorezi o carentă, să umpli un gol.

Nu sunt neapărat împotriva puzderiei de reviste cu tiraj mic și cititori de număr pe degetele de la o mână. Orice comună/cartier/stradă poate avea revista proprie dacă asta dorește. Dar n-o poate include automat la cheltuieli comunitare. Pe de altă parte, la o triere serioasă și responsabilă, mă tem că numărul revistelor literare de 24 de carate e plâpând. Fără direcție, fără structură personalizată și coerentă, fără perspectivă, doldora de materiale de umplutură, pline de greșeli și împănate cu formulări strâmbe, multe dintre periodicele sub care se încovoie tarabele ar putea dispărea fără nicio suferință pentru destinul culturii române.

Cât despre *Contemporanul*. *Ideea europeană*, o revistă în creștere, zbatându-se să facă azi ceva mai bun decât ieri (Răzvan Voncu și Ștefan Borbély, de pildă, sunt „achiziții” admirabile care îi promet un consistent viitor), voi spune doar că a fost pentru mine, de la început, o gazdă extrem de generoasă. Aici am publicat *genosanalizele* și alte eseuri despre feminitatea limbii române, tot aici *Fragmentele despre moarte și despre locuire*, cronici literare și *Restanțe ale criticii*. Toate acestea s-au adunat număr de număr și au devenit cărți. Apărute la *Ideea Europeană*: *Despre locuri și locuire*, *Despre feminitate, moarte și alte eternități* și, nu în ultimul rând, panorama de 1000 de pagini *Literatură română contemporană*. Aura Christi și echipa *Conte* m-au răsfățat, cireașa de pe tort fiind Premiul de excelență de acum câțiva ani. Tot Aura Christi și echipa ei au știut să-mi primească, fără supărare, cărțile și bombănelile legate de revistă ori de editură.

Pun la cale o nouă rubrică, pentru la toamnă. Sunt sigură că voi fi așteptată cu răbdare și înțelegere. Cu bună părtinire. Așa cum ești așteptat *acasă*.

CONSTANTIN M. POPA

Două răspunsuri indirecte

La aniversarea *Contemporanului* european, câteva motive de reflecție, în fața neliniștilor și interogațiilor mărturisite de către cei ce dau viață unui program riguros, echilibrat, fecund și distinct.

1. Pentru urechile insensibile (sau astupate) ale guvernanților noștri (dar și ale presei pervertite, atinse de morbul senzaționalului). Ziarele montrealize apărute vineri, 22 mai, au considerat prezența dirijorului Kent Nagano, director al Orchestrei Simfonice din Montreal (OSM), și a membrilor prestigiosului ansamblu musical, în mijlocul elevilor de la *Scoala Saint-Vincent-Marie* un eveniment demn de prima pagină. Cu acest prilej s-a interpretat, într-un spațiu neconvențional (excelentă modalitate de educație), „Uvertura lui Harry Potter”, pe o temă din banda sonoră a desenului animat *Familia Simpson*, veritabil transfer de energii fertile în sufletele micilor ascultători.

2. Fondatorul celebrului circ *Soleil*, Guy Laliberte, se va afla timp de 12 zile pe Stațiunea spațială internațională, alături de doi cosmonauți, un rus și un american, la începutul lunii octombrie. Ceea ce atrage atenția este faptul că „misiunea” multimilionarului canadian, definită drept „socială și poetică”, are în intenție pregătirea unui eveniment de natură creativă.

Dacă sintagma lui Juvenal, *panem et circenses*, a făcut carieră denunțând diversiunea hranei și divertismentul ca mijloace de manipulare a mulțimilor, în cazul de față, Guy Laliberte înlocuiește pâinea cu apa și își asociază un poet pentru a contura spectacolul de anvergură planetară pe tema: „Apă pentru toți, toți pentru apă”. Remarcabil este apelul la suportul literar al spectacolului preconizat: poemul conceput în colaborare cu Claude Pélouquin servind explicit cauzei umanității. Iată că întrebarea holderliniană „la ce bun poezia (citește revistele, editurile) în vremuri de... criză” își găsește un răspuns funcțional.

Contemporanul. *Ideea europeană* a devenit pentru mine un reper, un prieten așteptat lună de lună, seniorial și condescendent, mereu surprinzător prin tinerețea gândurilor sale de bine și frumos.

Andrei Codrescu

Ioan Moldovan

Marta Petreu

Alex Ștefănescu

Valeriu Matei

Augustin Buzura și Cristian Teodorescu

Răzvan Voncu și Mircea Martin

MONICA SĂVULESCU-VOUDOURI (Grecia) Dacă nu venea criza, trebuia inventată

Există o poezie a lui Kavafis despre un imperiu în declin, unde curtea și poporul află că la granițe se anunță invazia barbarilor. Nu mai au nici o altă soluție decât să se supună. Deci pornesc toate rangurile și toată prostimea spre frontieră, ca să se închine barbarilor. Și așteaptă... așteaptă... Doar că se pare că zvonul fusese fals. Barbarii n-au de gând să sosească. Deci se va întâmpla marea tragedie, vor trebui să se întoarcă, mai marii curții și poporul de rând, și să-și găsească singuri soluții. Nu-i mai salvează ideea că n-au avut încotro, fiindcă au năvălit barbarii.

Ce ne-am fi făcut fără criză? Ar fi trebuit să fie rezolvate pe plan planetar probleme care nu-și găseau rezolvarea. Așa că au venit barbarii, a venit criza. Dacă nu venea, trebuia inventată. O criză de lăcomie. Nu s-a crăpat pământul, n-au secat mările. Pur și simplu cei care câștigau și cheltuiiau fără nici o măsură nu-și mai pot permite profituri astronomice. Nu vor să renunțe totuși la ele, așa că îi dau afară pe cei fără apărare. Unul câștiga 10 mii pe lună, altul 1 mie. În noua conjunctură cel care câștiga 10 mii va câștiga 9, deci va pierde o mie. Și cel care câștiga 1 mie va pierde și el 1 mie, fiindcă... e criză. Deci să nu ne lăsăm manipulați. Să ne concentrăm asupra întrebării unde sunt banii și să cerem sancționarea celor care i-au furat, i-au gestionat prost sau i-au investit în scopuri criminale.

Cu editurile și cu revistele de cultură lucrurile sunt complicate. (Așa cum era complicat acum 20 de ani cu literatura de sertar). Ele trebuie să aibă portofoliul plin cu lucrări de mare calitate, nu cu ciurucuri. Fiindcă această „criză” va trece (au trecut ele războaiele mondiale) și va trebui să se deschidă sertarele. Și mare ne va fi decepția când, din nou, vom vedea că nu prea avem ce scoate din ele. Eu cred că trebuie să scriem și să ne ținem unii de alții aproape. Să întărim, să strângem rândurile. De 20 de ani scriu în România fără să fiu plătit. La început am făcut-o fiindcă era țară săracă. Acum suntem noi, cei plecați, mai săraci decât țara în care cea mai mare parte a populației se lăfăie într-un consumism toposc. Cu criză sau fără, banii merg la showbiz. Toată țara pare o țară de showbiz, la nivel oficial. Dar, ca întotdeauna, există grupurile de rezistență. Plătite sau neplătite. Ele nu au dispărut nici în vremurile pe care le incriminăm acum și nu vor dispărea nici de data asta. Ideea este deci să transformăm editurile și revistele culturale în asemenea grupuri de rezistență. Se vor autoelimina cele care nu fac față acestui comandament.

Ce reprezintă revistele, editurile în România europeană a anului 2009? Ceea ce a reprezentat cultura peste tot și dintotdeauna. Ceea ce a reprezentat biblioteca din Alexandria. Și învățătorul cel mai umil, din satul cel mai pierdut de pe lume. Doar că mi se pare absolut necesară o selecție pe criterii culturale, fiindcă în momentul de față multe reviste și edituri au devenit comerț și sursă de câștig pentru bișnițari. Cultura și-a pierdut transcendența, așa cum biserica și-a pierdut sacralitatea vânzând indulgențe (sau lumânări, slujbe, pomeni costisitoare, înmormântări – bal royal). Obsesia că România este mai importantă acum, devenind „europeană”, mi se pare jenantă. Ca rezultatul ultimelor alegeri parlamentare. În această țară care, de fapt, tot lipindu-i etichete, nici nu mai știm cum mai este. Atât cât mai este.

Ce loc îi revine revistei *Contemporanul* în viața mea? Probabil că prin natura mea, nu pot trăi fără oameni entuziași în preajmă. *Contemporanul* îmi alimentează această nevoie. Îmi prefer în elanul și naivitatea lor pe membrii de azi ai echipei – celor din echipa de la *Contemporanul* de altădată (adăugând faptul că revista moștenește o tradiție de necontestat). Mai bine așa, decât aroganți și pedanți, personaje pe jumătate moarte de atâta snobism, care se uită la oamenii din jurul lor de parcă i-ar vedea prin sticlă. Acesta ar fi deci un argument de principiu. Personal, am debutat la *Contemporanul* pe vremea când eram studentă. M-am întors la *Contemporanul* imediat după 1990, la primul drum făcut în țară. Am trimis ani de zile corespondență la *Contemporanul* din Olanda. Apoi din Grecia. Legătura cu revista am păstrat-o prin toate emigrările mele. Am scris o carte pe care mi-a publicat-o Editura Ideea Europeană. Am mai predat o carte, care aștept să-mi apară. Cei de la *Contemporanul* m-au primit întotdeauna în literatura care (place sau nu ideea) are oameni de condei și în afara țării. Mi-aș dori ca această editură să meargă bine. Fapt pentru care o să încerc să răspund tuturor solicitărilor, cât îmi va sta în puteri.

GHEORGHE SCHWARTZ Indiferenți la sporovăiala din jur

Stimați colegi,
Pentru că ați pus întrebările la modul personal, vă pot spune că, pentru mine, *Contemporanul* reprezintă Nicolae Breban. Un Nicolae Breban cult, supărător de inteligent, orgolios, încăpățânat, văzându-și de drumul lui, indiferent de cele ce se întâmplă și se spune în jur. În acest fel, nici Nicolae Breban și nici revista și editura nu sunt amenințate de nici un fel de criză. Sunt convins că, și dacă ar trebui să-și restrângă tirajul la un singur exemplar, revista ar apărea la fel. A existat vreo modă emanată prin găștile literare ale timpului care să influențeze în vreun fel *Contemporanul*? N-a existat, așa cum nici scrisul lui Breban nu s-a lăsat contaminat de experimentele efemere. Chiar dacă, pentru unii, cerbicia naște zâmbete, doar ea, cerbicia (desigur, împreună cu harul), sapă dăre în istorie.

Trebuie într-adevăr să fi abulic – în sensul de a nu fi interesat de zgomotele din jur – pentru a continua. Nu criza economică este de vină pentru mizeria în care respi-

ră cultura. Haydn urca pe scara de serviciu, alături de servitori, în sala de bal a bogaților, se așeza la locul lui și cânta total indiferent la sporovăiala și la râsetele invitaților. Cum i-a chemat pe acei invitați?

Doresc *Contemporanului* și Contemporanilor viață lungă în cultură, inteligență, orgoliu, încăpățănare, văzându-și de drumul lor, indiferenți la sporovăiala din jur. Numai cine are ambiții mari va rămâne.

MICHAEL SHAFIR La popota săracilor

Degeaba trecem cu întrebarea de la tranziție la criză. Esența rămâne neschimbată. Dacă acum câțiva ani *Contemporanul. Ideea Europeană* mai avea scuza inocenței atunci când se întreba „La ce bun reviste literare în vremuri de tranziție?”, idem edituri, astăzi inocența aparține trecutului. A formula întrebarea (ările) astfel este echivalentul practicantei celei mai vechi meserii care s-ar întreba „la ce bun sexul”. Nici tranziția, nici criza, și nici măcar o situație de creștere economică vertiginoasă, nu explică declinul interesului pentru cultură. În capitalism nu există cină gratuită, cu atât mai puțin banchet fără invitație prealabil achitată. Revistele literare și editurile au în cel mai bun caz intrare la popota săracilor.

Să nu le (ne) plângem de milă. Nostalgia fostului regim, sub care intelectualii beneficiau de avantaje materiale semnificative era condiționată de o înregimentare nu mai puțin semnificativă. Una de care mulți nu doresc să-și aducă aminte, preferând să se transforme în „rezistenți prin cultură”. Am avut eu ce oi fi avut cu Paul Goma sau Dorin Tudoran, dar nimic din aceste dispute postcomuniste nu poate schimba faptul că nici o mie de reviste literare plătite de la bugetul statului nu puteau tipări acel „nu” fără de care nu există intelectuali. O veche anecdotă engleză povestește că majordomul lui Churchill l-a găsit într-o dimineață la ora opt sorbindu-și coniacul (ei, da, aici prefera produsele franceze) și pufând din trabuc. La întrebarea cum îi mergea în acea splendidă zi de burniță londoneză, bătrânul politician care se apropia de 90 de ani răspundea: splendid, dacă luăm în considerare alternativa.

Sub fostul regim existau într-adevăr cumpărători de literatură. Ceea ce nu prea există azi. Ca să existe cumpărători, trebuie să existe și vânzători. Până și sub socialism. Întrebarea este: ce vindem? Dr. Faust și-a vândut sufletul. Au procedat altfel nostalgicii multilateralului dezvoltat, și asta nici măcar pentru o Margarethe (cine nu îl înțelege?), ci pentru o bucată de săpun mai acătării (body lotion la unii dintre rezistenții prin cultură umanist capitalizați).

Ca să existe cumpărători de literatură sau reviste literare sub capitalism este nevoie de câteva condiții. În primul rând, de o populație alfabetă. Oricât am detesta comunismul, nu se poate tăgădui că a făcut multe din acest punct de vedere pentru a... prepara capitalismul. Desigur, nu acesta era scopul său, dar de când sunt politicienii conștienți de consecințele faptelor lor? Odată intrați în tranziție, tot acest edificiu s-a năruit rapid. Sute de mii de analfabeți, mii de biblioteci lichidate (și nu numai în mediul rural), un învățământ mediu în continuă reformă (pe lângă această reformă, Calvin, Jan Hus sau Luther sunt catolici fervenți), universități bazate pe învățământul de masă în care intră oricine și sunt absolvite de oricare. Am introdus sistemul Bologna și avem absolvenți de Bolintin. Cine, să citească, atunci, revistele literare?

În al doilea rând, este nevoie de câte un „apucat” dispus să investească în cultură. Un Alcalay al postcomunismului. În România cunosc câțiva asemenea apucați. Silviu Lupescu, de exemplu. Și pentru ce este blamat Lupescu (atunci când nu pentru a se fi „jidovit” pe banii lui Serge Moscovici, cum o face, vai, Goma)? Pentru a fi înțeles regulile sistemului capitalist, pentru a fi conștient că în cadrul acestui sistem poți finanța literatură numai dacă faci bani cu „neliteratură”.

La scară mai redusă, aceeași încercare o putem întâlni și la grupul Ideea Europeană – EuroPress. Locul revistei *Contemporanul. Ideea Europeană*? Știi că răspunsul meu nu va face plăcere. Este unul din edificiile în care credincioșii propovăduiesc altor credincioși. Majoritatea agnosticilor sunt convinși că nu mai există. Cât despre atei, ei n-au aflat nici că a existat vreodată. Este însă plăcut să ne citim unul pe celălalt lunar. Suntem, așadar, niște lunatici abonați la popota săracilor.

LIVIU IOAN STOICIU Cultură scrisă cu țârâita

In fiecare an, de aproape 20 de ani de postcomunism, se repetă aceeași poveste: cultura nu primește nici 0,2 la sută din PIB prin bugetul de stat (un PIB și așa deplorabil în comparație cu PIB-ul „altor țări europene”). În fiecare an „oamenii de cultură” se revoltă, fac apeluri pentru propășirea culturii române actuale (mai ales a celei scrise) și degeaba. Înainte să răspund eu la această anchetă, i-a fost trimisă o Scrisoare deschisă primului-ministru¹ (perfect articulată, de bun simț) în legătură cu „salvarea culturii vii”, mass-media a făcut caz de ea – urmarea? Nefericitul ministru al Culturii a recunoscut senin, visător, că draga noastră cultură e o „Cenușăreasă a Guvernului PD-L-PSD”, și condamna și el atitudinea anticulturală a politicienilor români! Bun banc... Se zvonește că ministrul Culturii, Toader Paleologu, va fi remaniat – și cu asta se rezolvă iar nemulțumirile oamenilor de cultură? Dacă va fi sau nu remaniat, nu contează. Contează că vom putea ridica sta-

¹ Scrisoare deschisă domnului Prim Ministru Emil Boc, *Apel pentru salvarea Culturii române vii - 2009*, semnat de Federația Editorilor și Difuzorilor de Carte din România (FEDCR), Asociația Publicațiilor Literare și Editurilor din România (APLER), Asociația Revistelor și Publicațiilor Europene (ARPE), Fundația Culturală Ideea Europeană, Fundația Libra, Revista *Contemporanul. Ideea Europeană*, *Convorbiri literare*, Editura Timpul – vezi *Contemporanul. Ideea Europeană*, Anul XX, nr. 7, 2009

tuie nesimțirii guvernanților, atitudinea lor față de cultura română e deja iresponsabilă. Și nu numai la centru, mergeți în județe și vedeți că primele tăiate de pe listă la bugetele de austeritate din acest an ale consiliilor județene au fost revistele de cultură și editurile locale (între timp înglodate în datorii). Pe termen scurt vom asista la falimente tăcute (marele public nu e interesat de soarta culturii scrise performante) și în lumea culturală, chiar dacă banii simbolici dați de AFCN pentru reviste de cultură și apariții de cărți beletristice vor încerca să salveze aparențele. Criza de care se tot face caz în acest an e doar un pretext să se facă „economii” cu cultura scrisă, să nu mai apară reviste de cultură și cărți de beletristică decât cu țărâita. Lipsa de clarviziune a politicienilor români vine din istorie, nu e nimic de făcut – ce „conservare a identității poporului român” prin cultură scrisă? Mai bine lipsă, că și așa suntem trecători (și nu suntem luați în seamă) și Uniunea Europeană ne va îngropa!

În privința proiectului revistei *Contemporanul. Ideea Europeană* (și editurii fundației cu același nume), ajunsă la 20 de ani – numai de bine. Felicitări pentru rezistență. E la mijloc și o solidaritate a scriitorilor care au semnat (am semnat și eu), care semnează sau care vor semna în paginile ei. Vreau să cred că revista se va regăsi pe mai departe pe baricadele culturii noastre (cu împliniri și cu eșecuri).

VALENTIN TALPALARU O formă de rezistență unică

Mai întâi se cuvine să reformulăm: Hölderlin, sârmanul, nu a întrebă, a formulat constatativ, vizionar acel vers, iar noi continuăm să scormonim în textul respectiv, căutând paiul de care să atărnam zdreanța speranței, doar-doar o flutura cândva și ea pe catargul iluziei. În rest, stăm cu mâna în decolteul amăgirii, imaginând legi, decrete, ordonanțe, pe care să le așezăm sub capul bietelor noastre reviste, timp în care cei care ar trebui și să le formuleze și să le aplice au căzut în extaz, bătând din palme în fața imaginației noastre înduioșătoare. La ce bun revistele literare în vremuri de criză? Ce e aia criză? O tulumă de produs confetti, jumătate negre, jumătate roz, pentru cine le privește și cine le aruncă. Pretextul de a spune „n-am” celor care n-au și „am” celor care au, sub protecția imperială a crizei, teribil de comodă, pentru că nu mai este nevoie nici de explicații! Este criză și gata! Conjunctura actuală și mai ales cei care țin de colțuri pânza aceasta de paing, ne obligă la o nouă rezistență prin cultură, cooperând istoric cu cine știm noi. Și cam asta cred că reprezintă revistele și editurile în România europeană a anului 2009: o formă de rezistență unică, imună la propriile probleme, aerofagă, secretând până la epuizare anticorpi. Nu îmi imaginez cum ar arăta o săptămână fără o revistă literară sau o carte nouă. Cum aș putea fi altfel aproape de scriitorii pe care îi aștept la data, ora și pagina știută, pentru divinele conversații, taclale, irități și, mai ales, textele literare, fiind un consumator aproape profesionist și vicios de presă literară.

Cum își vor reveni revistele de cultură și editurile din șocul crizei? Pentru reviste cred că va fi o convalescență mai scurtă, și inclin să cred că va fi și o parte bună, în sensul unei descoperiri, inclusiv financiare, pentru veleitari, amatori descoperiți intelectual ori profitori. Sau cine mai știe ce hachițe auguste vor întreține damblale literare locale! Pentru edituri este (și vreau să cred că nu va fi) din ce în ce mai greu. Mă rog mai ales pentru cele care au făcut și fac în continuare servicii imense imaginii literaturii române, pentru cele care se încapățanează să mențină cu orice preț proiecte editoriale grave, dar și pentru cele care au pășit cu dreptul de la debut. Cui mă rog, nu știu. În nici un caz la AFCN sau ICR, pe care vremurile de criză nu le afectează nicicum! Și nici la ministerul nostru, cu doi de „c” în titlul, căruia, mai nou, urmează să-i fie amputate brațele din teritoriu.

Ca un lector de presă „scrofulos la datorie”, nu prea ratez revistele importante, iar dintre acestea, *Contemporanul. Ideea Europeană* este și obiectiv și subiectiv, revista pe care o aștept pentru ținută, calitate și fermitate de opinie. Ca și titlurile apărute sub siglele editurilor proprii. La 20 de ani, juna revistă își poartă nuri la vedere, încât, galant, răsucesc mustața și ridic melonul: „Omagiile mele, duduie!”

ADRIANA TEODORESCU O revistă de mare ținută

Dacă criza nu aparține literaturii, nu este emanație a acesteia, răspunsul corect ar fi la foarte multe sunt bune revistele literare. La toate cele la care ar fi bune într-o așa zisă normalitate. La a oferi acces la cultură (pasiv și activ), la a forma comunități culturale, la a acoperi cu text spațiile dintre cărți, cititori și scriitori, iar lista e abia la început. Și așa este, criza actuală e una economică, mecanisme complicate, de tip aisberg, i-au dat, de la impulsul de a fi la configurări cu diferite grade de generalitate. Doar că, de obicei criza este o perioadă critică care tocmai asta face, critică, se întreabă, își negociază/justifică valabilitatea, necesitatea. E alarmată, speriată, nu practică o binevenită, dar poate deja vetustă, cunoaștere de sine, ci, dorind să scape de ceea ce este (negativitate apăsătoare) se răsfrânge violent asupra a ceea ce o înconjoară. Criza descoperă în cultură un loc moale, firav, puțin cunoscător de scuturi pragmatice, iar răspunsurile pe care cultura le poate da crizei sunt categoric neputincioase, pledând vinovat deoarece întrebările sunt puse dintr-o perspectivă care exclude cultura, sau cel puțin o plasează undeva la o periferie boemă și irelevantă deci pentru marea masă afectată. Astfel, vedem cum întrebarea *la ce bun revistele literare în vremuri de criză* nu este deloc simplă. Dacă ea e pusă de potențialul cumpărător al revistei, ajungem tot la chestiunea de mai sus, căci oricum am lua-o, a crede într-un cititor intrat în imposibilitate de plată pentru revistele litera-

re cu prețul lor derizoriu, situat cam prin zona pâinii cea de toate zilele, e greu imaginabil.

Revistele culturale își vor reveni cu greu din „șocul crizei”, dar grea le e și viața de cele mai multe ori. Sunt călite, voința de a trăi nu le e redevabilă unor minți și mâini străine, ci lor înșile (oamenilor dedicați din spate), chiar dacă folosesc sprijin financiar din alte surse (lucru perfect normal de altfel). Inerția e mult mai mică în cazul revistelor literare, distanța de un ideal perpetuum mobile mult mai mare.

Revistele sunt în România anului 2009, în majoritatea lor, substitute ale culturii. Rețetare de viață, propuneri de psihologii consumiste, mărunte, non-personale, clișeice. Cu tot arsenalul de imagini și kitsch-uri, ca să folosesc un cuvânt din aceeași gamă – *trendy*. Sunt cărți descongestionate de cultură, în care dacă vrei să te cufunzi te lovești în apa mică a sensurilor pitice. Pe lângă aceste reviste găsim totuși și pe cele literare. Lucru bun, alternativa există deci, iar prea largă nu poate fi, cultura în sine înseamnă filtrare, distincție, un anumit soi de retractilitate. Trist este că, cel puțin în ultima vreme, polul literar al revistelor este tot mai puțin vizibil. Cei care difuzează revistele culturale par a conspira împotriva lor, sortindu-le beznei. Publicul lor nu e larg, e adevărat, dar și cel existent se trezește frustrat, căutând zadarnic de la un punct de difuzare a presei la altul. Iar tipul său de leziune nu e cu siguranță unul comunicabil. Un viitor, problematic însă, al revistelor literare l-ar putea constitui internetul. Riscul este auto-anihilarea pentru revistă și sentimentul de-sincronizării, al trăirii în urmă pentru cititor. Și dincolo de soluțiile care s-ar putea găsi, mirosul de hârtie care se stinge. Cu editurile lucrurile stau ceva mai bine, cel puțin ele sunt mult mai capabile să se auto-finanțeze. Există însă suficiente neajunsuri și în ceea ce le privește, cum ar fi librăriile care taxează enorm sau compromisurile pentru a cuceri cititorul de masă și lipsa unei politici editoriale la nivel național.

Contemporanul. Ideea Europeană îmi oferă senzația fericită de a putea participa (chiar și cititorul participă, nu-i așa?) la cultura înțeleasă în cel mai înalt sens al ei. E o revistă care reușește să mențină doi poli, cel al recunoașterii și re-interpretării trecutului literar (și al trecutului ca idee, ca reper), și cel al înnoirii, al căutării de noi forme de exprimare/înțelegere literară. Dimpotrivă, tensiunea e datătoare de roade. *Contemporanul* e o revistă de mare ținută, un reper pentru celelalte reviste și o desfătate intelectuală pentru cei care o lecturează.

MARIA-ANA TUPAN Locul speranței

1 Atunci când nu ai nici un rol în actul de guvernare și nici darul divinației, este greu să răspunzi la întrebarea „cum își vor reveni revistele de cultură și editurile din șocul crizei”. Putem spune doar că este imperios necesar. Spiritul modernității a germinat în sfera discursului public. Aici au devenit posibile libertatea de expresie, schimbul de idei și mediatizarea unei experiențe colective, departe de tendințele autoritare, hegemonice sau dogmatice ale centrelor de putere, laice sau ecleziastice, și chiar de universități aflate sub controlul lor – să ne gândim, de exemplu, că pozițiile de profesori la Oxford și Cambridge erau ocupate de curteni fideli sau chiar rude, atât ale lui Carol I Stuart cât și ale lui Cromwell, când s-a învățat roata puterii, care nu aveau și alte legături cu mediul academic...

S-a spus, până la saturație, că doar cultura oferă unui popor identitate. Rostim numele Germaniei, și nu ne gândim la exponatele geniului ei tehnic, ci la Beethoven, Goethe, Kant... Prin gânditori și artiști are un întreg popor acces la un mod autentic, profund, de a-și reprezenta existența, valorile. De aura lor se înconjoară fiecare individ, și astfel este perceput când destinul îl poartă printre străini. Îmi amintesc de o emigrantă din România care mi-a spus, la New York, că nu i-a fost greu să ocupe un post la NASA, deoarece venea dintr-o țară cunoscută, în perioada interbelică, prin „Școala de matematică a lui Țițeica” – cea mai puternică din Europa. Tot atunci intrau în istoria europeană a artei Brâncuși și Enescu și luau ființă, ca priorități europene, catedre universitare, precum cea de endocrinologie. Acum ne sufocăm de emoție anunțând conferințe ale unor celebriități străine, oferindu-le titluri onorifice sau invitându-i să conducă doctorate pentru a suplini lipsa numelor autohtone din bibliografia internațională, și se pune chiar problema evaluării universitarilor români în străinătate. Undeva Eminescu spunea că românii trebuie să înceapă prin a prelua modele din cultura popoarelor aflate la centrul civilizației contemporane; cândva vor putea fi ei înșiși în avangardă. Am revenit în acel punct. Or, revistele sunt cele mai sensibile la mișcările spiritului, la schimbările de climat intelectual și epistemă, prin ele se poate participa la acea „conversație” purtată peste frontiere politice, care este ființarea într-o cultură a unui timp istoric.

2. O sărbătoare, cum s-a intitulat ultimul târg de carte organizat la Rom-Expo. Au putut fi vizitate o mulțime de standuri expunând cărți cu nimic mai prejos de standardele occidentale din punct de vedere grafic, multe dintre ele fiind titluri de referință în domeniile lor disciplinare. Editori, autori și cititorii pot spune, ca protagoniștii din *Așteptându-l pe Godot*, că și-au respectat promisiunea, fiind prezenți la întâlnire. Depinde de divinitățile finanțelor ca această întâlnire să rămână în continuare prilejul unui schimb fertil.

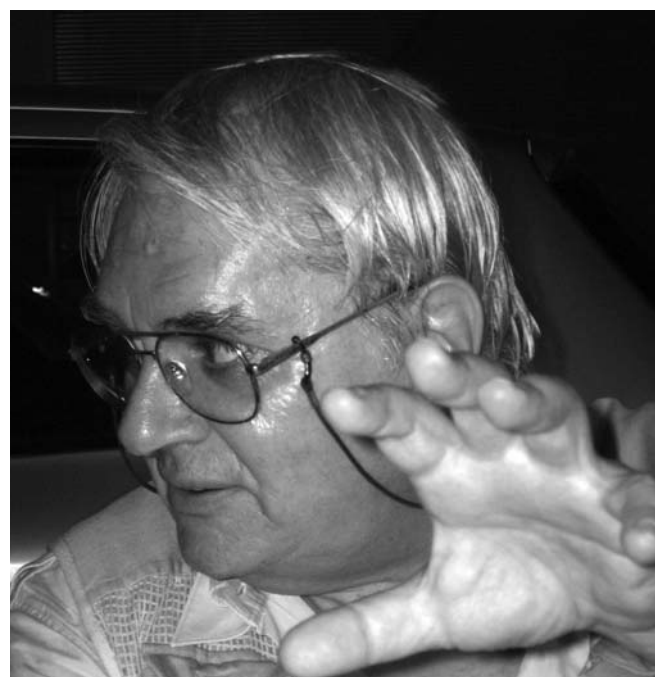
3. Locul speranței. Aceea de a vedea cântărite, socotite și împărțite cu dreptate evenimentele istoriei recente, mai ales din punctul de vedere al impactului asupra conștiinței: paradoxalul efect al îmbătrânirii spiritului traumatizat tocmai de nouitatea vieții sociale sub dictatură, de ruptura brutală cu tradiția, istoria și acumulările ei culturale, confruntarea cu „realitatea” „declarată” și impusă, efectul rimanent al propagării ierarhiilor puterii în rândul „patrimoniului Nomenclaturii” literare. Dacă nu aș fi citit, în memoriile lui Nicolae Breban, despre calvarul „victimele sociale”, între care, ca fiu al unui preot greco-catolic, s-a aflat, aș crede, înconjurată de atâta seninătate și invocări ale „normalității”, că teroarea și frustrarea permanentă încercate de fiica unui preot ortodox au ținut de mania per-

Carmen Firan

Ștefan Agopian

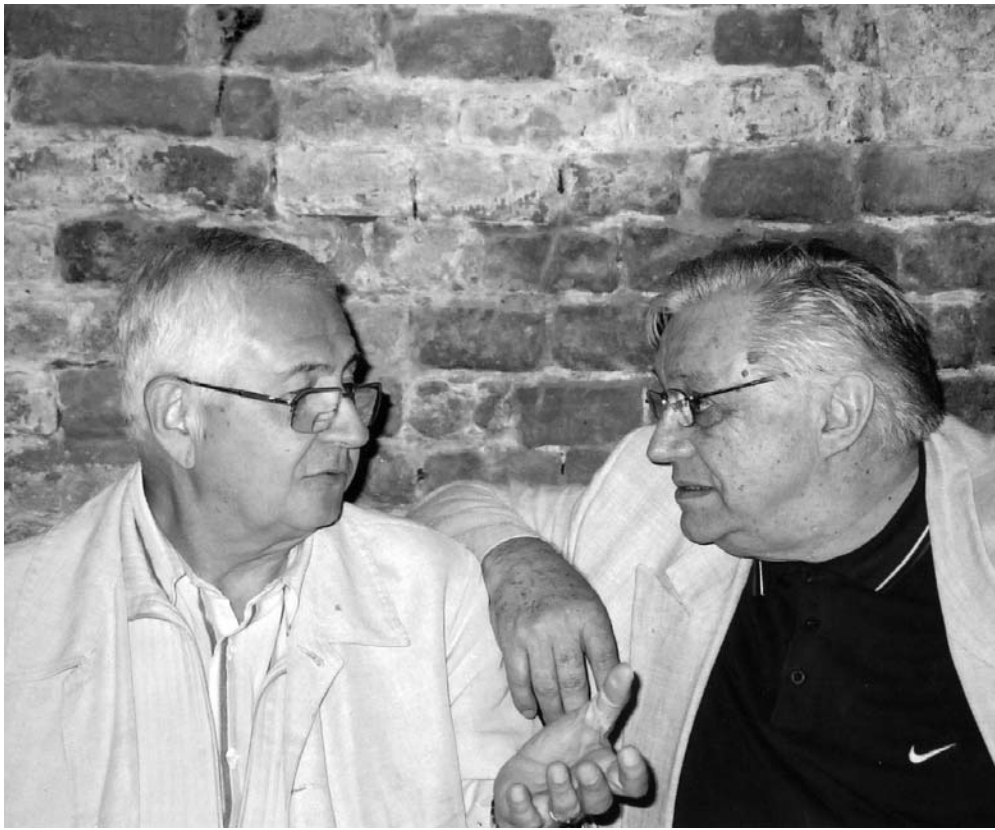
Victor Ivanovici

Valeriu Mircea Popa

Basarab Nicolescu, Horia Roman Patapievici și Grigore Arsene

Matei Călinescu și autorul Bunevestiri

Dinu Flămând

secuției. Apoi, speranța impunerii unui spirit critic, kantian, obiectiv, liber de constrângeri conjuncturale. A unei reorientări a criticii către ceea ce Mircea Popa numește „faptul literar controlabil” în locul primitivismului agonice redus, cum spune Doru Pop într-un număr recent al revistei *Steaua*, la formula „Există un scriitor. Îi urăsc.” În fine, speranța redeșteptării, printre români, a simțului istoriei ca succesiune de faze ale culturii, a înțelegerii logicii ei aparte care dă câștig de cauză, în timp, mai curând unui angajament care a construit Castelul Bran decât celor care l-au alungat pe tatăl său cu pietre. Mai ales în scripitoarele eseurilor ale lui Nicolae Balotă, ideile Europei vin din secole, se așază într-o nouă ordine, a unui Europe care devine tot mai conștientă de sine prin ochii ce se deschid în culturile popoarelor ei ca pe o hartă cu fractali autosimilari.

CORNEL UNGUREANU Energia liderilor

Ne-am obișnuit să vedem lumea evoluând cîrși e ricorsi – răul trece, timpurile ferice revin. Nici revistele, nici editurile nu își vor „reveni”: vor supraviețui unele, se vor adapta altele. Cum se vor adapta – după inteligența, eficacitatea, energia liderilor. Revistele, editurile înseamnă încă mult, poate foarte mult, dar scrisul, așa cum l-au gândit maeștrii noștri va trăi o criză perpetuă. Greutatea va trece către imagine – oamenii vor imediatul, vor fi confiscați de fețele vizibile ale lumii, iar cei care vor considera imaginea transparentă și vor învăța/putea să citească adâncul Imaginii, al Literei, vor putea intra în dialog cu scrisul care a fost. Suntem în altă lume decât în cea a lui Balzac, Tolstoi, Proust, Thomas Mann, Camil Petrescu. În literatură nu trăim azi (vorba lui Virgil Nemoianu) înobilizarea divertismentului, ci agresiunea divertismentului. Din unghiul de vedere al lui Kant, cititorul anului 2020 va fi un mutant. Revistele, editurile nu mai înseamnă, în România europeană a anului 2009, nimic. Dacă revistele și editurile vor să reprezinte ceva în România europeană, trebuie să inventeze, reinventeze dialogul. Trebuie să învățăm „să ne vindem” valorile și să ascultăm vocile pieței.

Iubesc revista *Contemporanul* fiindcă pot să-i întâlnesc aici pe doi dintre cei mai frumoși bătrâni ai scrisului românesc de azi, Nicolae Balotă și Ion Ianoși, pe cel mai important prozator al tradiției noastre „nordice”, Nicolae Breban. Cum în jurul lui Breban s-au adunat mereu (mai) tineri, cum stilul brebanian de a fi a modelat nume, cărți, istorii ale literelor este și el cunoscut, cred că și despre extraordinara energie, despre devotamentul redactorului șef al revistei aș putea scrie câteva pagini. Dacă prefixul hiper- se poate adăuga tuturor întâmplărilor revistei, Aura Christi îl ilustrează cu prisosință, ca un adevărat brebanian. Și, cu hiper- în față, putem defini și mulți dintre colaboratorii revistei. Citesc revista cu o reală bucurie (și) fiindcă pot să descopăr aici și ultimele fapte de glorie ale provincialilor mei, odinioară clujeni, timișoreni... ș.a.m.d.

LUCIAN VASILIU Revista alintată... CONTE

Lucru cert: sunt mai multe bune reviste de cultură care celebrează 20 de ani de liberă asociere, de exprimare absolută. Anul 1990 a reluat, multiplicând, gestul lui Mihail Kogălniceanu, din 1840, când a editat prima revistă culturală cu program articulat din istoria presei noastre (*Dacia literară*). Față de alte surate, nou-nouțe (cu titluri și prezențe mai mult sau mai puțin inspirate), revista alintată... CONTE se înscrie într-o europenitate deja consacrată spiritual (de la anul 1881, carevasăzică...). Am fost de ajutor, am realizat chiar reviste cu profil cultural încă din vremea liceului meu baaadean (în Bârladul poetului Cezar Ivănescu), continuând, în vremea studenției, la revista *Dialog* a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

Revistele de cultură sunt necesare în toate vremurile, fie ele relativ stabile sau în tranziție. Numai dacă am menționa anchetele, dezbaterile, interviurile promovate și am vedea utilitatea lor! Spre a nu mai vorbi despre cele care au pus la bătaie și o editură prestigioasă (cum ar fi a *Apostrofului* la Cluj, a *Convorbirilor literare* la Iași, *Ideea Europeană* a contemporanilor noștri celebrați acum...).

Am semnat petiții substanțiale adresate autorităților, întâmpinări privind cultura vie, patrimoniul cultural național, protecția autorilor... Înaintăm greu: în democrație, în normalitate, în demnitate! Și totuși...

Adam J. Sorkin, cunoscut vector cultural în relațiile americano-române, mă întreba, recent, la Iași, dacă presa noastră are probleme pe fond de criză economică. I-am răspuns că, din câte știu, pe malul Bahluului se pregătește apariția unui nou studio de televiziune și a unei noi reviste dedicată poeziei! Am rămas visători și în context de criză... „Trăiască Poezia și Marii Visători!” (vers de Ioanid Romanescu).

Contemporanul (în formula inițială, ieșeană) a fost de la început o bună idee europeană. Acum, cu Nicolae Breban, Aura Christi și admirabilii realizatori și colaboratori, are toate argumentele și accentele tradiției fertile, ale modernității expresive, ale universalității armonioase. VIVAT!

Revista *Dacia literară*
Iași, 11 iunie 2009

RADU VOINESCU Revistele – sângele unei culturi

E greu să faci o revistă literară. E infinit mai greu să o faci să vieze, cu un termen vechi – La mulți ani, iubii *Contemporani!* – dar cât de necesar este acest efort!... Avem nevoie de reviste literare în permanență, fie că ne aflăm în „tranziție” – cum suna titlul anchetei *Contemporanului* de acum câțiva ani – fie că trăim într-o societate stabilă economic și politic, fie că ne aflăm în criză.

Privind lucrurile mai îndeaproape, nu suntem, oare, în criză, aici, în România, de mai bine de douăzeci de ani? Iar revistele au supraviețuit, s-au adaptat, ba chiar multe au găsit cu cale să se nască tocmai în acest interval de timp? Croindu-și drum curajos, având ceva de spus în cultura română – și, dacă-mi dați voie, chiar în cultura europeană, dar acesta e un subiect aparte – ele au marcat (și unele continuă să o facă) această epocă în așa măsură încât mi se pare că avem în asta o temă de cercetare deosebit de fertilă pentru istoria literară.

Revistele literare, revistele de cultură în general sunt – am scris în altă parte – „sângele” care asigură viața adevărată a unei literaturi, mobilizează intelectualitatea și artiștii, incită la dialog, provoacă dezbateri mai mult sau mai puțin aprinse, asigură fluxul normal al ideilor literare, dau seamă de tendințele și de împlinirile unor grupări, ale unor personalități, ale unui timp.

Marea problemă a revistelor de cultură este asigurarea materială a existenței lor. Apoi ar fi difuzarea. Abia în al treilea rând vine publicul. Pentru că acest public există: dificil este să ajungem până la el. Și încă mai dificil este să smulgem cititorul potențial din plasa televiziunii de divertisment, a presei bulevardiere și, nu în ultimă instanță, al lenei, al comodității de a gândi. Vorbesc despre acel lector care ar fi trebuit să ne descopere deja sau care ar trebui să ne descopere într-o zi, cât mai curând, și nu atunci când își va detecta propensiuni literare târzii, la anii pensiei, (tot mai îndepărtați, tot mai aproape de poarta cimitirului, în viziunea ciocoimii – na! – de la Bruxelles, care ne croiește viitorul), când nu-i vor mai servi la nimic.

Vorbiți, în invitația de a răspunde la această anchetă, aniversară, ca să spun așa, despre cele două sute cincizeci de cărți pe care le-ați făcut să apară la editura dumneavoastră. Ar trebui să mai adăugați – dacă nu vi se pare forțat – încă una. Una pentru fiecare lună: chiar revista *Contemporanul. Ideea europeană*. Nu este în coloanele ei material cât al unei cărți întregi? Nu te zălogește ceasuri în șir lectura unui asemenea număr de revistă? Ba bine că nu! Și ce serviciu imens faceți – alături de alte redacții, angajate și ele într-o astfel de trudă eroică – pentru cei care nu s-au îndepărtat de citit, pentru cei care nu mai pot trăi fără să citească!

Înainte de orice, revistele, ca și cărțile, au rolul de a asigura omului împlinirea nevoii de autodesăvârșire. Vi se pare prea mult spus?! Căutați în biografia dumneavoastră, în devenirea fiecăruia dintre dumneavoastră și veți găsi cu siguranță că pentru o perioadă mai lungă sau mai scurtă de timp a fost important ce ați găsit în reviste pentru

a fi ceea ce sunteți acum! Scriitorii, criticii, comentatorii aduc, prin intermediul paginilor de revistă, literatura mai aproape, o fac tangibilă. Fac succesul posibil pentru scrisul dumneavoastră. Fie și măcar până la numărul următor al publicației, dar nu e un lucru bun acesta? Poate nu reușiți într-o carte, dar ai multe șanse să reușiți într-un articol sau într-o serie de articole, într-o pagină de poezie.

Nu va fi ușor să scoatem reviste literare în viitor, cum n-a fost nici până acum după anul '90. Ar fi nimerit, poate, din când în când, să mai vorbim și despre neliniștile, despre greutățile înfruntate în traversarea atâtor piedici, despre nesomnul și grija pentru apariția fiecărui număr, pentru colaboratori, pentru ilustrație, pentru fonduri, pentru atâtea și atâtea, în așa fel încât și cititorul să știe cât sacrificiu se face pentru el.

Trăim o epocă în care intelectualul adevărat – nu profitorii și sfertdoctii mascați în slujbași la ong-uri – este nevoit să gândească și să acționeze ca pe vremea când un Asachi, un Heliade-Rădulescu sau un Bolliac aveau de recuperat, la nivel cultural, la nivelul mentalității handicapul față de alte popoare europene. Permiteți-mi, iubiți *Contemporani*, să vă felicit și să vă admir pentru eforturile și pentru reușitele dumneavoastră. Și dați-mi, de asemenea, voie să vă spun că veți avea de luptat în continuare. Știți să faceți asta, ați dovedit-o și o veți dovedi și de aici înainte. Veți avea obstacole de înfruntat, veți întâmpina de multe ori obtuzitate din partea celor care administrează țara (să recunoaștem, însă, că au existat în drumul acesta de două decenii și oameni care v-au ajutat și v-au dat o mână de ajutor, altfel, nimic nu ar fi fost posibil acționând numai într-un mediu ostil), dar fiecare număr care va pleca spre cititor va dovedi că merită să luptați.

RĂZVAN VONCU Semnul de sănătate al unei literaturi

Aș începe cu o observație. Este bine că, din când în când, la aniversări cum este aceasta a *Contemporanului*, ne chestionăm pe noi înșine asupra rațiunilor de a edita și de a colabora la o revistă literară. Inșă mă tem că începem să adoptăm un ton prea reținut, din cale-afară de modest, care nu face decât să dea apă la moară adversarilor ideii de revistă literară. Cum adică *la ce bun o revistă literară?*... Democrația și, în general, cultura sunt spații ale libertății de opțiune și chiar ale gratuității. O revistă literară este bună, este necesară, chiar dacă singura ei rațiune de existență ar fi voința gratuită a editorilor și colaboratorilor ei. La fel și editurile.

Mă tem că, din prea multă educație, începem să fim oarecum umili în complexul context social românesc și, prin modestia noastră nejustificată, dăm apă la moară dictaturii mitocăniei și legitimăm vulgaritatea triumfătoare. Întrebându-ne *la ce bun...*, deja părem că acceptăm ideea că s-ar putea și *fără*. Nu neg că această idee a trecut adesea prin mințile unor finanțisti sau oameni politici de la noi, ba am auzit chiar și colegi (colegi?) de breaslă afirmând că eventuala dispariție a unei, a unor, de ce nu?, chiar a *tuturor* revistelor literare n-ar fi o tragedie. O asemenea idee este, însă, inacceptabilă, în măsura în care suntem o literatură și o cultură europeană modernă, care evoluează în era bibliotecii și a tehnologiei informației, iar nu în cea a opaițului și a scrisului cu pană de găscă, epocă în care, e adevărat, nu existau reviste literare. (Dar, adaug eu, nici finanțisti care să argumenteze că revistele sunt inutile!)

Nu accept, în favoarea ideii că revistele literare sunt un moft de care, la rigoare, ne putem lipsi, nici argumentul crizei. Pentru că această criză economico-financiară, pe care o traversează lumea, este o criză de sistem, nu de conjunctură. Ea evidențiază limitele teoriei, de esență liberală, potrivit căreia unica rațiune a activității economice este profitul. Prețul crizei îl suportă societatea, deci esența activității economice este socială. Or, dacă profitul nu mai este considerat unicul criteriu nici măcar în activitățile economice directe productive – toate planurile de relansare pornesc de la dimensiunea socială a asanării: locuri de muncă, reduceri de prețuri și tarife, criterii ecologice și de dezvoltare durabilă etc. – cum am putea noi să mai acceptăm ideea că revistele literare trebuie să dispară, întrucât nu produc profit?

Revista literară este o instituție indispensabilă unei literaturi moderne. Indispensabilă – traduc pentru analfabeții care guvernează, în ultimii ani, destinul culturii – adică *fără de care nu se poate*. Nu se poate fără reviste literare, deoarece în absența lor nu se poate exercita spiritul critic. Nu se poate fără reviste literare, deoarece ele sunt o școală pentru tânărul poet, prozator sau dramaturg, școală în absența căreia devenirea acestora n-ar fi posibilă. Nu se poate fără reviste literare, deoarece ele găzduiesc, organizează și provoacă singurele autentice dezbateri de idei cu privire la identitatea noastră culturală, într-o Europă care îmi place să cred că așteaptă cu interes manifestările creatoare ale acestei identități, încă puțin cunoscute în afara granițelor țării. Nu se poate fără reviste literare, în sfârșit, pentru că ele întrețin spiritul prospectiv al unei literaturi și culturi, găzduind azi ideile și valorile care ne vor structura mâine.

Spiritul meu pozitiv îngheață, însă, recunosc, atunci când coborâm din zona ideilor clare în cea, mult mai confuză, a realității existentei de săptămână cu săptămână a revistelor literare. Toate se zbat în mari dificultăți materiale și numai un lung lanț de complicități ferice le permite să supraviețuiască. Tipografiile acceptă să le scoată în condiții financiare mai puțin oneroase decât pentru restul presei, consimțind și la întâzieri de plată inevitabile, probabil că din stimă față de calitatea cuvântului scris pe care aceste reviste îl conțin, față de nivelul presei neliterare. Autorii, la rândul lor, acceptă onorarii simbolice sau chiar... lipsă, pentru a nu crea dificultăți suplimentare redacțiilor. Care redacții lucrează pentru salarii pe care angajații altor instituții, chiar și muncitorii necalificați, le-ar considera jignitoare.

În această situație se află – și astfel putem să ne dăm seama de *nefirescul* situației – *toate publicațiile literare din România*. Nu există nici măcar una care să dispună de un sediu al ei, unde să nu fie o simplă tolerată sau să nu plătească împovărătoare chirii, care să nu aibă întâzieri în achitarea obligațiilor financiare de tot felul, care să își salarizeze corespunzător redacția și să achite onorarii decente colaboratorilor. Cei care participă la acest circuit (de la cei care fac revista la cel care o cumpără) fac *sacrificii* pentru ca ea să reziste. Or, noțiunea de *sacrificiu* nu încapă în nici un manual de economie, ca factor legitim într-o economie de piață normală. Cei care acceptă ca presa literară românească să se zbată în acest cerc vicios al lipsurilor sunt nu numai inculți, ci și străini de spiritul unei adevărate economii de piață.

Criza economică și financiară, care a depășit deja în amploare criza din 1929, ne-a mai dezvățat, sper, de un alt obicei nefast: acela de a repeta papagalicește lozinci, în locul unor soluții raționale, ieșite din analiza corectă a situației de fapt. Pentru că, dacă statul american naționalizează General Motors, folosind pentru aceasta 60 de miliarde de dolari de la buget (atenție: *fără să fie sigur de succesul operațiunii!*), nu ne mai poate nimeni privi cu superioritate atunci când cerem sprijinul masiv al statului pentru prezervarea instituției revistei (și editurii) literare în România. Și nu ne mai poate nimeni acuza, cu lozinci din repertoriul falsei corectitudini politice, că dorim o revenire la practicile din perioada socialistă. *Sprijinul statului este necesar pentru că însăși economia privată nu va putea ieși din criză fără acest sprijin și fără această intervenție*. Se înțelege că nu se pune problema centralizării sau a controlului statului asupra gândirii libere exprimate în aceste reviste și edituri. Ci doar a sprijinului financiar, care nici măcar nu este lipsit de conotații economice pozitive pentru stat. Statul francez, care a intervenit în acest sens încă din anii '80 ai secolului trecut, acum culege roadele: industria cărții este a treia industrie de export a Franței, după automobile și industria de lux! Nu se pune, desigur, problema să concurăm vreodată Franța la acest capitol, dar nici nu putem să ne facem că nu înțelegem că sprijinirea culturii scrise aduce, în timp, pe lângă enorme beneficii culturale, și beneficii sociale și economice.

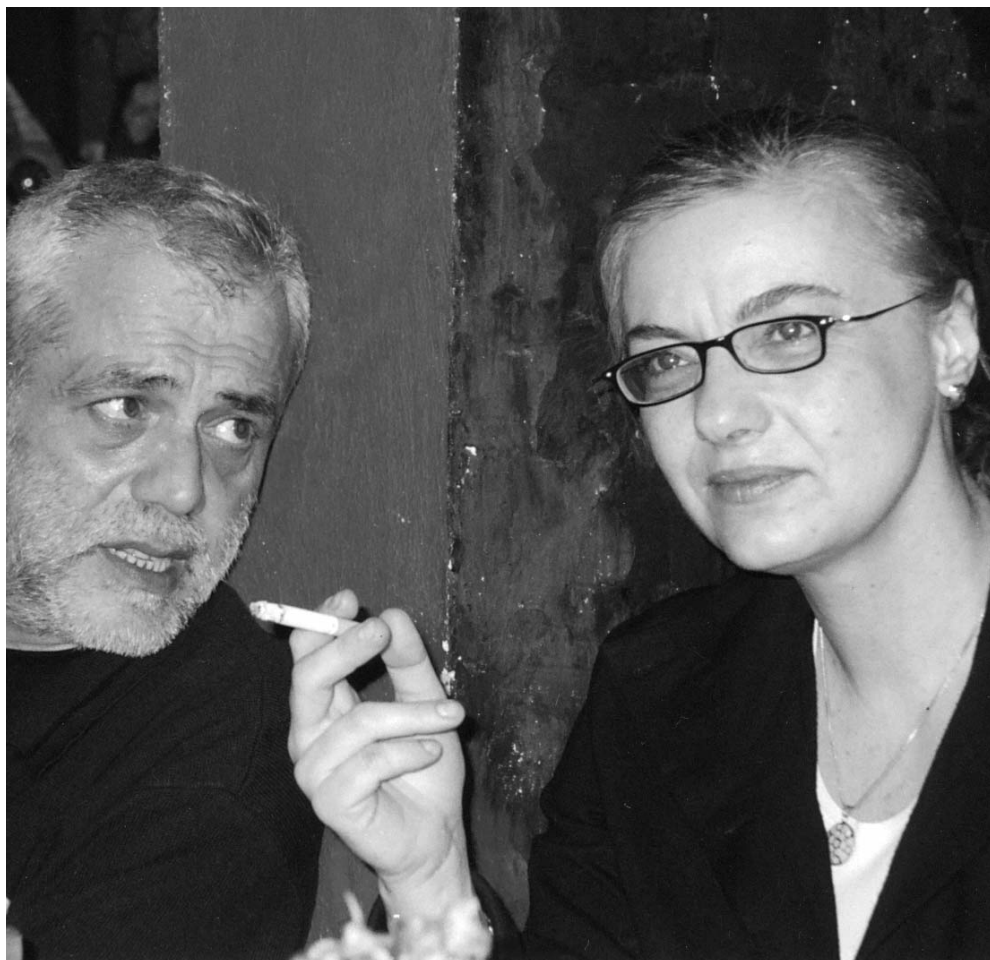
Recunosc că sunt cât se poate de pesimist, în planul practic al realității culturale românești. Din 1990 încoa, am asistat la o continuă diminuare a sprijinului – public și privat – pentru cultura vie, pentru cultura scrisă, în statul român. Ministerul Culturii nu a fost capabil nici măcar din întâmplare să își calculeze bugetul în așa fel încât acesta să aibă un impact pozitiv asupra revistei literare și a editurii. Mai mult decât atât: dacă în primii ani de după 1989 asistam la proteste împotriva diminuării constante a bugetelor culturii, astăzi suntem martorii unei tăceri de mormânt. Tânărul ministru al Culturii este primul care nu mai protestează nici măcar formal împotriva diminuării până la ridicol a bugetului alocat ministerului său. Ceea ce n-a făcut nici unul dintre predecesorii săi! Despre disproporția între bugetul acordat culturii moarte (patrimoniu, arte interpretative minore) și cel acordat culturii vii (adică presei literare și editurilor), ce să mai vorbim... Dl Toader Paleologu, fiul unui eminent scriitor și editor, nu are insomnii din cauza situației explozive din industria editorială românească, în care – din cauza scăderii comenzilor de carte, în special beletristică – până și cele 3-4 mari edituri au probleme serioase.

Geo Șerban, Nicolae Prelipceanu, Nicolae și Bianca Balotă

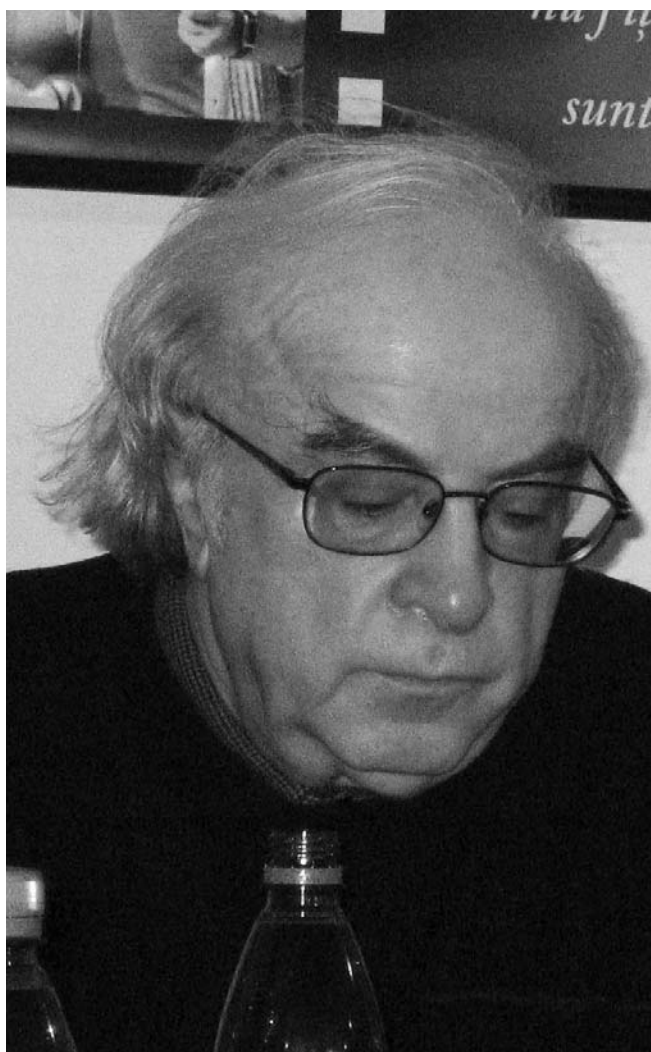
Silviu Lupescu

Bogdan Ghiu, Denisa Comănescu

Lucian Vasiliu

Norman Manea

Leon Vólovici și Costel Safirman

Ministerul de resort este vinovat nu numai pentru că a alocat fonduri insuficiente. Ci și pentru că *nu a făcut nimic altceva, în afară de a alocă aceste fonduri insuficiente*. În douăzeci de ani, câți au trecut din 1989 încoace, ministerul n-a fost capabil să creeze – prin legi și garanții – un sistem prin care sectorul privat să fie cointerestat să investească sau măcar să sprijine cultura. Aportul banilor privați care intră, prin Ministerul Culturii sau cu ajutorul acestuia, în presa literară și în editurile românești este zero.

Dar... să revenim la chestii mai vesele. Cei douăzeci de ani pe care îi împlinește – în continuarea unei istorii glorioase – revista *Contemporanul*. *Ideea europeană* reprezintă un frumos jubileu. Mai frumos, pentru că este obținut cu mai multă trudă, decât toate celelalte jubilee ale publicației. Numai un filizon (și nu mă-ndoiesc că vor fi destui) ar putea să privească de sus această aniversare. Cei care știu cât este de ușor să cedezi și să tragi obloanele și cât de greu este să strângi din dinți și să mergi mai departe vor aprecia cum se cuvine faptul că, *against all the odds* (cum zic englezii), *Contemporanul* continuă să existe și să se manifeste în concertul presei literare românești, ca o voce aparte și, în orice caz, de sine-stătătoare.

Nu doresc să fiu acuzat de subiectivitate, așa că nu voi încerca să evaluez eu meritele acestor 20 de ani. Mă voi mărgini numai să spun ce înseamnă pentru mine *Contemporanul* și editura născută în curtea sa, și anume *Ideea europeană*.

Am fost, mai întâi de toate, un cititor al revistei, încă de la primele numere apărute sub conducerea lui Nicolae Breban. Un timp, am fost chiar printre primii ei cititori, întrucât, lucrând în redacția unei alte reviste literare, ce se afla „perete în perete” cu colegii de la *Contemporanul*, m-am bucurat de privilegiul de a citi revista încă fierbinte, proaspăt sosită de la tipografie. Olga Andronache, Călin Căliman sau Aura Christi se grăbeau să ne-o aducă și nouă, *vecinilor*, într-un spirit de camaraderie literară pe care l-aș dori generalizat în literale române. Nu întotdeauna împărtășeam ideile pe care le citeam în *Contemporanul*, dar întotdeauna am respectat spiritul urban în care ele au fost formulate, Nicolae Breban fiind intratabil în această privință, până azi.

Apoi, între 1998 și 2000, am petrecut prima mea fază la *Contemporanul*, în calitate de cronicar literar al revistei. Revizându-mi textele scrise în acea perioadă, în care colaborez și la alte publicații, am constatat că articolele scrise pentru *Contemporanul* au fost cele mai bune. Nu mă preocupă să îmi explic de ce, mă mulțumesc cu această constatare.

Cam lungă mea aventură publicistică m-a făcut să mă despart, în 2001, din lipsă de timp, de *Contemporanul*. Am continuat, desigur, să o citesc și să mă întâlnesc cu oamenii revistei, de la Nicolae Breban și Aura Christi la Dana Duma și Călin Căliman. De aceea, când redactorul-șef al revistei mi-a făcut propunerea să revin în paginile în care altădată m-am simțit atât de bine, n-am ezitat și, în ciuda colaborărilor la alte reviste literare (nu foarte multe, scrisul meu nu face unanimitate), singurul grup literar cu care mai accept să fiu asociat este cel de la *Contemporanul*. Cu atât mai mult cu cât și editura născută, cum spuneam, în curtea revistei, și anume *Ideea europeană*, a dorit să mă facă *scriitorul ei*, cum se spune în Franța, editându-mi volumul *Fragmente de noapte* și oferindu-mi încă două contracte, în curs de apariție amândouă. Pot, deci, spune că a fost o atracție reciprocă și, mai mult decât atât, o potrivire de spirit.

Contemporanul înseamnă pentru mine, însumând, revista în care mă întâlnesc lună de lună cu scriitorii cu ale căror demersuri literare mă simt solidar. Îmi place independența revistei, ușorul act de gratuitate pe care îl presupune apariția ei, spiritul detașat de contingent sub care este evaluată cultura română în întregul ei și, nu în ultimul rând, credința fanatică în posibilitatea creației majore în România de azi. Gândul că aparțin acestei mici echipe mă reconfortează și mă ajută să trec cu ușurință peste scăderile clipei.

MARINA VRACIU Rezistență și tenacitate

Cred că numeroasele reviste de cultură și editurile din România vor rezista prin cititorii pe care îi au deja și prin autorii, clasici sau anonimi, pe care îi publică. În primul rând, cred că revistele de cultură trebuie să reflecte cultura română din toate colțurile țării și din diaspora. În al doilea rând, cred, fără a absolutiza, în viabilitatea virtuală a revistelor. Astfel, edițiilor online ale publicațiilor și siturilor editurilor li s-ar putea adăuga biblioteci virtuale mai generoase, cu fragmente din operele publicate și interviuri ale autorilor, cu prezentări și interviuri cu aceștia și galerii foto. Am ca model personal situl Sala de periodice (Zhurnalnyi zal, <http://www.magazines.russ.ru>) și cel al publicației The Guardian (<http://www.guardian.co.uk/books>) precum și modul în care își prezintă British Council scriitorii contemporani. Sunt convinsă că există și altele. În parte acest lucru este realizat în spațiul virtual de ICR. Pe de altă parte, o serie de reviste apar în condiții grafice deosebite, în limbi străine, lucru care, sper, contribuie la rezistența lor și la imaginea culturii române.

Apoi, mai există componenta didactică, vizez să văd înființarea în țara noastră a unei catedre de creative writing, ocupată succesiv de diverși scriitori. Traducerile fac, în continuare, o literatură, iar traducătorilor le-aș dori o vizibilitate publică mai bună. Există, se știe, o varietate de fonduri care ar putea fi accesate de operatorii culturali. Cred că se face acest lucru, organizându-se festivaluri, cu lecturi publice, investindu-se mai puțin în aspectele „ascunse” ale culturii, în componenta de cercetare și în cea didactică.

Din copilărie *Contemporanul* este legat de Cronica optimistului și de articolele pline de vervă ale Ecaterinei Oproiu. Seria nouă mi-a atras atenția prin tenacitatea autorilor ei și prin programul de promovare a culturii ruse clasice și a modernismului rus. Respectul acordat la timp unor personalități marcante ale culturii române contemporane impresionează. Editura *Ideea Europeană* se apleacă cu atenție asupra unor autori și critici de valoare.

Observ că editura și-a propus să valorifice prin colecțiile sale autori, preocupări și cititori foarte diferiți, încercând să ajungă la o stare de echilibru. Îi doresc să reziste cu tenacitate în continuare. La mulți ani!

ANDREI ZANCA Orice criză este o boală

Orice criză ar trebui să presupună un moment al Opririi. O oprire a reconsiderării, a confruntării cu sine și implicit deci și a unei reconsiderări pe plan social-politic. Confruntarea de sine ar presupune la rândul ei o latură pur lăuntrică, individuală a unei posibile metanoia (a curajului de a te privi deschis în oglindă), că pornind de la acest punct să se poată realiza o resurrecție socială. Dinspre individual întru social și nu invers: să se aștepte mereu o rezolvare de afară, dinspre un for ori altul, care în majoritatea cazurilor au declanșat criza și care în această situație vor trage și foloasele din acest haos (îmi place haosul fiindcă mă pot descurca, mi-a zis cineva odată). Mântuirea vine dinlăuntru, mereu.

Orice criză presupune așadar incipiența Trezirii. Nu atât un prilej de văicăreală, ci mai ales a privi această criză în față, ca Șansă. Fiindcă nimic nu este întâmplător. Criza trebuie să incite un soi de îndârjire. Dăruire, dărzenie și declanșare treptată a solidarității întru traversarea ei. Toate sub semnul Smereniei. Eu cred că o cultură nu se află niciodată în criză (nici Poezia). Criza este a noastră, nu a culturii. Este o criză care atenționează divin la carențele Conștiinței contemporane, la o anume calitate a ei. Un semn al îndepărtării de sacru (în sensul extins al faptului că orice lucru ori ființă sunt în fond sacre). Sacralitate și superficialitate. Asta mi se pare a fi în fond problema, ori cum spunea pe vremuri Buna mea: n-au nimic sfânt. De aici trebuie să înceapă Oprirea întru Trezire.

Orice criză este o boală. O boală socială extinsă planetar de data asta. Toți sunt afectați. Aici se defalcă lucrurile: unii vor căuta soluții mentale (când în fond problema este una a Conștiinței), iar alții vor trage ca de obicei beneficii din această situație. Privită dinspre latura individuală această problemă arată astfel: nu te oprești, nu te trezești din rătăcire, vine o boală, ori un accident care te va țintui la pat obligându-te la reflecție și reconsiderare, de vrei ori nu. N-ai altă soluție. Vine o vreme când fiecare, fără de excepție, va trebui să răspundă.

În acest context revistele literare și editurile ar putea juca un rol extrem de important, însă în măsura în care sunt în stare să se adreseze publicului (care în fond este susținătorul lor material), adică să-și creeze publicul. Într-un moment de criză a anilor trecuți o editură vestică a scos vreme de luni de zile prin solidarizarea colectivă a scriitorilor cărți-manifest în care se deconspira deschis starea de fapt a lucrurilor. Cu rezultatul că un mare public a cumpărat însetat de adevăr aceste cărți (și adiacent a devenit atentă la toate aparițiile acestei edituri, care a devenit astfel una din cele mai solicitate). Un exemplu, doar. Un alt exemplu edificator este reînnoirea la editurile mici, care scot cărți excepționale atât sub aspect grafic, artizanal, cât și sub aspectul conținutului, al calității. Este exemplul prietenului H.M. Enzensberger, care în momentele de îngurgitare a editurilor sub presiunea concernelor internaționale a avut curajul să deschidă *Andere Bibliothek*, o mică editură, în care a scos cărți la un tiraj de aprox. cinci mii de exemplare, vândute toate și solicitate în continuare. Publicul vestic (care se îndreaptă în ultima vreme spre produsele de casă pregătite de producători particulari, de mică anvergură, cumpărate direct de la producător în piață), a ales această formă nu a produselor în serie, industriale produse în fabrici-mamut, ci Cartea confecționată cu Iubire, Dăruire, cu pasiune, într-un cuvânt cu inimă și suflet (sufletul bucătăresei trece în mâncarea pe care o pregătește, spun hindușii; ce trece, ce se strecoară însă în produsele industrializate, la scară mare, gigantescă, unde muncitorii vin tracasati de lipsuri și nevoi, de supărări și griji, de furie și agresiune, mai mult ori mai puțin reținute?)

Firește contextul de dependențe șantajante (în această molipsitoare erotică a corupției), în acest joc al cenzurii economice (mult mai eficace decât cel al cenzurii interioare, ori a celei mai noi, a cenzurii best-seller-ului: cum să scriu cartea ca ea să fie vandabilă, să aibe succes?), pare a fi invincibil, de nestârpit. De aceea criza constituie momentul re-considerării generale și constituie o șansă, pe care dacă o perpetuăm (perpetuare diabolicum...) și nu ne oprim și ne trezim, o transformăm într-o catastrofă, într-o boală cronică, care va molipsi și distruge la urmă, până și pe cei care se cred avantați și infailibili. Consider că nu suntem încă bolnavi de tot: criza, în mod paradoxal, o dovedește de altfel.

Cultura trebuie să dea o pildă, chiar, și tocmai datorită situației economice disperate în care se găsește (în ciuda ridiculizării ei în această lume demonzată de arginți), nu deplângându-se pe sine, ci punându-se o vreme în slujba unei treziri, în ciuda naivității acestui demers utopic (însă nu este utopia tocmai un cuvânt preferat-anatemizator, ba chiar timorant al demonului?). Altminteri riscă să devină ea însăși o martiră de îndată uitată ca toți cei care s-au jertfit de-a lungul secolelor și de care nimeni azi nu mai vrea să audă. Ea trebuie din contră să se folosească de această criză (care a devenit scuza generală pentru situația precară la care a fost supusă mereu în ierarhia unei națiuni), spre a-și recuceri tocmai acum, în acest moment, locul pe care funciarmente îl merita și prin care o națiune își stabilește, mai întâi și mai întâi locul în lume, în mod adiacent-discret în aceste moderne vremi.

Editurile, revistele literare, cărțile, poezia, joacă în acest context un rol major. Salvarea noastră stă într-o resurrecție a conștiinței în care toiagul îl reprezintă fără îndoială cultura, ca anexă-liant în travaliul lăuntric al fiecăruia în parte întru (mai apoi) o spontană resurrecție socială și politică. Doar prin travaliul individual al fiecăruia se poate în fine îndeplini un deziderat jinduit de unele vârfuri de amar de vreme, cel al resurrecției sociale și, deci, al comuniunii, al re-încropirii sentimentului comunitar al solidarității. □

EVENIMENT

Festivalul Carte și Arte, Ediția a VII-a

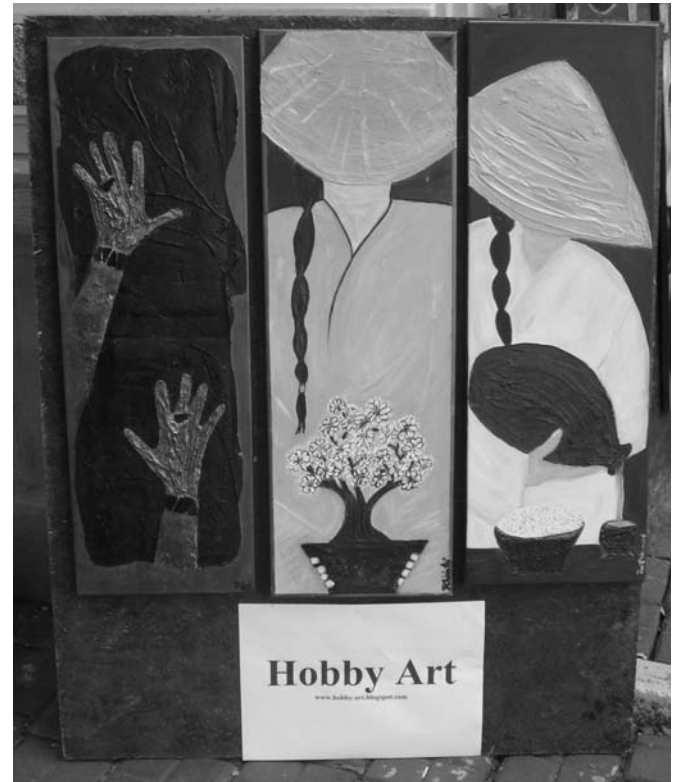
Reportaj fotografic și legende de
Aura CHRISTI

Toamnă plină de rod și... cărți la Palatul Șuțu din centrul capitalei, una dintre cele mai frumoase clădiri ale Bucureștilor.

Expoziție de carte...

...pictură, bijuterii, afișe, pasiuni... de litere și culori.

Editorul Lucia Ovezea, președinte al Federației Editorilor și Distribuitorilor de Carte din România, acordând un interviu fermecătorului și eficientului Valentin Talparu, de astă dată, mai puțin în calitate de organizator al acestui eveniment cultural, mai puțin în calitate de editor... ci ca scriitor. Lansarea romanului Patru femei i-a adus Luciei noi prieteni, admiratori și o mare de flori de toamnă.

Evenimentul Festivalului: lansarea volumului Trădarea criticii de Nicolae Breban, despre care au vorbit, în prezența autorului, Aura Christi, Eugen Negrici și Gabriel Dimisianu. În curând, o masă rotundă dedicată acestui eseu-eveniment. Foto: Andrei Potlog

Festivalul Carte și Arte intenționează, pare-se, să-i invite și pe cineștii Sergiu Nicolaescu și Ioan Cărmăzan. Așa crede autorul Bunevestiri, deci, așa e!

Festivalul a avut printre invitați mari personalități: N. Breban și Alex Ștefănescu, vorbind despre chinezoaicele lui Alex și despre farsele scriitorilor din timpul dictaturii.

În curtea palatului: iubitori de pictură și carte...

...vânzători ambulanți, papagali...

...și nelipsiții lectori ai revistei Contemporanul.

Mascota de lux a Festivalului, poetul Paul Daian, care foarte curând se va muta la pavilionul ROMEXPO, la Gaudeamus. Cocoșul d-sale și-a luat vacanță.

În mod cert începe o lansare...

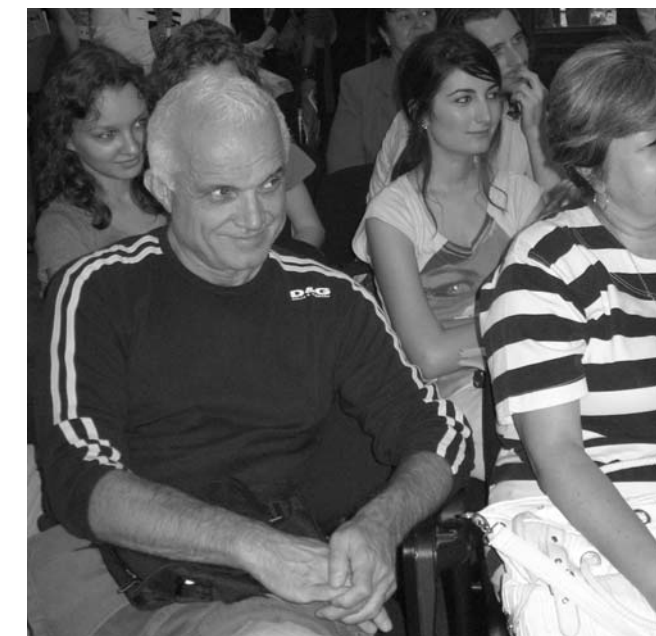
Ba nu. Un vernisaj inaugurat de Lucia Ovezea.

Este tentantă și colecția de ilustrații din perioada interbelică. Ca și când am fi pe malurile Senei.

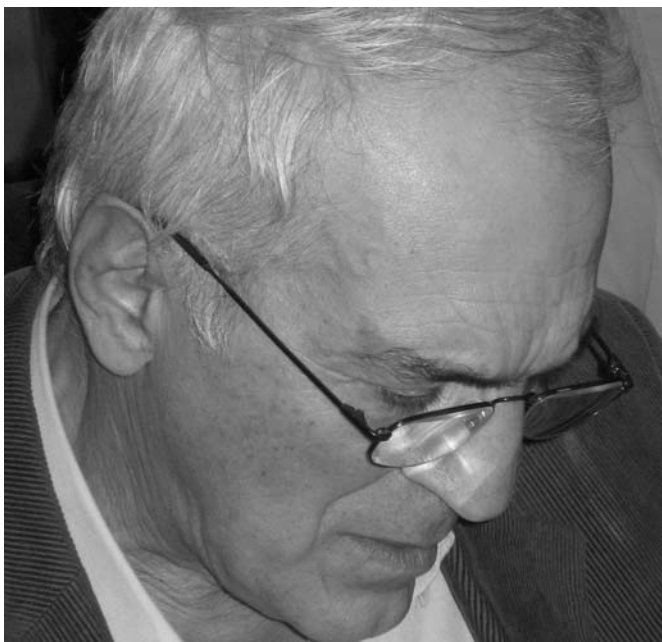
Actrița Silvia Codreanu evocându-l pe Virgil Mazilescu. Istorii literare, poemele administratorului de metafore, povești din culese adunând bucureștenii...

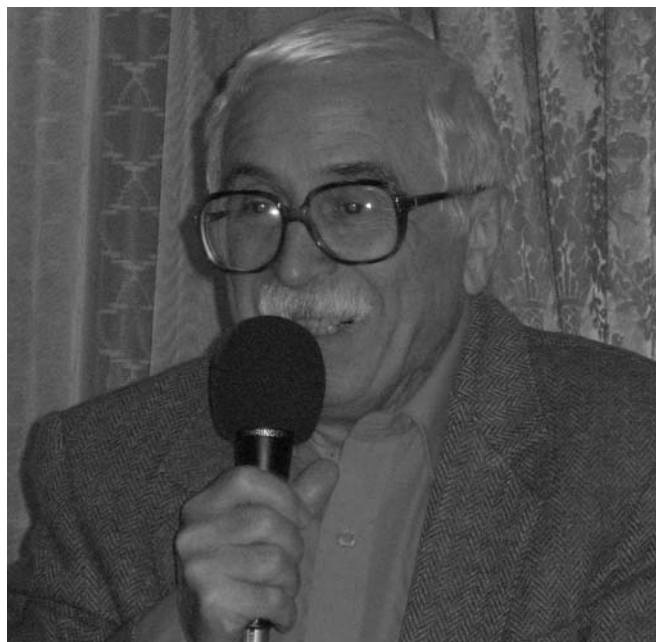
În prim-plan: poetul Liviu Ioan Stoiciu. În fundal o vedem pe Iolanda Malamen.

Janina și Ion Ianoși ascultând elogiul autorului Drumului la zid și al Trădării criticii. Da. Un elogiu făcut criticilor.

Autorul Iluziilor literaturii române este în plină vervă.

„Brebănuș ne trage pe toți după el” susține Gabriel Dimisianu.

Mereu incredibilul Nicolae Breban.

Printre premierele cinematografice românești ale acestui an figurează și primul episod din filmul de „scheiuri” *Amintiri din epoca de aur*, intitulat *Tovarăși, viața e frumoasă*, prin care foarte tineri cinești simt nevoia să-și exprime punctul de vedere asupra epocii moștenite de la părinții lor, sau pe care au și apucat-o, la vârste foarte fragede. Este vorba, așadar, despre un film de *atitudine*, față de modul nostru de viață din anii regimului dictatorial, o reacție firească, așa zice, a unor cinești tineri, chiar dacă „amintirile” lor despre „epoca de aur” sunt mai mult „din auzite”, cum o spune și scenaristul filmului, Cristian Mungiu, din „legende urbane” (așa zice și rurale) despre întâmplările aceluși timp ajunse în contemporaneitate. Cristian Mungiu spune și altceva: „Cu acest film, am vrut să recuperez umorul care ne-a permis să supraviețuim în timpul comunismului”. Și are dreptate. Tinerii cinești de azi, după cum o dovedește filmul lor, nu judecă încruntați trecutul, ci încearcă să scoată din uitare – și reușesc! – fapte derizorii ale vieții de fiecare zi în anii societății românești totalitare, absurdul unor întâmplări și situații de viață pe care mulți dintre „trecătorii” prin acel timp le-au luat de bune. Înainte, însă, de a ne referi concret la recentul film cu *Amintiri din epoca de aur*, țin să aduc în discuție câteva adevăruri cinematografice românești pe care, câteodată, unii dintre noi, de asemenea, le uită. Istoria filmului românesc conține, chiar în anii „epocii de aur”, filme de atitudine față de anumite realități ale societății socialiste, și n-aș da decât câteva exemple, distanțate în timp: *Diminețile unui băiat cuminte* de Andrei Blaier, *Gioconda fără surd* de Malvina Urșianu, *Printre colinele verzi* de Nicolae

CĂLIN CĂLIMAN

Amintiri din epoca de aur Tovarăși, viața e frumoasă

te. Sau să înțelegem cum, în ultimul deceniu socialist românesc, au putut apărea pe ecrane titluri de filme precum *Sfârșitul nopții* și *La capătul liniei* (indiferent despre ce era vorba în respectivele filme), sau cum, în anul 1989, când era programat, în noiembrie, Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român, publicul să fie invitat la filmul lui Dan Pița *Noiembrie, ultimul bal!* Sunt și acestea „amintiri din epoca de aur” peste care n-am vrut să trec, acum, când scriu despre „legende urbane” din epoca respectivă aduse pe ecran de tinerii cinești Hanno Höfer, Cristian Mungiu, Ioana Uricaru,

Răzvan Mărculescu și Constantin Popescu jr (am fost lăsat să înțeleg că autorii scheciurilor din film n-au vrut să cunoaștem identitatea fiecărui autor în parte, propunându-ne, practic un film de atitudine *colectiv*).

Intitulat *Tovarăși, frumoasă e viața*, precum cântecul cu acest refren care este și intonat, în film, episodul „amintirilor din epoca de aur” anunță, din plecare, intențiile autorilor. Avem de a face, practic, cu patru întâmplări ale timpului, pe care scenaristul filmului le consideră „legende urbane” ale „epocii de aur”, întâmplări care, fiecare în felul ei, dă măsura timpului evocat. În primul scheci, un activist de partid inspectează locurile prin care urmează să treacă a doua zi un „convoi prezidențial”, într-o tradițională „vizită de lucru”. „Legenda vizitei oficiale” are un final apoteotic.

Sătenii respectivei așezări se îmbată, la aflarea zvonului că vizita prezidențială s-a amânat și se urcă toți într-un carusel, începând să se învârtă, în neștiire, fără a mai putea să se oprească din învârtit, deoarece la dispoziția „să se urce toată lumea” s-a urcat și mecanicul care urma să oprească instalația, caruselul continuă să se învârtă, iar lumea intră în panică, mai ales când observă că primarul e gata-gata „să dea la rațe”, și se pare că oamenii s-au învârtit toată noaptea din moment ce comentariul (scris) din finalul scheciului anunță spectatorii că, a doua zi, în timpul vizitei oficiale, caruselul continua să se învârtă. Din mai multe motive, al doilea episod al filmului, „Legenda fotografiei de pe prima pagină”, mi-a fost „cel mai aproape”, nu numai pentru că și pașii mei au bătut în neștiire coridoarele de pușcărie, cu linoleum pe jos, ale Casei „Scânteii” (locul de desfășurare al acțiunii), au urcat și coborât de mii de ori scările urcate și coborâte în viteză de personajele filmului (ca-n *Oglinda* lui Tarkovski), ci și pentru că practicile despre care este vorba în această a doua „legendă urbană” îmi erau binecunoscute. S-a întâmplat, în epocă, un eveniment neobișnuit: editorii ziarului *Scânteia* urmau să publice pe prima pagină, poza

a doi șefi de stat, Nicolae Ceaușescu și Giscard d'Estaing, în timpul sosirii acestuia din urmă pe aeroportul Otopeni. Numai că poza le pune probleme serioase: președintele francez avea pălăria pe cap, iar președintele român avea capul descoperit, și căciula în mână. Soluția? Să pună o căciulă în capul președintelui român (astfel de retușuri, care înălțau sau coborau personaje, care rădeau din cadru personaje nedorite, erau o practică frecventă, curentă a fotografiilor de presă), dar s-o pună repede, pentru ca ziarul să prindă trenurile de seară, menite să ducă peste tot în țară cuvântul partidului. Zis și făcut. Cu o foarte mică întârziere (nu ca astăzi, când ministrul transporturilor a desființat, prin „asumarea răspunderii”, trenurile fără întârziere!), trenurile au pornit la drum cu ediția *Scânteii* încheiată. Numai că în redacție, cineva, privind poza de pe prima pagină a *Scânteii*, rămâne perplex: tovarășul Ceaușescu are o căciulă pe cap și alta în mână. Rotativele sunt oprite, ziarele ajunse la destinații sunt „arestate”, iar legenda spune (citim noi) că în ziua respectivă cetățenii țării au rămas fără cuvântul partidului. Cum spuneam, din multe motive, această „legendă urbană” a fost în măsură să-mi spună mai multe decât celelalte, dar nu vreau nicicum să le răpesc celorlalte schițe ceva din meritul lor real.

O a treia povestire are, la rândul-i, tâlcurile ei limpezi. Ne întoarcem în lumea satului, odată cu un activist care își propune să lupte împotriva unei plăgi pe care statisticile oficiale n-o pot ascunde: analfabetismul. Ajungem cu greu în satul respectiv, drumurile sunt inaccesibile pentru mijloace de transport, activistul – la rândul lui – este nevoit să bată drumul pe jos, trece peste niște dealuri, pe lângă un stâlp de înaltă tensiune, unde întâlnește și un cioban, care-i arată calea spre sat. Se pune pe treabă, dar „neștiutorii de carte”, mai ales cei vârstnici, se lasă greu aduși la cursurile de alfabetizare. Ciobanul pe care-l cunoșcuse la venire nu vine deloc la școală, drept pentru care activistul, pe o ploaie torrențială, aleargă după el pe deal, dar ajuns acolo, pune mâna pe stâlpul de înaltă tensiune și este electrocutat de un fulger, viața fiindu-i practic salvată de „analfabetul” de la stână, care-i desprinde mâna de pe stâlp cu o lovitură solidă peste braț. La despărțirea de săteni – cu o căruță plină de „atenții” și cu mâna în gips – activistul de partid are satisfacția că analfabetismul, în comuna respectivă, a scăzut cu un procent impresionant. Nici milițianul din cel de-al patrulea episod nu scapă întreg la capătul întâmplării sale. În preajma Crăciunului, el primește, de la un neam de la țară, un porc viu. Până a se hotărî ce face cu respectivul patruș, care gușă vârtos, îl urcă – împreună cu soția și copilul – în apartamentul lor de bloc. După îndelungi discuții, la sugestia inițial respinsă a băiatului, ei se hotărăsc să „gazeze” porcul – un vecin tocmai le procurase o butelie nouă – izolează bucătăria, unde se afla porcul, întreprind alimentarea electrică în apartament, dau drumul la gaze și așteaptă ca animalul să-și dea duhul, ceea ce, la un moment dat, simt că s-a întâmplat, drept pentru care aerisesc bucătăria, restabilesc circuitul electric, aprind un chibrit în bucătărie să verifice acuratețea aerului din cameră, și trec la operația pârlierii porcului cu lampa de gaz, numai că – imediat după aceea – porcul, pur și simplu, explodează, pentru că inhalase gaz destul. Legenda spune că segmente din porcul explodat au putut fi recuperate, așadar familia milițianului n-a rămas fără carne de porc la Crăciun.

„Amintirile” din „epoca de aur” au fost bine primite la Cannes și au fost achiziționate de multe țări ale lumii. Aș mai aminti doar faptul că autori ai imaginii sunt Liviu Marghidan, Alex Sterian și Oleg Mutu, iar din distribuția foarte numeroasă a celor patru filme am reținut câteva nume: Teodor Corban, Călin Chirilă, Ion Sapdaru, Virginia Mirea. □

Breban, *Mere roșii* de Alexandru Tatos. Este drept că după „scandalurile” create de filme precum *Un film cu o față fermecătoare* de Lucian Bratu, *Meandre* de Mircea Săucan sau, ca un corolar în epocă, *Reconstituirea* de Lucian Pintilie, o bună bucată de vreme, filme cu „băieți cumiți” ca *Vive* al lui Dan Nuțu sau cu „fete fermecătoare” ca Ruxandra Margareta Păslaru n-au mai intrat în producție, locul lor a fost luat de tineri agronomi spornici și eficienți, de medici stagiați îndrăgostiți de viața la țară, de ingineri a căror preocupare primordială era afirmarea noului. Dar au venit anii '80, cei mai grei – din punctul nostru de vedere – ai regimului dictatorial și, încă de la începutul deceniului respectiv, pe ecrane a fost prezentat filmul lui Mircea Daneliuc *Croaziera*. Nici până astăzi nu s-a putut demonstra cum a fost posibilă în „epocă” realizarea unui film ca acesta, despre un „cârmaci” inconștient și iresponsabil, obtuz și ridicol, care-și poartă „corabia” spre dezastru, în sunet de fanfară. Nu era acesta un film de atitudine? Și exemplele ar putea continua, pe tot parcursul aceluși deceniu, de la filmul din 1981 *Probleme personale* de David Reu (care ecraniza romanul lui Grigore Zanc intitulat „Cădere liberă”, căderea liberă nefiind a oricui, ci fiind aceea a societății socialiste multilateral dezvoltate) până la *Secretul... armei secrete* de Alexandru Tatos din 1989 (arma secretă a „Împăratului” din basmul cinematografic trăgea... îndărăt, distrugându-și în timp record propriile oști, fapt care ne-a dus, de atunci, gândul spre butada binecunoscută în epocă, „victoria socialismului împotriva întregului popor”). Odată și odată va trebui să reconsiderăm atent trecutul filmului național, pentru a înțelege cum s-au putut realiza, atunci, astfel de filme, de-a dreptul disiden-

Filmul *Francesca* vine pe ecranele românești însoțit de rumorile și ecourile așa numitului „scandal venetian”. Prezentată în avanpremieră mondială la a 66-a ediție a prestigiosului Festival de la Veneția, în secțiunea *Orizzonti*, pelicula semnată de debutantul Bobby Păunescu a stârnit, datorită unor replici caustice despre proasta percepție a românilor în Italia, reacții furioase din partea unor politicieni care au cerut interzicerea proiecțiilor. Deși există pricolul ca această opera prima să fie receptată numai prin „grila” polemicilor mult mediatizate, ea ar merita să fie privită cu atenția cuvenită unui debut interesant și bine plasat în contextul fenomenului numit „Noul cinema românesc”. *Francesca* duce mai departe formula poveștilor „minimaliste” agreeate de acest nou cinema, precum și privirea atentă, dintr-un unghi personal, asupra realității românești.

Dorind să vorbească despre oameni obișnuiți și problemele lor cotidiene, filmul își alege drept eroină o tânără educatoare de 30 de ani aflată în pragul unei mari decizii: va pleca să

DANA DUMA

Francesca: *despre discipol și maestru*

bună intuiție pentru dialog (semnalată și de producătorul peliculei, Cristi Puiu), filmul descrie cu autenticitate medii și personaje bine inserate în ele. Personajele arată și vorbesc asemeni „vecinilor de pe palier” din cartierele bucureștene. Autorul sporește interesul poveștii fără happy end prin analogiile cu un caz real, celebrul „caz Mailat”, violatorul care, după ce a ucis cu brutalitate o femeie de 47 de ani într-o stație

va”. Tot el ne livrează explicația numelui ales pentru eroină: Francesca vine de la sfânta Francesca Cabrini, protectoarea emigranților italieni în America din secolul trecut.

Opțiunea pentru registrul discreției și pentru focalizarea asupra unui destin fără ecou mediatic ne fac să-l credem pe autor că nu a mizat pe potențialul senzaționalist al subiectului. De altfel, Bobby Păunescu recunoaște că maestrul său este Cristi Puiu, autorul care a declanșat imensul interes al criticii internaționale față de tânărul cinema românesc grație peliculei *Moartea domnului Lăzărescu*. Păunescu a fost producătorul acesteia, precum și al unor scurt metraje realizate la compania fondată împreună, *Mandragora*. Debutând, după ce a urmat și cursurile intensive ale unei școli de cinema din Los Angeles, noul regizor declară că *Francesca* este, pentru el, „filmul de absolvire a școlii de film Cristi Puiu”. Cine cunoaște scurt și lugmetrajele, dar și opiniile despre cinema ale acestuia, înțelege că declarația nu e o amabilitate de circumstanță. De la Puiu a învățat, desigur, să se ghideze după opinia lui Truffaut potrivit căreia „un film trebuie să spună ceva despre autor și despre cinema, în general”.

Păunescu a scris un scenariu pe o temă față de care are o raportare personală, sinceritatea vibrației față de ea, nutrind imaginile și replicile acestui film. A tratat subiectul făcând uz de mijloace cinematografice asemănătoare celor preferate de maestrul său, ca de pildă planurile lungi și mizanscena în profunzime. Acestea sunt însă preferate de majoritatea regizorilor care mizează pe cartea realismului și se preocupă mai degrabă de „ce” și nu de „cum” povestesc.

Din buna școală Cristi Puiu vine probabil și pregnanța tuturor personajelor, atât principale cât și secundare: niciunul nu trece prin cadru neobservat. Fieșcul interpretării contribuie consistent la reușita ansamblului, filmul oferind partituri inspirat abordate de Monica Bărlădeanu (*Francesca*), Luminița Gheorghiu (*Mama*), Teo Corban (*Tatăl*), Doru Ana (*Nașul*), Dorian Boguță (*Miță*), Dan Chiriac (*Zâna*), Ion Besoiu (*Bunicul*) sau debutantul Mihai Dorobanțu (*Remulus*). Nu știu dacă Bobby Păunescu are în vedere ceea ce se numește „o carieră regizorală”. Mi se pare însă că *Francesca* e un debut onorabil, bine venit în contextul noului nostru cinema care nu poate continua să trăiască numai prin vârfuri. El are nevoie, pentru a se consolida, de o bună „bază” formată din filme care valorifică achizițiile sale cele mai importante. □

lucreze în Italia. Deși acceptă o slujbă sub calificarea ei, devenind infirmiera unui bătrân dintr-o localitate cu nume greu de pronunțat de pe lângă Milano, Francesca speră să economisească destul și foarte repede pentru a deschide o grădiniță particulară. Cei apropiați au reacții diferite: de la descurajarea nervoasă din partea tatălui (care rostește incriminatele replici despre „curva de Mussolini care a spus că românii au crima în ADN” și despre primarul Veronei care a declarat orașul „liber de români”) la susținerea totală din partea mamei și a prietenilor. Tânăra devine un personaj acționând sub presiune (ca mai toate personajele Noului cinema românesc) atunci când încearcă să rezolve, înainte de plecare, problemele financiare ale iubitului, implicat în afaceri dubioase cu terenuri în litigiu și mari datorii la mafia țigănească. Acumulând bune observații despre obsesia românilor de a se „realiza” în altă parte, cu o

de autobuz din Roma, a declanșat uriașe reacții xenofobe, vizându-i pe românii din Italia. Nu întâmplător personajului cel mai detestabil al filmului, mafiotul șef, poartă un prenume asemănător cu celebrul criminal, Remulus. Deși violențele au loc pe teritoriul nostru, conexiunile cu situația italiană a emigranților din România sunt pregnante.

Bobby Păunescu își explică foarte convingător sensibilitatea față de această nefericită întâmplare: „Eu am fost crescut la Milano și Italia face parte din mine. Lumea mea a fost răsturnată de această poveste și am simțit nevoia să reflectez mai profund asupra relațiilor dintre români și italieni: o temă tabu în contextul difuzei tendințe anti-românești”. Tonul filmului atestă această abordare personală a problemei, declanșată, după părerea proaspătului regizor de „criza de identitate tipică țărilor ex-comuniste, care duce la căutarea unui «altunde-

●●● CĂTRE CITITORII DIN STRĂINĂTATE

Pentru anul 2010 vă invităm să vă abonați la revista *Contemporanul. Ideea Europeană*, trimițând pe adresa noastră, prin poștă, în plic, un cec în valoare de 70 euro (sunt incluse taxele postale).
Fundatia Culturală Ideea Europeană
cont: RO60RNCB0072049676950002
BCR Filiala Sector 1 București

Prețul abonamentului pentru Republica Moldova este de 60 euro (sunt incluse taxele postale).
Vă invităm să trimiteți pe adresa redacției adresa dvs. completă.

Adresa:
FUNDAȚIA CULTURALĂ IDEEA EUROPEANĂ
C. P. 113, O. P. 22, Sect. 1, București, cod 014780
Piața Amzei nr. 13, sect. 1, București.
tel./fax: 4021 212 56 92; 4021 212 99 39
E-mail: fcideeaeuropeana@yahoo.com
Web: www.ideeaeuropeana.ro

●●● CĂTRE CITITORII DIN ȚARĂ

Pentru anul 2010 vă invităm să vă abonați la revista *Contemporanul. Ideea Europeană* la sediul redacției (sau expediind prin mandat postal suma corespunzătoare, pe numele dlui Andrei Potlog, notând adresa dvs. exactă), precum și la orice oficiu poștal din țară.
În catalogul Companiei Naționale „Poșta Română” S.A. revista are Codul 19139; în catalogul Rodipet S.A.: 2017/Cap. 7

Prețul abonamentului pe un an: 36 lei

Taxele de expediere sunt incluse în această sumă.

Cititorii care se abonează pe un an vor primi revista fără majorările de preț provocate de inflație.

FUNDAȚIA CULTURALĂ IDEEA EUROPEANĂ
cont: RO87RNCB0072049676950001 – BCR
Filiala Sector 1, București

polemice

Ilie Rad

Scrisorile din exil ale lui Lucian Boz

În anul 2001, profesorul Mircea Popa, cunoscutul critic și istoric literar, mi-a dat un exemplar din volumul Lucian Boz, *Scrisori din exil*. Lucian Boz în corespondență cu Ștefan Baciu, Emil Cioran, Anton Dumitriu, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Constantin Noica și Nicolae Steinhardt. Ediție îngrijită și note de Mircea Popa. Traduceri de Doru Burlacu, Călin Teușan și Rozalia Groza, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001, volum apărut în noua serie a colecției „Restituiri” a Editurii Dacia, coordonată de Mircea Popa (care mi-a amintit de vechea colecție „Restituiri” a aceleiași edituri, îngrijită de Mircea Zăciu, în cadrul căreia am debutat și eu editorial, cu volumul Horia Bottea, *Game și pendulări*. Cu o evocare de Geo Bogza și patru scrisori inedite ale lui Tudor Arghezi către autor. Ediție îngrijită de Zaharia Macovei și Ilie Rad[u-Nandra]. Postfață de Ilie Rad[u-Nandra], Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984). Pe moment cartea nu m-a interesat în mod deosebit. Ajuns întâmplător în Australia și mergând, la Sydney, pe urmele lui Lucian Boz, am citit cartea de corespondență cu alți ochi și cu alt interes. O prezint pe larg, mai ales că ea nu s-a bucurat, la apariție, de ecoul pe care îl merita.

Lucian Boz (1908-2002), se știe, este un reprezentant de seamă al generației de aur interbelice, care i-a dat pe toți cei amintiți mai sus și pe mulți alții (Mircea Vulcănescu, Vintilă Horia, Mihail Sebastian, Haig, Arșavir, Jeni Acterian ș.a.). A publicat volumele: *Eminescu. Încercare critică*, Editura Slava, București 1932 (ediția a II-a, Sydney, 1979); *Cartea cu poezi*, Editura Vremea, București, 1935; *Franța, 1938-1944*, Editura Cartea Românească, București, 1945; *Masca lui Eminescu*, editura autorului, Sydney, 1979; *Moartea abstractă și alte trei nuvele*, editura autorului, Sydney, 1980; *O săptămână a poeziei*, editura autorului, Sydney, 1981; *Anii literari '30*, editura autorului, Sydney, 1981; *Scrieri*, I, ediție îngrijită de Nicolae Töne, Editura Vinea, București, 1998; *Piatra de încercare*, Editura Vinea, București, 2000, la care se adaugă volumul de scrisori amintit.

Scrisorile i-au fost trimise lui Mircea Popa de Lucian Boz, în 1995, ca urmare a unei recenzii pe care criticul clujean o publicase la una din cărțile acestuia. Norocul că Boz îi poate trimite și propriile sale scrisori, expediate celor șapte personalități, se explică prin faptul că el își păstra copii după scrisorile expediate.

Mircea Popa a publicat această corespondență mai întâi în reviste, în cursul anilor 1996-1997: *Steaua*, *Tribuna*, *Familia*, *Apostrof*, *Discobolul* etc.

Volumul se deschide cu lotul de scrisori de la/către Ștefan Baciu, poetul stabilit la Honolulu, care, la un moment dat, îi trimite un *Mesaj tropical pentru cei 3 de la Facla*, din care reproducem prima strofă: „Prin verb închis în tufe cântă cardinalii/ din inimă cad cuburi de moloz/ se scutură olandrii și migdalii/ în Sydney eu îi scriu lui Lucian Boz.”. Cei din exil urmăresc cu multă atenție realitățile politice din țară, se plâng de cenzurarea corespondenței și a cărților trimise în România, anii '70 fiind văzuți ca un fel de teroare. Dintre toți corespondenții, Ștefan Baciu este cel mai virulent împotriva regimului comunist de la București. O va recunoaște și Lucian Boz însuși, într-o scrisoare din 7 iunie 1978, trimisă lui Steinhardt, care se afla în străinătate, Boz fiind uimit de curajul acestuia, care, într-o poezie scrisă în engleză, pentru cei 60 de ani ai lui Ștefan Baciu, vorbește „de rezistență (tu îi spui «stubbornness»), de felul cum trebuie să nu cîntecști în fața opresiunii și închisorilor”. Iar mai departe: „Bine, mă băiatule, tu te vei întoarce în țară. Or, după cum știi, Baciu e un adversar înverșunat al regimului decolo și, în consecință, «încondeiat». Ștefan Baciu amintește de unele drame ale comunismului românesc (el arată, de pildă, că biblioteca lui din România a fost arsă în timpul stalinismului, că nu și-a putut vedea mama decât după 23 de ani!). După celebrele teze din iulie, „stalinistii «strâng din nou șurubul», iar bruma de liberalizare se va duce”. În scrisoarea din 27 ianuarie 1972, poetul scrie: „Din țară vești rele. «Șurubul» și mai strâns, se pare că restalinizarea (!) e în mers.”; „Neostalinismul s-a instalat la putere sub masca «națională» a unui «apucat», Ceaușescu.” (14 mai 1974); „În Țară, toți trebuie să scrie poeme despre Ceaușescu; mai rău ca pe vremea lui Stalin!” (29 iunie 1974). La 25 aprilie 1972, Baciu vorbește despre încercările regimului de la București de a atrage emigrația de partea sa, a cărei voce devenea tot mai puternică: „Văd că RSR au (sic!) făcut acum o «societate» (România), pentru relațiile cu emigrația. Și anunță chiar o revistă! Oare, până mai ieri nu eram «fugari»?”. Revista preconizată se va numi *Glasul patriei* (devenită, din 1972, *Tribuna României*) și la ea vor colabora, obligați, și foști adversari ai regimului comunist, care făcuseră ani buni de pușărie: Nichifor Crainic, Radu Gyr și alții! Lui Ștefan Baciu însuși i se face propunerea (în 1969, prin Constantin

Nissipeanu) de a i se tipări în țară un volum, ceea ce poetul, spre lauda sa, refuză, deși în repetate rânduri se plânge de problemele financiare pe care le are cu tipărirea revistei *Mele*.

Baciu arată cazuri în care se vede rolul nefast al propagandei: poetul avangardist Ilarie Voronca era făcut de culturnicii de la București, după apariția volumului din 1961 (*Poeme*. Traducere de Sașa Pană. Prefață de Eugen Simion), un reprezentant al... realismului socialist! Găsim ecouri ale anului 1968, cu atitudinea lui Ceaușescu față de invazia din Cehoslovacia.

Sunt date la iveală fapte reprobabile, precum gestul lui Miron Grindea de a publica, sub semnătură proprie, un material despre teatrul lui Eugen Ionescu, scris de Mira, soția lui Ștefan Baciu! De asemenea, cu altă ocazie, deplânge absența spiritului critic în exil, a criticii profesionale: „În exil, cititorul «de meserie» e o rara avis, când există!” (22 februarie 1973).

Ștefan Baciu îi cere lui Lucian Boz colaborări la revista internațională de poezie, *Mele*, îl înștiințează de apariția unor numere tematice, dedicate lui Mattis Teutsch, Urmuz, Grigore Cugler-Apunake, Jaques G. Costin sau îi solicită copii după reviste de avangardă (*75HP*, *unu*, *ulise*), pe care poetul nu avea unde să le consulte.

Nu lipsesc aspectele din viața literară: Eugen Jebeleanu este considerat unul din stalinistii epocii („cel mai de seamă stalinist din RSR, azi...”; „trist personaj pro-stalinist, într-o literatură care caută să evadeze din trecutul stalinist” – 25 ianuarie 1971). Pictorul Perahim este considerat „sălbatic stalinist, intrat în Țară cu tancurile sovietice, dușman declarat al socialismului democratic”, iar Sașa Pană „e un (biet) leninist: fricos și timorat, care, în definitiv, se simte cu musca avant-gardistă pe căciulă”.

Ample considerații se fac pe marginea presei din exil: „«Presa» exilului românesc, cu mult limitate excepții, nu se poate ceti. E o jale, dar așa este! Din Washington DC, «cineva» de la legația comunistă îmi trimite ziare, dar nici alea nu se pot ceti, și în afară de asta, apar pe-o hârtie care are un miros de nesuferit. Un fel de hârtie de prins gândaci!” (25 ianuarie 1971).

Al doilea lot de scrisori este între Lucian Boz și Emil Cioran (1979-1988). Găsim aici un Cioran apreciind resursele expresive ale limbii române („Limba valahă, de câte resurse nu dispune oare!”), reflexiv („Îmbătrânind, devenim mai concilianți sau, poate, mai lași”), dar și cu durități la adresa poporului român, care ne amintesc de celebra lui carte, *Schimbarea la față a României*: „Nu poți rămâne indiferent în fața acestor veleități de cultură la un popor de ciobani.” – 18 ianuarie 1983. Aflăm unele informații despre activitatea lui Cioran, explicațiile refuzului său a unor premii literare, bucuria reînnoării unor relații cu prieteni de odinioară etc.

O cu totul altă conotație are schimbul de scrisori între Anton Dumitriu și Lucian Boz. Primul se afla în România, al doilea în Australia. Amândoi știau că scrisorile lor sunt cenzurate, mai ales că schimbul epistolar debutează în anul 1979, când România se pregătea să intre în ceea ce profesorul Mircea Zăciu numea „deceeniul satanic”, iar cenzura (inclusiv a scrisorilor) devenea tot mai drastică. Anton Dumitriu (1905-1992) fusese profesor universitar la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București. În 1948, odată cu reforma comunistă a învățământului, este dat afară de la catedră, fiind apoi arestat și închis la penitenciarul din Aiud, Caransebeș etc. Revine în viața publică abia în 1964, deci după 16 ani, când este numit cercetător la Centrul de Logică al Academiei R.S.R.

În ianuarie 1979, în prima scrisoare-răspuns către Lucian Boz, Anton Dumitriu vorbește despre cartea sa, *Philosophia Mirabilis*, pe care i-o trimisese prietenului său din tinerete: „Nu știu dacă ai primit-o, fiindcă nu am avut nicio confirmare. Fie că s-a pierdut, fie că răspunsul d-tale de confirmare s-a rătăcit.” Anton Dumitriu se face a ignora ipoteza că scrisoarea lui Lucian Boz ar fi putut fi interceptată și sechestrată de Securitate, fiindcă provenea, nu-i așa, de la un trans-fug! Mai departe, Dumitriu scrie: „Aș fi bucuros să știu unele lucruri despre cursul vieții d-tale, ceea ce mi-ar completa tabloul despre viața tumultuoasă a generației mele și destinul nostru tulbure și divers.” Adică 16 ani din viața sa, petrecuți prin închisori, sunt catalogați, eufemistic, drept „destinul nostru tulbure și divers”. O asemenea drastică autocenzură nu am mai întâlnit decât la Ioana Em. Petrescu, în *Molestarea fluturilor interzisă* (1998), apărut așadar după Revoluție, un volum epistolar, conținând scrisori trimise din SUA, unde ea se afla cu o bursă Fulbright, între anii 1981-1983. O singură dată, mizând pe relația viață-cafea, Anton Dumitriu scrie: „Azi am primit amabilul d-tale dar: cafeaua. Mulțumesc cordial pentru dorința pe care o ai de a-mi «îndulci» viața, deși eu o beau amară!” (3

febr. 1987). Știind că și scrisorile ei ar putea fi interceptate, se sfia să facă cea mai mică aluzie la realitățile politice sau sociale din România socialistă! Interesant este că nici Lucian Boz nu voia să îi facă vreun rău prietenului său din România, fiindcă îi scrie: „Am primit cartea ce-mi trimiseseseși, *Philosophia Mirabilis*, am citit-o cu mare interes și ți-am mulțumit printr-o scrisoare trimisă prin avion. Văd, cu mult regret, că rândurile mele nu ți-au parvenit.” (1 febr. 1979). Interesantă este o explicație a lui Boz, anume că nu a putut veni în România din cauza... lipsei de timp: „Mă aflu în Europa la fiecare doi ani, însă cum voiajul este întotdeauna legat de interes de afaceri, n-am găsit încă timpul de a veni în țară, ultima mea vizită la București fiind cea din februarie 1947.” (1 febr. 1979). La 5 martie 1979 își exprimă explicit intenția de a veni în țară: „Mă gândesc de multă vreme să vii în țară pentru vreo zece zile. Timpul însă nu mi-o îngăduie.” Tot în această epistolă, Lucian Boz îi scrie despre întâlnirile pe care le avea, la Paris, cu Emil Cioran („filosof acesta”), Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ionel Jianu, nume importante ale exilului românesc, considerați (cu unele excepții) persoane indezirabile la București (în afară de Mircea Eliade, ceilalți nu sunt incluși în dicționarele literaturii române, apărute în perioada comunistă). Dar se oferă să îl ajute, dacă are nevoie „de o carte sau de un medicament ce nu se găsește în țară”. În a doua scrisoare pe care i-o trimite prietenului său, pe care nu îl văzuse de peste trei decenii, Anton Dumitriu îi spune doar atât: „Despre evoluția vieții mele și împrejurările prin care am trecut, probabil că știi, cel puțin în linii generale.” Dumitriu îi mai scrie că, în 1972, fusese la Paris (suntem în anii de relativă liberalizare a regimului), că eseul său, *Philosophia Mirabilis*, „s-a bucurat de succes în țară, ediția completă de 6300 ex[emplare] fiind epuizată în vreo trei săptămâni, ceea ce este un record.” În 23 iulie 1984, Anton Dumitriu revine asupra setei de lectură a publicului românesc: „Este un fenomen cu totul neîntâlnit, setea de a citi a publicului de la noi. Adu-ți aminte câte exemplare de filosofie sau de poezie se puteau vinde între cele două războaie.” (23 iulie 1984). Dar Anton Dumitriu nu precizează cauzele setei de lectură: imposibilitatea românilor de a călători, inexistența canalelor de televiziune, a altor modalități de petrecere a timpului liber. De altfel, la 18 decembrie 1980, Anton Dumitriu nu mai este așa de încântat în legătură cu statutul cărții în România comunistă: el predase la tipar o carte de eseuri filosofice și spune: „Este o mare incertitudine cu privire la data apariției lor.” (o asemenea incertitudine se găsește și în scrisorile publicate de mine: Geo Bogza. *Rânduri către tinerii scriitori ardeleni*. Scrisori și telegrame trimise de Geo Bogza lui Teofil Răchiteanu, Ilie Rad și Viorel Mureșan, în anii 1973-1991. O carte gândită și realizată de Ilie Rad, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2003).

O adevărată echilibrată face și Lucian Boz în scrisorile către Anton Dumitriu, atunci când, de pildă, vorbește despre omiterea sa din unele ediții critice. De exemplu, Constanța Constantinescu, care a îngrijit seria de *Scrieri* a lui Pompiliu Constantinescu, apărută în șase volume (1967-1972), „publică toate articolele, criticele și studiile lui P. Constantinescu, omițând a publica recenzia despre eseul meu amintit mai sus”, iar în volumul I din *Paginile literare* ale lui Vladimir Streinu, o frază elogioasă la adresa lui Boz a fost eliminată. Cenzura comunistă, responsabilă de aceste omisiuni, nu este amintită!

Anton Dumitriu lansează chiar ipoteza venirii lui Boz la București, deși știa bine că așa ceva nu este posibil. În orice caz, regimul era acum puțin mai relaxat: românii puteau călători, puteau corespunde, puteau menține relațiile cu profesorii străini etc. Din păcate, cum știm, această perioadă a durat foarte puțin, regimul înăsprindu-se după tezele din iulie 1971. Lucian Boz este foarte violent față de o recenzie pe care o publicase în *Cronica* (9 martie 1979) Theodor Codreanu, la cartea *Mihai Eminescu*, de G. Călinescu, în care Boz este acuzat de faptul că este obsedat de „morbil eminescologic” și că e un „necrofor”. Ne dăm seama de greutatea pe care le întâmpina Lucian Boz, dorind să își strângă în volum cronicile din perioada interbelică: „Sunt handicapat de faptul că-mi lipsesc din colecție o serie de astfel de cronici, risipite în publicațiile de-acum 50 de ani. Am scris unor prieteni, rugându-i să copieze, din colecțiile Academiei, aceste cronici.”

Avem o dovadă clară că Securitatea cenzura scrisorile și că le da drumul doar celor care nu puneau probleme. Iată ce îi scrie Anton Dumitriu lui Lucian Boz, la 5 februarie 1981: „Am primit și scrisoarea d-tale din 6 iulie 1980, la care ți-am răspuns pe larg, dar cum poșta *fait des sciennes partout*, este evident că nu ai primit-o. Mă miram în această scrisoare de meandrele destinului d-tale – și totodată de întortocherile pe care le-a avut și destinul meu.” Din delicatețe

LUCIA DĂRĂMUȘ

Incursiuni engleze

Selby este un oraș vechi, care, de-a lungul anilor, s-a dezvoltat în jurul unei mănăstiri, în timp, peste acest loc, trecând în mod succesiv perioade istorice, bucurii și dezastre. Selby Abbey a început ca o mănăstire benedictină din nordul Yorkshire-ului, mănăstire închinată Sfintei Maria și Sfintului Germain. Spre bucuria englezilor de astăzi, spre încântarea vizitatorilor, mănăstirea, în prezent biserică, s-a păstrat, deși a suferit în decursul anilor dezastre care, însă, au fost remediate. Mai mult, biserică, prin artefactele pe care le adăpostește, se constituie ca o bijuterie istorică. În prezent clădirea nu mai este un așezământ mănăstiresc, nemaiadăpostind călugări. Populația orașului Selby folosește clădirea Abbey ca pe o biserică parohială, serviciile divine ținându-se cu regularitate.

Istoria Selby Abbey coincide pe alocuri cu istoria Angliei, având frumusețea ei legendară. Se spune că, Benedict, călugărul francez, a avut o viziune conform căreia viitoarea mănăstire, viața ei, ar fi atârnat de el. Benedict era cel sortit s-o ridice. Viziunea, conform legendei, i-ar fi indicat și locul hotărât, prin cele trei lebede care planau deasupra unei ape. Viziunea devine reală în 1069, William Cuceritorul acordându-i lui Benedict dreptul de a ridica construcția cu destinație religioasă. Legenda continuă, spunând că William Cuceritorul s-a lăsat înduplecat la vederea relicvelor Sfintului Germain, călugărul aducându-i degetul sfântului. Timp de 500 de ani, mănăstirea a fost un așezământ deschis pentru trecători, călugării oferindu-le acestora adăpost. În tot acest timp, biserică a suportat transformări, îmbunătățiri, dar și dezastre naturale și produse de mîna omului. Henry VIII, după dispuța cu Papa, transformă Biserica într-o Biserică a Angliei, cu specificitatea ei, multe din așezămintele călugărești, în acel timp, fiind distruse iar proprietățile capturate. Abbey devine apoi Biserică parohială a orașului Selby, însă, istoria tratată de mîna omului intervine din nou, pentru că în timpul Războiului Civil, trupele lui Cromwell fac o mulțime de pagube, folosind clădirea, odinioară mănăstire, pe post de grajd.

În timp, suportă transformări datorate naturii sau prin intermediul uman. În 1690 turnul bisericii este secționat iar partea de sud distrusă, moment în care, din lipsă de bani, ea va fi îndepărtată. În timpurile victoriene naosul a fost restaurat, peretele interior dat jos și turnul reconstruit. În jurul lui octombrie 1906, mănăstirea a suportat cel mai groznic dezastru, fiind cuprinsă în întregime de flăcări.

Arhitectura acesteia, așa cum se prezintă și astăzi, trimite spre motive religioase, fiind construită în formă de cruce. Sala principală este numită naos. La ieșirea din partea estică se află corul, sanctuarul cu altarul, brațele crucii fiind numite Transept. În naos sînt ținute atît concertele, cît și întîlnirile publice. Se pare că la început nu existau scaune, însă cei batrîni puteau folosi locurile din piatra de-a lungul peretelui.

După incendiu, întreaga biserică este reconstruită, făcîndu-i-se ușoare modificări, îmbunătățiri sau adăugiri, tavanul de lemn fiind reșezat iar reliefurile aurite. Imediat cum intri, un ornament aurit se află în fața celor trei fețe ale Trinității. De aici, istoria, legendele și credința se împletesc, dînd foma unei culturi unice. Unele artefacte, cum ar fi castelul și elefantul, amintesc de povestea Eleanorei din Castille, care, după tiparul frumoaselor tragedii antice, în care femeia preferă să moară în locul bărbatului, își salvează soțul, pe Eduard, extrăgîndu-i cu buzele otrava căpătată în timpul unei cruciade. Dar Abbey are și date ce țin de acribia istorică, știindu-se că a fost planificată de Hugh, al doilea abate, fiind chemat din Durham, unde se plănua ridicarea altei mănăstiri benedictine. Între cele două există însă o legătură, pentru că unul din stîlpii principali ai Abbey este copie fidelă a celui din Durham, motiv pentru care a fost botezat *stîlpul lui Abbot Hugh*.

Erorile umane sau, poate cele naturale, au făcut ca biserica să nu cunoască monotonia, latura unui arc al bisericii scufundîndu-se sub greutatea turnului care a împins fundațiile Abbey în pămîntul argilos, îmbibat de umezeală. Scufundarea este însă oprită în jurul anului 1150, timp în care biserica suportă noi consolidări. Din dezastrul flăcărilor, se pare că doar acoperîmintul de la Norman Font a supraviețuit. Norman Font reprezintă marele bol folosit pentru botez, mulți copii începîndu-și viața creștină aici. Istoria capătă o nuanță de poveste, datorită vrăjitoarelor care dădeau tîrcoale bolului. Se spune că învelitoarea bolului a fost pusă tocmai pentru a îndepărta vrăjitoarele care furau apa pentru a o folosi la fierturile lor magice.

Fiecare artefact își are însemnătatea lui, astfel că, în partea de nord există un plug devenit celebru, fiind folosit în Duminică Plugului, în fiecare an, în ceremonia de binecuvîntare a plugului. În partea sudică poate fi admirat blazonul sub formă de scut, al familiei Washington. Se pare că primul Președinte al Statelor Unite a folosit acest simbol în momentul în care a ales steagul pentru noua țară. După cum se poate observa, perioadele istorice se suprapun. În aceeași aripă se află un însemn în formă de șarpe, care a fost propus de un preot francez în Auxerre, orașul în care Benedict avuse cîndva viziunea. Astăzi, Abbey reprezintă și locul în care sînt comemorați cei căzuți în diferite războaie, astfel, sub geamurile cu inscripții religioase, sînt înșirate coroane de maci, amintind de cei uciși în Primul Război Mondial. Fiecare colț al mănăstirii își are propria poveste. Partea de sud este, de asemenea, încărcată de simboluri și istorie. Spre partea superioară, într-o fereastră poate fi privit conducătorul israeliților, Josua, amintind de istoria antică a Israelului, de Canaan și ținutul făgăduinței. În partea frontală, poate fi admirat vechiul vas pentru apă sfințită, apa vieții în terminologie populară, în basme și legende, care, în trecut, era folosită de călugări.

Vechiul cu noul se întrepătrund pe aceste meleaguri, dînd la iveală o țesătură fină de istorie, civilizație religioasă, cultură și, de ce nu, știință, pentru că datorită ei, cea care stă în umbră, mănăstirea a rezistat timpurilor. Sub turn se află anvonul împodobit cu basorelieful și statuia abatelui Hugh. De acolo, încă și astăzi, exegeza textului religios este oferită celor care intră. Ca un element aparte pentru istoria locului este statuia care o reprezintă pe Împărăteasa Elena, mama Împăratului Roman Constantin, cea despre care legendele spun că ar fi fost găsitorea crucii pe care a fost răstignit Iisus. O altă figură marcantă pentru istoria religioasă și culturală a Angliei, care poate fi admirată aici și despre care poți afla, este statuia Sfintei Hilda, cea care a fondat în partea de nord un alt așezământ mănăstiresc, peste care perioadele istorice s-au suprapus – Whitby Abbey. De o însemnătate aparte, trimițînd spre istoria poporului Israel, sint Capela Invierii și fereastra sudică cu vitraliu, de la 1300, povestind despre toate familiile regale ale Israelului, în plan principal fiind situat împăratul David.

Însă, incursiunile engleze nu se opresc doar la istorie, la ceea ce oferă mănăstirile, la bisericile vechi, peste care timpul și-a pus amprenta, lăsînd uneori doar ruine, ci și la frumusețile naturii, oferite de splendidele grădini. Una dintre aceste grădini se află în reședința Burton Agnes Hall and Gardens, situată în estul Yorkshire-ului, lângă Driffield. Gardurile vii și multitudinea de plante te îmbie să ieși fiecare parte și să observi cochetăria, eleganța și inteligența cu care au fost așezate, pentru că fiecare specie deține numele specific, pe alocuri dîndu-se și denumirile științifice. Într-un colț, elegant, stă iedera la loc de cinste, citind în dreptul ei hedera, ivy în engleză. Mă duc cu gîndul direct la limba latină și-i fac etimologia, venind din haedere. În *Naturalis Historia. Enciclopedia cunoștințelor din antichitate*, Plinius povestește despre această plantă cum că ar fi vrăjmașa tuturor plantelor, sufocîndu-le, *distrugînd morminte și ziduri, fiind foarte plăcută șerpilor pentru răcoarea ei*. Dar, iedera apare și ca însoțitoare a lui Dionysos, zeu al vinului și al viței-de-vie. Din tragediile și legendele antice aflăm, de asemenea, că bacantele ronțăiau frunzele de iedera, probabil că descoperiseră efectele substanțelor excitante. Mă îndrept cu descoperirile florale, cu legendele lor în minte, spre partea opusă, unde sînt întîmpinate de câteva pîlcuri de primule – lat. primus – primrose în engleză. Alături îi stau adormitorii maci – papaver somniferum – termen uzitat și de Plinius. Homer apelează la mac pentru a alina durerea și a alunga amintirea. La ospățul lui Menelau, Elena oferă mesenilor fiertură de mac. În amestecurile lui vindecătoare, Paracelsus folosește macul ca panaceu. Nu întîmplător, probabil datorită proprietăților de a adormi ființele, macii cresc în peștera de lângă riul Lethe, riul Infernului, care-i făcea pe morți să uite trăirile pămîntești. Printre ierburi și pietre alese stau unele lângă altele brîndușele, crocus în engleză. Le privesc și-mi amintesc de tragedia greacă, de Medeea care folosea brîndușele de toamnă în fierturi otrăvitoare. Nu întîmplător anticii o numeau floarea morții, în latină spunîndu-i-se Colchicum autumnale, Colchis fiind și țara Medeei.

Grădina, pe lângă plantele pe care le deține, mai adăpostește și o clădire de vară care are menirea de a fi primitoare cu artiștii plastici, care lucrează sub inspirația muzelor parfumate și colorate, spre încîntarea vizitatorilor. Toate acestea, însă, sînt puse la dispoziție de reședința Burton Agnes Hall, ea însăși ascunzînd comori nebănuite. Dar, despre aceste nebănuite comori ale Burton Agnes Hall într-un periplu englez viitor. □

⇒ și spirit de prevedere, Anton Dumitriu pune pierderea unor scrisori exclusiv pe seama distanței lungi („Sper că l-ai primit, deși distanța la care ne aflăm micșorează șansele.” – 7 iunie 1981, iar cu altă ocazie: „Este adevărat că și drumul este foarte lung.” – 7 noiembrie 1981). Într-o scrisoare trimisă lui Lucian Boz (22 decembrie 1970), Ștefan Baciu scrie: „Nici nu știu dacă cenzura va lăsa să intre revista; în general, cărțile mele (de poeme) sunt cenzurate. Ca să nu mai vorbesc de scrisorile care mi se trimit.”

Găsim informații interesante despre Eugen Ionescu („pasionat acum de o nouă vocație ce și-a găsit: desenul și pictura”), despre Emil Cioran („Astăzi e considerat ca unul din marii filosofi ai veacului. El este de o rară modestie: a refuzat câteva premii literare, deși e sărac; refuză să dea interviuri sau să se lase fotografiat.” – 11 noiembrie 1983).

Există câteva tendințe de recuperare de către regimul de la București a unor valori din exil, nu atât de dragul acestora sau pentru prestigiul culturii române, ci pentru a le reduce vocile la tăcere. Emil Boldan și Constantin Crișan, de exemplu, doreau să tipărească un volum restituitiv din creația lui Lucian Boz, dar proiectul nu s-a materializat niciodată. Al. Paleologu dăduse deja *României literare* o cronică despre Lucian Boz (suntem în 1981), dar ea nu a mai apărut, semn că regimul își schimbăse optica, deși Lucian Boz nu se înscriesese în corul celor care criticau autoritățile de la București, nici măcar în scrisori particulare.

Un număr de 7 scrisori sunt schimbate între cei doi preopinienți după 1989, respectiv în anii 1990-1991. Dumitriu îi scrie despre criza de hîrtie, despre refuzul său de a intra în Academia Română, despre starea sănătății sale. Nimic despre realitățile politice, sociale și economice pe care le traversa România. Aproape nimic schimbat în tonul scrisorilor din această etapă. Lucian Boz spera să poată vizita România și e posibil să

nu mai fi putut veni, din cauza vârstei înaintate (va muri în anul 2003).

Un alt dialog epistolar interesant este cel cu Mircea Eliade, provocat tot de Lucian Boz, care îi scrie la 1 octombrie 1981, corespondența continuînd pînă în 1984 (Eliade va muri în 1986). Schimbul de scrisori este prilejuit de tipărirea de către Lucian Boz, în regie proprie (prin xeroxare), în 1981, a volumului *Anii literari '30*, care conținea și două cronici la două cărți de Mircea Eliade. De asemenea, Boz îl informează în legătură cu apariția în Australia a unor recenzii la cărțile lui Eliade. Dovadă a relațiilor de prietenie între cei doi este și faptul că Mircea Eliade acceptă rugămîntea lui Boz, de a scrie o recomandare pentru domnișoara Pascale Biondi, care candida pentru un post la editura pariziană Payot. Scrisorile lui Mircea Eliade vorbesc despre anii săi crepusculari, măcinați de o sănătate precară și de teama că nu își va putea finaliza cărțile la care lucra, la care se adăuga drama de a nu mai putea scrie și citi decât cu mare dificultate (îl și roagă, la un moment dat, să nu îi mai trimită cărți și reviste, fiindcă nu le poate citi).

Scrisorile dintre Lucian Boz și Eugen Ionescu sînt cele mai calde, mai pline de afecțiune, datorită faptului că cei doi se revedeau la Paris, la fiecare doi ani, după stabilirea lui Boz în Australia. E singurul lot de scrisori în care corespondenții își spun pe nume („Draga Cora, dragă Lucian”, respectiv „Dragă Rodica și Eugen”). Corespondența începe în 1987 și se termină în anul 1993 (Ionescu va muri în 1993). Pentru că intervalul include și câțiva ani postdecembriști, vom găsi aici unele ecouri la noile realități din România (cum ar fi minerialele). Ionescu se bucură că lucrările sale se vor tipări și în România („chiar dacă hîrtia e foarte rea”, cum scrie el, la 3 decembrie 1990). La rîndul său, Lucian Boz arată, la 4 august 1993: „Cartea mea de eseuri, dată la o parte sub regimul Ceaușescu, e accep-

tată acum”, dar nu poate fi publicată din cauza... lipsei de hîrtie! Ionescu este rugat să intervină la Gabriel Liiceanu, responsabil cu „repartiția hîrtiei”. Surprinzător e faptul că, sub impactul evenimentelor dramatice din țară (venirea minerilor, preluarea puterii de către foști nomenclaturiști etc.), Ionescu (care se solidarizase cu „golani” din Piața Universității) îl roagă pe Lucian Boz ca, dacă îi va face în Australia vreo prezentare, să ignore trecutul său românesc și să îl considere exclusiv un autor francez: „Fără date biografice în articolul sau conferința proiectată, [doar] autor de limbă franceză și, dacă vrei, povestește începuturile teatrale în Franța, dar atât”.

Schimbul de scrisori cu filosoful Constantin Noica acoperă intervalul 1979-1981 și este declanșat de retipărirea, de către Lucian Boz, tot în regie proprie (prin xeroxare) a volumului *Masca lui Eminescu* (1979), apărut inițial în 1932, la București. Cei doi discută în jurul subiectului Eminescu. Noica îi vorbește despre intenția sa de a tipări, în variantă facsimilată, manuscrisele eminesciene („mă strădui să obțin facsimilarea (nu tipărirea) celor 8000-9000 de file ale lor” – 18 iulie 1979, fac schimb de cărți – Noica îi trimite *Devenirea intru ființă*, care apăruse recent, „un fel de lucrare a vieții mele”, după cum îi scrie, la 7 decembrie 1981. Interesantă este invitația pe care i-o adresează Noica, de a colabora la reviste românești („Dacă socotești că ai a ne spune – celor din patria d-tale de altădată – ceva esențial despre cultura de astăzi, despre experiența d-tale sau despre noi, aș primi și eventual publica rîndurile d-tale cu bucurie.” – 18 iulie 1979). Noica era un idealist, fiindcă în presa din România greu s-ar fi publicat lucrările unui „transfig”!

Asemănătoare întrucâtva cu scrisorile de la/către Eugen Ionescu sînt mesajele schimbate de Lucian Boz

EMIL RAȚIU

Bourul moldovenesc la Bolzano...

Frumosul oraș de la poalele Alpilor, are multe comori de artă și istorie... Dar ceea ce m-a atras pe mine aici a fost altceva; au fost urmele lui Petru Șchiopul, domnul român care și-a trăit ultimii ani de viață la Bolzano și tot aici a fost înmormântat. În octombrie 2006 am venit la un Congres la Bolzano și prilejul a fost bun pentru a căuta urmele sale. A doua zi după ce-am ajuns, am mers la Primăria orașului, la „Arhiva istorică”, și am întrebam dacă au rămas urme documentare despre trecerea Domnului român între 1592-1594 și despre locul unde a fost înmormântat. Directorul Arhivei, nu mai auzise despre așa ceva! Deasemenea, colaboratorii săi, mi-au răspuns uimiți, cu un cor de întrebări: – La noi? La noi? Posibil așa ceva?!

Cel mai interesat în rezolvarea chestiunii a fost un cercetător tânăr, dl. Hannes Obermair, care m-a invitat să trec peste două zile. După două zile m-am prezentat la primărie, la Arhiva istorică, unde dl. Hannes Obermair, cercetător principal, m-a întâmpinat de astă dată radios: L-am găsit, l-am găsit! Vechile arhive ale orașului aduseseră la lumină figura lui Petru Șchiopul, Domn al Moldovei între 1574-1579 și între 1582-1591, din dinastia munteană a Basarabilor, dar care domnise în Moldova, deoarece mama sa, Doamna Chiajna, fusese fiica lui Petru Rareș și nepoata marelui Ștefan. Dar unde era înmormântat Petru Șchiopul?

– În biserica Mănăstirii Franciscanilor, mi-a răspuns sigur, dl. Obermair. Am plecat la Mănăstirea Franciscanilor; dar aici, niciunul din cei prezenți, nu știa nimic! După ce m-au întrebat dacă eram rudă cu Petru Șchiopul și de aceea îl căutam, mi-au zis că trebuie să știe ceva Pater Willibald, abatele (starețul) mănăstirii, care, spre neșansa mea, era plecat la Viena. M-am consolat, citind pagini vechi din istoria Tirolului, în care scria de Petru Șchiopul, pe care mi le-a găsit Dl. Hannes Obermair și cu multă amabilitate mi le-a dăruit. Dar cum a ajuns Petru Șchiopul în Tirol?

Cronicele noastre scriu că în anul 1591, la o mărire a tributului Moldovei de către Sultan, Petru Șchiopul, „nici într-un chip nevrând să să apuce de acea dare și să ia blestemul țării asupra sa”, a hotărât să abdice și împreună cu boierii care au vrut să-l urmeze, a plecat în exil, în Austria, alegând această țară pentru siguranța pe care i-o dădea. Despre sosirea sa în Austria, pagini din cronica orașului Hall, de lângă Innsbruck, descriu intrarea în oraș a domnitorului nostru și rămânerea sa aici câteva luni, după care a plecat către Tirolul de Sud, să-și aleagă un loc unde să se stabilească.

În căutarea acestui loc, el a mers până la Arco, localitate lângă lacul Garda, dar dintre locurile văzute i-a plăcut cel mai mult orașul Trento, și a cerut încuviințarea marelui Duce al Tirolului, să se așeze acolo. Din cauza neînțelegerilor dintre Marele Duce al Tirolului și Episcopul care guverna cetatea Trento, Petru Șchiopul a fost sfătuit să se așeze la Bolzano. El intră acolo la 15 octombrie 1592, cu mare pompă, cu splendizi cai, purtând sei de mare preț, cu boierii săi și 40 de slujitori, fiind încredințați de către Împăratul Rudolf al II-lea în seama nobilului Ferdinand von Kuepech, care le-a pus la dispoziție casa oficială de oaspeți, precum și alte patru case în oraș. Dar, la o lună după sosirea sa, Petru Șchiopul își pierdu tânăra soție, în etate de 30 de ani, care muri și fu îngropată la Bolzano. Petru Șchiopul rămase cu fiul său, Ioan Ștefan, cu fiica sa Maria, măritată cu spătarul Zotto Zigara, cu boierii săi, printre care un loc important îl ocupau fețele bisericești, cărora li se adăuga compania nobilului tirolez Ferdinand von Kuepech, care organiza oșpețe și vânători în onoarea sa. Petru Șchiopul petrecu multe zile și în afară de Bolzano, pe atunci Botzen, la castelul Zimmerlehen, din Vols, proprietatea aceluiași nobil, Ferdinand von Kuepech. Aici, ca și la Bolzano, el primea boieri care veneau să-l viziteze din îndepărtata Moldovă, căci fusese un domn „blând, la giudeț drept, nebețiv, nelacom, nerapitoriu, spre saraci milostiv și țării apărătoriu”, cum scrie Grigore Ureche.

Dar, terminat Congresul pentru care venisem, a trebuit să plec, fără a fi descoperit mormântul lui Petru Șchiopul, unicul al unui domnitor român în Italia. În vara anului 2008, am decis să

duc la bun sfârșit cercetările și după o înțelegere cu Pater Willibald Hopfgartner, abatele mănăstirii, am revenit la Bolzano și am descoperit, în sfârșit, locul unde era mormântul lui Petru Șchiopul. Se afla chiar în pridvorul bisericii, în vecinătatea unei statui a Maicii Domnului, înfățișată în grota din Lourdes, unde neîncetat ardeau lumânările și oamenii veneau să se roage. Aici, se vedea pe zidul pridvorului, o placă mare de marmură, înnegrită de timp și incendii; după bombardamentul american din 1945, un incendiu avusese loc chiar cu câteva săptămâni înainte, în iulie 2008, dar fusese stins repede. Înainte de bombardament, mi-a zis abatele, lespede de mortuară a lui Petru Șchiopul se afla în interiorul bisericii, pe peretele de apus, dar la bombardament acesta a fost dărâmat, iar epitaful, care s-a salvat, împreună cu statuia Maicii Domnului de lângă el, a fost trecut în pridvor. Lespedea de marmură nu mai lăsa acum să se vadă nimic clar, decât două coarne mari, în partea de deasupra, ieșind dintr-o figură greu de descifrat, înscrisă într-o elipsă.

– Sunt coarnele bourului de pe stema Moldovei, ale zimbrului, care se aflau pe orice biserică și monument al țării, și aici îl însoțeau pe Domnul ei! I-am zis lui Pater Willibald, care nu-și putuse niciodată explica înțelesul acelor coarne. Pe partea de jos a lepezii, pe un chenar, se vedeau niște litere pe care nu le puteam desluși, deoarece fuseseră și mai înnegrite de incendiul din luna iulie 2008; era în program curățirea lepezii, pentru care se ceruseră deja fondurile necesare. Am aprins o lumânare, poate prima după multe secole pe aceste locuri, pentru sufletul lui Petru Șchiopul și am plecat. Trebuia să văd castelul de la Zimmerlehen, unde Petru Șchiopul a murit. Am ieșit din Bolzano cu mașina, cu Pater Hopfgartner, și am început să urcăm în pantă către munții care se vedeau în față. Ne îndreptam către Vols am Schlern, la Zimmerlehen, castelul în care a locuit un timp Petru Șchiopul și la care poate de atunci nu a mai venit nici un român. Am ieșit din șoseaua principală pe un drum secundar, apoi pe un drumeag strâmt, dar asfaltat, și urcând mereu, am ajuns la un turn, la care am oprit. Am lăsat mașina sub un pâlcc de copaci și am intrat în curtea mare, unde la intrare era turnul, apoi două case mari și o capelă, care la fel ca și turnul, aveau cel puțin 400-500 de ani, dar astăzi apăreau noi, proaspăt restaurate. În curte părea că nu era nimeni, ușa casei era deschisă. Am făcut fotografii, a apărut o fetiță de vreo 12-13 ani, apoi a apărut și tatăl ei, fiul fostului primar al localității așezată în vale, Vols. Aici, oamenii locului, mulți având chiar titluri nobiliare, lucrau ei înșiși pământul și se considerau prin aceasta stăpânii adevărați ai ținutului și ai țării, la fel ca și în Austria vecină, unde era același sentiment, aceeași mentalitate, îmi zise Pater Willibald. Oameni legați de glie, care nu au plecat, împrăștiați în patru zări...

Reședința Zimmerlehen, a nobilei familii von Kuepech, era de peste o sută de ani în proprietatea familiei Kompatscher, cu al cărei cap de familie ne întrețineam acum. L-am întrebat dacă știa ceva despre un domnitor român, care locuise și murise acolo. Spre mirarea mea, știa! Nu-i știa numele, nu știa exact cine era, dar știa că un om important, venit de departe, locuise și murise între zidurile acelea. – Știe mai bine, mult mai bine, mama mea, de la care am auzit și eu, a zis el. Din păcate, mama sa se întorcea abia în septembrie, peste două luni. Deci, amintirea lui Petru Șchiopul, care se pierduse în Bolzano, supraviețuise aici, transmisă din generație în generație... Aici se stinsese, își dăduse domnitorul obștescul sfârșit, la 1 iulie 1594, după ce în seara dinainte luase sfânta cuminecătură, „merindea de veci”, cum atât de frumos scrie într-o veche cronică, care-i fusese dată de către mitropolitul Gheorghe Movilă și de ieromonahul Teodosie Barbovschi. Mai erau acolo, probabil, monahul Anastasie Crimca, viitorul ctitor al Dragomirnei, și „popa Adam”, care și ei îl însoțiseră pe domnitor în Austria. Boierii săi, un Movilă, un Stroici, un Caraman, un Bucium, nume pe care le-am găsit prin pagini de istorie, vrură, după moarte, să-i ducă trupul la Veneția, de unde să-l aducă în țară, la Mănăstirea Galata, ctitoria sa, sau, fiind mai aproape pe mare, la Muntele Athos, la mănăstirea

Prodromos, unde Petru Șchiopul trăise doi ani, între 1580 și 1582.

Dar arhiducele Tirolului, Ferdinand, nu încuviință, iar Petru Șchiopul fu înmormântat în ziua de 3 iulie, lângă soția sa, doamna Irina, în biserica mănăstirii Franciscanilor din Bolzano.

În mașină, pe drumul de întoarcere, îi povestesc aceste întâmplări lui Pater Willibald. Petru Șchiopul, acest necunoscut, o umbră fără chip, își căpăta, treptat, treptat, sufletul și patimile, chipul omenesc. Răspunzând parcă cugetului meu, la despărțire, Pater Willibald îmi spuse: La 1 iulie, în fiecare an, vom face o slujbă pentru sufletul lui Petru Șchiopul; astăzi, în Europa unită, el a fost un precursor! Mă despart, răsplătit de aceste cuvinte. A doua zi, am plecat la Innsbruck, să caut urmele prințului Ioan-Ștefan, fiul lui Petru Șchiopul, despre care Nicolae Iorga scria că era „cu coama de aur și ochii albaștri, după cum ni-l înfățișează un pictor de talent al arhiducelui Ferdinand, în portretul din colecția castelului Ambras din Tirol”. Din tren, pe valea Adigelui, în fața ochilor se perindau peisaje alpine, cu sate strânse în jurul unei biserici pe o culme, fortărețe medievale, castele, care împânzeau ținutul...

Este încă dimineață când ajung la Innsbruck, și peste Alpi aerul este dintr-odată rece. Mă îndrept pe jos către Museumstrasse, strada Muzeelor. În acest oraș a trăit prințul Ioan-Ștefan, fiul lui Petru Șchiopul. După moartea tatălui său, a fost dus la învățătură aici, la un colegiu iezuit. La Innsbruck, Ioan-Ștefan era numit „Prinz der Walachey”, principele Valahiei. El învață foarte bine și în afară de latină, în care se învățau toate materiile, el cunoștea foarte bine germana, limba țării, și italiana. A intrat în ordinul iezuiților și la 16 ani a devenit Prefect al Congregației Maicii Domnului, o congregație religioasă a studenților, ținută în mare respect, în care a fost reales și a doua oară ca prefect. Era un tânăr model la purtare și învățătură, a cărui întoarcere în țară o ceru împăratului Rudolf al II-lea la Praga, Mihai Viteazul, dovedindu-și noblețea inimii, chiar în clipele sale de mare cumpănă. Din nefericire, tânărul prinț Ioan-Ștefan se îmbolnăvi de plămâni și muri la 18 ani, la 22 martie 1602, aici, în Tirol. Toată averea moștenită de la tatăl său, a fost lăsată de el, prin testament, spitalului călugărilor capucini, mănăstirii franciscane din Innsbruck și celei din Seefeld, altor mănăstiri, bisericii Sf. Iacob și multor altor asociații de binefacere. O parte importantă din avere a lăsat-o pentru clădirea unui gimnaziu, care mai târziu a devenit Universitatea din Innsbruck, apoi Facultatea de teologie. Astăzi, Facultatea de teologie din Innsbruck, ocupă o întreagă stradă, se întinde de-a-lungul a vreo 300 de metri și, alături de Facultatea Gregoriană din Roma sau de cea din Louvain, este una dintre cele mai mari ale Iezuiților din întreaga lume. La temelie ei stă și capitalul românesc, donat cu atâta generozitate de tânărul prinț Ioan-Ștefan, fiul lui Petru Șchiopul...

El este îngropat în biserica Sf. Iacob, astăzi Domul din Innsbruck, care a fost refăcută din temelie între 1717-1724, și placa de bronz de pe mormântul său a fost atunci topită, împreună cu altele, din care au fost făcute clopote; acestea au fost distruse la un bombardament în decembrie 1944. Nu mai am astfel consolarea să aud nici în dangățul clopotelor, vibrațiile sufletului pur al lui Ioan-Ștefan...

Merg la Muzeul Ferdinandeum, cel mai mare muzeu al Tirolului, pentru a întreba dacă există vreo documentație privitoare la prezența în acest oraș a principelui Ioan-Ștefan, verbesc de la biroul muzeului, prin telefon, cu doi cercetători, care nu știau însă nimic, îmi promis că îmi vor scrie dacă vor afla ceva. Apoi mă îndrept către centrul vechi al orașului, intrând deodată într-o lume ireală. Străzile, clădirile, mă fac să mă simt un străin, un intrus, într-o lume de acum 500 de ani. Casele din secolul XV, înalte, cu acoperișuri ascuțite, strânse una lângă alta, acoperite apoi cu picturi și sculpturi din epoca barocă, anihilează complet timpul, pun amprenta lor și pe mulțimea de turiști; ajung la faimoasa „Golden Dachl”, „casa cu acoperișul de aur”, de pe vremea Împăratului Maximilian, unde în balcoanele cu subțiri coloane gotice și parapete pline de steme și figuri sculptate în piatră, te aștepti să vezi apărând inefabile domnițe, asistând la un turnir. Arhitectura nu înșală, a fost o lume de basm, îmi zic. Sunt casele, străzile, care aidoma s-au imprimat și pe retina ochilor principelui Ioan-Ștefan. Ce-o fi gândit, ce-o fi simțit dânsul, atunci?

Cu aceste gânduri, îmi închei vizita la Innsbruck, mergând la biserica Sfântul Iacob, unde a fost îngropat Ioan-Ștefan. Este o biserică impunătoare, dar, asemeni bisericilor în stil baroc din Austria, este plină de lumină. Spun o rugăciune și aprind, după patru veacuri, o lumânare pentru Ioan-Ștefan, a cărei lumină străbate veacurile, ca un lanț de solidaritate cu înaintașii noștri... □

MARINA VRACIU

Trasee petersburgheze. Pe insula Vasilievski

Petersburgul este un oraș plat, unde înveți perspectiva precum și expansiunea și echivalența dintre spațiu și timp. În orașul vechi cultura „pare” ceea ce „este”, pentru totdeauna împietrită în eternitate, iar semnele vremurilor se văd doar pe bannere, la semafoare și în toaletele femeilor. Pare că, relativ tânăr, acest oraș este „controlabil” prin trasee, demult descrise și ele, sau prin cele personale, care, inevitabil, sfârșesc într-o piață, parc sau sub o boltă. Înțelegi că toată această aglomerare, această arhivă de acuarele sau gravuri „vii”, de monumente, parcuri, intersecții, străzi, curți interioare, cafenele, canale, riuri, canale și Fluviul reprezentând curgerea Timpului, iar cultura nu este (decît) „o chestiune de cantitate”. Dincolo de cuvinte, pare că enumerarea locurilor, ecou al pașilor proprii, poartă în sine puterea magică de înfrățire cu esența locului, dînd sens și semnificație prezenței călătorului obosit de despărțirea de această urbe perfectă. Ca în vechime recitarea genealogiilor, asemenea scandării listei corăbiilor homerice, întoarcerea în „povestirea despre” acele locuri pare echivalentă, pentru o clipă cît veacul, cu „et in Arcadia ego”. Îi înțelegi condamnarea la „intertextualitate”, la dialogul permanent cu sine însuși și cu emanațiile sofisticate și cu tragedia spiritului său. De parcă, încă o dată, sensul stă (numai) în rostirea însăși.

Este un oraș care aparține apei, vîntului și pietrei. Este un oraș masculin, încărcat de însemne militare, fal(n)ic prin statuile sale ecvestre, coloanele, turlele sale ascuțite încununate cu îngeri. Un muzeu, se știe, al artelor, literar, autoironic, iar prin aceasta rafinat și obligînd la rafinement locuitorii. Noblețea formelor altoiește pe suflul, pe nesimțite, criteriile estetice, iar afluența de detalii artistice atrage nevoia de precizie terminologică. Copiii de aici învață mai repede cuvinte precum „atlant”, „coloană”, „enfilade”, „gemă”, „stelă” numele și ierarhiile zeităților, mitul și istoria. Petersburgul pare că poate fi stăpînit, cel puțin pe porțiuni, prin însumarea memoriei istorice, culturale și afective și derularea lor în rotocolul fără de sfîrșit al pasajelor prin acest labirint înalt. Este un oraș „controlabil” prin trasee personale care nu se pot termina decît într-o mică revelație și o ieșire din timp în frumusețe.

În vacanță, mai ales imediat după admitere, care se desfășoară puțin mai tîrziu decît la noi, universitatea de pe cheiurile Nevei are un farmec aparte, „mai pur”, deranjat doar de câteva voci străine care se odihnesc în limba maternă. Vis-à-vis de cunoscutul „Călăreț de aramă”, clădirea Facultății de filologie adăpostește două librării, deschise: prima are vedere chiar spre chei, cealaltă, aflată la mijlocul șirului de coloane ce

sustin fostele „douăsprezece colegii” (ministere) ale lui Petru, se pregătește de concediul-inventar. Într-o zi înaltă de început de august, cînd norii și-au schimbat abia perceptibil configurația, iar albastrul s-a mai răcit cu un ton, în frunzișul sculptor al copacilor care se ridică asemenea unor copii păziți de bunici, micul parc interior al facultății de filologie răsare ca o surpriză. Compoziție anunțată de denumirile pline de imaginație și indemn la meditație. Un carou care îmbrățișează două ronduri în mijlocul cărui se înalță, cît un stat de om, un bufon așezat pe tomuri de bronz și de trei ori mai înalt, steagul alb-albastru al instituției. Intens livrescă, ca mai toate cele în oraș, curtea face o reverență „meditînd la Micul Print”. Denumirile ușor arhaizante ale sălilor de curs sau de conferințe ascunse în acest perimetru amintesc de vremurile cînd au fost ridicate clădirile: „sălașul”, „colțul de rai”, unghere care combină limbi și literaturi, suprapunînd peste regularitatea inițială gîndită de arhitectul venețian Trezzini un peisagism conținut și o sofisticare laconică. Pare că Occidentul și Orientul s-au întîlnit aici, unde avem indiciile existenței lui Confucius, Shakespeare, Nabokov și alții, filosofi și poeți. O grădină, labirint-muzeu istorico-literar, uneori fără nici un indiciu, căci cine nu recunoaște chipurile, semnele și siluetele poezilor, nu ajunge în această grădină. Un tablou al lumii. „Citit” de la stînga la dreapta pe perimetru, pătratul se deschide cu o stelă din fontă sugerînd spațiul virgin al Petersburgului în care arhitecții italieni și francezi puteau să imprime imaginile abandonate în patrie. Mîinile celor care au realizat compozițiile au fost imprimate în bronz. Apoi, simetric, ascetic și dîrz, longilin și erodat de tragedia interioară Blok, cu profilul său acvilin plutind deasupra capetelor trecătorului, privirea (albastră) continuînd să scruteze timpul mitic întors spre trecut și viitor, epuizat de (dez)iluzii. Simetric, în stînga, o compoziție discretă, care uimește prin dimensiunile sale umane și prin neașteptatul hieratism: poetul Iosif Brodski, un călător și el, în spațiu, mai ales, un cap de Orfeu purtat pe aripi de marmură albă, neprelucrată așezat pe un colț de valiză din bronz, cu privirea îndreptată de asemenea spre albastrul evadării. Pe latura din stînga se ascunde, în alt colț, o poetă în picioare, pe fondul unui arbore delicat, cu un strat de margarete la picioare, Ahmatova, subțire și grațioasă, o mater dolorosa ascultîndu-și muza. Pe dreapta, în rond, pe un șevalet de bronz, o imagine a lui Nabokov tînar, tînjind să fie ce i s-a refuzat, poet. În fața lui, un monument al avangardiștilor, „pentru Gogol”, locomotiva „Taras Bulba”. Ascunse în copaci, o pasăre de aur și un melc uriaș. Pe stela așezată simetric față în față cu elogiul în bronz adus arhitectului-fondator, pe peretele

opus, un medalion-izvor din care se preling, căzînd într-o cupă, curgînd peste versuri, lacrimi eterne izvorite asemenea „jubirii unice ce-a izvorit din unica mea ură”, Romeo și Julieta, două jumătăți privindu-se, el pelerin, ea – Psyche.

Solid în laconismul său, în colțul oriental, stă bustul lustruit de bronz al lui Confucius, instalat ferm în secole peste civilizațiile generate de gîndirea sa, ca o hieroglifă deasupra Hieroglifei esențiale.

Ieșind din această curte, ne amintim de timp, ceasul solar ne îndeamnă și el, între bufniță și coiful lui Pallas. Să lărgim, așadar, timpul și spațiul. Se poate: dăm de un labirint din „mici” megaliti așezați în cercuri succesive. Pe unele din aceste pietre verticale stau alte pietre, ca într-un cimitir evreiesc, și fiecare are o placă cu numele unei mari universități din lume. Deoparte, un monument al timpului, din lavă de Herculanium. Alături – alte monumente, mai mari, sugerînd poate, megaliti. Un „Nas pentru nas”, din metal, dedicat lui Gogol, așezat peste „mantaua din care a ieșit toată literatura rusă”, din metal și ea, asemenea timpurilor dos-toievskiene. Un „locotenent Kije”, personajul lui Iuri Tinianov, contur din panglică de aramă, prezent și absent totodată. O Rosinanta-Pegas, din plăcuțe de bronz și el/ea, lăsînd interstii de eter între materia plină. Toate animate de jocul vid-plin pe care și-a clădit ilustrul filosof din curtea alăturată hexagramele.

Trecînd pe sub o arcă protejată de reparațiile la zidăria veche de cărămidă, ajungem la „grădina Ghesimani”, unde se petrec alte mistere, în forme ce amintesc laolaltă de Brîncuși, Henry Moore și Barbara Hapwell. Pietre făcute să semene cu idei și mituri, îmbrățișate cu disperare de brațele monumentale sau fragile.

Universitatea nu e nouă, nici veche, dacă numărăm timpul din Anglia sau Italia, este prima din Rusia („1724” este marcat pe poarta de apus), care se deschide spre Biblioteca Academiei. O clădire în stil petrin, sobru, un amestec de clasicism și baroc sobru. Interiorul destinat de Petru ministerelor sale în spațiul insulei unde a dorit să așeze inima capitalei, desenînd personal proiectul, e populat cu diverse clădiri administrative, unele urite, altele semidărăpanate, unele în reparații. Printre ele – flori și ierburi. La intrare-ieșirea din spate a mai apărut un monument nou, consacrat academicianului Andrei Saharov, această voce a conștiinței care a îndrăznit să vorbească cînd atîția alții tăceau, realizat, de aceeași mină ca și Blok, în maniera ascetic-primitiv-stilizat-intelectualizată a lui Giacometti. Famelic și dîrz, din fontă neșlefuită, complicat în asprimea vorbei și în cutele gîndirii, în contrast cu clasicismul colorat în alb și roșu închis al clădirii și sobrietatea apăsătoare, de Lubianka, a Bibliotecii.

Nu departe, Casa Pușkin, Institutul de Literatură Rusă. Peste afluența Nevei se vede fosta clădire, azi în renovare, a căminului universității, Mîtninskia. Asemenea altor edificii din oraș, este acoperită cu o pinză cu efect trompe l’oeil, menajînd sentimental, estetic trecătorul și perfecțiunea orașului. Ce energii creatoare va fi trezit în spiritul celor care au stat aici, cu decenii în urmă, vecinătatea cu insula Zaicii (a Iepurilor), unde a început, în 1703, construcția orașului, printr-o fortăreață așezată în apropierea suedezilor, sub semnul patronului lui Petru și al apostolului Pavel, temniță, monetărie și loc de veci?

Solicitînd la maximum vizualul, Petersburgul alimentează percepțiile cu brize și strigăte de pescăruși, cu pale de funingine și asfalt încins. Aici te poți ascunde fiind expus, și ești expus mereu scrutării anilor și pașilor trecuți. □

ILIE RAD

Scrisorile din exil ale lui Lucian Boz

Urmare din pagina 36

cu Nicolae Steinhardt, în intervalul 1976-1991, care denotă relațiile frățești, de afecțiune, de prețuire și generozitate care existau între cei doi. Atît de impresionat este Lucian Boz de scrisorile prietenului său din tinerete, scrise „din inimă, din suflul și din cuget”, încât, în ultima scrisoare pe care i-o trimite (30 aprilie 1984), i se adresează cu formula „Dragul meu Nicu-Aureliu”, aluzie la numele împăratului Marc Aureliu, autorul celebrei cărți, *Către mine însumi*. Lucian Boz îi trimite prietenului său bani, medicamente, un pulovăr, cărți etc. La 1 octombrie 1976, răspunzându-i la o scrisoare, N. Steinhardt vorbește de „vremea anilor de detenție”, de „celulele prin care am trecut”, dar fără a face nicio referire la regimul politic din România. Abia cînd se află în străinătate, pentru cinci luni (ca urmare a invitării sale la mănăstirea Chevetogne, din Belgia), în 1978, unde știe că nu va fi cenzurat, își permite unele comentarii. Expediindu-i, la 20 mai 1978, o scrisoare din Paris, unde se afla într-o vizită, N. Steinhardt face această remarcă privind diferența dintre Occident și lagărul socialist: „Belgia – ori cel puțin provincia ardeneză – a constituit o foarte neașteptat de plăcută și atrăgătoare surpriză pentru mine, iar contrastul dintre dîncolo și dincoace de Cortina de fier e izbitor și de neînchipuit.” – subl. I.R.).

Scrisorile lui Lucian Boz către cele șapte mari personalități ale culturii române datează din ultimele

trei decenii ale secolului XX, foarte importante pentru istoria literară, pentru viața destinatarilor și a expedițiilor de scrisori. Aflăm numeroase informații de istorie literară (de pildă, că bunicul lui Alexandru Paleologu a fost coleg de redacție cu Eminescu, la *Timpul*, găsim colaborări, ecouri, pseudonime folosite de către unii din cei șapte scriitori – la revista *unu*, Lucian Boz a semnat cu pseudonimul Vasile Cernat – etc.).

Asemenea scrisori ar fi trebuit publicate cu mai multă acribie filologică, în sensul că s-ar fi impus redactarea unor note obligatorii la toate loturile de corespondență (nu numai la schimbul de scrisori cu Anton Dumitriu), care să îi lămurească anumite detalii cititorului mai puțin familiarizat cu fenomenul literar din a doua jumătate a secolului trecut, mai ales că ediția a fost realizată și „cu un scop vădit didactic (venind în sprijinul celor care studiază și predau cursuri și lecții privind literatura română a exilului și a diasporei)”.

E de apreciat faptul că, la transcriere, în general s-au respectat particularitățile de limbă și stil ale epocii sau ale scriitorului: *cetit, cotidiane, ianuar, personagi, ușe* (pe această linie, ar fi trebuit ca *eseu* să devină *eseu*). În cazul unor scrisori de la Emil Cioran și Eugen Ionescu, se dau și variantele lor originare, în franceză.

Volumul este important apoi pentru a vedea atitudinea regimului de la București față de scriitorii din exil. Dacă aceștia nu îl criticau, regimul îi putea „recompensa” cu ediții în română (cum se întîmplă cu Mircea Eliade, din care au apărut, după 1969, mai multe ediții din opera sa) ori cu Lucian Boz însuși, care propusese un volum unei edituri românești (care nu a mai apărut), dar în *Tribuna României*, din 1981, se publicase o recenzie favorabilă la ediția *Anii literari '30*, apărută în regia autorului, la Sydney.

Neputînd corobora textul tipărit cu manuscrisul original, nu ne putem da seama de acuratețea trans-

crierii, dar bănuim că aceasta s-a făcut, în general, corect.

Câteva mici scăpări trebuie semnalate: scrisorile XI și XII ale lui N. Steinhardt către Lucian Boz ar fi trebuit inversate, dacă citim atent conținutul lor. Editorul dă apoi citate din unele scrisori, care nu se regăsesc în volumul de față și cărora nu le dă sursa. În fine, textele introductive la cele șapte loturi de scrisori, apărute inițial în reviste, ar fi trebuit adaptate la varianta editorială.

Volumul de față constituie un pas important în procesul de integrare definitivă a valorilor exilului în cultura română. Eu însumi, cît timp am editat revista *Excelsior* (1992-2003), am dedicat unora din personalitățile amintite (Ștefan Baciu, Mircea Eliade, Nicolae Steinhardt și Constantin Noica) numere speciale, cu publicarea unor texte inedite, scrisori, interviuri, fotografii etc.

Cînd se va scrie istoria autocenzurii (care poate fi chiar mai periculoasă decît cenzura propriu-zisă!), ediția de față va furniza suficiente dovezi de autocenzură.

Oricum, ediția de scrisori de la Lucian Boz devine tot mai importantă în perspectiva timpului. Autorul a fost extrem de inspirat că și-a trimis aceste scrisori în țară. După moartea sa, unele cărți au fost cumpărate de scriitorul și jurnalistul George Roca, altele vândute unui medic român din Sydney. Dar ce s-a întîmplat cu restul bibliotecii lui Lucian Boz, cu alte zeci de scrisori, ediții princeps, autografe, colecții de reviste etc.? S-au pierdut, ca atâtea alte importante colecții! Memoria noastră culturală a mai pierdut ceva din zestrea ei, care oricum a suferit atîta de pe urma vicisitudinilor istoriei. □

Mady

Revista Observatorul cultural (1 octombrie 2009) îi dedică un dosar consistent poetei Mariana Marin, genericul acestuia fiind unul sugestiv și trist: „Inexplicabil și absolut nemeritat, destinul cârților Mariane Marin (1956 – 2003) seamănă izbitor cu cel al volumelor lui Virgil Mazilescu sau Cristian Popescu. De negăsit în librării, continuă să existe în conștiința criticii literare și a prietenilor. Un supliment puzzle, în care viața și opera ies din așteptarea «tiparului». Da. Ne uităm colegii conduși dincolo de atotputernicul Caron. Pe cei vii nu-i mai citim. Suntem din ce în ce mai blazați, încolțiți de zădărnice. Obosiți, poate. Grăbiți să ne azvârlim în apele schimbării. Paginile dosarului – împânzite de portrete semnate de Tudor Jebeleanu – sunt semnate de Carmen Mușat, Nora Iuga, Cristina Ispas, Caius Dobrescu etc. Pe Claudiu Comartin nu-l cităm, fiindcă acest poet nelipsit de talent este de părerea că autorul Elegiilor duineze – la Rainer Maria Rilke ne referim – este depășit. Tudor Jebeleanu vedea în Mady o fată dispărută prea devreme, o soră. Un coleg ce-și iubea atroce congenerii. Tudor se miră, într-un târziu, lucid-intunecat de faptul că avem străzi care poartă nume de „soldați, fruntași, caporali și sergenți despre care nu se mai știe nimic, săracii, când au luptat, unde, contra cui? Avem, de asemenea, străzi botezate: Bălăria, Betonului, Azotului, Celofibreii, Consumului, Costițelor și, mai presus de toate, Strada Vidului!” Stăm bine și aici. Sărăcia duhului stă întronată pretutindeni. „E mizerie, dar e bine. e bine!” vorba unui personaj brebanian. Iar până la o stradă Mariana Marin mai este, dragilor. Mai este. până atunci să facem dosare cu ea, cu Nichita, cu Mazilescu. Să ne bucurăm că suntem vii, citindu-ne și vorbind de bine literatura română... S-o pomenim pe Mady. Cea nu prea înaltă, subțire, frumoasă, cu părul răvășit și un zâmbet timid, reticent. Mady cea care scriind poezie de prima mână, știind nu puțină meserie, știind o sumedenie de lucruri, n-a învățat unul esențial: să aibă grijă de ea însăși, să-și servească trupul, iubindu-l, „așa cum Iisus a iubit Biserica”. Ne-a tratat, întâmplător, același medic plămâni bolnavi. Ingerul nostru păzitor-tunător: Doamna Angela Mereniuc. Pentru excesele lui Mady... o încasam eu adesea. Iubitul meu Tată, Semion, a sădit moartea în mine. Dispariția lui Mady, prin Angela Mereniuc, a revitalizat-o... În fața ochilor îmi persistă, ori de câte ori mă pomenesc pe terasa Uniunii Scriitorilor din Calea Victoriei, imaginea unei fetișcane, zâmbind stânjenit-copilăros, ciufulindu-și părul de supărare, căci nu-i plăcuse eseu scris despre ultima ei carte.

Caracterul la români

Din numărul pe august al revistei Tomis aflăm că arheologii au făcut o descoperire de o importanță majoră. Astfel, „după trei ani de săpături arheologice și după multe sute de ore de cercetări, în Italia, la Ostia, în portul Traian a fost descoperită fundația unui amfiteatru. Existența unui amfiteatru în interiorul unui palat este foarte rară, spun cercetătorii. Palatul Imperial datează din perioada lui Traian, dar amfiteatrul din interiorul lui este rezultatul unor modificări de la începutul secolului III după Hristos. Arheologii sunt coordonați de Simon Keye de la Universitatea Southampton și de Martin Millet de la Cambridge”. Iar în nr. următor, Bogdan Papacostea, pe urmele lui D. Drăghicescu, susține că românii, având câteva calități de prima mână, nu prea au

un lucru esențial: caracter. Întru-un amplu eseu, Cum a fost să fim, publicat, pe vremuri, în Dilema, George Pruteanu susținea că „lucrarea lui Dumitru Drăghicescu (n. 1875; doctor în sociologie la Sorbona; profesor la Universitatea din București; apoi diplomat; se sinucide în 1945) este una de tinerete: tinerete a autorului (a isprăvit-o la 31 de ani) și a culturii române (a apărut în 1907). Cu toate că, din loc în loc, dăm peste bucăți caduce, ruginite, cu toate că cel puțin una din tezele de bază este eronată – grosul cărții, fondul ei, nu este nici învechit, nici plicticos, dimpotrivă. Drăghicescu, spirit bine format în cultul rigorii nemțești și al clarității franceze, alternează expunerea științifică a faptelor nude cu metafora care plasticizează ideea”. În continuare, urmează un exemplu, prin care se intră „în miezul subiectului”: „Pentru a sugera diversele influențe care s-au altoit pe fibra primordială a neamului românesc, Drăghicescu recurge la imaginea unui copil, zămislit de «câsnicia daco-romană» și rămas «orfan la naștere». Părăsit în drumul năvălirilor barbare, țăncul a fost mai întâi «cules» de slavi și bulgari, crede autorul. Apoi, prin sec. 9, l-au luat în primire ungurii. Nici nu ajunge la «adolescență» și îl înșfacă, în veacul 14, turcii, unde va «ucenic» cam mult. După turci, pun stăpânire pe bietul orfan grecii. Ajuns la «un fel de majorat», scapă și de ei, în 1821, și-și găsește «ceva rude de neam bun» în Apusul Europei: francezii, devenind, în fine, «major» (pp. 165-7). Crediția lui D. Drăghicescu este că, pe vigurosul nostru fond ancestral traco-getic și roman (voiață, energie, cerbicie, destoinicie), s-au greșat, de la mulții străini care ne-au călărit (bulgarii ne-au poruncit și ne-au impus voiața lor, religia, limba și organizarea lor de stat) (fals; n. G.P.); ungurii ne-au poruncit, precum ne poruncesc încă în Transilvania și Banat (1907; n. G.P.), și ne-au impus voiața și limba lor; turcii ne-au poruncit și impus voiața noastră capricioasă și obiceiurile lor, grecii ne-au poruncit și-au pătat caracterul nostru cu, în sfârșit, umbre nesănătoase; rușii ne-au impus și au înfrânt voiața noastră ingenunchindu-ne țara (1907, dar și premoni-toriu!; n. G.P.; p. 354), o puzderie de calități negative. În acord cu un cronicar străin, el deplînge că am împrumutat «de la greci lipsa lor de bună-credință», de la fanarioți, amestecul de «josnicie și vanitate», de la ruși «desfrâu» și de la polonezi «divorțul» (inconstanța; p.111). Cea mai gravă înrăurire a fost, socoate D. Drăghicescu, cea turcească: «atmosfera morală a Orientului ne învăluie, ne copleșe și ne izolează de lumea Occidentului» (p 259). De aici ni s-ar trage lenea, trândăvia, nepăsarea, toropeala. Până și hainele avură un cuvânt de spus: șalvării, antereul, giubeaua predispuși la zacere și zaiafet. [...] Nu știu dacă Cioran l-a citit pe D. Drăghicescu (Ralea l-a parcurs cu atenție, îl mai și citează masiv în studiul său, pe aproximativ aceeași temă, Fenomenul românesc, din 1927 în care se adaugă celor observate de D.D. câteva trăsături: scepticismul radical; adaptabilitatea; «lipsa opiniei publice»; rezolvarea dificultăților prin «aranjament», pe cale individuală; «spiritul tranzacțional»). Cert e că, în Schimbarea la față a României el scrie că «soarta noastră a fost favorabilă tendințelor negative ale psihologiei românești». Dar viziunea sa este antipodică celei istoriste a lui Drăghicescu: nu deficiențele noastre psihologice sunt produsul istoriei, geme Cioran, ci viceversa: istoria noastră e produsul deficiențelor noastre.” (Dilema, nr. 129-130, 30 iun.-7 iul. 1995)

Departamentul pentru Relațiile cu Românii de Pretutindeni, MAE-ul și raderea la sânge a revistelor literare

Excelentul poet Vsevolod Ciornei – girat de Adrian Dinu Rachieru, care și-a făcut o meserie din recuperarea scriitorilor de calitate din Bucovina și Basarabia – senează o pagină de poeme în revista Cafeneaua literară. (August 2009) Cum să nu țin minte că amândoi am absolvit aceeași facultate, de Jurnalism, la Universitatea de Stat din Chișinău, iar versurile următoare le știam și eu pe dinafară, și colegii de redacție de la Tineretul Moldovei

(apărea de trei ori pe săptămână, într-un tiraj de 350.000 de exemplare), Alexandru Cantâr, Vasile Butnaru, Val Butnaru: „Voi ieși în stradă cu un ceainic bălăbăindu-mi-se la piept/cu o pereche de blugi cărpiți în loc de steag/fălfăindu-i deasupra capului/și voi striga, bălăbăindu-mă/de ciudă și deznădejde:/lăsați-mă în pace să mă joc de-a acel/care nu-mi este dat/să fiu niciodată”. Despre Seva (așa îi spuneam la Tineretul...), Adrian Dinu Rachieru scrie că este „logodit cu negarea”, rămânând „un justițiar ironic, cu substrat melancolic în pofida negativismului nonșalant”. I-am citit ambele cărți, Cuvinte și tăceri, Istoria geloasă. Despre aceste două titluri știam nu puține legende... Cea de-a treia carte, Cuvintele dintre tăceri nu o cunosc.

Apropo de modul deficitar în care este distribuită cartea în spațiul românesc din interiorul țării, dar și dincolo de hotarele ei. Departamentul pentru relațiile cu Românii de Pretutindeni păstrează tăcerea în legătură cu proiectele depuse de Fundația Culturală Ideea Europeană, care și-a propus să completeze un gol inclusiv în acest sens. Sperăm ca blocul tăcerii... să se dezghețe la anul viitor. Poate. Deocamdată, odată cu instalarea la timona acestei instituții – „plimbate” ritmic între egida prim Ministrului și egida MAE-ului – a dlui Eugen Tomac, nici una dintre revistele literare din țară nu mai ajung la centrele culturale românești din străinătate. Fondurile au fost tăiate de funcționarii de la MAE, care sunt de părerea că nu e nevoie să fie expediate peste hotare revistele literare românești, de vreme ce există internetul. Stăm din ce în ce mai bine. Când e vorba de cultură, este invocată mereu lipsa banilor. Ce păcat că aceasta – la lipsa banilor mă refer, da, la această minciună impardonabilă, vehiculată cu dispreț de politicieni! – nu este vehiculată când e vorba de călătoriile „aleșilor poporului” și de notele domnilor lor de plată! Să recapitulăm cele scrise aici, precum și în numerele Conte precedente: Ministrul Culturii, dl Th. Paleologu, fiul scriitorului Al Paleologu, rade la sânge cultura română vie, tăindu-i fondurile. În plină campanie electorală, Ministerul Culturii găsește resursele financiare pentru repararea a circa 800 de lăcașe de cult; mda, campanie electorală în toiul căreia slujitorii bisericii sunt folosiți ca instrumente pentru a convinge populația pe cine să voteze. Așa se explică grija lipsită de măsură a dlui Paleologu față de patrimoniul țării. Ministerul Afacerilor Externe taie posibilitatea de a expedia în străinătate cele mai bune reviste literare. Prim Ministrul țării, dl E. Boc nu răspunde la Scrisoarea deschisă adresată d-sale și intitulată Apel pentru salvarea culturii române vii • 2009. Agenția pentru Strategii Guvernamentale respinge un proiect cultural după altul, aprobând proiecte dubioase vizând festivaluri cu muzică populară, inevitabilă mămăligă și țuică, proiecte, foarte interesant, depuse de niște societăți, ONG-uri, din Cluj, unde primar fusese nimeni altcineva decât actualul Prim Ministru. Administrația Fondului Cultural Național își convoacă comisiile (sub directoratul dnei Grecu, da, celebra dna Grecu!!) și sprijină într-o proporție impresionantă carte maghiară...

Scriitorul român și literatura domniei sale nu mai are loc în țara sa. Disprețul politicianilor – de calitate dubioasă, tot mai dubioasă din țară – devine, încet-încet, indiferență. Mai exact: genocid cultural. În aceeași revistă, Cafeneaua literară, Gh. Grigurcu susține că visul este „un snobism al somnului”; noi nu credem că are dreptate. Vezi fragmentele de ego-proze din Cartea viselor semnate de Irina Petraș și publicate, număr de număr, în Conte. Un regal. Ego-prozele Irinei, evident!!

CONTE

CLUBUL CĂRȚII IDEEA EUROPEANĂ

Doriți să vă formați o bibliotecă universală? Comandați cărțile propuse de Editura Ideea Europeană • EuroPress Group Comenzile Dumneavoastră vor fi expediate prin poștă, cu plata ramburs. Editura Ideea Europeană suportă cheltuielile de expediție. Reduceri de preț la serviciul Carte prin Poștă: • 5% – 5-19 ex.; • 10% – 20-29 ex.; • 20% peste 100 ex. Reduceri de preț la sediul editurii: • 10% – 1-9 ex.; • 15% – 10-19 ex.; • 20% peste 20 ex. Comandând 5 cărți anual puteți deveni membru al Clubului Cărții Ideea Europeană, iar la următoarele comenzi beneficiați de 15% reducere pentru fiecare carte comandată. Membrii Clubului Cărții Ideea Europeană vor participa în fiecare an la concursul cu premii pentru fidelitate și vor primi gratuit catalogul anual al Editurii Ideea Europeană. Fundația Culturală Ideea Europeană / CP 113, OP 22, Sector 1, București, cod 014780; tel./fax: 4021. 212 56 92; E-mail: fcideeaeuropeana@yahoo.com Web: www.ideeaeuropeana.ro

PARTENERI MEDIA: RADIO ROMÂNIA CULTURAL CONVORBIRI LITERARE AGENȚIA AMOS NEWS POEZIA TIMPUL DACIA LITERARĂ APLER

PARTENERI: SC ERC PRESS SRL EUROPRESS MEDIA

NOIEMBRIE 2009

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor

fondat în 1881

Contemporanul

ideea europeană

Director NICOLAE BREBAN

REVISTĂ NAȚIONALĂ de cultură, politică și știință ANUL XX · NR. 11 (692) · NOIEMBRIE 2009

La IDEEA EUROPEANĂ & EUROPRESS au apărut:

Nicolae Breban, *Trădarea criticii*

Ion Ianoși, *Autori și opere · Cultura rusă*

Basarab Nicolescu, *În oglinda destinului*

Marian Victor Buciu, *Voința și puterea de creație*

Simona Drăgan, *Creație și putere*

Răzvan Voncu, *Un deceniu de literatură română*

Nicolae Bârna, *Ipostaze ale modernizării prozei rurale*

Ioan Costea, *Sfârșitul istoriei după Cioran*

Nicolae Balotă, *Peregrin prin patria cuvintelor*

(Ediție alcătuită și coordonată de Iulian Boldea)

Evidența informatizată a tirajelor și produselor este realizată în sistemul internațional GS1, administrat în România de GS1 România.
www.gs1.ro

Apare joi

3 lei

www.ideeaeuropeana.ro

CK